

dinu sǎraru

niște țărani

dinu sǎraru

1114

dinu sǎraru

Lei 8

editura minerva

«...Niște țărani nu rămîine în perspectiva timpului doar cartea care a marcat începutul de drum al unui prozator. E romanul unui început în proza românească, marcînd un moment de răscruce la care ne vom referi ori de cîte ori vom trasa istoria literară a ceea ce a însemnat sfîrșitul unui drum într-o existență colectivă milenară. Locul romanului său al cărui titlu a căpătat cum se întîmplă numai cu cărțile reprezentative ale unei literaturi, valoarea unei efigii, este de pe acum alături de cărțile care jalonează ceea ce numim calea cea mare a unei literaturi.»

VALERIU RĂPEANU

Ilustrația copertei : Actorii **Mitică Popescu** și **Valeria Seciu** în
spectacolul Teatrului Mic cu **NIȘTE ȚĂRANI**. Dramatizarea roma-
nului și regia : **Cătălina Buzoianu**.

dinu sǎraru

niște țărani

ROMAN

PREFAȚĂ DE VALERIU RÂPEANU

BIBLIOTECA PENTRU TOȚI • 1982

EDITURA MINERVA • BUCUREȘTI

Textul de față este reprodus după volumul *Niște țărani* (ediția a treia, postfațată de autor), apărut la Editura Emînescu, în 1978, în seria „Biblioteca de proză română contemporană”.

Numele majorității eroilor sînt autentice și reprezintă omagiul adus — și pe această cale — de autor țărănilor în mijlocul cărora a copilărit.

P R E F A Ț Ă

(ROMANUL SEMNIFICAȚIILOR PERENE)

Cînd în urmă cu cincisprezece ani scriam despre primul volum de critică dramatică al lui Dinu Săraru, îl numeam un om stăpînit realmente de demonul teatrului. Mi se părea atunci, după ce ani și ani de zile stătusem alături chemați de hazardul serilor de premieră, că spectacolul de pe scenă își află în ființa cronicarului un ecou instantaneu, neașteptînd decantările, impresiile înfigîndu-i-se parcă în suflet și răscolindu-l, făcîndu-l să aprobe sau să nege pe măsură ce pe scenă se derula o acțiune, cunoscută sau inedită. De aceea comentariul său, ce avea să apară mai tîrziu în pagini de revistă sau gazete, citit la radio sau televiziune, nu era ascuns sub priviri oraculare, disimulat de tăceri de sfînx și de pauze de meditație, ci era spus și mimat pe măsură ce spectacolul se desfășura, iar în pauzele lui — remarcam atunci — Dinu Săraru se agita trecînd de la un grup de prieteni la altul, perorînd, însoțindu-și spusele cu o gestică bogată, aprobînd sau dezaprobind interlocutorul cu o mișcare vie a ochilor.

Cînd scriam astfel, nu mă gîndeam că trei ani mai tîrziu aveam să fiu chemat să dau teatrului de televiziune o structură și o coerență, și îl voi avea prim colaborator. De data aceasta îl vedeam lucrînd pentru alcătuirea unui repertoriu, alegerea regi-zorilor, stabilirea distribuției, urmărirea în amănunt a tuturor detaliilor tehnice. Pe culoarele televiziunii, în sălile de repetiție, în timpul consfăturilor de lucru — același spirit neliniștit, supor-tînd cu greu ședințele interminabile în care nu o dată replica,

observația sa percutantă, spontană, demonta o situație rigidă căreia îi demonstra, cu o întorsătură de frază, ridicolul și absurdul. Dinu Săraru era, ca într-o sală de premieră, veșnic în mișcare, urmărind mai multe lucruri deodată, dispărind când nu te așteptai și apărind când îți pierduseși speranța să-l mai vezi. Și, deși interesul său pentru emisiunile literare ale televiziunii era major, ceea ce nu se întâmpla totdeauna cu subsemnatul, îl simțeam cum vibrează și trăiește frenetic numai când în discuția noastră se întrevea o perspectivă teatrală. Doi ani și câteva luni de activitate comună, doi ani de întâmplări, când vesele și când triste, doi ani de împotriviri ai celor pentru care prezența din ce în ce mai marcată a teatrului la televiziune și largirea ariei lui de cuprindere repertorială, regizorală și actoricească nu era privită deloc cu ochi buni, m-au făcut să văd în Dinu Săraru nu numai pe cronicarul căruia îi imputam că se simte în largul său când relevă defectele unui spectacol, ci spiritul apt să construiască ceea ce s-a vădit plenar, din martie 1977, când devine directorul Teatrului Mic, căruia i-a conferit statutul unei instituții artistice de prim plan. Uneori, ascultându-l cu cât farmec povestește, îi imputam că nu scrie literatură. Deși replicile sale mustoase, pline de haz mă făceau să-l văd mai degrabă autor de comedie în descendența lui Aurel Baranga.

În 1972, drumurile noastre s-au despărțit și iarăși sala de teatru a devenit locul nostru de întâlnire preferat. Până când, după câteva fragmente publicate în *Flacăra* lui Adrian Păunescu, Dinu Săraru mi-a adus, în 1974, la Editura Eminescu, romanul intitulat *Niște țărani*. L-am citit într-o zi și către seară i-am telefonat, urmărindu-l pe la prietenii de unde, venit în fugă, pleca în grabă, spunându-i că nu a scris un roman de debut, ci că romanul său confirmă un scriitor. După opinia mea, exprimată în articolul *De la „Deșcult” la „Niște țărani”*, publicat în martie 1977, romanul său nu se înscrisa numai în biografia spirituală a unui scriitor. El a marcat în momentul apariției acea placă turnantă spre o nouă literatură despre țărani, a căror psihologie Dinu Săraru o cunoștea, cu care se identifica pe un plan superior și al căror destin îl trăiește și astăzi sufletește. Dacă putem vorbi de

implicarea scriitorului, atunci literatura despre sat și oamenii lui a lui Dinu Săraru merită plenar epitetul.

Coincidența făcea ca *Niște țărani* să vadă lumina tiparului după-ce, la sfârșitul anului 1973, apărea cea de-a XV-a ediție ilustrată a romanului *Descult*. Momentul era în primul rînd unul sărbătoresc : de la apariția celei dintîi ediții a romanului *Descult* se împlinea atunci un sfert de veac, de aceea cei ce au scris cu acel prilej despre *Descult*, cei ce i-au solicitat interviuri autorului au insistat asupra semnificației romanului în istoria literaturii române contemporane, care a marcat, în luna decembrie a anului 1948, „începutul unei noi literaturi“.

Un sfert de veac trecuse de cînd *Descult* încheia și deschidea un drum, și acum *Niște țărani* oferea un subiect de meditație privind modalitățile de reflectare a unei perioade care a dus la transformarea a însăși esenței unei clase cu o vechime seculară, a cărei structură socială, morală, psihologică părea imobilă, cu neputință de a fi modificată și mai cu seamă de a deveni contrariul ei. Între ele, un sfert de veac în care lumea satului a fost nu numai un obiect al inspirației, ci s-a transformat într-o permanență, astfel încît în jurul anului 1970 o generație impetuoasă începuse o ofensivă împotriva prozei rurale, pledînd pentru mutarea centrului de greutate spre lumea orașului, lume modernă prin excelență.

De aceea, a debuta în 1974 cu un roman despre țărani, cu un roman al cărui univers să fie satul, echivala cu un act de curaj estetic dacă ne raportăm la atmosfera epocii, neprielnică atît din punct de vedere al sensibilității critice, cît și al celei publice, reîntoarcerii la un mediu ce nu mai oferea decît posibilitatea unor variante fără tipuri și sensuri revelatoare.

Romanele lui Zaharia Stancu ce apăreau în pragul și la începutul deceniului '70 se bucurau de succesul de stimă datorat unui maestru căruia i se aducea deopotrivă omagiul pentru întreaga sa operă, dar și pentru prezența sa plină de ardoare în fruntea breslei. Dar proza lui aparținea unei perioade revolute a sensibilității artistice românești, fiind ancorată puternic în istoria și nu în prezentul sau viitorul ei. Marin Preda și Titus Popovici, creatori de tipologii țărănești, se îndreptau spre alte tărîmuri ale inspirației

lor. Cel dintîi se arăta din ce în ce mai preocupat de reconstituirea unor epoci ale istoriei contemporane, folosind procedeele romanului-cronică, în care personajele de ficțiune se intersectau cu cele ce aveau o precisă identitate istorică, și ale romanului „cu cheie” ; cel de al doilea căuta să afle raporturile dintre noțiunile eterne, precum *puterea* și *adevărul*, în împrejurările existenței noastre sociale. Fămuș Neagu se depărta și el de lumea fabuloasă a bălților Brăilei și gravita în zonele mateicaragialești ale frumoșilor nebuni ai marilor orașe. Cu *Vînătoarea regală*, Dumitru Radu Popescu realiza, de asemenea, o translație de planuri ale căror contururi sociale și etnografice se estompau, se interferau într-o interogație etică desprinsă de coordonate geografice precise.

Și atunci, Dinu Săraru a apărut sau mai bine zis a irumpt cu franchise și impetuozitate, publicînd primul său roman cu un titlu neutru, precum o sintagmă de proces-verbal și ardent ca o chemare. Erau *niste țărani* dintr-o lume pe care nu o cunoscuse doar în copilărie, lumea lui nu era aceea unui sat mirific, încărcat de atributele frumuseții, ci a unuia încercat de asprimile pămîntului, ale climei, ale vieții, ale istoriei. Satul său nu avea nici cel puțin un specific regional, trăsătură care îl individualiza geografic și etnografic, deși anume repere de relief și de stare materială îl situau în zona dealului, fără ca acestea să-i confere o individualitate inedită și pitorescă. El părea aici solidar nu numai cu oamenii generației sale, ci cu *țăranul* ca individ social, contemporan al celor care formaseră obiectul observației sale și al istoriei lor. O lume aspră, peste care vremea trecuse lăsînd urme în șanțurile obrazilor ofiliți și uscați din prima tinerețe („noi țărani ne trecem repede”, spune la un moment dat un personaj), și în sufletul care se răsucise asemenea copacilor de pe dealuri crescuți dintr-un pămînt arid și pietros. Dinu Săraru nu-și disimula sentimentele : el iubea lumea despre care scria, dar nu în registrul sentimental, duios, ci privind-o cu bărbăție, însoțind-o în toate încercările dureroase, trăind odată cu ea și nu alături de ea, de parcă fiecare lovitură a destinului s-ar fi înscris în sufletul lui, lăsînd răni ce nu se pot cicatriza. O iubire pătimașă și lucidă în același timp îl lega pe scriitor de lumea țăranilor săi, o iubire

care îl făcea să fie solidar cu ei, dar să le și urmărească, detașat, obiectiv, cu rigoare și penetrație psihologică implacabilul destin.

Faptul că Dinu Săraru anihilează pornirile sentimentale, faptul că lumea satului său nu era văzută în planuri monumentale, ci în mohorîta lui existență cotidiană (un sat peste care ploaia pare a fi atotstăpînă), faptul că țăranul său e un om ce gîndea mult și spunea puțin și puținul acesta e rostit cu multă greutate, iar răspunsurile erau cînd ocolite, cînd întrerupte a făcut pe unii comentatori să așeze *Niște țărani* în descendența *Morometilor*. Deosebirea este structurală, pornind chiar de la plasma sufletească: pentru Ilie Moromete forma esențială de apărare împotriva fiecăruia și-a tuturor era cuvîntul; pentru eroii lui Dinu Săraru, acest mod de a supraviețui, chiar dacă este o componentă, nu-i unica și nici cea esențială. Moromete e un țăran dinainte de intrarea clasei sale în orbita revoluției. El își apără mica proprietate în condițiile în care aceasta era realitatea vieții lui; țăraniile lui Dinu Săraru reprezintă o sinteză de resemnare și acțiune, de renunțare și îndărătnicie, de fatalism și de dîrzenie, de naivitate și de șiretenie, de spirit de conservare și de aventură, de calcul și de risc. Ei încheie o existență milenară, istoria rezervîndu-le misiunea nu de a fi o verigă în succesiunea unor generații, ci de a fi groparii propriei lor condiții, să-și înmormînteze propriul lor mod de existență — simbolul care încununează în mod tragic cartea. Felul moromețian de a fi și cel al eroilor din *Niște țărani* este diametral opus. Eroii săi nu reproduc mecanismul atît de complicat al gîndirii bătrînului *pater familias* ce-și vede răvășite toate speranțele și iluziile. E drept, și ei caută să cîștige timp prin ocolirile, întreruperile, amneziile voluntare din convorbirile cu cei veniți în numele revoluției să-i determine să facă mai devreme un pas pe care ei nu vor să-l facă. Pentru că ei nu „chibzuiesc“, ci refuză, dar refuzul nu-i spus cu ostentație, declamatoriu, patetic. De aceea ai impresia că în fața impetuozității istoriei, ei preferă să vorbească și să facă altceva, simbolizat de înfrigurarea aproape inconștientă cu care Năiță Lucian așează temelii unor case, temelii ce se vor eroda nu pentru că intemperiiile naturii

le-au fost potrivnice, ci pentru că stăteau în calea unui drum care se tăia chiar dacă ei îl acceptau mai devreme, sau mai târziu.

Țăranul său nu e o fire disimulată, ci una care spune adevărul, frânturi de fraze și propozițiuni care nu lasă loc nici unui echivoc. Cei ce vorbesc cu el înțeleg prea bine că răspunsul e lăsat pe mai târziu, în speranța că momentul decisiv nu are să vină. Altele, când devine locvace, când se exprimă prin mari perioade, când începe o povestire amănunțită, știm că nu dorința de confesiune e primordială, deși nici ea nu trebuie negată, ci evadarea din realitatea care le crea în mod imperios un răspuns. Autorul a mărturisit că îl duceau „la exasperare” imaginile literare în care se „descria un țăran conținut fericit și care nu mai știa ce să facă de bucurie că a venit, în sfârșit, revoluția socialistă să-i invite la colectivizare ca la o serbare”. Și adaugă: „Firește, dreptatea era de partea revoluției”.

În fond, tragismul cărții, despre care au vorbit primii ei comentatori, rezultă din înfruntarea între două forțe sociale care aveau înrădăcinată convingerea că dreptatea e de partea lor. Argumentele ambelor părți erau de ordin strict economic: țăranul nu știe cum va trăi, cum își va crește o familie numeroasă, iar cei ce vin în numele revoluției îi promet o altă stare materială, dar pe care, mai ales în anii de început, nu o puteau proba, în mod concludent. De aceea foloseau și cea mai mică dovadă pentru a o face palpabilă. Tragicul e accentuat de faptul că țăranul își apără un mod de viață care îi dă posibilitatea doar să supraviețuiască, să-și perpetueze speța, să aibă satisfacții elementare, iar cei ce erau exponenții unui alt mod de viață (în roman ei nu au statutul artistic al unor personaje) aduceau și ei argumente de ordin material aflate însă atunci în stadiul unor abstracțiuni, fără o definire concretă, palpabilă pentru *niște țărani*. Din sistemul lor de valori nu făceau parte ideile teoretice, raționamentele abstracte, cum erau — de pildă — necesitatea istorică, superioritatea unui sistem social față de altul, consecințele eliberării de servitutea proprietății private. Războiul ei îl făcuseră, așa cum, cu o fină pătrundere psihologică, Dinu Săraru demonstrează, într-o parte și alta, pentru că știau că așa cum rostul lor este să muncească pământul, alt rost

este acela de a face războiul. Nici nu l-au acceptat, nici nu s-au răzvrătit împotriva lui. *L-au făcut*, pur și simplu, știind că așa cum anotimpurile se succed, și ei trebuie să le îndure intemperiiile. Războiul urmează — pentru fiecare generație — liniștei, ca după aceea cei mai norocoși să se întoarcă acasă și să ia totul de la început. Nu au întrebat nici *de ce*, nici *încotro*, nici n-au căutat să înțeleagă sensul unui calvar de ani de zile. De aceea amintirile lor din război nu sînt legate de fapte de bravură, nu istorisesc momente de mare înclăștare cu inamicul, din care au ieșit învinși sau învingători. Ei nu-și aduc aminte ce a fost atunci, împăunîndu-se cu actele de vitejie pe care le-au făptuit sau le-au fost părtași. Amintirile sînt legate de condițiile climaterice, vitrege, de urgia vremii, de o existență subumană frîzînd disperarea, de drumurile nesfîrșite care durau zile întregi fără odihnă, de duritatea superiorilor. Ei nu rețin elemente care ar individualiza locurile prin care au trecut, le-ar face să rămînă în memoria lui afectivă. Un singur nume revine și anume Banska-Bistrița, localitatea pînă unde au mers și au aflat că totul s-a *terminat* și se vor întoarce *acasă*.

Geografia, în concepția lor, se rezumă la itinerariile războiului, la drumurile bătute cu pasul sau la drumurile mai lungi sau mai scurte pentru agonisirea celor trebuitoare traiului. Ei nu parcurg nici într-un caz, nici într-altul o realitate socială, națională, nu sînt sensibili la diferența de natură urbanistică (în afară de acel sat-oraș cu toate corolarele ei arhitectonice văzute global), nu le măsoară în kilometri, ci în zile și nopți parcurse în anume condiții provocate mai ales de intemperiiile naturii (ploaie, zăpadă). Restul, fie că era dincolo de dealul pe care nu-l trecuseră nici-odată, sau în alt continent, era undeva *departe*, plutea într-o negură compactă din care nimic nu se distingea. Dinu Săraru promite că odată va scrie o carte despre geografia personală a țaranului român, și atunci va evidenția una din trăsăturile psihologice cele mai caracteristice ale satului românesc.

Pentru că romanul *Niște țărani* nu depune pur și simplu o mărturie asupra perioadei colectivizării, el nu năzuiește numai să dea o imagine adevărată asupra a ceea ce s-a întîmplat atunci

împotriva unei literaturi idilice, care s-a pulverizat datorită nulității ei din istoria literaturii române. Romanul lui Dinu Săraru reprezintă mai mult decît o viziune polemică și decît efortul de restabilire a unui adevăr la nivelul *faptelor*. Romanul său reprezintă în primul rînd una dintre cele mai penetrante, originale și revelatoare monografii psihologice despre țăranul român din cîte s-au scris în literatura noastră contemporană.

Cînd spuneam că nu duritatea întîmplărilor, tensiunea înțeleșărilor de grup dă pondere cărții (ele vor deveni preponderente în romanul *Clipa*), mă refeream la faptul că adevărul despre cotitura istorică din existența țărănimii noastre Dinu Săraru îl căuta și îl evidențiază în dimensiunea lui psihologică. Ceea ce mi se pare mult mai important pe planul semnificațiilor decît o suită de *întîmplări* și ele, e drept, grăitoare pentru atmosfera epocii și psihologia colectivă. Aici, în *Niște țărani*, Dinu Săraru pune în evidență nu atît dereglările funcționale dintr-un proces ce trebuia să se bazeze exclusiv pe convingere și pe aderarea voluntară (deși asemenea momente nu lipsesc), ci distorsiunile sufletești provocate de întîlnirea dintre două moduri de a concepe existența de fiecare zi și perspectiva. Nu perspectiva istorică, pentru că țăranul nu o are, ci perspectiva vieții sale de familie ce include numărul „gurilor” care trebuiau „săturate” și a ceea ce trebuie „dat” și „împărțit” între membrii familiei cînd aceștia vor fi mari, cînd vor păși în viață. Perspectiva autorității de stat era una *teoretică*, pe cînd a țăranului una de natură *practică*. De aceea ultimii nu se grăbesc să-i urmeze, întîrzie momentul semnăturii, îl ocolesc, devin retracții, nu-și amintesc ce au spus, ce au promis, au amneziile despre care vorbeam. Așa cum afirmă unul dintre personajele de prim plan, Năiță Lucean, relatînd discuția de la „raion” cu primul-secretar în care acesta îi deschisese perspectiva înscrierii lui în colectiv, răspunzînd celor ce îi tălmăceau sensul acestei discuții ca un *angajament* : „Vezi, domnule, de treabă, noi discutăm *teorie*, nu ne puneam problema *practic*” (s.n.).

De aici a izvorît contradicția fundamentală a epocii, relevată de romanul lui Săraru : caracterul pur teoretic, abstract al sistemului social și economic ce i se propunea țăranului și caracterul

pragmatic al gândirii sale. Discuția teoretică, așa cum am arătat, lui îi era inaccesibilă din orice unghi de referință am fi privit-o și contrazicea nu numai habitudinile sale economice, ci și structura sa morală, psihologică deprinsă a trăi ziua de azi și a vedea ziua de mâine nu ca o perspectivă îndepărtată, ci legată de realitatea concretă a casei, a ogrului, a animalelor de muncă pe care le are (și memoria lui reține în primul rând aceste fapte devenite *drame* și care fac să treacă pe al doilea plan moartea unui copil) a recoltei care se face sau nu, a hranei care există sau lipsește, a vremii ce-i este favorabilă sau vrăjmașă. De aceea eroul cărții nici nu considera că el s-a angajat pe un anume drum din moment ce convorbirea nu a abordat planul practic și interlocutorul a dus discuția doar în teorie.

Dacă la apariția cărții comentatorii au reținut în primul rând imaginea demitizatoare, caracterul ei polemic, care înscrisa *Niște țărani* în structura specifică a literaturii generației căreia îi aparținea Dinu Săraru, ce marca o netă dorință de a spune adevărul, de a se delimita de imagini conformiste, vetuste, caduce, de clișee sociale, politice și literare, cei opt ani cîți au trecut de la apariția ei ne fac să-i stabilim cu mai multă precizie caracterul specific. Noua lectură a cărții o înscrisie, ca o expresie artistică a unui univers psihologic ce-și trăia atunci ultimele sale clipe, într-o încheștare, într-o frământare și răsucire lăuntrică din care uneori ieșeau la suprafață frînturi de gânduri sau istorisiri făcute să ascundă și să alunge acele gânduri. Era o lume aspră în toată ființa ei, o lume pentru care dragostea aparținea instinctului și se lega de indivizi cu o vitalitate și o frumusețe (sau mai degrabă o înfățișare falnică) ieșite din comun, pentru restul comunității țărănești iubirea pierzîndu-și atributele, sentimentele fiind doar o comuniune biologică ce era dominată de grija pentru familie și pentru asigurarea celor necesare traiului. Ca și natura, care n-are nimic solemn, nimic frumos, nimic imaculat, ci e dominată de ploi nesfîrșite și mărunte, de zăpezi care cad fără să mai aibă parcă un sfîrșit, de desprimă-vărări grele și înșelătoare. Un univers închis, tradițional, nu în sens etnografic, folcloric, jubilent, ci redus la cîteva acte ale existenței, la cîteva structuri de referință pur materiale, ceea ce ducea,

cum arătam mai sus, chiar la o altă înțelegere a noțiunii de om supus intemperțiilor naturale și sociale, desemnat la un univers în care individul nu trăiește decît pentru a supraviețui economic, cu grija că cei ce vin după el vor avea și mai puțin.

A deschide o perspectivă ce ținea de înnoirea structurală a condiției sale de viață, a-l face să devină *altul*, să parcurgă chiar el drumul negării acestui univers, acestui sistem de referințe pe care îl moștenise știind că nimic nu-l poate clinti, însemna nu numai a renunța la pămînt, ci la o lume, la propria sa lume, la propria lui ființă. Istoria trecuse pe lângă el pînă atunci ca o abstracțiune, singurele ei momente concrete fiind războiul, ale cărui urmări se limitau tot la soarta familiei.

Răscoala de la începutul secolului fusese o văpaie aprinsă nu pentru o schimbare de structură, ci pentru a avea o parte mai echitabilă din pămînt și din roadele lui și nu se mai legaseră de ea, ci de cele două războaie datorită cărora ei căpătaseră mai mult pămînt. Roadele ei fuseseră tîrzii și nici ei nu știau dacă strămoșii lor au murit zadarnic sau nu. Amintirea ei trăia mai mult în literatură. Semnificația ei era analizată de istorici și de sociologi. Pe ei nu-i obseda decît tot în măsura în care lăsase o urmă dureroasă în familie.

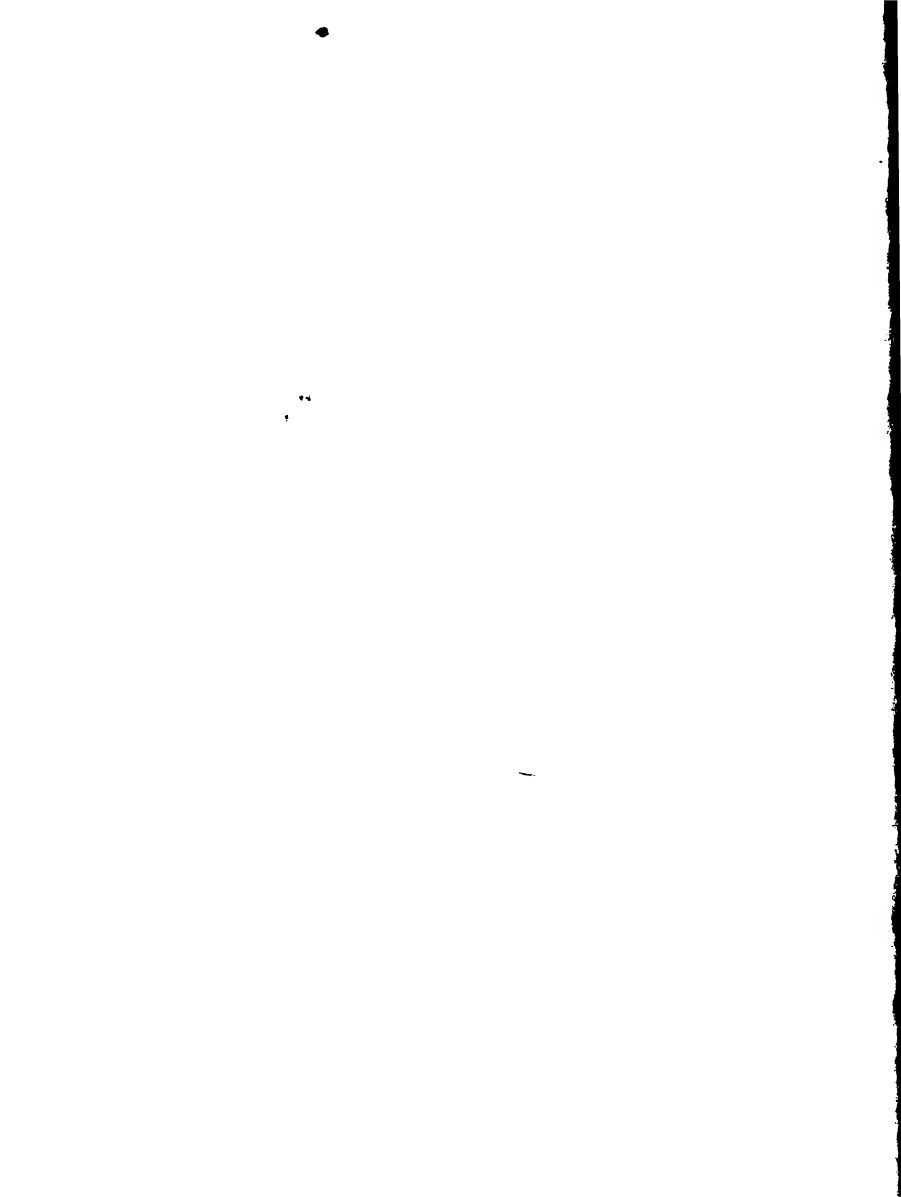
Acum însă *Istoria*, *Revoluția* venea spre ei, îi solicita, le cerea să-și neghe un mod de a fi mizerabil, lipsit de elementara bucurie și satisfacție, dar care fusese al lor și în care ei credeau cu disperare și orbire. Pentru că altceva nu cunoscuseră. Ei știuseră pînă atunci să se lepede ritual și mecanic de o satană pe care n-o vedeau, dar nu de ei înșiși. Acum *Istoria* nu le mai dădea pace. Teoretic ea avea dreptate, dar acei țărani ai romanului prin care Dinu Săraru a surprins un mare și răscolitor adevăr colectiv nu-l știau șau, parafrazîndu-l pe Tudor Arghezi, nu îl „pricepeau“.

Prinși de farmecul narațiunii, de ineditul ei, de trepidația ei, de plasticitatea evocării n-am observat la apariția cărții că în paginile primului său roman, Dinu Săraru a relevat profund și turburător structura psihologică a țaranului român, surprinsă în momentul crucial al existenței ei, explicîndu-i atitudinea prin ceea ce sufletul său avea peren, prin structurile sale morale. Ro-

manul său se desprinde deci dintr-un spațiu și dintr-o zonă geografică, neagă anecdoticele și efemerul, pitorescul de orice natură, ridicându-se la valori simbolice ce sporesc pe măsură ce anii trec.

Se cuvine acum când, după alte două romane ce i-au adus o neobișnuită popularitate, i-au confirmat și i-au potentat însușirile debutului, să spunem că *Niște țărani* nu rămîne, în perspectiva timpului, doar cartea care a marcat începutul de drum al unui prozator. E romanul unui început în proza românească, marcînd un moment de răscruce la care ne vom referi ori de cîte ori vom trasa istoria literară a ceea ce a însemnat sfîrșitul unui drum într-o existență colectivă milenară. Locul romanului său, al cărui titlu a căpătat, cum se întîmplă numai cu cărțile reprezentative ale unei literaturi, valoarea unei efigii, este de pe acum alături de cărțile care jalonează ceea ce numim *calea cea mare* a unei literaturi.

VALERIU RÂPEANU

TABEL CRONOLOGIC

1932 Ianuarie 30 Se naște la Rîmnicu-Vîlcea Dinu Săraru, fiu al învățătorului Costică Săraru și al Corneliiei Săraru, casnică, locuitori ai comunei Slătioara, plasa Horezu, județul Vîlcea.

În această comună de țărani olari și vărari — satul copilăriei scriitorului se numește chiar Olari și împreună cu satele Fometești, Milostea, Gorunești și cătunele Vioarești, Mogești, Manasești, Potreși și Turicești alcătuiește azi Slătioara —, și-a petrecut copilăria, învățînd primele clase la școala satului, unde îl are învățător pe tatăl său.

1941 August 15. Moare învățătorul Costică Săraru, comunist ilegalist din grupul învățătorilor vîlceni care, mai tîrziu, aveau să joace un rol important în organizarea evadării deținuților comuniști aflați în lagărul de la Tîrgu-Jiu.

1943 Dinu Săraru intră în clasa întâi a Liceului Alexandru Lahovary din Rîmnicu-Vîlcea, unde învață pînă în primăvara lui 1947, absolvind aici clasa a cincea.

1947 Vine în București și se înscrie la Liceul Matei Basarab (un an), apoi la Liceul Mihai Viteazul.

- 1950 Părăsește școala și se angajează, prin concurs, reporter la Radiodifuziunea Română, redacția culturală, unde este remarcat de Alexandru Balaci — pe atunci redactor-șef adjunct, care devine, astfel, primul lui mentor în gazetărie. La postul de Radio București, scrie reportaje, apoi recenzii și deține un timp cronica literară și teatrală. Începe să publice și în presa literară. Primele articole îi apar în *Tinărul Scriitor*.
- 1960 Este numit secretar general de redacție la revista *Secolul 20*, calitate în care alături de Mihnea Gheorghiu — creatorul acestei publicații — participă nemijlocit la realizarea primei reviste de literatură universală din cultura română.
- 1961 Publică o povestire, *Silvica*, în *Gazeta literară*. Este acuzat de cronicarul literar al ziarului *Scînteia* că nu cunoaște țărănul român și că denaturează realitățile socialiste ale satului românesc. În povestire se află nucleul viitoarelor pagini despre țărani ale lui Dinu Săraru, unele personaje, precum și universul din romanul *Niște țărani*.
- 1963 În urma unei analize eronate și incompetente a revistei *Secolul 20*, fiind învinuit împreună cu Mihnea Gheorghiu de favorizare a spiritului cosmopolit, părăsește redacția. Intră în redacția *Scînteii tineretului*, fiind șef al secției literare.
- 1964 Intră în redacția revistei *Luceafărul*, condusă de Eugen Barbu, care îl numește secretar general de redacție. Între anii 1960 și 1964, continuă să publice cronică teatrală, chemat de Valeriu Râpeanu la *Luceafărul*, apoi începe să publice în *Gazeta literară* și în *Scînteia*

tineretului ; în sfârșit, își stabilește o rubrică săptămînală la *Luceafărul*.

- 1965 Revista *Luceafărul* acordă, pentru prima dată, premiile de literatură, și Dinu Săraru este premiat pentru activitatea de cronicar teatral.
- 1966 Apare la Editura pentru literatură volumul de cronici și articole *Teatrul românesc și interpreți contemporani*.
- 1968 Părăsește redacția revistei *Luceafărul* și devine șeful publicațiilor Radioteleviziunii.
- 1969 Redactor-șef adjunct al redacției culturale TV, apoi redactor-șef.
Împreună cu Valeriu Râpeanu reorganizează Teatrul TV și Teatrul radio, pe care apoi îl va conduce, pînă în 1977.
- 1973 Apare la Editura Eminescu, în colecția „Masca”, volumul *Al treilea gong*, însoțit de prezentarea lui Valeriu Râpeanu, de o prefață semnată de Eugen Barbu și de postfața lui Aurel Baranga.
Se înscrie la Academia „Ștefan Gheorghiu”, Facultatea de ziaristică, pe care o absolvă în 1978.
- 1974 În numărul 11, din 9 martie 1974, revista *Flacăra* publică primul capitol, *Ploaia*, din romanul *Niște țărani*, care va fi mai mult de jumătate tipărit în foileton săptămînal.
Apare la Editura Eminescu romanul *Niște țărani*. Scriu elogios despre roman Valeriu Râpeanu, Eugen

Barbu, Adrian Păunescu, Aurel Dragoș Munteanu, Nicolae Dragoș, Aurel Martin, Al. Piru, Aurel Baranga, Al. Căprariu etc.

Împreună cu Adrian Păunescu creează prima Revistă literar-artistică la Televiziune.

1975 Apare ediția a II-a a romanului *Niște țărani*:

Romanul *Niște țărani* este distins cu Premiul revistei *Săptămîna* pe 1974 și cu premiul Ion Creangă al Academiei Republicii Socialiste România pe același an.

1976 Apare (în octombrie) romanul *Clipa*.

1977 Romanul *Clipa* este distins cu Premiul Cîntarea României pentru literatură.

Apare (în martie) ediția a II-a din romanul *Clipa*.

* Este numit (în februarie) director al Teatrului Mic din București.

1978 Are loc premiera pe țară, la Teatrul de Stat din Constanța, a scenariului *Clipa* de Virgil Stoenescu, după romanul cu același nume. Piesa este jucată apoi pe scenele teatrelor din Sibiu, Timișoara, Craiova, Botoșani și la postul de radio București.

Apare (în octombrie) ediția a III-a din romanul *Clipa*. Editura Eminescu lansează colecția „Biblioteca de proză română contemporană” care se bucură de o excepțională primire de public și critică.

Apar simultan *Galeria cu viță sălbatecă* de C. Țoiu, *Iarna bărbaților* de Ștefan Bănulescu și *Niște țărani* de Dinu Săraru.

1979 Are loc (în ianuarie) premiera filmului *Clipa*, în regia lui Gh. Vitanidis. Filmul este distins cu Premiul I pentru cel mai bun film și cu Premiul I pentru regie în cadrul ediției a II-a a Festivalului național Cîntarea României.

Are loc (în noiembrie) cel de-al XII-lea Congres al Partidului Comunist Român. Cu acest prilej Dinu Săraru este ales membru supleant al Comitetului Central al Partidului Comunist Român.

1981 Apare, în Editura Eminescu, romanul *Dragostea și revoluția*, volumul I.

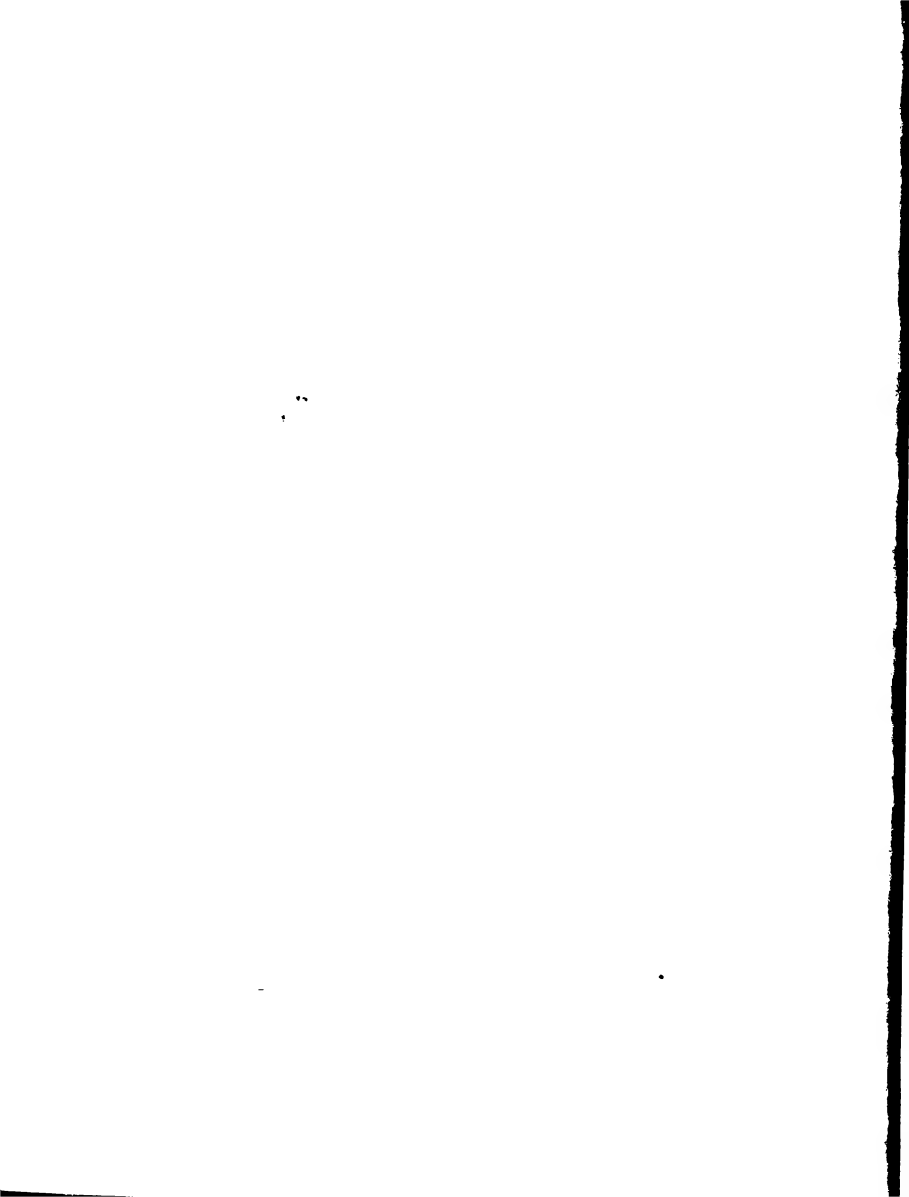
Are loc premiera filmului *Vânătoare de vulpi*, după romanul *Niște țărani*, în regia lui Mircea Daneliuc. Apare în limba maghiară, în traducerea lui Bodor Pál, romanul *Clipa*.

Revista *Teatrul* publică scenariul Cătălinei Buzoianu după romanul *Niște țărani*.

La Teatrul Mic are loc premiera scenariului *În șapte anotimpuri*, după romanul *Niște țărani*, în regia Cătălinei Buzoianu.

1982 Spectacolul cu *Niște țărani* este distins cu Premiul I, pe țară, în cadrul Festivalului național Cântarea României, ediția a III-a, apoi cu Premiul A.T.M. pe 1981.

Apare (în aprilie) în editura Unionsverlag din Zürich, romanul *Clipa*, cu difuzare în Elveția, Republica Federală Germania și Austria. Romanul *Clipa* se traduce în limba chineză.

Lui Adrian Păunescu

Capitolul I

PLOAIA

Cine are puști, cine are pistoale, cine are arme, le predă pînă mîine dimineață !

Ploua mărunț, pisălog, o țiriitură infernală, și era frig, un frig igrasios, cu miros de mucegăială. Cerul era vînat și cețos, bătea un vînt subțire, usturător, care te plesnea cu ploaia mărunță peste obraz, niște ciori se aciuaseră într-un salcîm desfrunzit și lepros și cîrîiau zgribulite în răstimpuri, întrerupînd ordinele date alternativ de cei doi ofițeri de securitate, tineri, înfiți în cizme pe scările de piatră ale primăriei. Își ridicaseră gulerile la mantăi și întorceau capul ferindu-și fețele de biciuiala ploii piezișe. Țăranii se îngrămădiseră jos, în curte, la picioarele scărilor, stăteau nemișcați, neclintiți, uzi, ieșeau aburi din dimia săină a hainelor lor țesute în războaie de lemn și erau negri la față, nerași, cu priviri vinete, rele, erau toți urîți sau urîțiți de muncă și de nevoi și de o înăcreală mută.

Se uitau la cei doi ofițeri de securitate și încercau, în sinea lor cea mai ascunsă, să descopere un semn după care să-i recunoască, să afle cine sînt de fapt, adică de unde

sînt și ai cui sînt, pentru că era clar, era foarte clar, că ofițerii nu putuseră fi înainte cu un an sau doi decît tot țărani, sau poate lucrători pe undeva pe la o fabrică de cherestea, ori pe la o tăiere de lemne.

Năiță Lucean făcea același lucru, deși era furat mereu de ideea că ei toți, acele cîteva sute de țărani care stăteau nemișcați sub ploaia mărunță și mirosind a cîine sau a pâr de vacă, înecăcios și mucegăit, sînt toți urîți, și constata acum, absent la cele ce spuneau ofițerii, că „țăranul nu e frumos decît la horă și la nuntă și la botez și la vreo petrecere, de Sfîntul Dumitru cum ar veni, cînd s-au făcut ceva bucate și ai altă stare, îți vine să te culci la amiază, în zi de lucru, și să nu te scoale nimeni, că-l omori. După ce trece și hora, și nunta, și botezul, țăranul nu mai are timp să fie frumos, se ia cu viața, cu treburile, cu vai de capul lui, mai vin și niște copii, fuior, unul după altul, și le e foame și dracu mai știe ce le e, și dacă-ți mai moare și-un bou, s-a ales praful de viața ta.”

— S-a înțeles ? întrebă unul dintre cei doi ofițeri, părăind a lăsa să se priceapă că adunarea se terminase.

Se uita de sus, de pe scări, la sutele de țărani, care continuau să stea nemișcați, neclintiți, îngrămădiți unul într-altul, fără să-și ferească fețele negre, nerase, supte de răutate, frunțile șiroind de plesnetul ploii din ce în ce mai piezișe și mai înghețate. Nu răspundea nici unul dintre ei, de parcă nu le vorbise nimeni nimic pînă atunci și, firește, nici nu-i întrebasese nimeni nimic. Se auzea doar țîrîitul infernal al ploii pe căciulile lor și pe pălăriile de postav vechi, toate negre și cu borurile coborîte ca niște streșini de șindrilă veche și putrezită. Ofițerii se uitară unul la altul cu niște priviri întrebătoare, deși nici unul dintre ei n-ar fi putut spune ce anume îl întreba pe celălalt, dar era limpede că un simț de teamă pătrunsese ca umezeala igrasioasă a ploii în sufletul lor, și simțeau, sigur, că ceva anume nu-i poate despărți, cum ar fi vrut, de aceste sute

de țărani muți, plutind parcă în aburii care ieșeau din dimia săină a hainelor lor.

— Liber ! zise atunci unul dintre cei doi ofițeri, dar nu fu destul de clar care dintre ei vorbise, pentru că amîndoi, și în același timp, deschiseseră gura, ca și cînd de fapt ar fi vrut să spună cu totul altceva, iar țăranii pădură că se tulbură în muțenia lor, și chiar se auzi un fel de confirmare indirectă a ultimei comenzi militarești, dată precipitat, nervos, sugrumat nervos, de unul dintre cei doi tineri ofițeri.

— N-avem ! sau cam așa ceva.

Și țăranii întoarseseră capetele spre cel pe care îl bănuiau că răspunsese, iar acesta era Năiță Lucean, și el repetă răspunsul, de data asta ceva mai tare și chiar cu o anume ciudată veselie în glas, adăugînd pentru vecinul lui, Pătru cel scurt, care se și ridică în vîrfurile picioarelor, să vadă :

— Ala mai pirpiriu e copilu lui Dumitru Turbatu de la Sacoț.

— Țț, făcu Pătru cel scurt, contrazicîndu-l adică, deși chiar și ridicat pe vîrfurile opincilor tot nu vedea nimic.

— Cine are, răcni, parcă, ofițerul acela pirpiriu, să le aducă la primărie, pînă mîine dimineată. Cine nu le aduce pînă mîine dimineată, și i le găsim noi, răspunde în fața legii pentru port ilegal de armă. Și iar acel „S-a-nțeles ! ?“, scurt și ascuțit ca și fața sa pămîntie, prea puțin deosebită de a țăranilor care stăteau iar nemișcați în curte, sub ploaia ce se întetise și zuruia pe acoperișul primăriei.

— Care are, continuă Năiță dialogul cu ofițerii dar parcă fără să li se adreseze lor, fiindcă se auzi imediat cum reveni la Pătru cel scurt : E copilu lui Turbatu, domnule, n-am fost eu cu ta-so la piatră de var, cu trotil, cînd am venit după front și ta-so avea trotil, de la geniu ?

— Nu văd, domnule, se auzi glasul pițigăiat-răgușit al acestuia, nu văd nimic.

Pe urmă, rîndurile țăranilor se rupseră, și ei se buluciră spre podișca de lemn a primăriei și primii e văzură ieșind în drum, dar tot tăcuți. Ofițerii nu intraseră încă în primărie, iar unul dintre ei, acela mai pirpiriu — pentru că, altfel, amîndoi erau foarte tineri și destul de fravi —, părea să fi auzit destul de clar ce spusese Năiță Lucean și rămăsese nițel rătăcit, cîteva secunde poate. Nu observase însă nimeni nimic și nici tovarășul său nu se vedea a fi înțeles ceva din răspunsul lui Năiță Lucean. Și cu toate astea, cînd intrară în primărie, și „tovarășul Craina“ îi poftise în biroul lui de președinte al Comitetului executiv provizoriu, întrebase cu un accent anume în glas :

— Cine e tovarășul care zicea că n-au ?

În primul moment, Craina avu impresia că e vorba chiar de el, ca și cînd întrebarea ar fi vizat munca politică dusă de el cînd fusese trimis aici și nu reușise să facă ordine și nu reușise să ridice nivelul politic al țăranilor pînă acolo încît aceștia să nu mai întrebe nimic sau să zică toți : „Da !“. Sentimentul acesta îl încercă însă doar cîteva secunde, după care își reveni și explică — destul de încilcit totuși — că acest Năiță Lucean este un „element“ și că are „influență“ și mai ales că „e imposibil să nu aibă și arme“.

La ușă bătu cineva și intră o femeie, care mai mult pe mutește îi făcu să înțeleagă că îi așteaptă masa, și toți trei — Craina și ofițerii — trecură într-o încăpere alăturată.

Pe drum, țăranii ieșiră din muțenia lor și vorbeau acum destul de tare, cum le era obiceiul. Numai Năiță Lucean, urmat îndeaproape de Pătru cel scurt, se cufundase în gînduri și nu auzea nimic din ce-i toca omul acela scund și bondoc care parcă se rostogolea cînd mergea și suflera cu glasul său pițigăiat-răgușit :

— Dacă e copilul lui Turbatu, cum a ajuns la secoritate ? Întrebă el nedumerit, fiindcă pentru el era absolut nefiresc ca acel ofițer, care mai venise și într-o motocicletă cu ataș, condusă chiar de el, să fie copilul unui țăran ca

și el, ba mai rău, că el stătea „la linie“, pe cînd acel Turbatu stătea cu casa la dracu-n praznic, într-un cătun agățat pe sub niște rîpe, mulți dintre locuitorii lui nu văzuseră nici mașină, nici tren.

— Cum să fie, dom'le, copilul lui Turbatu ? se întrebă el cu glas tare, nedumerit și exasperat de mușenia savantă a lui Năiță Lucean, care mergea cu un metru, doi înaintea lui și nu-i răspundea nici un cuvînt. Păi cum s-ajungă el din Sacoț la secoritate ? De unde pînă unde ?

Năiță nu-i răspundea nimic, și el continua să se rostogolească pe șleahul drumului, suierîndu-și nedumerirea. Ploaia se îndesise bine de tot, vîntul aducea și un fel de mazărice, se vedea că nu mai era mult și începea să ningă. Țăranii se strecurau printre șfichiuirile ploii și mulți dintre ei pieriseră prin curțile care le ieșiseră în cale, tăind drumul prin locuri ferite, pe poteci, pe sub resturi de pădure. Cerul coborîse jos de tot și se întuneca văzînd cu ochii, deși nu trecuse de prînzul cel mare.

— Ai pușcă, Pătrule ? întrebă pe neașteptate Năiță, ca și cînd n-ar fi știut niciodată dacă acest Pătru avea sau nu arme.

Pătru se rostogoli spre el și mai speriat, căci întrebîndu-l, Năiță se oprise în loc și se întorsese cu fața la el.

— Am, zise Pătru, am o gioarsă, nu știi ? N-am fost duminecă amîndoi după vulpi ? răspunse el gîfîind și încercînd să se țină totuși în pas cu Năiță, care își reluase drumul lui călcînd apăsător și repede și uitîndu-se la locul unde punea piciorul ca o pisică.

— Eu n-am, zise Năiță după un timp. Și ridică mîinile neputincios. N-am avut, n-am, n-am ce să le dau. De unde să le dau eu puști dacă n-am ? Dacă-aveam, le dădeam, nu mă bucuram eu la sărăcia lor, fiindcă or fi avînd și ei nevoie dacă s-a-nmulțit ofițerii și l-au făcut și pe-al lu Turbatu ofițer, trebuie să le dea și lor ceva-n mînă, că nu mai sînt la oi. Da dacă n-am, îmi pare rău. Las' că

dac-aveam, tot nu le dam, adăugă el, fără să se uite dacă Pătru se ține după el sau e în rînd cu el.

Acesta se rostogolea ca un arici și răsufliînd greu, căci scurt fiind, avea și pasul scurt. Însă ce-l făcea să-și piardă răsufllarea de tot era ce auzea de la Năiță, cu care fusese duminica trecută la vulpi, și azi era joi. Iar Năiță Lucean trăsese asupra unui vulpoi zdravăn cu pușca lui cu două țevi, una de vînătoare, alta de carabină. Amîndoi veniseră cu puști acasă, de pe front, și tot satul venise cu puști — care mai venise, bunînțeles.

— Și dac-aș avea, tot nu le-aș da, vorbea Năiță singur. Nu le-aș da, fiindcă noi și așa sîntem săraci. Dacă nici o pușcă nu mai avem pe lîngă casă, de ce dracu am mai făcut războiul ? Dar n-am, hotărî el definitiv, răstîndu-se la Pătru cel scurt, și acesta înțelese că Năiță Lucean nu are și nici nu a avut vreodată arme.

El însă avea și o dădea.

Ploaia nu contenise deloc, mazăricea nu se mai topea pe marginile șoselei, se lăsase un fel de pîclă deasupra dealurilor cu păduri de fagi și, din cînd în cînd, ciorile din salcîmul de lîngă primărie țipau ascuțit și prelung.

Ofițerul acela mai pirpiriu, cu față prelungă și pămîntie, scria încet și chinuit într-un registru numele țărănilor și armele pe care aceștia le predau, punîndu-le jos, la picioarele lui, iar celălalt ofițer le lua și le așeza stivuit, după felul lor. Se întunecase, și în primărie fusese aprinsă o lampă cu gaz, care lumina prost și afuma. Ofițerul se poticnea în litere și tot timpul avea impresia că registrul i se învîrtește în față ca o roată de oale și din cînd în cînd se trezea făcînd vînt cu piciorul, pe sub masă, roatei imaginare, și mîna îi fugea într-un gest ciudat, de parcă ar fi urmărit forma unei oale sau a unui ulcior.

Cînd se întunecase de tot și nu se mai vedea nici marginea drumului, veni și Năiță Lucean, însoțit de Pătru cel scurt. Acesta ținea în mînă o pușcă enormă cu țevă lungă

și cu un pat cioplit primitiv, din lemn de fag încă verde. Era o pușcă împărătească, cu țilindră, de pe la 1821, reparată de Pătru și scoasă de el la lumină.

Țăranii treceau unul pe lângă altul, feriiți și ferindu-se, urcau scările și pătrundeau în biroul lui Craina, unde se instalaseră cei doi ofițeri, și predau armele vorbind în șoaptă, și în șoaptă spunându-și și numele. Aveau priviri bănuitoare, și după ce li se spunea „liber“, mai stăteau o clipă sau două, așteptînd să li se repete cuvîntul acela „liber“, și să fie siguri că nu-i oprește, într-adevăr, nimeni.

Pătru cel scurt își spuse și el numele, șoptit, apoi întinse pușca, iar ofițerul ezită o clipă în fața ei. Nu mai văzuse o astfel de armă.

— E strămoșească, explică Pătru, îngrijorat de ezitarea aceluia. Nici dracu nu mai știe de pe vremea cui e. Asta o am, asta o dau, mai zise el.

Ofițerul luă arma și o așază deoparte, nu în stiva care se înălțase serios.

— Bine, zise el. Ești liber. Dumneata ? întrebă el apoi, văzîndu-l pe Năiță, care aștepta cu căciula în mînă.

— Eu sînt cu dumnealui, se justifică el cu o oarecare mîndrie, dar și stîngenit în același timp, pentru că avea totuși impresia că nu e destul de clară prezența lui acolo. N-am armă, mai zise el. Eu am fost mai pașnic, mai cu carul cu boi, mai cu ale gospodăriei ; cînd ai armă în mînă trebuie să te ocupi de ea, și noi nu prea avem timp.

Spunea toate acestea ca și cînd Pătru cel scurt ar fi fost un fel de rentier, și el își putea permite să se ocupe cu pușca aceea mare, pe care o predase atunci.

— Așa că am venit cu dumnealui, dacă nu e cu supărare.

— Bine, zise scurt ofițerul care scria în registru. Liber ! Dar Năiță continua să stea lângă ușă cu căciula în mînă.

— Aș fi avut o chestiune „confidențială“.

Și cînd ofițerul ridică brusc ochii de pe registru, tresărind parcă și fixîndu-l cu o privire bănuitoare, adăugă :

— Chiar cu dumneavoastră, dacă se poate. Două vorb
și vă mulțumesc pentru prezentă.

Ofițerul se ridică precipitat de la masă și trecu nervo
cu Năiță într-o încăpere alăturată.

— Nu te superi dumneata, începu Năiță, însă
fi cazul să te informez că pușca mea e de vreo doi ani
tatăl dumitale, cu care știi că sînt prieten, așa că...

— Ce pușcă ? întrebă ofițerul. Care tatăl meu ?

— Păi nu te cheamă pe dumneata Turbatu, nu e
dumneata din Sacoț ? Nu te-am trimes eu după tutun
Stroiești ?

Ofițerul se roșise la față și tremura și își măcina din
în gură. Năiță ieși din încăpere fără să se uite înapoi
coborî scările strigîndu-l tare și vesel pe Pătru :

— Hai, Pătrule.

Peste drum, la Mat, era lumina aprinsă și Năiță intr
urmat de Pătru, vorbind tare, ca să fie bine auzit. Lăs
impresia că se adresează lui Pătru și că lui îi explică. Ave
un fel de a vorbi răstit, deși era un om vesel și numai apa
rent artăgos.

— Ideea, zicea el, este să știi cu cine vorbești, ca s
știi pe cine să apuci la o nevoie.

Pe ușa Matului se strecură un fel de vătășel de primă
rie, îmbrăcat cu niște haine militare vechi și numai petice
cu o căciulă de pîslă cu urechi în cap și căutînd din ochi p
cineva își făcu loc în înghesuială pînă la tejghea.

— Năiță, gîfii el cînd ajunsese lîngă acesta, te cheam
înapoi tovarășul Craina și...

.

Trecuse de miezul nopții, cocoșii lui Boncu cîntaseră
de vreo trei ori, și Pătru cel scurt îi și înjurase, căci î
zisese el : „Boncu ăsta nu numai că este chiabur, dar și co
coșii lui mint, cîntă de trei ori înainte de miezul nopții, să
crezi că vine dimineața și să pleci nebun pe cîmp, să te
întilnești cu mai știu eu cine, că un sat ca ăsta al dra-

cului nu s-a mai văzut". Stătea pe podișca din fața primăriei și aștepta. Năiță Lucean intrase de cu seară în primărie, chemat de Craina cu vătășelul, și nu mai ieșise. Vătășelul era un bătrîn cam surd, unul Ion al lui Ciclop, nu se mai știa cine-i zisese Ciclop; avea un ochi cu albeață, și cînd se uita la cineva, se uita într-o parte, ca o gîscă speriată că vine uliul. Pentru că era chior și nițel cam nărod nu fusese luat pe front, rămăsese acasă, și în fiecare duminică jucase popice cu copiii, pe secărică, și cît ținuse războiul vînduse tot pămîntul ca să facă bani de popice, iar la sfîrșit se înființase la primărie, ca om sărac, ca „proletari“, cum zicea el, iar acum nu-l întrecea nimeni de gură, se înscrisese în partid și făcea agitație și certa pe toată lumea, și cînd bătea el cu bățul în poarta cuiva însemna că nu e bine. Nu știa nici să scrie, nici să citească, singurul lucru pe care-l știa era să joace popice, și acum chiar cîștiga, dar era prea tîrziu, fiindcă nu mai juca nimeni popice cu el, își vinduse pămîntul, alți bani nu mai avea de unde scoate, simbria mărunță de la primărie i-o lua nevasta, o femeie scorojită, ca o roșcovă, subțire, și neagră, și rea, care de cîte ori îl prindea beat îl bătea cu o mătură de mestecăn și îl jelea tot ea, de parcă ar fi murit, strigînd cît o ținea gura :

— Cui ne lași tu, Ioane, și cui rămînem noi, Ioane, că tu numai popice ai știut să joci, Ioane, și la mine nu te-ai gîndit, Ioane, și să dea Dumnezeu să se-aleagă praful de țărîna ta, Ioane !

În restul zilelor săptămînii, adică în toate zilele afară de duminica, Ion al lui Ciclop stătea lângă telefon, și cum îl auzea sunînd se repezea la furcă și la manivelă, și după ce răsucea manivela de douăzeci-treizeci de ori, striga fonf cit îl ținea gura „Allooooo, aici omul de serviciu“, de parcă ar fi zis : „Aici primul-ministru“, și, fără să asculte ce se auzea în pîlnia neagră, adăuga grav : „Un moment“ — și se repezea după tovarășul Craina, președintele, uitîndu-se

rău la cine se nimerea prin preajmă, cu aerul că „V-luat mama dracului, iar sună de la Raion, de la Partid“.

Pătru cel scurt vorbise cu el la plecarea de la primărie dar acesta ori nu auzise bine, ca de obicei, ce-i spusese Pătru, ori vrusese să-și dea importanță, ca un șef de la telefon cum se considera, fapt este că Pătru rămăsese pe marginea podețului de lemn, din fața primăriei, pînă cînd cîntară cocoșii lui Boncu, și nici nu băgă de seamă cum trecu timpul. Ploaia se oprise pe nesimțite, vîntul și el se lăsase un pui de ger uscat și iute, Cerna trăgea și ea și spre Parîng cerul se zbicise, se luminase și se făcuse sticlos. Deasupra Măgurii se ivise o lună mototolită, mai mult gălbuie, o cucuvaie a dracului cînta într-un coș al casei lui Boncu, și Pătru văzu că nu mai are nici un rost așteptarea sa. Ofițerii dormeau lingă arme în primărie Craina, președintele, dormea și el în primărie de cînd fusese trimis președintele, Ion Ciclop plecase acasă, nu mai Năiță nu mai ieșise, și Pătru cel scurt înțelesese că nu mai are de ce să aștepte. Se ridică greu de pe podișca unde stătuse, îi înghețaseră și miinile și picioarele și de fapt tot înțepenise, și simți cum îl ia cu frig, dar nu de frig. Luna se ridicase deasupra Cornului-Caprei și lumina drumul și apa Cernei, care clipoceă mărunt printre pietrele prundului. Se auzi o ușă trîntită, undeva în apropiere, cineva înjură de „Cădelnița mă-si de viață“, Pătru tresări apoi o luă ușurel cu pasul său mărunt și săltăreț pe firul apei în sus, ocolind drumul mare și tăind peste Gurgui pe sub o pădure de aluni, vorbind singur și fără să-și dea seama, cu glasul acela șuierat și pițigăiat și răgușit : „Fire-ai al dracului, Năiță, că nu puteai sta acasă și nu puteai tăcea din gură și nu puteai să-ți vezi de treaba ta !“

A doua zi dimineța se sculă mahmur de parcă ar fi băut toată noaptea, ca la lăsata secului, cînd făcea Năiță petrecore, căci acesta era un om petrecăreț și îi plăcea să scoată din pivniță vin de novă păstrat în butoi de gorun și pastramă de oale. Visase un vis pe care de cîțiva ani

il visa mereu la fel, ori de cîte ori se culca supărat sau numai îngrijorat. Se făcea că erau pe front, și el și Năiță, dar niciodată nu putea să-și amintească unde se afla frontul, căci ei făcuseră tot războiul, ca tot țăranul român, și aci se visa la Banska-Bistrița, pe o zăpadă cît casa, de nu se mai vedeau acoperișurile caselor, și tot timpul îi apărea în față o clopotniță unde pusese el steagul regimentului, aci se visa pe un cîmp fără margini, alb tot de zăpadă, și Năiță Lucean striga la el dintr-o tranșee adîncă, fiindcă era sergent și comanda un pluton : „Atenție, Pătrule, dacă vrei să mai vezi Cerna și Parîngul. Atenție, Pătrule, și să ai grijă de copiii mei, că tu ești sterp, și sterpii au noroc.“ De data aceasta, Năiță îi apăruse pe cîmpul acela nesfîrșit de zăpadă, zicea ceva, dar nu se înțelegea ce, și Pătru striga la el : „Mai tare, Năiță !“, dar Năiță oricît striga nu se auzea nimic, fiindcă bătea un crivăț cumplit și ridica zăpada și o viscolea și astupa, parcă, gura lui Năiță Lucean, iar el, Pătru, striga cît putea, dar nu se auzea nimic : „Năiță, mai zi o dată, Năiță, că nu se aude“, iar Năiță făcea cu mîna și arăta crivățul, adică degeaba, și el, Pătru, auzea totuși cuvintele acelea ultime : „Și să ai grijă de copiii mei, că ei nu sînt vino-vați“. Și pe urmă se auzeau rafalele unei mitraliere, și Năiță parcă sărea în sus din tranșee și rîdea cu gura pînă la urechi. „Fire-ai al dracului, Pătrule, ce noroc ai tu ! N-ai nici nevastă, n-ai nici copii, dar dacă scăpăm, eu te cunun.“

Era o zi de noiembrie, tristă, uscată după ploaia din ajuns, uscată și înghețată, și Pătru se trezi din viul nopții și se îmbracă mai mult pe întuneric, și cînd ieși afară din casă, curtea toată și grădina erau albe de brumă, o brumă groasă, ca zăpada, și din coșurile caselor se ridicau fuioare de fum albăstrui, iar pe uliță nu se zărea nici țipenie de om. Pătru se spală pe ochi, în sălița înaltă, de piatră, cu stîlpi înflorați, și cînd se ștergea cu un peșchir de in cu care îi plăcea lui să se frece peste barba nerasă și neagră,

căci nu se rădea decît duminica, odată cu Năiță Lucean, care se pricepea la potrivit mustățile și la potrivit tunso-rile, i se păru că aude pe cineva bătrînd în geamul de la bucătăria de vară, unde nu mai găteau de mult, de cînd dăduse gerul și timpul se lăsase spre iarnă. Puse peșchirul jos, pe marginea cerdacului, și se făcu că ascultă, deși era sigur că nu i se păruse; și chiar așa și era, căci se auzea bine cum cineva bătea cu o nua în peticul de geam al bucătăriei de vară.

— Pătrule, ești acasă? se limpezi o voce șoptită, de femeie, sau de copil, și Pătru înțelesese că era nevasta lui Năiță, o femeie mică, nu mai mare decît un copil, cu părul roșcat și pistruiată, care nu prea ieșea în lume. Făcuse șase copii, unul după altul, tot timpul războiului și după război, ca o iepuroaică, șase băieți, toți mărunți și iuți și toți pistruiți, nu mai văzuse nimeni pe valea aceea copii pistruiți și cu părul roșu ca mătasea porumbului, iar muierile ziceau că acea copilă pitică ar fi furat, cînd era borțoasă, de poftă, niște ouă de curcă dintr-un cuibar găsit pe locurile ungurenilor, pe văile care duceau spre Munții Recei. Pătru credea și el această poveste și chiar Năiță credea în ea, numai biata femeie se jura că n-a furat ouă de curcă și că acei copii pistruiți și cu părul roșu nu fac decît să poarte păcatul unui neam de haiduci de demult, de cînd un anume vătăf Urșianu ar fi pedepsit niște boieri să înghită ouă de curcă fierbinți, așa, ca o pedeapsă de pomină.

Erau neamuri vechi acești țărani de pe valea Cernei, fuseseră, moșii și strămoșii lor, căpitani și ostași ai lui Mihai Viteazul, dar nimeni nu mai avea azi timp să asculte poveștile lor, care poate că erau adevărate.

— Pătrule, se auzi glasul acela de copil, și Pătru se întoarse spre bucătăria de vară și o văzu bine pe femeia lui Năiță și o clipă avu impresia că întîmplarea se petrecea cu ani în urmă, cînd sosise el într-o permisie de pe front, și ea tot așa venise, pe întuneric, să-l întrebe ce era cu

Năiță, de fapt dacă mai trăiește, și dacă mai vine acasă, iar el, Pătru, îi spusese că vine, „că românul e dat dracului“, și că să nu aibă grijă, că pe Năiță l-a lăsat sănătos și așa și pe dincolo și că să aibă grijă de copii și să stea cuminte, „că Năiță pică cînd cu gîndul nu gîndește“.

— Pătrule, zise femeia, ce-ai făcut cu Năiță, că amîndoi ați plecat și amîndoi v-ați întors de pe front, și n-a fost mai rău ca acum, și acum Năiță n-a mai venit.

Către prînz, prînzul cel mic, adică nici pe la zece și jumătate, Pătru cel scurt coborîse în sat și stătea reze-mat la tejgheaua Matului cu o cinzeacă în mînă, tăcut și vînat la față, și din cînd în cînd trăgea cu coada ochiului către ușa primăriei, care se vedea destul de bine prin fereastra fostei cîrciumi, ținută de o viață de acel Boncu, care pînă la urmă nu se alesese cu nimic, decît cu o undiță cu care pescuia de unul singur cît era ziua de mare, pe malul Cernei, vorbind mereu, tare și repede, de parcă s-ar fi certat cu cineva.

— Domnule, eu v-am spus, m-am înscris la țărăniști fiindcă l-am cunoscut pe domnul Mihalăche de la Topoloveni, de la dumnealui am luat toată viața vin și nu m-a înșelat, și dacă l-am văzut om cinstit la negustorie, nu se poate, mi-am zis eu, n-o să mă înșele nici în politică. Dumneavoastră îmi închideți cîrciuma și faceți Mat, eu nu mă supăr, pentru că sînt bătrîn și altă politică nu mai fac. Vă dau și popicăria, așa că nu e nici o supărare, eu mă retrag cu undița ; atîta vă cer : un permis de pescuit și să nu mă întrebați de unde iau rîmele.

Destul de tîrziu, către prînzul cel mare, cînd nu mai venise de mult nici un țăran cu nici un fel de puști, prin fereastra deschisă a Matului Pătru auzi pe unul dintre cei doi ofițeri strigînd la telefon să vină o mașină, să ridice armele. Nu trecu mult, și veni un fel de autobuz cu geamurile vopsite cu alb, și Pătru îl văzu pe Năiță încărcînd la puști în acel autobuz, în care se și urcă, urmat de cei doi ofițeri și de șeful postului de miliție. Autobuzul

porni salutat vesel de tovarășul președinte Craina, care apoi intră în Mat și ceru și el o cinzeacă fără să vorbească nimic, cu nimeni, pînă cînd veni Ciclop după el și-l chemă la telefon.

— Vă cheamă Județul, cu cotele, fonfăi Ciclop.

Avea un fel de dispreț respectuos față de președinte. Îi vorbea răstit și poruncitor, căci îl socotea un venetic, însă în același timp în glasul său știrb era și o anume undă de slugărnicie pentru că acest președinte nu era din sat cu ei și deci nu știa exact cine este și mai ales ce putere are, nu-l putea apuca de nicăieri, cum singur zicea cînd primea curaj și cînd mai ales spera să-i ia locul, fiindcă oricît era de prost visa și el o înălțare în grad, și cum nu știa să scrie, nu putea năzui să ia locul secretarului, un fel de viezure cu chip de om, pipernicit și cu o față de șobolan, însă cu un scris frumos și citeț și mai ales înflorat, pe cînd Craina acela abia știa să se iscălească, însă nu ți-l tăia nimeni la politică. Atunci cînd zicea el „Tovaroșe“, îngheța o adunare întreagă.

— Cînd eram pe front, începu Pătru cel scurt, cum ieși președintele afară urmat de Ciclop, cînd eram pe front, Năiță ăsta tot așa se trezea vorbind singur...

Cuvintele căzură ca bolovanii într-o varniță goală, cu un ecou înfundat, nici unul dintre țărani aflați atunci în Mat nu părea să asculte ce spune Pătru cel scurt. Stăteau cu cîte o cinzeacă în mînă, nici nu beau, nici nu legumeau, era o liniște pustie, negustorul, pe numele lui de porocă Difuzor, fiindcă de la el se auzeau toate știrile, stătea și el cu o cinzeacă în mînă, dar goală. „Acum am băut-o, zicea el de fiecare dată, o țin așa, ca să nu mă învăț bețiv“, un oblon desfumat din opritoare se bălăngănea în țitiți, și din cînd în cînd se lovea de giurgiuveaua ferestrei, dar nu-l băga nimeni în seamă, numai ochii acelor țărani păreau să vorbească, dar și ei pe furis, căci nu stăruiau în căutarea lor fugărită decît o secundă și iar se întorceau și trăgeau pleoapele peste lumina lor furată.

— Când eram pe front, începu iar Pătru cel scurt, cu glasul său șuierat, răgușit, vine locotinentul și zice : „Luceane și Pătrule, cine dintre voi pleacă în cercetare, că v-a venit rîndul și ar fi cazul să mai ieșiți din tranșee, că ne-ajunge de cînd stăm aici și degerăm“. Stam așa, ciuciți, de două săptămîni bune, nu trăgeam nici noi, nu trăgeau nici nemții, că eu i-am și spus locotinentului : „Domn' locotinent, mie mi se pare că noi degerăm aci, cu plotonul, degeaba, cum am mai pățit și acum doi ani, și frontul s-a dus la mama dracului, dumneavoastră nu știți, că nu sînteți de la începutul războiului.“ Era un locotinent tînăr, ca ăștia de ne-au luat puștile, de la Secoritate.

— Unul dintre ei era al lui Turbatu, zise Dumitru lui Dincă, și se vedea bine că pe nimeni nu interesau amintirile de război ale lui Pătru cel scurt, dar aveau nevoie de ele ca să ajungă la ce li se întîmplase lor cu o zi înainte și la ce se întîmplase cu Năiță Lucean.

Amintirile de război îi uneau în orice împrejurare — și la petreceri, și la nenorociri — și în general le dădeau o anume siguranță și o anume încredere unul într-altul, adică nu mai puteau să se trădeze cei care văzuseră moartea împreună și care scăpaseră de sub coasa ei. Amintirile de război îi legaseră și mai ales îi legau acum, cînd scepticismul lor funciar îi făcea opaci și chiar refractari la evenimentele politice care se succedau cu o viteză amețitoare chiar și pentru un revoluționar de profesie și care o viață întreagă nu făcuse altceva decît să viseze și să pregătească, teoretic, aceste evenimente și această succesiune amețitoare a lor.

Dumitru lui Dincă fusese și el pe front, cu Năiță Lucean și cu Pătru cel scurt, chiar în același pluton cu ei. Scăpase, ca și ei, cu viață, deși făcuse și el tot războiul, dar el plătise totuși, cum singur zicea, „o dare“. Se întorsese fără o mină, fără mina stîngă, retezată din cot, și acum umbla cu o proteză de lemn. Fusese un flăcău frumos și

iubăreț și stricase multe case pînă să-l ia pe front și făcuse să plîngă multe neveste și multe fete și mai ales mîncase și el niște bătaii zdravene, de la niște frați de fete mari și de la niște cumnați de gineri cam mototoli. Se dusesese vestea despre el, trecuse rîpele peste vreo cîteva sate, căci avea obiceiul să joace și în hore vecine, și cum apuca în capul horei, cum s-alegea praful de biata duminică și de bucuria mai știu eu cui. Cînd pleca de la horă, hora se spărgea, fetele fugeau acasă și plîngeau. Și una dintre ele trebuia neapărat să alerge după el și să se roage cu gura plină de lacrimi : „Nu mă lăsa, neică Dumitre, ia-mă cu tine, neică Dumitre, acasă nu mă mai întorc, neică Dumitre, că mă omoară și mă omor“. El mergea singur, înainte, înalt și subțire și cu o nuiă de alun petrecută pe după umăr, și cînta de făcea cămașa fetei să salte peste zbuciumul sînilor și să șiroiască lacrimile pe ea ca dintr-un potop de Sfîntul Ilie : „Crești, pădure, și te-ndeasă, numai loc de casă-mi lasă“.

— Țasta care e al lu Turbatu, ăsta e ca un ciine, mușcă și mîna care i-a dat mămăligă, zise Dumitru lui Dincă într-un tîrziu, și iar se lăsă liniștea aia pustie, dar nu dură mult ; Pătru cel scurt vru să continue, și chiar apucă să zică : Năiță ăsta era pe front dat dracului, odată...

Ușa se deschise și intră un copil pistruiat, care abia trecea cu creștetul de clanța ușii, și cum intră, cum se repezi la Pătru, și nu se putu înțelege ce-i spune, dar Pătru se ridică și-l întrebă pe Difuzor cît face.

— Nu face, zise Difuzor.

Pătru ieși stingher, urmărit de privirile țărănilor și urmat de copilul acela pistruiat, care nu putea fi decît al lui Năiță — așa înțeleseseră toți.

— Cîți sînt ? întrebă Pătru copilul care alerga după el ca să se țină de pasul lui grăbit și rostogolit, peste gurgui și printre tufișuri care îl fereau de cine n-ar fi vrut el să-l vadă...

— Păi sînt... zise copilul, sînt vreo cinci-şase. Doi îl păresc pe tata pe prispă, vreo doi-trei cotelesc prin casă şi prin pod şi mai e şi popa Sofronie, care stă de vorbă cu băiatul ăla al lui Turbatu de s-a făcut ofiţer şi care a fost şi şofer, că el conduce şi motocicleta cu care l-a adus pe tata.

„Al dracului timp ! se gîndi Pătru cu glas tare. Acu era uscat şi da spre îngheţ, acu se-nnoră şi se puse pe ploaie.“

Într-adevăr, gerul se-nmuiase pe nesimţite, nişte nori păguboşi — nu se ştie de unde dracu se-ntorseseră din drum — se lăsaseră peste Măgura roscată ca o coadă de vulpe şi, ca din senin, iar începu ţîrîiala aceea infernală şi igrasioasă şi deasă ca o sită de colivă pentru zile mari.

Pătru ocoli pe după casa lui Năiţă, de unde se auzeau glasuri şi comenzi, care lui i se păsură ca pe front, cînd se mulau cu plutonul după linia-ntîi, şi chiar aşa şi erau, dacă printre aceste comenzi auzi una atît de cunoscută încît o secundă avu impresia că se află concentrat :

— Cîntrolează terenul, palmă cu palmă, ţăranii ăştia sînt daţi dracului, dacă nici eu nu-i cunosc, atunci nici dracu nu-i mai cunoaşte:

Pătru rămase pe loc, nemîşcat. Ajunsese la colţul din-spre pădure al casei lui Năiţă, şi cum ridicase ochii în sus, la streasînă, sub o grindă, şi întinsă pe grindă, neagră ca grinda — puşca lui Năiţă Lucean. Pătru îşi feri repede capul şi privirea, şi cu un aer de vecin străin de tot ce se petrecea atunci în acea curte, dădu colţul casei şi se trezi faţă-n faţă cu locotenentul Turbatu.

Acesta stătea pe o grămadă de lemne, cu un ciine lup aşezat la picioare şi ţinut de o curea împletită ca un bici. Ciinele ridică botul spre Pătru, ţintindu-l cu nişte ochi cafenii şi parcă mirîind. Ofiţerul îl mîngîie atent pe cap, şi cînele coborî botul, ascultător.

„Au şi ciini dresaţi“ — se gîndi Pătru, şi în aceeaşi secundă înţelese că era mult mai bine să nu fi intrat acum

în curte și că ar fi fost mult mai înțelept să se fi dus într-acasă, și aici s-o trimită pe nevastă, dar nu mai avu timp să termine acest gând, căci privirile îi fură chemate de ieșirea în cerdac a lui Năiță Lucean, urmat de un alt ofițer, necunoscut, și tot tânăr, care vorbea tare și intenționat tare, să audă toată lumea.

— Va să zică, n-ai arme, nu, tovarășe Năiță Lucean.

— N-am, tovaroșe, n-am și n-am avut, fiindcă eu am fost om muncitor și cu greutate și cu copii, și dacă ai armă cum v-am mai spus, înseamnă că ai și timp să te ții de ea.

— Nu se găsește nimic, tovarășe Turbatu, continuă ofițerul acela necunoscut, fără să-l asculte pe Năiță Lucean și adresându-se celui locotenent tânăr pe care Năiță îl recunoscuse ca fiind copilul unui prieten al lui, de la Sacoș, un sat aproape sălbatic, uitat de Dumnezeu și agățat de niște rîpe pustii și sărace.

Omul acela, Turbatu, făcuse nu mai puțin de zece copii, și cînd era el mai vesel, la cîte-o sărbătoare, îi chema dinaintea lui și îi punea să spună cum îi cheamă, pe fiecare.

— Ia să vedem, zicea el, mai știu eu cum vă cheamă pe toți ? Tu care ești ? întreba el, făcîndu-se că nu știe. Tu ești Alisandru ?

Înaintea lui se afla un copil cu o față trasă și tristă, din vreo paisprezece-cincisprezece ani, tuns chilug și cu o petă cingine pe jumătate din corp, ca o rană violetă.

— Nu sînt eu Alisandru, zicea copilul. Eu sînt Petre.

— Petre ? întreba acel Turbatu cu un aer nedumerit și neîncrezător. Mă băietе, tu nu știi cum te cheamă ! Femeie ! striga el.

Și venea repede dintr-o bucătărie de vară și de iarnă unde nu se termina niciodată focul, o femeie despre care puteai să spui că e un copil. Se strecura ca un lujer printr-cotloanele bucătăriei, și cînd ajungea dinaintea cerdacului unde Turbatu, cu chef, făcea — cum zicea Năiță Lu-

cean — „panorama“, Turbatu se muia și întreba cu un glas șoptit, ca o durere :

— Alisandru e ăsta, Tudoro ?

— Nu, se auzea șoapta celui copil cu maramă de femeie măritată. Nu e Alisandru, ci Petre.

— Doamne, se lovea Turbatu cu mâinile amîndouă peste tîmple, biîne că mă cunosc copiii pe mine, că eu pe ei nu-i mai cunosc ! Și Alisandru care e, Tudoro ?

— Alisandru e ofițer, răspundea copilul acela cu o față prelungă și tristă și cu buzele ca o cireășă neagră, atunci ruptă dintr-un cireș pădureț.

— Măi Năiță, zicea atunci Turbatu, știi tu cum m-a bătut pe mine copilul ăla de era comandant de pluton, și tu i-ai spus : „Ei, domnule locotinent, acum, că tot s-a ales praful și nu se mai știe cine mai scapă, ai putea să ne spui și nouă ce mama dracului am căutat noi aici în pustiul ăsta cu crivăț ?“

Iar copila aceea cu maramă de muiere și care născuse nu mai puțin de zece copii și îi crescuse mai mult singură și abia ajunsese la treizeci și șase de ani și se și pregătea să moară, căci își strinsese — ca orice om care și-a încheiat viața, sau știe că și-a încheiat viața — și luminările, și pinza de ochi și toate cîte se cer la o înmormîntare și le ținea în pod într-o lacră de zestre, căci „Datoria mi-am făcut-o, trebuie să mă odihnesc și eu odată“, copilul acela cu maramă de muiere se rezema de umărul lui Turbatu și stătea așa, dreaptă, lîngă el, ca o domniță lîngă un voievod pe o pisanie de biserică, și surîdea vicleniei acestui Turbatu cu care pentru ea începuse lumea și se și terminase, înainte de a fi cunoscut-o.

— Nu se găsește nimic, nu se găsește nimic, păru să tragă concluzia acel ofițer de securitate tinăr căruia i se spusese Turbatu. Plecăm la tîrg, domnule Năiță, plecăm.

— Plecăm, răspunse Năiță.

Atunci se ivi și Pătru cel scurt mai în față, și Năiță îl văzu și se bucură.

— Dumnealui e Pătru cel scurt ! strigă Năiță. Faceți cunoștință.

— Salut ! zise Pătru cel scurt.

— Salut ! zise și ofițerul de securitate Turbatu.

— Păi noi ne cunoaștem, adăugă cu o veselie vicleană Pătru cel scurt, întinzându-i mîna ofițerului care ținea lupul de zgardă.

Acesta însă nu-i întinse mîna și, ridicîndu-se, lăsă să se înțeleagă că el este mai-marele acestei expediții.

— Plecăm. Poate că mai avem de stat de vorbă cu tovarășul la Raion.

— Stăm, tovaroșe locotinent, zise Năiță cu o veselie amară, stăm de vorbă cît vreți dumneavoastră. Tot e mai bine să stăm de vorbă la Raion decît să ne piseze nemții cu automatele.

Locotinentul Turbatu se duse la motocicletă și o porni apoi urmări cum niște subofițeri, gîfiind, coborîră scara care ducea la podul casei și, încălecînd, ambreie. Motocicleta făcea un zgomot infernal, amplificat de văile care se pierdeau la poalele măgurii.

Un Gaz-militar porni iute și el, iar Năiță fu împins înăuntru, destul de grăbit pentru ca să mai poată schimba măcar o privire cu Pătru cel scurt.

În curtea pustie nu rămăsese decît acest Pătru cel scurt, nebăgat în seamă de nimeni, și copilul acela pistruiat, al lui Năiță Lucean, care venise după el la Mat.

Ploaia pisa mărunț și chinuitor și iar se lăsase un fel de ceață murdară, acoperise văile și acoperise Măgura toată, era un noiembrrie păcătos și nevrednic și cînd se întunecă bine de tot, popa Sofronie, care spovedea o mătușă uitată de Dumnezeu, acasă la el, auzi cum cineva trage clopotul ca la mort.

— Cine s-a mai prăpădit ? întrebă el o cumnată cocoșată, care îngrijea de-ale casei, căci soția lui se topise cu zile de câțiva ani, nelăsându-se cercetată de altă față bărbătească decît de a soțului ei, care, ajuns la bătrînețe, nu-și aducea aminte să o fi văzut vreodată mai dezgolită decît poate fi văzută o femeie cînd spală rufe la rîu.

— A murit o femeie din Sacoș. Una a lui Turbatu, o fată de treizeci și șase de ani, dar cu zece copii, zise cocoșata, dintre care unul ofițer la Securitate.

Capitolul II

CASA

La întoarcerea de pe front, Pătru cel scurt părea să se fi schimbat atît de mult, încît mai toți prietenii lui cu care făcuse școala, cîtă fusese, cu care făcuse armata, și aceasta cîtă făcuse, fiindcă începuse războiul și abia dacă se obișnuiseră îmbrăcați militar și se și treziseră în tranșee, la întoarcerea de pe front mai toți prietenii lui se uitau la el și nu-l mai înțelegeau. Fusese un băiat retras și sfios, crescut la o ușă străină, nu știa nimeni al cui este de singur și nici el nu spusese nimănui nici tată, nici mamă, se trezise pe lume singur, și pînă la război tot singur fusese, nu-l întrebase nimeni niciodată nimic — nici dacă-l doare ceva, nici dacă-l bucură ceva, iar el tăcea tot timpul, nu spunea nimic, nici da, nici nu, își vedea de treaba lui la ce era pus, lucrător cu ziua, cînd la unul, cînd la altul, tăia lemne, repara garduri, cosea, căra cărămidă, sleia fîntîni, făcea clăde de fîn, de toate, și pe toate le făcea bine, deși nu-l învățase nimeni, și de fapt nu știa nici o meserie.

Cînd plecase militar nu-l petrecuse nimeni, nu plînsese nimeni după el, nici el nu cîntase, cum cîntau toți prietenii

lui, același cîntec stupid și sfișietor care se oprea la jumătatea adevărului și care, tocmai din cauza asta, părea — și chiar și era — sfișietor : „Eu mă duc, mîndro, mă duc la armată, nu la plug“. Pătru cel scurt plecase la armată într-o liniște aproape jignitoare pentru acel moment cînd cîntecele și plîsetele și bețiile se țineau lanț, și cei care plecau la armată făceau tot ce era cu putință pentru a atrage atenția că pleacă și că satul rămîne pustiu și că, mai ales, nimeni nu știa dacă se mai întoarce, cu toate că războiul nu începuse, era prin martie, o primăvară văduvă de soare în acele părți de locuri, dar uscată, amenințînd mereu cu geruri ce se topeau noaptea sub niște nori vineți și scămoși și cu burțile atîrnînd deasupra Măgurii.

Cînd plecase el, nimeni nu băgase de seamă, iar el era chiar vesel, căci pînă atunci nu văzuse lumea, și cum nu lăsa în urmă nici o părere de rău, simțea că ieșind din sat începea să însemne și el ceva. Așa făcuse apoi tot războiul, cu o uimire nemaipomenită în fața a tot ceea ce vedea și în fața a tot ce se întîmpla, și el era martor, iar într-o noapte, pe o lună de gheață, plutind deasupra unor geruri sticloase, undeva unde azi nici el nu-și mai aducea aminte, „Căci am cutreierat pămîntul ăsta de la un cap la altul și nicăieri n-am stat și eu să mă dumiresc unde sînt, ori îi fugăream noi pe ei, ori ne fugăreau ei pe noi“, într-o astfel de noapte, în care mulți au adormit și au degerat și au rămas schilozi, care au mai rămas, într-o astfel de noapte, la începutul războiului, „în care puteai să vezi tot pămîntul ca-n palmă“, Pătru cel scurt s-a trezit din muțența lui și i-a spus lui Dumitru lui Dincă, lăsîndu-l pe acesta să înțeleagă că ori gerul l-a smintit, ori el s-a săturat într-adevăr de război și nu-l mai interesează în cine trage cu pușca.

— Dumitre, uite cum stăm noi, cu puștile îndreptate înaintea, tot așa putem noi sta cu ele îndreptate îndărăt ; cine te-a întrebat pe tine încotro trebuie făcut războiul ?

Stăteau înfundați în zăpadă, într-o tranșee săpată și ea în zăpadă, căci la pămînt nu se mai putea ajunge, și

simțeau un fel de jar la picioare și li se părea că și luna dogorea și îi usturau ochii, și târziu, către dimineață, când luna pierise, de parcă s-ar fi șters de pe cer și cerul se făcuse de sticlă, de se vedea prin el, începuse atacul, iar Dumitru lui Dincă rămăsese fără o mână. Un glonte îl lovise exact în cot, și mîna îi și sărise din cot, mîna stîngă, iar el, ca și cînd n-ar fi fost mîna lui, sau parcă s-ar fi așteptat la așa ceva, se repezise cu dreapta și prinsese ciotul în aer, și cîteva secunde Pătru l-a văzut cum îți ține ciotul cu dreapta și cum i-l arată lui nedumerit. „Domnule — îi plăcea lui Pătru cel scurt să spună la întoarcerea de pe front, cînd devenise pe neașteptate vorbăreț și chiar băgăreț —, domnule, eu am văzut lucruri și fapte nemai-pomenite, am văzut lumea și am văzut oamenii ei de tot felul și am văzut-o și pe strămoașa noastră, nu te ride, băiete — pune-a el pe cîte unul la punct —, nu te ride, că maimuța e mai deșteaptă decît tine și mai cuminte. Uite, de pildă — îi plăcea lui să pară înțelept și să dea pilde — la... cum dracu-i mai zicea, domnule, la... era un oraș cam ca tîrgul ăsta al nostru, de ne ducem noi simbăta, cu ouă și cu ce dracu ne mai ducem, unde e Raionul, ei — continua el imperturbabil și cu glasul lui răgușit-șuierat —, în tîrgul ăsta am stat cam o lună de zile degeaba, dar n-am avut ce vedea decît tot soldați și tot răniți, că mi se și urise, și într-o seară ne-a luat și ne-a dus la un circ. De unde dracu apăruse circul ăla acolo nu pot să-mi închipui, dar circul era circ, dichisit, domnule, dacă avea și maimuță. Și a dracului maimuță semăna cu Veta lui Haralambie, bunînțeles la cap, și era legată la cap tot ca ea și tot ca ea se lingea mereu cînd se făcea că vorbește. — Și ce făcea ? — întreba de fiecare dată cineva, chiar dintre cei care făcuseră războiul cu Pătru și fuseseră de față la întîmplare, dar care erau bucuroși să li se amintească această poveste și mai ales prin ea să se știe că și ei văzuseră maimuță. — Cum ce făcea ? se mira, enervat,

Pătru de întrebare, dacă întrebarea i-o punea unul care fusese de față, „căci și lui îi plăcea jocul acesta. Tu n-ai fost acolo, n-ai văzut-o ?”

Se întorsese de pe front mai târziu decât ceilalți, și chiar mai târziu decât Năiță Lucean care zăcuse câteva luni într-un spital, pe undeva prin Slovacia — și cînd venise, la fel ca și atunci cînd plecase, nimeni nu băgase prea bine de seamă, fiindcă nici scrisori nu trimisese, neavînd cui, nici cei cu care stătuse în tranșee nu mai știuseră de el, de la o vreme, și dacă nu avea cine să-l aștepte, nimeni nu-i dusesese lipsa, fiecare se îngrijea de ale lui, de ai lui și de rostul lui.

Era prin octombrie, trecuse un an de cînd se făcuse pace și nimeni nu se mai gîndea serios, sau cu vreo grijă, la Pătru cel scurt, nici Năiță Lucean nu mai prea vorbea despre el decât arareori, la cîte-o petrecere, unde îi pome-nea numele, dar cu încredințarea că vorbește despre o amintire.

— Pătru, zicea el adresîndu-se celor care îl ascultau. îl mai țineți minte, Pătru, de-i spunea cel scurt, nu se poate să nu vi-l amintiți, căci a fost cu noi, pe la Banska-Bistrița s-a pierdut el, Pătru cel scurt, asta dacă ar mai trăi, asta ar avea ce povesti. Știți cum tăcea el, tăcea cu săptămîna, și pe front era la fel, mut, însă era de condiție.

— Era, completa cîte cineva, păcat de el.

— Sau mai bine, adăugă altcineva, mai bine, cum era el singur pe lume, vai de viața lui care ar fi dus-o.

— Însă, continua Năiță Lucean, asta ar fi avut ce povesti. Să fi spus el cum am luat noi amîndoi într-o duminică o învoire și ne-am dus să vedem iar maimuța aia și cum am intrat pe dîndos s-o vedem mai de aproape. Pătru se uita la ea, și cum tăcea el așa, a dracului maimuța a venit lingă sîrma cuștii, unde o țineau stăpîinii ei, și s-a lipit cu capul de sîrmă și a început să plîngă. Plîngea maimuța, domnule, plîngea cu lacrimi, și Pătru zice : „Ui-te-te, Năiță, plînge de mila noastră”.

În acel octombrie, Pătru cel scurt se răzgîndise din planurile lui și se întorsese acasă. Nimeni nu aflase, pînă la urmă, care fuseseră aceste planuri și de ce se răzgîndise din ele, nici Năiță Lucean nu știa cine știe ce, iar el, Pătru, abătea vorba mereu și rîdea :

— Acum mi s-a terminat mie războiul, voi v-ați grăbit, aveți și la ce, eu mă gîndeam să mai stau nițel și să văd lumea pe îndelete. Am stat la Oradia-Mare o vară, era să mă și omor acolo, am mai stat o iarnă la Turnu-Severin, am dormit pe un vapor nemțesc cu o unguroaică, însă nu ne prea înțelegeam, pe urmă m-am retras la vatră.

Nimeni însă 'un prea credea istoriile astea, iar Pătru rîdea viclean, și poveștile rămîneau povești.

Străinii aceia, la ușa cărora crescuse, se prăpădiseră. de pe urma lor nu rămăsese mai nimic, o cămăruță de căramidă cu o fereastră cît palma și un coteț, într-o grădină de cîțiva stînji. Nici ei nu făcuseră cine știe ce umbră pămîntului, se petrecuseră uitați și necunoscuți, singurul lor bine, pentru care puteau fi pomeniți, era că-l țînuseră sub acoperișul lor pe acest Pătru cel scurt, iar el, dacă n-ar fi fost războiul, ar fi trecut, ca și ei, necunoscut, în mijlocul unora dintre cei mai necunoscuți oameni de pe acea față de pămînt.

Toamna și iarna se scurseseră într-o sărăcie ca sticla, cum zicea chiar Pătru cel scurt. Muncea iar, la unul și la altul, cu ziua, și ce se nimerea, dar primăvara se făcuse tovarăș cu unul Petre al lui Toma, un om mărunț ca și el, mărunț și gălbejit, care fusese olar și trăise toată copilăria lui într-o odăiță de pămînt și dormise toată copilăria lui cu capul sub roata de oale, și de jur împrejurul patului, pe plimbe de lemn de anine, tot oale erau, puse mereu la uscat de un moș al său, Toma, veteran de la un război pe care nu și-l mai aducea aminte, căci atunci cînd venise din război pe toate le înțelegea și pe toate le pricepea și părea întreg și la locul lui, numai de război să nu-i fi vorbit, fiindcă atunci rămînea pe gînduri și dus era și nu mai

puteai să scoți nimic de la el. Acest Petre al lui Toma se lăsase de olărit, „mi s-a urît, fratele meu, să tot stau cu pământul la cap de viu, măcar acum să mă mai uit și eu la cer“, și se făcuse zidar de case și lemnar și era priceput și muncitor. Cu el se întovărășise Pătru cel scurt în primăvara care venise și cu el pleca în fiecare dimineață la lucru, unde erau chemați. Zideau case de cărămidă și le înălțau și le făceau lemnăria și acoperișul, iar când ajungeau la acoperiș era ziua lor de sărbătoare.

— Nu te însori, mă Pătrule ? îl întrebase într-o dimineață tovarășul său.

Pătru era sus, pe acoperișul unei case înalte, bătea lăntetii și fluiera ușurel, mai mult sîsîia, și simțea o veselie ciudată de cum venise la lucru, era într-o vineri, se apropia Paștele, pământul se zbicise, nu era însă frig, și niște caiși se grăbiseră și le plesniseră mugurii, parcă trecuse cineva cu o bidinea muiată în sînge și spoise crengile lor subțiri.

— Ce să fac ? întrebase Pătru de sus de pe acoperiș, și rămăsese cu ciocanul în mînă, deasupra unei măciulii de cui.

Petre al lui Toma stătea la picioarele unei scări și se uita la Pătru cu pălăria dată pe ceafă și rîdea, și Pătru se mira văzîndu-l ce știrb e, n-avea nici un dinte — nici jos, nici sus —, gura lui ca o fîntînă neagră. — „Și cum roade cu gingiile, domnule !, se gîndi Pătru. Cum roade cu gingiile, parcă ar avea fier în falcă !“

— Nu te însori ? repetase Petre. Ar cam fi cazul. Nu ți s-a urît dracu să stai ca cucu și să nu știe nimeni de soarta ta ?

— De, zise Pătru. Ai și tu dreptate, fiindcă vine și vorba prostului : Odată și-odată tot trebuie să ne tragem și noi undeva.

Primăvara fusese scurtă, nici n-apucaseră prunii să înflorească bine, și niște ploii rele nu se mai opreau, și o apă, Cerna, venise umflată și tulbure; luase un pod, trecuse

peste malurile ei înalte și pustiise pământuri bune de muncă, nu se mai cunoștea unde fusese arătură și unde nu. Lucrul la case se oprise, și el Pătru cel scurt își văzuse de-ale lui, pe lângă acea odăiță rămasă ca o moștenire a sărăciei. Plozia nu avea nici un gând să stea, și Pătru se hotărî să nu piardă timpul și să pună la cale ceea ce s-ar fi cuvenit să facă de mult, dacă starea averii lui ar fi fost alta. Așa se făcu că într-o duminică, pe la sfârșitul lui aprilie, îl luă pe Năiță Lucean și se duse în peșit la o fată mai trecută cu vremea, dar de oameni, săraci ei, dar cu o socoteală în capul lor, nu-i văzuse nimeni cerînd nimic, ce făceau, cum făceau, ieșeau din iarnă cu capul sus și nu se văitau. Fata era muncitoare, pe ce punea mîna se cunoștea, vorbe despre ea nu auziseră, era tăcută și mereu încruntată, nu ridica ochii din pămînt nici cînd da bună ziua, nici cînd mulțumea. Pătru o știa, erau doar vecini, însă nu se gîndise niciodată la ea. Acum stătea cu Năiță Lucean în cerdacul casei lor și tăceau toți. Năiță se uita peste gardul de lemn, în lungul drumului, parcă aștepta să treacă cineva cu care avusese el un semn anume; tatăl fetei, Codin, în tinerețile lui viorist la nunți, acum însă un om posac și mut, nu scoteai din gura lui decît fum de tutun, căci nu i se mai termina țigara dintre dinți; nevasta lui, o femeie oacheșă și neastîmpărată, răsucea niște borangic, iar Pătru pusese capul în pămînt și se gîndea că dacă ploile astea s-ar fi oprit își făcea de lucru și scăpa de înșurătoare.

— Da, zise Năiță, cu un aer de filozof, dar fără să se uite la cine vorbea, cum știți și dumneavoastră, vine o vreme cînd omul vrea să se așeze la casa lui.

— Să se așeze, îi luă vorba din gură femeia aceea oacheșă care răsucea borangic, să se așeze, dar să vedem pe ce se așază.

Pătru cel scurt ridică ochii spre Năiță și-i făcu semn acestuia că ar fi cazul să plece.

— Alte timpuri, zise Năiță, acum contează meseria și hărnicia, și cît ne privește pe noi, ne cunoaștem, nu e cazul să mai facem prezentările.

Nu se făcu nici un fel de nuntă. Pătru își luă nevasta de mină și se mută cu ea în cămăruța pe care o moștenise. Vara, puse temelia unei case, și către sfîrșitul acelei toamne se afla sus, pe acoperișul casei sale, cu tovarășul său Petre al lui Toma, și băteau lănteți de anine albi ca niște oase.

Atunci venise Năiță la el și-i spusese că „ar fi un moment“ să intre și el în rîndul lumii și să facă un fel de nuntă.

— Și cum ți-am spus, eu te cunun, și pe mine mă privește partea petrecerii, zece-cincisprezece oameni dacă stau la masă, și tot e ceva.

Puseră nunta peste vreo două săptămîni, și cînd ieșeau de la biserică începu să ningă. „Are noroc“ — zise cineva. „Nu se știe. Așa a nins și la Năiță Lucean, și se vede.“

Casa avea două încăperi, despărțite printr-o săliță. Una din încăperi, cea mare, ar fi trebuit să fie camera bună, pentru cine s-ar fi nimerit pe la ei musafir, și tot ea ar fi fost să fie locul în care să-i țină ei lucrurile de sărbătoare, zestrea nevestei, în lacră, pernele bune, macatele, beteala de la nuntă și lumînările și ce aveau mai de preț. Însă această încăpere nu fusese terminată, era încă roșie, nentencuită și nepodită și fără ușă și fără fereastră. Ei stăteau cu tot ce aveau — și bun și rău, și de purtat și de sărbătoare — în camera mică, unde făcuseră și o sobă cu plită și fierbeau mîncarea pe ea și în cuptorul ei coceau cîte-un dovleac alb turcesc, și cît fu iarna de lungă, acolo își făcură veacul, ea lipită de sobă, căci se și nimerise o iarnă afurișită, nu mai stătea din nins și din geruri și mai bătea și un crivăț al dracului, un ciine să nu dai afară din casă, iar el mesterind un fel de cuier în care firește că nu prea aveau să agațe cine știe ce, dar el se încăpățîna să-și aducă aminte cum fuseseră ei învățați la școală să facă

un cuier sculptat. Cuierul acesta ar fi fost să fie pus chiar pe tăblia ușii, cum vine omul să-și agațe haina în el, și la plecare să și-o ia liniștit și de la vedere. Nu venea nimeni pe la ei, afară de Năiță Lucean, care nici el nu intrase în casă, se opriese în săliță.

— Lasă, domnule, că mai venim noi, zicea el important, răspunzând insistențelor posace ale femeii, care, cu capul în pământ și întunecată, ca de obicei, se ruga de el. neconvinsă însă, cu un glas șters și mieunat, spășită fără motiv, dar așa fusese ea învățată că s-ar cuveni pentru o femeie.

— Pofțiți, nașule, pofțiți, se poate să nu treceți și pe la noi, să vă cinstim ?

Ca și când această „trecere“ se făcea venind cine știe de unde, pe când Năiță se afla chiar acolo, în săliță, și de unde era se vedea foarte bine în casa mică, dar femeia stătea cu spatele la ușă și nu făcea nici un semn de intrare cu mâna, iar Năiță știa și el că nu e vorba să intre, însă se lăsa rugat, îndepărtînd superior insistențele mieunate ale femeie.

— Lasă, fină, că mai venim noi, sîntem doar aici, mai venim, și mai stăm, și ne mai cinstim, că iarna e lungă. ce dracu o să facem o iarnă întreagă, tot o să ne cinstim. însă acum ne-am cam grăbi, pricepe și dumneata, adăuga el cu o înțelegere înțeleaptă a rostului timpului în această iarnă lungă, cînd el și cu Pătru ar fi avut chestiuni care nu sufereau amîinare, iar ei trăiau după ceas.

Năiță mai ales ținea foarte mult să se știe că el este un om foarte socotit, și de cînd se întorsese din război și avea ceva de pus la cale cu cineva, începea prin a-l întreba pe acel cineva cam la ce dată și cam la ce oră ar fi fost cazul să se apuce ei de acea treabă. Ținea să se știe că la el chestiunile astea cu timpul sînt foarte importante, „fiindcă — zicea el — pe ce se cunoaște, domnule, că e omul civilizat ? Pe ceas !“

— Eu am văzut oameni și cu două ceasuri pe mînă și se țineau de niște drăcii, ce să mai vorbim, că cunoști ! se îndoia de teza lui Năiță Lucean Dumitru lui Dincă, ciungul. Domnule, îl privește, fiecare cu ceasul lui. Eu, dacă vrei să știi, și să mergem noi unde vrei dumneata, folosea mereu acest dumneata, chiar dacă vorbea și cu un copil, atunci cînd vrea el să fie important și să pună, cum tot el zicea, „o podișcă“ între el și cel cu care filozofa, mie să-mi spui dinainte, clar : cum ar veni să ne ducem să furăm niște lemne din pădurea statului, că ale noastre s-au cam terminat, și atunci hotărîm cum ar veni acum : domnule, pe data de marți, la ora și la locul...

— Locul Măgura, se băga în vorbă de obicei Petre al lui Toma, murind de rîs cu gura lui știrbă, pentru că știa bine că nu puteau ei fixa nici locul, nici ora „pe data de marți“, ca să se ducă să fure lemne, fiecare făcînd asta pe cont propriu și la ora lui. Dar Năiță rămînea imperturbabil și întotdeauna de partea lui se afla, foarte băgăreț și șuierînd vorbele cu glasul său răgușit Pătru cel scurt.

— Ziceai că Pătru e acasă ? întreba Năiță, prefăcut, pe femeia aceluia, care încetase să-l mai roage să intre în casă, fiindcă jocul se terminase, și ea era sigură că Năiță n-o să-i intre în casă.

Firește că nu avea nici un secret în acea odăiță, dar era bine să lase impresia că și la ei în casă, cît era de mică, tot se găsea ceva care era al lor și numai al lor, sărăcia, și tot era ceva, un secret, adică nu era pustiu.

— Pătru, cum să nu, e acasă, răspundea ea, dar tot cu capul în pămînt, și tot cu spatele la ușă, și striga ușurel : Păăătrule, de parcă l-ar fi strigat de pe Măgură, iar el, care se afla la numai un metru în spatele ei, după ușa pe care o păzea ea și nu putea să nu audă ce se vorbea pînă atunci, răspundea tare și răstit, cum trebuia să răspundă un bărbat cu treburi unei neveste care îl tot sîcîia și îl întrerupea de la ale lui :

— Ce e ?

— Mă, fir-ați ai dracului ! făcea Năiță Lucean, pe care îl distra acest protocol practicat și de el astfel și cu toată credința.

— Pătrule, ia ieși, mă, afară, că vine primăvara și te găsește după sobă. Tu n-auzi cum cîntă cucu ? Pe mine m-a și spurcat azi-dimineață.

— Bine că nu te-a spurcat pupăza ! rîdea Pătru, ieșind din casă cu spatele înainte, ca un om preocupat de ce lăsase înăuntru.

Afară era o vifornită de zile mari, vîntul bubuia în acoperișuri și răbufnea în ferestre și pătrundea furios și în sălița neterminată...

— Nu intri ? se făcea și Pătru că-l invită, însă trîntea ușa cu nădejde după nevestă, care se și strecurase înăuntru, cu capul în pămînt și tot întunecată.

— Nu, preciza Năiță. Cu altă ocazie. Acum se pune chestiunea să vii tu pînă la mine, că mi-a căzut moțul la o claie de fîn, și pînă desară mi-o dărîmă vîntul ăsta, așa că e momentul să te sui tu în vîrfurile ei și să-i pui moțul la loc.

— Bine, hotărî Pătru după o clipă de gîndire, tremurînd în cămașă în sălița deschisă. La-o înainte, că viu și eu.

— La ce oră ? întrebă Năiță serios, și, al dracului, se și întoarse cu fața după soare sau unde credea el că ar fi soarele, fiindcă bineînțeles că nu avea ceas, însă gestul era foarte serios, și el chiar și credea în el.

— La ce oră e acum, șuiera Pătru, arătînd din miini că asta era situația, nu încipe aminare. Tu o iei înainte, și eu viu după tine.

— Iar pleci, Pătrule ? se auzea glasul femeii de după ușă, iar pleci, nu te mai potolește Dumnezeu pe lîngă casă nici acum, nu mai ai stare neam ?

— He-he ! făcea Pătru, arătînd cu capul spre ușa încăperii, adică muiere, ce să-i faci, astea ar vrea să stai toată ziua după ele pe lîngă sobă.

Însă și jocul acesta era fals, pentru că Pătru nu plecase nicăieri iarna aceea, și Năiță știa, iar ea, femeia, vorbea doar cu gura, pentru că așa o auzise și pe maică-sa vorbind, și pe toate femeile, așa se făcea, așa se cuvenea, să se știe că ele duc dorul bărbaților și că nu mai pot ele ca ei să stea cu ele, acasă.

Încăperea pe care o terminaseră, și în care stăteau, și în care zidiseră și soba, abia făcea loc unui pat îngust și unei mese puse la fereastră cu două scaune la cele două capete. Stăteau amîndoi, de dimineată pînă seara, mai ieșeau după apă, mai să dea fin la o vacă amărită, mai să închidă seara vreo trei găini. Stăteau amîndoi, ea învîrtind cu lingura într-o ulcică cu fasole sau peticind o haină care nu trebuia nimănui, el meșterind la acel cuier de lemn înflorat. Stăteau și tăceau și fiecare se gîndea la ale lui. Din cînd în cînd, Pătru începea o poveste de cînd era el mai tînăr sau de cînd era el pe front, însă nu o termina niciodată, avînd impresiă că ea nu-l asculta și că pe ea nu o interesează, și atunci o fura cu coada ochiului sau încerca să se uite mai îndeaproape la ea, dar tot pe furiș, pentru că, deși se luaseră de cîteva luni bune, nu se legase nimic între ei, iar Pătru nu simțea față de ea nici o slăbiciune. I se părea străină, iar prezența ei în casă — nefirească, și o urmărea cum trebăluiește, și cum își face de lucru, și cum vorbește cîteodată singură, șoptit, cu oala de pe foc, sau cu vătraiul, sau cu o mîță cu care venise de acasă și care dormea, noaptea, la picioarele lor, și torcea cuminte. Era o pisică neagră, ca un drac, o pată nu avea pe ea, albă sau mai deschisă, și Pătru o mîngîia, căci îi plăcea de ea și o simțea cu suflet. Femeia lui — căreia niciodată nu-i zisese pe nume și căreia niciodată nu avea să-i zică pe nume — i se părea străină de el și străină, ea, în tot ce făcea, altfel o femeie ca toate femeile, se scula, își găsea de lucru, masa era la timp, cămașa albită la timp, focul în sobă nu se stingea, treburile curții le chibzuia, însă parcă n-ar fi fost acolo. Nu ridică din pămînt capul, nu-i

vorbea decît dacă o întrebai, nu cînta, nu striga, nu trîntea, nu se supăra, și lui Pătru i se părea casa mai goală și mai pustie de cînd se însurase. Cînd vorbea cu ea, acele puține cuvinte care le vorbea, i se părea că vorbește singur, ea mai mult ofta, și încuviința și zicea mereu : „Așa, Pătrule“.

Era o femeie mai înaltă ca Pătru, nu cu mult, dar se vedea, și cînd plecau de acasă el mergea ceva mai înainte, iar ea după el, cu capul în pămînt și cu întunericul acela pe față.

— Să nu uiți să luăm niște sare, zicea Pătru mergînd, fără să întoarcă din mers capul, să vadă dacă ea e în urma lui și îl aude.

Era sigur că este, și chiar așa și era, căci ea îi răspundea repede și grăbindu-se după el, dar fără să se apropie prea mult :

— Nu, zicea ea, nu !

Și atît.

El mergea repede-repede, cu pasul lui precipitat, parcă se ducea de-a dura la vale, iar ea venea după el ca o umbră alungită de soare. În rest, vorbea fiecare în sinea lui și cu el însuși, cum făceau și acasă, cînd stăteau împreună și nu puteau să închege nici unul dintre ei nici o poveste pe care s-o ducă pînă la capăt. Ea punea masa, la fereastră, și se așezau pe cele două scaune, față-n față, cu străchinile la mijloc, și nu se întîlneau decît cu lingurile de lemn pe fundul străchinii, și ea zicea, de fiecare dată : „Doamne, iartă-mă, iar ne certăm, Pătrule“ — deși nu se certaseră niciodată, nu aveau de ce. Pătru se uita la ea cum băga lingura în strachină cu sfială, ferit, strecurat parcă, și cum scutură lingura pe marginea străchinii, ca să nu rămînă prea multă ciorbă în ea, și după aceea punea lingura binișor pe masă, ascunsă sub streășina străchinii, și se ștergea la gură cu mîna, cu un gest la fel de furiș. Nu era urîtă, dar nici frumoasă, avea o față ovală, nițel prelungită spre bărbie, o față albă, fără vlagă și cu un

întineric stăruind pe ea și care o făcea străină — sau așa i se părea lui Pătru. Ținea mereu ochii în pământ, și cînd mîncea, tot așa mîncea, ținînd capul aplecat deasupra mesei, arar îl fura pe Pătru cu o privire sfiită, iar cînd se pregătea să vorbească — puținul acela pe care îl vorbea — sau cînd se pregătea să răspundă la ce era întrebată, repezea mîna la gură și acoperea un zîmbet vinovat. Pătru rămînea cîteodată cu ochii pe ea, puneă și el lingura pe masă, își lăsa mîinile în poală și se uita, mestecînd, la ea, ca și cînd n-ar fi fost lingă el și și-o amintea. Nu știa de ce nu i se părea că este a lui, adică nevasta lui, proprietatea lui, parcă era cineva străin, care venise la el și mîncea la masă cu el, și el nu știa de unde să-l ia și cum să înceapă vorba cu el. Nu-i era nici milă de ea, deși i se părea prea slabă, prea firavă, altfel cu putere, căci ridica la rînd cu el, și pe ce puneă mîna se cunoștea. Avea însă ceva în felul ei de a fi ferit și trist, sau posac, o durere ca o boală, și într-o noapte se trezise visînd-o și se uita la ea cum doarme lingă el, cu amîndouă mîinile puse pernă sub obraz, nu se auzea nici cum respiră. Nu-l întrebă niciodată nimic, decît atunci cînd venea de undeva.

— Veniși, Pătrule ?

— Venii, răspundea el scurt, și ea se făcea cu treburi și se ferea din calea lui.

Nu-l întrebă nimic nici cînd el se ducea pe la ai ei, care nu stăteau prea departe, dar nici ei nu-l întrebau: „Ce mai face fata noastră ?“ Sau : „Să-i spui să mai treacă pe aici“. Soacra lui, care era altfel bună de gură, nu-l întrebă niciodată de ea, și lui chiar îi plăcea că nu se amestecă nimeni în casa lui, dar vedea bine că și ei sînt străini de el, nici o întîmplare nu-i pusese în situația să se vadă că sînt rude și că sînt o familie.

Se însurase — se gîndea Pătru la masă, într-o zi, privindu-și femeia cum strecoară lingura în strachina cu ciorbă de parcă i-ar fi fost rușine că el o vede mîncînd — se însurase, și viața lui rămăsese tot atît de neisprăvită.

Își făcuse și casă, sigur, mai avea de lucru la ea, mai avea o tencuiască, să-i facă scările de piatră, și se gîndea chiar cu bucurie la momentul acela în care avea să zidească scările și să-l vadă tot satul cum zidește scările, mai avea să facă un gard nou, mai avea destule, dar casa era ridicată. Și el nu înțelegea totuși nici o schimbare. Cînd stătea singur și era neînsurat, nu i se păruse așa pustie casa în care stătuse, o cămăruță nenorocită, cu un ochi de fereastră, pe care nu se vedea nimic. Acum stătea la masă în casa nouă și se uita pe o fereastră înaltă și vedea toată Măgura și nu era singur, un suflet de om răsufla lîngă el, și lui îi era urît, simțea un pustiu în jurul lui, parcă încăperea în care stătea era goală.

— La ce te gîndești, Pătrule ? îl întrebase ea, văzîndu-l dus, cu ochii pe fereastră și cu lingura uitată pe masă, și el pierdut.

— La ce să mă gîndesc ? răspunsese el rîzînd silit. Mă uitam că, uite, vine primăvara, nu mai minte Năiță, și ieșim și noi afară din casă. Dă frunza, iese soarele. ne mai dezghețăm și noi.

Dar ea nu-l crezu. Înțelegea și ea că-i este străină, așa fusese și maică-sa față de tatăl ei, toată viața lor, și așa erau și vecinele ei. O prietenă care se măritase înaintea ei îi și spusese : „N-am avut eu noroc să am prunii vineți lîngă pămîntu lu al lui Cutare, că mie de el mi-ar fi fost drag, dar de, nu puteam să lăsăm pămînturile despărțite mai ales că acolo pusese tata și doi nuci. Așa că...” Pentru nucii aceia însă se măritase cu un gîjiit, un om al dracului care mai fusese însurat și-i murise nevasta și care numai de certuri se ținea și numai cu toporul amenința, și ea îi zicea „dumneata”, fiindcă era un om trecut de patruzeci de ani, iar ea n-avea decît nouăsprezece.

— Noi n-am avut nici pămîntul aproape, că tu n-ai avut deloc, se trezi ea vorbind tare, cum îi era obiceiul cînd vorbea singură.

— N-am avut, zise Pătru, care se gîndea la același lucru, și ea se făcu de pămînt și luă strachîna și ieși afară. N-am avut, continuă Pătru singur. Fir-ar al dracului de pămînt, că am umblat o lume întreagă și numai pămînt am visat și patru ani am dormit în toate pămînturile de pe lumea asta.

Într-adevăr, venea primăvara, sub bătaia unui vînt subțire, în fereastră izbi vîrful unui liliac mutat de Pătru de la casa veche, așa cum era, ca un pom, și Pătru văzu mugurii lui plesniți. Soarele se strecurase pe după niște nori de zloată, dar liliacul nu mințea.

Capitolul III

DISCUȚIA

Ei !, începu „discuția“ un maior „mai așezat“, cum observă, cu o oarecare nădejde, Năiță Lucean, privindu-l pe ofițer cu luare-aminte și sforțându-se să-i lase impresia că n-are altă ambiție mai mare și nici nu avusese vreodată alta mai mare decât să-l asculte pe el supus și îndatoritor, gata să lămurească în toate privințele „situația respectivă“, și să termine — și el, și maiorul — cât mai repede ce aveau de făcut, „fiindcă îmi părea un om cu griji, cu treburi, cu răspunderi, înțelegea și el că aveam fiecare destule pe cap, nu puteam sta la povești, așa, ziua-n amiaza mare. E cazul să ne mai vedem și de ale noastre, mai ales eu, care și plecasem de-acasă pe nepusă-masă, nici cu nevasta nu vorbisem, lăsasem și-un sac cu porumb la moară, se alegea praful de făină dacă sta mult neridicat, în fine, ce să mai spun, mă grăbeam și eu“.

Fusese poftit pe un scaun în fața biroului și-i făcea plăcere că stă, în sfârșit, de vorbă cu „cineva“, deși în sufletul său, în ungherul cel mai ascuns, teama — o teamă nelămurită — își făcuse un anume loc, și mai ales o anume

neîncredere pusese brusc stăpînire pe el în fața „bună-voinței“ aceluia maior care-i și dăduse mîna, o mîna cam în doi peri, dar o mîna întinsă ca la o cunoștință, ceea ce iar îi făcu plăcere lui Năiță. Îl îngrijora însă, fără să știe totuși de ce, faptul că acel ofițer se arăta obosit și neinteresat de „cazul“ lui, spre deosebire de ofițerii tineri cu care venise el și care erau destul de ai dracului și de hotărîți, astfel încît parcă de la ei știa la ce să se aștepte, în timp ce acesta se uita mereu pe fereastră și din cînd în cînd ridica receptorul telefonului și răspundea plictisit unor apeluri insistente, zicînd mereu „Și ce vă grăbiți așa ? Noi nu trebuie să ne grăbim ; noi sîntem la putere, noi sîntem calmi. Sigur, adăuga apoi, sigur, sîntem la putere și sîntem calmi“ —, și punea receptorul jos și se uita la Năiță din nou, cu aerul că atunci îl vede pentru prima dată și că habar nu are ce e cu el acolo.

— Ei ! începu el pentru a nu știu cîta oară, fiindcă nu apucase încă să asculte răspunsul lui Năiță Lucean, din cauza telefonului, care suna „în neștire, domnule, cine dracu tot suna nu știu“, și omul era clar că n-avea chef de ei, era calm și vrea să-și vadă de treaba lui, adică „de el“, de Năiță, iar el, Năiță, se pregătise de vreo patru-cinci ori să răspundă, dar cum să deschidă gura, iar suna telefonul, și el își lua un aer înțeleghător și complice la agasarea maiorului, care într-un rînd îi și surîsesese, parcă scu-zîndu-se față de el, „asta e situația“, dar lui Năiță frica îi pătrundea și mai tare în suflet, pe măsură ce maiorul îl lua pe el și mai prietenește drept martor la soarta nenorocită care nu-l lăsa să vorbească liniștit cu acest țăran.

Năiță își luase și el o înfățișare anume, din care trebuia să reiasă că era pregătit să descurce toate întrebările maiorului, întrebări pe care, de asemenea, era cu viclenie pregătit să le asculte cu cea mai convingătoare uimire.

Avea o față trasă, pămîntie, îi crescuse barba, și trecînd pe un coridor, prin fața unei oglinzi cît tot peretele, observase că-i și albise barba nițel, sau nu, apucase el, pînă

atunci să bage de seamă că și barba începuse să-i încărunească, îl arăta mai bătrîn decît era, ori mai îmbătrînit. Era a treia zi de cînd fusese adus la tîrg, la Raion, mașina trăsese într-o curte cu porți înalte, el stătuse uitat cîteva ceasuri într-un birou pustiu, apoi începuse să fie trambalat de la unii la alții, toți ocupați să-l întrebe ce politică a făcut în trecut, la care el răspundea mereu „N-am făcut, tovaroșe, fiindcă a început războiul și nu era ca acum, cînd te întreabă toată lumea ce politică faci dumneata. Te trimitea pe front și aia era politica ; scăpai, reușeai în politică, nu scăpai, nu te mai întreba nimeni nimic, cine dracu să te mai întrebe ?” „Tovarășe, striga atunci la el cineva, dumneata să răspunzi limpede, ce politică ai făcut în trecut”, iar Năiță se uita la acel cineva cu o uimire neprefăcută și continua imperturbabil : „Tovarășe, eu sînt limpede, politica mea a fost războiul. Altă politică n-am făcut”. „E clar”, confirma acel cineva, și scria ceva foarte mărunt pe o coală albă ca de cerere și i-o dădea lui Năiță să semneze. Însă acesta nu semna, și toată povestea pornea de la început cu altcineva. Către seara zilei cînd fusese adus la Raion, Năiță Lucean se trezise împins pe niște scări de pivniță și lăsat să doarmă într-un subsol amenajat special, cu două paturi de fier cu saltele de paie și cu o cană de tablă roșie, plină cu apă, la cap. Se sculase a doua zi destul de obosit de atîtea întrebări, la care el avea impresia că răspunsese foarte clar și foarte convingător, deși cei cărora le răspundea păreau foarte meconvinși și foarte neîncrezători, fapt ce-i îndreptățea — își închipuia Năiță Lucean — s-o ia mereu de la capăt și să-l piseze cu politica și mai ales cu cine mai făcuse el politică în trecut. În încăperea era cam întuneric, o fereastră lunguiată și îngustă dădea spre stradă și nu prea lăsa să pătrundă lumina, prin fața ei trecînd fără încetare perechi de picioare și de încălțări de toate felurile, ca într-o defilare, care pe Năiță îl distra, „fiindcă — povestea el mai tîrziu, cu o poftă nemai-pomenită — nicăieri n-am văzut, domnule, atîtea picioare

de la gleznă în jos. Domnule, știi ce mers urît au unii oameni cînd le vezi numai încălțările ? Să-i vezi cum merg cu opinci, cu bocanci, cu pantofi, cu cipici, cu dracu, cu lacu, nici nu știi cu ce-i dă omului în gînd să se mai încălțe. Atît vedeam — povestea el mai tîrziu —, numai picioare de la gleznă în jos“.

În încăperea aceea mai era cineva, un bătrîn cam ciudat, de pe undeva de pe valea Oltețului. „Nu știu cum ajunsese el aici, la noi, la Raion, cînd aveau și ei Raionul lor, la Olteț. Însă ăsta era cam umblăreț, nu-i ajungea plasa Olteț, o dată pe lună venea și la noi, la Raion, și dracu știe ce făcea, ce dregea, fusese luat la ochi, iar acum fusese luat de tot. Stătea chircit pe marginea patului, cît era nopticica de mare, nu punea geană pe geană, clătița din cap și bătea mereu din buze, ceva spunea el, dar nu se-nțelegea, pentru că vorbea în capul lui. Îl măcina ceva și se vedea bine că nu stătea de două-trei zile, stătea mai de mult, era cam mototolit și mi se pare că avusesese și alte întîmplări.“

Subînțelesul era clar pentru cei cărora le povestea Năiță aventurile sale, unii zîmbeau, alții se cam puneau pe gînduri. Nici Năiță nu avea hazul dinainte, oricît se străduia el să dea o aură veselă întîmplărilor care și pe el îl marcaseră, căci fața și mai ales privirea lui purtau întipărit în ele semnul unei experiențe foarte ciudate, și pentru cei ce-l cunoșteau rămînea mereu nelămurită o întrebare : de ce rămînea el citeodată, ca din senin, dus, cu ochii ficși, ca de sticlă, și cu o mîină întinsă ferit înainte, de parcă ar fi zis „Stai, dom'le, nu...“ „Bă Năiță !“ — îl striga atunci careva, și el tresărea ca și cînd adormise, așa din senin, și scutura din cap și se trezea. Nu vorbea însă nimic despre anume lucruri bănuite de cei din sat, bănuite pentru că, altfel, Năiță venise, cînd venise, destul de vesel, împreună cu bătrînul acela de la Olteț, și cine îl văzuse intrînd cu acela în Mat și cinstindu-se cu toată lumea care era atunci acolo putea crede că Năiță fusese în tîrg și vînduse, bine,

ne avusese de vîndut. Veselia lui era cînd plină, cînd știrbă, și asta se vedea în momentul căderii pe gînduri. Moșul avea și el un chef mai special de veselie, părea chiar că se sforțează să fie vesel. Lua țoiul cu țuică nouă de prună, îl ridica dinaintea ochilor, îl studia cu o vădită plăcere, saluta cu el pe toată lumea, apoi îl punea jos, pe marginea tejghelei, și se închina zicînd : „Doamne, ai grijă de mine, păcătosul, să nu mai uit“, apoi lua iar țoiul și zicea tot către toată lumea : „Trăiască partidul nostru, tovaroși !“.

— Ei ! se întoarse, pentru a nu știu cîta oară, spre Năiță Lucean, maiorul, acum cu un aer hotărît să nu mai întrerupă dialogul și să-l asculte, orice s-ar întîmpla, și Năiță observă, după bătaia unei pendule de prin apropiere, că ar fi fost ora unsprezece de dimineață.

Clătină din cap amărit, adică : „Uită-te, domnule, cum mai trece timpul !“, că stătea de vreo două ore în biroul acestui maior.

— Ia să vedem, tovarășe Lucean, ce te supără pe dumneata, continuă maiorul, frecîndu-și mîinile și încercîndu-și apoi fiecare deget în parte, trosnindu-le, și lui Năiță în primul moment nu-i plăcu această îndeletnicire, dar se gîndi că poate omul era și el mai ostenit, nu se făcea să se sperie din orice.

— Păi, cum să vă spun, se foi Năiță pe scaun, mă supără, și ridică din umeri și întinse mîinile cu palmele deschise către maior, adică să fie și el înțeles dacă se poate, mă supără că am lăsat la moară un sac cu porumb și se-alege praful de mălai dacă nu mă duc să-l iau, fiindcă la moară trage, și trage și mălaiul și intră umezeala în el. Asta mă supără cel mai mult, conchise Năiță, considerînd că argumentul era hotărîtor pentru ca maiorul să priceapă și să isprăvească comedia și să plece și el acasă.

— Da, zise maiorul după un timp, uitîndu-se iar pe fereastră.

„Ce dracu vede, domnule, ăsta pe fereastră, de stă numai cu ochii pe ea ?“ — se întrebă Năiță, dar nu avu

timp să-și răspundă, căci iar sună telefonul, ascuțit și prelung, și maiorul întinse mîna spre receptor, ducîndu-l la ureche cu un gest moale și obosit. Repede, însă, își reveni din oboseală și îndreptîndu-se mai bine în scaun răspunse cu un glas plin și milităros :

— Să trăiți, tovarășe prim ! Ascult, ordonați !

Firește, Năiță nu auzi pe cel de la capătul necunoscut al firului, însă înțelese ușor că și maiorul ăsta avea un stăpîn, nu era chiar de capul lui, și cîteva clipe se bucură.

— Sigur, tovarășe prim, sigur, am și spus să nu ne grăbim, sigur. Chiar acum, de exemplu, sînt aici cu un caz de la... și pronunță numele comunei lui Năiță Lucean, iar acesta se și ridicase de pe scaun și luase și căciula de jos, de la picioarele scaunului, dar maiorul îi făcu moale semn să stea jos și să nu se grăbească nici el. Făcea cu mîna bătrînește — „Binișor, binișor“ — și închidea și dintr-un ochi, adică „Nu e cazul să...“

Năiță încremeni o secundă, două, cu genunchii îndoiți, nici nu se așeza, nici nu se ridica, însă maiorul făcea din mînă mereu, ascultînd în pilnia receptorului : „Binișor, binișor“, și Năiță se așeză jos pe scaun și cu o mînă pe care nu și-o mai simțea, și cu un gest pe care nu-l mai putea controla așeză și căciula jos, la picioarele scaunului. În capul lui începu să se învîrtească iar întrebarea care-l chinuia de trei zile, de dimineată pînă seara : „Ce politică ai făcut în trecut ?“ „N-am făcut nici un fel de politică, răspundea Năiță în gînd, cu o grăbire de parcă ar fi vrut să nu-și piardă răsufarea. N-am făcut nici un fel de politică fiindcă am fost ocupat cu războiul și n-am avut cînd.“ „Daaa !“ — făcea unul dintre acei ofițeri tineri, nu Turbatu, acesta nu mai vorbea cu el, îl văzuse de cîteva ori umblînd pe coridor, galben la față și încruntat și parcă plînsese. Ținea ochii în pămînt cînd trecea pe lîngă Năiță și se supsesse la față de tot, se pungîse.

— Ce are dumnealui ? întrebasese Năiță a doua zi după ce fusese adus și încă nu se obișnuise bine cu locul unde se afla și mai ales cu regulile de aici.

Furat de întrebare, ofițerul îi răspunsese pe negîndite, după care se răstise zdravăn la Năiță, încît acesta avu impresia că e ceva în neregulă, și nu peste mult timp, chiar în acea dimineață, a celei de-a doua zile, el putu să bage de seamă că încurcătura în care intrase nu era prea ușor de descurcat și că drumul său se scurtase mult, se oprea cu un capăt în pivnița de unde era adus și cu un capăt în biroul unde era dus.

— A murit mamă dumnealui.

— Aoleo, se miră jalnic Năiță Lucean, plesnind palmele una de alta, ceea ce îl făcu pe ofițer să tresară și să-și dea seama că se angajase cu acest cetățean într-o discuție nepermisă. Doamne, făcu iar Năiță cu un aer nenorocit, Doamne, cum s-a prăpădit fata asta cu zile, și ea știa. Și nu se duce la ?... mai întrebă Năiță, care parcă uitase unde se afla și despre cine era vorba de fapt în acel moment.

— Cetățene, strigă ofițerul la el, răspunde limpede la întrebare !

— Am răspuns, reveni Năiță din fuga gîndului său care îl și dusesese la Sacoț și îl și făcuse să-l vadă pe bietul Turbatu în mijlocul bătăturii, cu capul gol și strigînd „Doamne, de ce m-ai pedepsit pe mine, Doamne, în felul ăsta, că nu mă știu vinovat cu nimic să merit eu pedeapsa asta !?” și „Ce făcuși, Tudoro, cine te-a supărat pe tine, Tudoro, unde vrei să te duci tu, Tudoro ? !” Și pe obrazul lui Năiță Lucean se porniră două șiruri de lacrimi ca dintr-un izvor, și cînd ajunseră sub bărbie secară.

— Va să zică, dumneata declari că te-ai ocupat cu războiul ? continuă ofițerul cel tinăr.

— Da, confirmă iute Năiță Lucean. Toată țara s-a ocupat, adică mai ales noi, țărani. Așa a fost situația, că, vezi bine dumneata, nu plecam eu așa, de capul meu, la război de la mine de-acasă, că de-abia mă însurasem.

— Bine, îl întrerupsese ofițerul. Și tatăl tău ce politică a făcut, cu ce s-a ocupat ?

— Păi tot cu războiul, la '916, că nici n-a mai venit de la Mărășești, se scuză cumva Năiță. Noi am fost orfani de război, adăugă el, dar ofițerul nu-l ascultă.

— Și tatăl lui ce politică a făcut, cu ce s-a ocupat ?

— Păi tot cu războiul, zise Năiță. Cu războiul dinainte, cu turcii, că nici ăsta n-a mai venit. Nu vezi dumneata cum a fost timpurile ? Noi toți a trebuit să ne ocupăm cu războiul, numai eu am fost mai norocos că am venit acasă, și uite, acum stau de vorbă aici cu dumneata, altfel cine știe pe unde aş fi putrezit, ca bietul frate-meu care...

— Sigur, tovarășe prim, am înțeles, continuă maiorul convorbirea telefonică, dar lui Năiță îi pierise încrederea în el de cînd îi făcuse semn să stea jos. Bine, atunci, venim la dumneavoastră. Să trăiți !

Iar fusese poftit pe scaun și, neavînd încotro, se așezase față-n față cu maiorul de securitate. Nu-l mai bucura însă această atenție. Îl nedumerea faptul că și el, și maiorul stăteau jos, unul în fața altuia, și amîndoi dinaintea unui birou dincolo de care cineva părea să nu facă totuși o mare deosebire între ei. Simțea că și maiorul încetase să mai fie la fel de sigur pe el cum i se păruse cînd se afla în biroul lui. Scosese dintr-o servietă neagră, cu cataramă mari și butucănoase, un dosar destul de nou și-l pusese pe masa rotundă dintre ei doi, împingînd cu grijă către Năiță o scrumieră de pămînt smălțuit. Nu-l privea pe Năiță, nici nu-i ocolea privirea, pur și simplu stătea cu ochii ațintiți spre biroul primului-secretar și căuta să prindă acel moment favorabil unei discuții căreia nu-i intuia încă în nici un fel rostul și mai ales în prezența acestui țaran, care la rîndul lui putea spune pe neașteptate cine știe ce. Primul-secretar, despre care Năiță Lucean auzise vorbindu-se cum auziseră mulți țărani de pe valea aceea, fiindcă mulți se trezeau amenințînd cu numele lui,

deși nimeni nu-l văzuse atît de aproape cum îl vedea Năiță acum, se numea Dumitru Dumitru, „nume de om sărac, neapărat, fiindcă dacă ar fi fost ceva de capul lui taică-său era imposibil să nu-i pună și lui un nume mai ca lumea, să poți să-l deosebești“. Era un om scund, pătrășos, cu mîinile scurte și palmele mari, late, cu degete boante, semăna bine cu Pătru cel scurt, atîta doar că acesta din urmă avea un cap mai mic, dar la fel de rotund, ca o bilă de popice și, la fel, tuns scurt, așa cum se tundeau copiii la școală, dar prin clasa a șaptea, în timp ce Dumitru Dumitru avea și capul mare, cu o față lată, toate trăsăturile feței lui erau mari și se rotunjeau cîrnos : buzele, nasul, bărbia, fruntea, în dreptul sprîncenelor. Nu se uitase la ei nici cînd intraseră, cum nu se uita nici acum, nu le dăduse nici mîna, nici maiorului, stătea cu nasul în niște hirtii și mirîia în timp ce-și freca fruntea cu palma stîngă, ca și cînd l-ar fi durut capul. Din cînd în cînd le făcea semn cu un deget bont sau retezat, adică „imediat“. Năiță îl furase cu coada ochiului și băgase de seamă că era un om destul de tînăr, nu trecea de treizeci și cinci, treizeci și șase de ani, însă părea obosit, consumat, sau era numai nedormit, sau nu vedea destul de bine și nu vrea să pună ochelari.

— Cam mulți dușmani de clasă prin raionul nostru, tovarășe maior, rupse el în sfîrșit într-un tîrziu tăcerea, iar Năiță Lucean tresări, fiindcă de trei zile de cînd se afla la tîrg și unde se afla, mereu auzise povestea asta cu dușmanii de clasă și chiar despre el se spusese același lucru, ba ofițerul acela tînăr, copilul lui Turbatu, îi spusese în mașina în care fusese adus că „noi față de dușmanul de clasă sîntem hotărîți“, deși acest „hotărîți“ nu fusese prea clar, dar Năiță înțelesese că îl privea pe el ca o amenințare cu care nimeni nu avea de gînd să glumească.

— Ordonăți ? întrebă maiorul ridicîndu-se brusc de pe scaun.

Avea aerul că nu auzise exact întrebarea, dar el ținea să cîștige timp și mai cu seamă să vadă dacă nu cumva

primul-secretar vorbește serios, în sensul că asta era și convingerea lui de prim-secretar, adică în raionul acela erau într-adevăr mulți dușmani de clasă, și atunci răspunsul lui de ofițer comandant al securității locale avea altă înfățișare, trebuia să furnizeze argumente pentru această concluzie sau pentru o astfel de concluzie, care nu putea fi decât expresia liniei generale și locale în același timp.

— Cam mulți dușmani de clasă în raionul nostru, repetă primul-secretar, dar cu aceeași intonație inexpressivă și ținând în continuare capul ascuns în hîrțiile pe care le citea.

— Vai de capul lor ! se auzi atunci intervenția lui Năiță Lucean, și pe fața lui se lăți un zîmbet de milă ca dinaintea unei realități nevoiașе, și înaintea ochilor îi apărură nenorocitul de Alexandru lui Gore, un bătrîn cam surd care în fiecare zi lăsată de Dumnezeu se ducea la primărie cum se lumina și aștepta pe treptele de la intrare pînă venea cineva dintr-ai Sfatului sau dintr-ai punctului veterinar înființat de curînd și unde slujea la un taur rău și puturos un anume Trică, fost pe timpuri argat la niște învățători, iar acum se considera funcționar și era singurul care avea curajul să intre în grajdul improvizat dintr-o polată și patru stîlpi, dar era și singurul pe care taurul îl lăsa să intre la el. De obicei, primul venea Trică, vorbind singur pe drumul mare, și pe măsură ce se apropia de podețul din fața primăriei începea să „discute” cu taurul :

— Hai, băiete, zicea el, că azi avem treabă, nu mai putem sta degeaba ca ieri și să mîncăm lucerna statului de pomană, că ai văzut cum pleacă vacile de la tine cu coada pe sus de nu le mai poate opri nimeni, că tu stai ca boul și nu te uiți la ele și ne batjocorește o comună întregă.

Cum intra pe podișca din fața primăriei, Alexandru lui Gore se ridica în capul oaselor de pe treptele de piatră și începea să-i înjure pe toți de la primărie, fără nici o alegere, dar și fără să precizeze pe cine de fapt înjură, pen-

tru că vorbea așa, în general, cine adică nu-l lasă pe el să-și vadă de treaba lui, ca și când de fiecare dată și în fiecare dimineață era luat de la lucrul lui și adus aici la primărie, unde era ținut de pomană.

— Nu discut cu dușmanul de clasă, răspundea Trică, fiindcă mai ales el era luat în primire de înjurăturile lui Alexandru lui Gore.

Cîteodată venea dimineața de tot și tovarășul Craina, președintele, dar pe el Alexandru nu-l înjura.

— Pe Craina nu-l înjuri, nene Alexandre ? il întreba cîte cîneva la o țuiculiță unde se mai dezlegau limbile !

— Nu, zicea Alexandru lui Gore, fiindcă nu-l cunosc și nu e din sat de la noi. Eu nu înjur decît pe cine cunosc. Însă dacă se duce în sat la el, trebuie să-l înjure și pe el cîneva, așa că eu nu iau dreptul altuia.

Nu-l lua însă nimeni în serios, și cum sta cu casa chiar lîngă primărie, nici drumul lui special nu însemna cine știe ce cheltuială de timp. Pînă la urmă însă, tot se găsise cîneva să-l bage în seamă, și o vreme Alexandru lui Gore dispăruse din sat, nu mai vorbea nimeni despre el, la o adunare fusese dat drept exemplu de dușman de clasă, și cu asta se cam potoliseră și zvonurile. Nu stătuse plecat prea mult, cîteva luni poate, cînd se întorsese însă nu mai fusese văzut nici pe la primărie, nici pe la Mat, nu mai ieșea nici pînă la poarta casei, își făcea de lucru pe dîndos, prin spatele unui finar la care tot meșterea, și nimeni nu-și mai amintea despre el, pentru că nimeni nu-l mai vedea. În cîte-o seară venea la Mat repede și strecurat de fiecare dată, grăbită, nevasta lui, o femeie scundă și mereu desculță, de cum se desprimăvăra nițel și pînă cînd era gata să ningă. Se ducea la teighea, se apleca peste ea, și cu un glas rugat, îi cerea negustorului cinci pachete de Naționale.

— Ce mai face nenea Alexandru ? întreba Difuzor cu glasul lui mare și puternic, de parcă ar fi vorbit din fundul unei butii cu prune.

— Ce să facă ? roșea biata femeie, căutînd cu privirile în toate părțile, ca și cînd n-ar fi vrut să audă nimeni întrebarea aceea prostească rostită de Difuzor cu gura lui mare. Ce să facă, parcă dumneata nu știi ? Pe lingă casă, ce nu are omul de făcut pe lingă casă ? !

Apoi lua pachetele de țigări și se repezea afară din Mat. Cînd se închidea ușa în urma ei, se lăsa o liniște tulbure, pe care numai Mihai Torețoiu-Bogatul o mai putea drege cu veselia lui neluată de nimeni în seamă.

— Mă, zicea el către cine se nimerea, mă, vai de zilele tale, vezi tu cum e făcut satul ăsta al nostru ?

— Cum ? intra cu el în vorbă acel cineva, oricine ar fi fost el, pentru că jocul era vechi și toți îl cunoșteau și toți voiau să-l joace. Cum ?

— Ca dracu ! preciza Mihai Torețoiu. Dracu să fi fost și să ne fi adunat la un loc, și tot nu ne potriveam așa.

— Răi, hai, nene Mihai ? continua acel cineva jocul, și Mihai Torețoiu puneă cinzeaca pe marginea tejghelei și-și dădea cu toată puterea o palmă peste frunte.

— Răăăi, răăăăi, cei mai răăi. Nici între rîpi nu sînt oamenii așa de-ai dracului, și între rîpi și-a făcut și dracul cuibul, și ei tot sînt mai dumnezeiți.

— Lasă dumneata unde și-a făcut dracul cuibul și bea-ți țuica, plătește și salutare, intervenea Difuzor, grijuliu să nu se întindă cumva discuția asta, pe care ei o înțelegeau altfel decît o lăsau cuvintele să se înțeleagă, fiindcă la toți le părea rău de ce i se întîmplase lui Alexandru lui Gore și pe toți îi mihnea retragerea lui din lume și înfățișarea de văduvă a nevestei lui, care nu mai ieșea nici ea nicăieri, nici la lucru cu împrumut, nici la cimitir să-și plîngă morții, cum făceau toate femeile, nicăieri, și nici ferestrele casei lor nu se deschideau și nici ușa de la intrare nu mai fusese deschisă. Ce se vedea de la ei era fumul și o pisică lenevind pe marginea șanțului din fața casei lor...

— Asta e pisica lui Alexandru, observa vreun trecător, și fiecare se gîdea la ce i se putuse întîmpla acestui

om de se retrăsese el, ca și cînd pierise, și dacă trăia, trăia pentru că mai avea zile.

— N-am înțeles, atrase atenția primul-secretar că vrea o explicație clară la această intervenție neașteptată a lui Năiță Lucean. Cum adică vai de capul lor ?

Dar Năiță amuțise și simțea cum îl trece pe șira spinării un șuvoi de apă rece ca gheața. Și totuși, Năiță ridică fruntea, și ochii lui întâlneau ochii primului-secretar. Pe fața acestuia se citea o curiozitate imensă, și deși ținea ochii aproape închiși, căci îl dureau din cauza luminii care năvălise brusc în biroul acela, iar el se vedea bine că era obosit, Năiță pricepu că nu poate scăpa fără să răspundă. Dar n-apucă, fiindcă maiorul se simți dator să dea el o explicație la prima întrebare, și din graba cu care acesta se repezi să răspundă, Năiță Lucean pricepu și faptul că e vorba de apărarea lui.

— Îmi permiteți să raportez, se precipită maiorul și pe jumătate se și ridică de pe scaun, iar acum nu stătea nici în picioare, nici jos, și Năiță se crezu obligat să se ridice și el în picioare, problema este destul de complicată. Avem unele cazuri cînd caracterul preventiv al acțiunilor și intervențiilor noastre se impune cu hotărîre, și atunci noi sîntem datori să veghem cu toată hotărîrea pentru ca acele elemente care sînt ostile regimului nostru să simtă cum se cuvine că puterea populară...

Primul-secretar trăsese sertarul biroului, și-acum se sprijinea cu amîndouă mîinile în acest sertar. Stătea cu capul ușor dat pe spate și părea că-l ascultă foarte serios pe maior, iar acesta găsise, se pare, un unghi foarte favorabil poziției sale, căci continua să nu stea nici jos, nici în picioare.

— Dar, firește, noi sîntem acum la putere și sîntem datori să fim calmi, nu trebuie să ne grăbim, e momentul să interpretăm și să tragem concluziile cu calm.

Vorbea destul de cursiv și încerca să surprindă pe fața primului-secretar o reacție anume, din care să tragă o con-

cluzie cu privire la poziția acestuia față de punctul său de vedere. Nu înțelegea de ce trebuie să dea explicațiile pe care le dădea de față cu țăranul acesta și în general i se părea că primul-secretar îl pune la încercare sau vrea să verifice o anumită situație.

— Da, îl întrerupsese Dumitru Dumitru. Și cu asta ce este ? întrebă el arătându-l pe Năiță Lucean.

— A fost adus pentru nepredarea puștii.

— Ai pușcă ? întrebă Dumitru Dumitru, acum iar cu o vie curiozitate, și în primul moment Năiță Lucean vru să spună cu toată gura „Da !” și chiar așa i se păru și lui Dumitru Dumitru.

Dar din gura lui Năiță ieși un :

— N-am, tovaroșe, de unde să am și mai ales ce să fac eu cu pușca ? Fiindcă le-am spus și dumneelor, și îl arătă pe maior, dar reveni, adică le-am spus băieților cu care am venit acum trei zile cu mașina că nu am, că pușca îți cere ale ei, trebuie să te ocupi de ea, să ai timp de distracție, eu de unde dracu, dacă am șase copii și toți mănîncă și toți chirăie cînd nu le dai, și cum e pămîntul la noi, numai de pușcă n-ai timp. M-a și căutat, conchise Năiță, și tot n-a găsit.

Maiorul îi întinse primului-secretar dosarul în care Năiță recunoscuse scrisul celor care-i luaseră declarații, iar el nu le semnase.

— A căutat și cu ciinele și tot degeaba, mai găsi el totuși cu cale să adauge, văzînd că primul-secretar se oprește asupra uneia dintre declarații și că subliniază cu un creion roșu ceva.

— Pînă unde ai fost ? întrebă Dumitru Dumitru, dar Năiță nu înțelese la ce se referea și se uită la el nițel nedumerit.

— Cu războiul, preciză acesta, și Năiță se lumină dintr-o dată.

— Păi în partea asta n-am fost, zise el ca o scuză, decît pînă la Banska-Bistrița, fiindcă ne-a rănit și a trebuit să ne retragem ca veterani.

— Ei, se întoarse Dumitru Dumitru către maiorul de securitate.

Dar în clipa aceea, Năiță se și văzu ieșind pe ușă și se și văzu coborînd Valea cu pietrele. Mergea ca într-un vis, și cînd Dumitru Dumitru îi spuse „Măi moșule, aș vrea să mai stăm de vorbă“, el nu văzu mîna întinsă a acestuia, ci avu impresia că toată povestea începea din nou, și lăsînd iar căciula jos lîngă scaun, rupse din suflet întreaga lui deznădejde pentru a-și susține cauza cu singurul argument în care credea.

— Nu-mi pare rău, zise el astfel, decît că am lăsat un sac cu porumb la moară și stă acolo de trei zile și n-are cine să-l ridice, și la moară trage, și porumbul mucegăiește.

Capitolul IV

MASA

Ningea așezat și tăcut, vîntul nu mai bătea, se lăsase o liniște curată, se putea auzi cum se așază fulgii de zăpadă ușor, unul peste altul, și cum se apleacă sub ei crengile negre ale prunilor prin grădinile peste care plutea lumina calmă de dinaintea înserării, parcă se pregătea o sărbătoare, de mult deasupra acestui sat nu mai stăruise atîta pace, dar ea avea să se dovedească repede trecătoare și mai ales prevestitoare a unor întîmplări deloc pașnice și deloc vesele. Drumurile fuseseră troienite și nimeni nu mai ieșise cu carul sau cu sania să răscolească zăpada și să facă pîrtii, potecile fuseseră înghițite sub nămeții cît casa, nu se mai cunoșteau șanțurile și gardurile, acoperișurile albe veneau cu streșinile pînă se împreunau cu foișoarele de lemn, și ningea mereu, și satul pierea, dar pierea frumos ca într-o poveste, și din cînd în cînd Pătru cel scurt ieșea în sălița din spatele casei și privea văile care coborau roștogolite acum și rotunjite pînă sub poalele munților, unde se întuneca, și ochii lui se opreau și începeau să-i lăcrimeze. Așa stătea și acum, răzimat de stîlpul săliței, și asculta liniștea aceea nefirească și auzea bine cum cad fulgii și

cum ating ei stratul de zăpadă de dinainte, și îi urmărea cum vin și cum se rotesc și se așază lin, simțea greutatea lor, dar o simțea altfel decît era, o simțea ca pe o greutate adevărată, iar greutatea asta nu se așeza pe zăpadă cum vedeau ochii lui, ci pe pieptul lui și pe inima lui și se trezea oftînd. Era într-o vineri, se încheiase o săptămînă de cînd nu mai ieșise nici el din casă și nici pe la el nu mai venise nimeni, stătea cuc cu nevasta lui, nu vorbea nici el, nu vorbea nici ea, se uitau unul la altul și părea că se înțeleg, la prînz ea punea masa, dimineța el tăia lemne, scara își făcea de lucru prin curte, închidea fără nici un rost o ușă la un beci unde nu intra nimeni, căci n-avea cum, dar așa era obiceiul gospodarului să încuie seara toate ușile, să le zăvorască, noaptea trecea ca o pedeapsă, ea torcea pînă se isprăvea focul din sobă, și dimineța o lua uiar de la început. Cînd vorbeau, vorbea fiecare singur, cu cîte-un lucru de care se împiedicau sau de care aveau nevoie și nu-l găseau, cu vaca în grajd, care nu se mai sătura, „Și să vedem cum o să mai ieșim și din iarna asta?“, cu cîinele pe care seara îl dezlegau, și el năvălea plin de zăpadă în săliță și chiar în casă și lătra de bucurie și din lătratul lui se stîngea lampa, și atunci Pătru punea mîna pe cîte-un rețevei și-l certa vesel și-l amenința, iar cîinele se repezea pe ușă afară, dărîmînd de fiecare dată cîte ceva, iar Pătru îl înjura, însă cu o mîndrie pe care numai el o înțelegea, căci cîinele acesta care crescuse cît un mînzat îl făcea pe Pătru să se vadă și el gospodar, cu cîine care are ce păzi, adică avere, acareturi, strînsură. Casa lui era însă abia la început, nici nu fusese terminată, n-avea în curte nici acareturi, n-avea nici cine știe ce strînsură, zestrea nevestei nu fusese nici ea cine știe ce, iar într-o seară Pătru își aduse aminte că socru-său îi promisese și două oi cu scăderea lingă Crăciun, și Crăciunul venise, trecuse, trecuse și Sfîntul Vasile și Boboteaza, trecuse ianuarie, trecuse bine și din februarie și socru-său nu se mai făcea că ține minte ce hotărîseră la nuntă.

— Măi femeie, deschise el vorba după o lungă socoteală, în timp ce ea strîngea masa cu felul ei tăcut și nițel adormit, căci ținea mereu capul în pămînt, uite că vine și martie, o să se ia și zăpada asta, că n-o să țină cît lumea, acuși vine și Paștele, și socru-meu nu se face deloc cu oile alea două cîte le-a promis, că dacă știam că nu ți le dă discutam altfel, aveam altă discuție...

Femeia rămase cu talerele de pămînt în mină în mijlocul drumului de la masă la sobă, unde o oprise vorba lui Pătru, dar fără să întoarcă spre el capul sau să-l ridice, parcă ar fi citit în talerul acela peste care așezase lingurile de lemn.

— Nu zici nimic ? o întrebă Pătru. N-ai glas la chestia asta, adăugă el cu aerul că ea tăcea acum, sau tocmai acum, în timp ce în rest nu-i mai stătea gura și el nu mai putea de răul gurii ei.

— N-a uitat, zise ea, și se strecură cu mersul ei ferit și bălesc și chiar vru să iasă afară, dar Pătru avu impresia că ea fuge de răspuns și că-l ocolește.

— Păi nu pleca, se răsti el, că dacă pleci ar fi cazul să te duci la ei și să le spui că acum se ia zăpada și eu vreau să mă fac cioban și să mă duc cu oile la munte, că o turnă ca aia pe care ți-a dat-o ție de zestre nu se poate ține pe-aici pe la noi, trebuie s-o ducem la munte.

Femeia se mai oprise o dată tot așa, cu capul în pămînt și ținînd talerele ca pe o colivă la parastas, cum i se păru lui Pătru, însă cînd acesta termină ce avea de zis ieși pe ușă afară.

— Da, continuă Pătru cel scurt, ca și cînd ar fi vorbit cu prietenul său Năiță Lucean, vorbim bine frumos, ne tocmim omeneste, înțeleg și eu situația lor, că oameni sîntem, zice că nu poate să-i dea decît două oi, accept două oi, accept și termenul, și el, „bună ziua“. Păi o casă se ține greu, o muiere mănîncă, oricît ar fi ea ca Sfînta Vineri asta a mea, se mai și îmbracă, fiindcă nu e tot anul vară, mai dă și frigul, și atunci ce să facă, să degere, nu se poate, toarce

un caier de lînă și-și face ciorapi. Da, încheie el oarecum satisfăcut, căci de mult aștepta să se supere pe nevastă-sa și să-i zică ceva din care să priceapă și ea că are bărbat. Că alții le bat de le rup, și de cîte două ori 'pe săptămînă, se gîndi el, văzînd că femeia nu se mai întoarce și că nici nu se aude cotrobăind, cum îi era obiceiul, prin săliță, le bat bine, și ele dorm ca puii, și dimineța cîntă înaintea cocoșilor.

Se întorsese destul de tîrziu, iar el bănuise că fugise acasă să-i spună lui taică-său ce și cum, adică să nu uite ce au făgăduit, că el, Pătru, nu uită și e viața ei cu el la mijloc, nu sînt numai cele două oi.

— N-a uitat, zise ea cînd se întoarce, n-a uitat, dar n-a avut bani, înșă face acum că dă niște prune lui Terteci ăla de i-a mîncat calul nasul la botezul nepoate-si, face de bani și ori ți-i dă ție să le cumperi tu, ori le cumpără el cum a zis.

— Lu care Terteci i-a mîncat calul nasul ? se înveseli brusc Pătru cel scurt, cînd i l-a mîncat, la care botez ?

Se făcea că nu-l mai interesau oile, pentru că într-un fel se asigurase de ele. Acum îl distra chestia cu calul care putuse să mănînce nasul cuiva.

— Parcă tu nu știi ! zise femeia, și clătină din cap, ca și cînd i-ar fi spus „Om bătrîn, te bucuri de nenorocirea altuia !“

— A ! făcu Pătru bine dispus în continuare, căci și vedea oile în curte și se și închipuia pe el tunzîndu-le la primăvară în curtea din fața casei să-l vadă toată lumea, și mai ales Năiță Lucean.

De mult se visase el tunzînd o oaie care era a lui, și pe Năiță oprindu-se la gard și întrebînd cum făcea el cînd vrea să arate că se miră de sărăcia cuiva : „Ce faci, măi Pătrule, ce-ai cu bietul animal, de-l lași în pielea goală acum, pe frigul ăsta, nu mai ai cu ce să te-acoperi ? Acopere-te, mă, cu nevasta, nu fi prost, acopere-te cu ea și lasă oaia, că e cel mai nevinovat animal, nu e ca muierea.“

— Păi stai, frate-meu, se adresează Pătru, vesel de tot acum, femeii, care se ghemuise lângă sobă și își făcea de lucru cu niște cîrlige de împletit, că pe Terteci asta eu l-am scăpat din gura calului, că dacă nu eram eu îl mînca de tot și el nici nu băga de seamă, rămînea de umbla fără cap pînă la sfîrșitul vieții lui. Credeam că de altul vorbești, sîsîi el din ce în ce mai vesel, dar femeia lui continua să tacă și parcă nu-l auzea, nu credea în veselia lui, stătea mută și posacă și lui Pătru îi trecu repede tot cheful.

Și iar se scurseră cîteva zile bune, tăceau amîndoi, casa era pustie cu ei în ea, masa era ca o pomană după cineva care murise, ziua se scurgea precum cenușa din gura sobei, noaptea se petrecea cu întunericul ei, Pătru ieșea afară la stîlpul săliței și stătea cum stătea acum, privea cum se rostogolesc văile pînă la poalele munților și cum ninge, și cum cad fulgii ca o părere. Era o liniște cum nu mai auzise decît pe front, cînd se oprea bătaia artileriei pe neașteptate și ei în tranșee aveau impresia că aud fumul cum se ridică din gropile bombelor și așteptau să strige cineva după ajutor, acel „Fraților, nu mă lăsați“ pe care îl auzise de o mie de ori.

Se întuneca încet, ninsoarea se cernea la fel de ușor și de așezat, văile nu se mai vedeau, Pătru cel scurt se desprinsese de stîlp și intra în casă îngîndurat. Ar fi vrut ca nevasta să-l vadă așa și să bage de seamă că e supărat și să-l întrebe ce e cu el, și ea ce să facă, dar această femeie chiar cînd vedea toată frămîntarea lui, și o vedea, nu putea să zică nimic, nu credea că e bine să-l întrebe ceva, ea aștepta să-i spună el ce avea de spus, și ea să se supună, să facă, adică, tot ce zicea el și tot ce vrea el, fiindcă de aceea era nevasta lui, să-l asculte supusă și să nu iscoadească. Însă el nu știa toate acestea și nu vedea decît fața ei mută și fruntea ei, care nu se mai ridica din pămînt. Își luă pe el o manta militară de postav gros cu care venise de pe front și un an, doi o ținuse dosită, acum însă

începuse să o poarte, nu-i mai era frică să nu-l întrebe careva de unde o are și dacă are chitanță pe ea. Mantaua nu fusese a lui, se vedea bine, căci era mai lungă decît ar fi trebuit, iar el nu o scurtase, îi păruse rău să bage foarfecele în ea, și mergea cu ea ca și cînd ar fi fost îmbrăcat într-un anterior, măturînd cu poalele drumul, iar poalele se cam zdrențuiseră, și el cum era scurt părea și mai scurt scufundat în acel sac militar, cu epoleții atîrnîndu-i pe umeri, căci nasturii lor se pierduseră de mult.

— Vezi că lipsesc nițel, îi atrase el atenția femeii cu o grijă pe care ea nu i-o cunoștea, căci nu prea obișnuia să spună cînd pleacă, dacă întîrzie și cît întîrzie, pleca și era bun plecat, iar cînd venea era bun venit, n-avea obiceiul să povestească pe unde fusese sau ce văzuse, acasă era la fel de mut cum se făcuse el cunoscut înainte de război și în felul acesta se potrivea bine cu muierea lui, credeau cei care nu știau ce e în casa lor și în sufletul lor.

— Mă duc pe la Năiță să vedem ce mai face, ce crede el de zăpada asta, ne astupă, că nu vezi că nu se mai oprește din nins, și dacă o ține tot așa o să ieșim din casă prin tunel.

Vorbea însă mai mult pentru sine, simțea că femeia nu participă la informațiile pe care le dădea el, ea stătea după sobă și tăcea, parcă nici nu auzea, deși ea auzea tot și chiar ar fi vrut acum să spună ceva, căci era pentru prima dată de cînd se luaseră cînd el îi spunea unde se duce și de ce se duce și ea vedea bine că se întîmplă ceva cu acest om al ei, dar nu știa dacă era bine sau nu să răspundă, nu știa dacă nu era mai bine să stea smerită și el singur să priceapă că ea aude și vede tot ce zice și tot ce face el. Cînd ieși din casă, simți un pustiu în el, ca și cînd ar fi ieșit dintr-o moară, și în moara aceea nu era nimeni, iar moara măcina singură și în gol, între pietrele ei nu era nici un bob de porumb. Încercă să deschidă o porțiță de lemn care îl scotea din curtea casei, dar zăpada o troienise și se lăsă păgubaș, încălecă gardul și, scurt

cum era, cînd sări dincolo se înfundă tot în zăpadă și se trezi și cu cîinele peste el, vesel.

Mergea greu prin nămeții care făcuseră totuna plaiul cu drumul lor vechi, mantaua îi mătura zăpada, se împiedica în ea, și de la o vreme se apucă și ridică poalele și le prinse de brîu. Cîinele venea după el gîfîind, în salturi scurte, și pe măsură ce înaintau, Pătru începea și el să gîfîie, și cum călca, cum stătea să se rostogolească și să se înfunde în troienele peste care ninsoarea se cernea fără încetare cu o liniște nefirească. Nu se auzea absolut nimic, nici măcar pașii lui Pătru nu se auzeau, căci se înfundau moale în zăpadă, și întunericul le ascundea și mai viu urmele. Năiță Lucean nu stătea chiar așa departe de Pătru, nu-i despărțea decît un vîrf de măgură, vara se ducea ca titirezul, acum era la poalele măgurii aceleia, acum era în vîrfurile ei, unde niște moși ciopliseră o biserică din lemn, toată din lemn, și cuiele cu care erau prinși cîpriorii erau din lemn. Biserica nu era mare, cît o bucătărioară de vară, dar stătea pe vîrfurile măgurii ca o corabie, și ce era de ea era turla, subțire și înaltă, strecurată printre cren-gile unor pruni vineți, creșcuți și ei ca niște sălbatici. Casa lui Năiță fusese clădită într-o vale pitită sub niște nuci de demult, sălbaticiți și ei de cînd tot făceau umbră pămîntului și de cîtă lume scuturase toamne fără număr nuci verzi cît oul de mari. Prin fața casei trecea un fel de drum de cătun, dar în dreptul casei lui Năiță Lucean acest drum pierdea, căci toată curtea — cu acareturile, cu carul cu boi, cu plugul și roatele lui de lemn, cu un fel de tocător de lemne și cu cîinele legat de el cu un lanț destul de lung ca să ajungă și în curtea casei —, toate acestea, și vara și toamna, fără încetare, și cu butia de prune pusă la umflat plină de apă scoasă dintr-o fîntină săpată și ea în marginea drumului sub un mal, toată averea lui Năiță aproape se părea că fusese scoasă de cineva în drum, iar drumul se sfîrșea și se termina năpădit și sufocat de cîte putuse Năiță să pună deasupra lui. Acum însă nu se

cunoștea nimic din acest prăpăd care înghițea drumul, și Pătru chiar se miră unde dracu putea Năiță să strângă și să ferească atâtea cîte strînsese Năiță și le ținea în văzul tuturor.

Cînd ajunse la poarta casei văzu cu uimire că aceasta se afla închisă, și încercînd s-o împingă ca să intre înăuntru observă că fusese proptită cu un par și deși ar fi vrut să-l ia pe Năiță pe neașteptate, căci cîinele acestuia îl cunoștea și nu-l lătra, n-avu încotro și strigă cu glasul său răgușit și pierit, ca al unui om care văzuse lupul și nu se mai trezise din spaimă :

— Năițăăă, Luceăheee, acasă ești, mă, auzi ? !

— Care ești, mă, de n-ai stare la tine acasă ? se auzi repede vocea răstită a lui Năiță Lucean. Pătrule, tu ești, mă, pă tine nu te-a răbdât, mă, muiera și te-a dat afară din casă ?

— He-he-he ! făcu Pătru cel scurt, omul tînăr mai pleacă și el, se face că se duce la cîte-un prieten, și cînd se-ntoarce schimbă macazul, că satul e mare și cerere multă.

— Mă fire-ai al dracului, de-aia plecași tu de-acasă, că nu mai ai unde ține calul și trebuie să-l scoți la linie ?

— Mai e ceva ? întrebă Pătru cel scurt în timp ce se scutura de zăpadă în sălița de la intrare, auzind înăuntru glasuri necunoscute de bărbați, copiii lui Năiță fiind încă tinerei și de nebăgat în seamă, cel mai mare abia împlinise optsprezece ani, iar ceilalți cinci se țineau unul după altul la cîte-un an.

— Mai e, răspunse Năiță, că la omul cu cap vine și deșteptul, vine și prostul, cum veniși tu acum, așa că intră și dă bună seara, cum te-am învățat, că așa e la modă, cînd intri în casă scoți căciula și zici și tu ce trebuie, după cum e anotimpul, dacă e ca acum, iarna și seara, zici și tu bună dimineața la Moș Ajun.

Pătrunseră în celar, o odaie ținută ca bună, dar cum Năiță avea mulți copii și doar într-o singură încăpere

faceau focul iarna, celarul era și cameră bună și rea, toți stăteau iarna în ea, și de jur împrejurul ei făcuseră un fel de paturi pe niște capre de lemn și dormeau la rînd unul lîngă altul. Acum, copiii fuseseră înghesuiți lîngă sobă și toți dormeau, afară de unul, Vasilică, pitic ca maică-sa și pistruiat rău, tot ca ea, însă rău de gură ca Năiță. Asta stătea cu o mîină la ochi și se făcea că doarme, însă nu scăpase nimic din ce auzea că vorbeau Năiță și cu prietenii lui și mai ales nu scăpa înjurăturile lui Gheorghe Oțăt, care nu putea să bage în gură o lingură de fasole fără să găsească un motiv și să pomenească un sfînt din calendarul pe care i-l lipea muierea în fiecare an, de Crăciun, deasupra capului unde dormea. Se dusesese vestea despre el cum asista la lipitul calendarului, de Crăciun, chiar în ziua întîii și cum se uita el apoi curios pe rîndurile fiecărei luni, să găsească un sfînt nou de care nu mai înjurase pînă atunci.

— Mă Gheorghe, tu ai să fii pedepsit rău pe lumea aialtă ! îl amenința femeia, una Vetuța, neagră ca un drac și cu un glas subțire, pe care el, în tinerețile lui, o furase dintr-un sat vecin, la o petrecere de lăsata secului.

— Dracu știa, fratele meu, că se înnegrește așa, că n-o mai luam, că eu am luat-o neobligat, se justifica el din senin, apoi înjura de cite-un sfînt de care nimeni nu auzise, de pildă de „Înălțarea sfîntului mare mucenic Aristică“.

— Mă Gheorghe, îl contrazicea neapărat cine îl auzea, de unde l-ai scos tu pe Aristică ? Asta nu e sfînt.

— Păi nu e, mă, zicea Gheorghe Oțăt, asta e mucenic. Mucenicii au altă catagrafie, că și la ei e o socoteală, nu e ca aici, la noi, unde pă toți ne înjură la fel.

Lîngă Gheorghe Oțăt stătea Dumitru lui Dincă, ciungul, și fuma dintr-un chiștoc de ziar, căci deși era ciung se ambiționa să-și facă singur țigările și le desfăcea pe cele de fabrică, le punea tutunul într-o tabacheră și își răs-

cea altele din ziar pe genunchi și repede, iar ciotul în timpul acesta se legăna deasupra genunchiului, închipuind aceleași gesturi pe care le-ar fi făcut mina dacă era întreagă.

Mai era socrul lui Năiță Lucean, rămas surd de la 1916, însă cu niște ochi ca de viezure, prindea tot după mișcarea buzelor și reușea să se înțeleagă și cu Ion al lui Ciclop, acesta nu numai surd, dar și fonf. Fugea cu ochii de la unul la altul și nu scăpa nici un cuvânt, însă câteodată le mai potrivea de la el și nimerea ca Ieremia, dar nu se lăsa, era un om fudul și umbla cu un baston cu măciulie de alamă și fuma cu-un țigaret de mesteacăn. Gheorghe Oțăt ținea în mână o'ceșcuță de pământ ars pe care se mai vedeau niște litere afumate închipuind numele de Hurezu, ceea ce dovedea că fusese făcută de olarii din tirgul apropiat și cumpărată în vreo simbătă, ca un lux, de către cineva dintr-ai lui Năiță Lucean, pentru că altfel și satul lor era de olari și chiar și socrul lui Năiță era olar și destul de iscusit dacă din palmele lui ieșeau ulcioare ca niște amfore, și un sat întreg se ducea la cosit cu apă în ulcioarele arse de acesta și înflorate de acesta cu o pensulă muiață în alb de zinc.

Lingă Oțăt fusese pus un scăunel mic de la o masă cu trei picioare, iar pe scăunel — o sticlă verzuie astupată cu un dop de cocean. Sticla se cam golise, beau toți pe rînd din ceașca de Hurezu, beau legumit, ținînd buzele lipite mult de buza ceșcuței, trăgeau pe nări damful țuicii de prună și de fiecare dată cu o falsă sfială și cu o falsă smerenie și clătînd din cap, adică ce să facă, se supun, sînt la om în casă și nu se poate să-l refuze, altfel nu acesta ar fi obiceiul lor, și chiar și Năiță făcea la fel, adică nici el n-ar fi băut, că doar era la el acasă, și avea cînd să bea, dar așa era obiceiul și era frumos să bea și el la rînd cu musafirii săi, și mai era și situația asta nenorocită care-i strînsese la un loc și beau și de supărare, iar muierea lui Năiță îi fura cu coada ochiului și se gîdea că sticla se

terminase cam repede și „nărodul de Năiță” iar o trimite în magazie să mai scoată una, și uite-așa se duce țuca și se trezește primăvara, cînd e mai scumpă și cînd ar fi putut să scoată și ei un ban mai mult pe ea, că nu mai au pe ce scoate.

— Genico, zise Năiță chiar în acel moment, dă o fugă prin magazie și vezi de mai scoate nițică țucă, fiindcă veni și finul Pătru și e cam înghețat și mai avem și noi de vorbit.

Din locul în care stătea, femeia tresări arsă că i se împlini prezicerea și se uită la Năiță ca la un om care spune la prînzul cel mic că a răsărit luna și a apus soarele. Se ghemuise și ea pe un astfel de scăunel mic cu trei picioare la gura sobei și din cînd în cînd rîciia jarul cu o țapușă de fag și răscolea focul, care se și pornea bubuind în soba de cărămidă pe timpuri albă, acum însă afumată, gălbuie și zgîriată de tot felul de semne făcute de copiii de școală ai lui Năiță.

— Auzi ? adăugă Năiță întrebător și poruncitor în același timp, căci vedea că femeia lui nu prea are de gînd să se îndrepte spre magazie.

— Un moment, interveni Gheorghe Oțăt, un moment, că nu e bine să se puie țucă nouă peste țucă veche și văz că a mai rămas ceva pe fundul sticlii, așa că mai bine să scurgem tot, cristelnița mamei sfintului Alexe, omul lui Dumnezeu, care cade la 18 martie și mai sînt cinci săptămîni pînă atunci.

Și scurse sticla verzuie în ceșcuța de Hurezu, apoi întinse sticla Genicăi, dar aceasta nici nu vru să se uite la ea, nici să ia sticla, nici să-i răspundă.

— Ține, că-mi cade din mîină, fin'că eu sînt slab la greutate, numai ceașca pot s-o țin, zise Gheorghe Oțăt, și toți izbucniră în rîs și cel mai ascuțit se înfipse în capul femeii rîsul șuielat-ascuțit al lui Pătru cel scurt, care se înghesuise și el pe pat lîngă ceilalți după ce dăduse mîina

cu ei, iar acum, cum era scund, spînzura cu picioarele deasupra duşumelei de pămînt bătut cu maiul, căci în casă nu aveau scîndură.

— La primăvară, hotărîse Năiță, la primăvară podesc și eu, că nu se mai poate, vine civilizația peste noi și trebuie să fim pregătiți, punem scîndură, dar atunci să nu vă mai prind prin casă, că vă cotonogesc. Dormim toți pe prispă.

— Și iarna ? întrebuse Vasilică, piticul, și murise de rîs.

— Și iarna o scoate tac-to, răspunsese Pătru cel scurt. O scoate și o pune la păstrat în pod, și primăvara o pune iar.

— Păi nu te duci, Genico ? întrebă iar cam incurcat Năiță Lucean. Se simțea că nu-i convenea rezistența muierei. Te duci, sau mă duc eu ?

— Du-te, răbufni femeia, și ridicîndu-se porni iute spre ușa, dar fără să ia sticla din mîna lui Pătru cel scurt. Du-te tu, că e țuica ta, și o bei și să vedem la primăvară cu ce te mai duci după porumb și ce mai dai de băut cositorilor, că tu așa faci...

Însă nu se mai auzi ce face Năiță Lucean, căci femeia pitică și cu părul roșu și pistruiată ieși pe ușa, trîntind-o zdravăn și lăsîndu-i pe toți destul de nedumeriți.

— O vezi, zise Năiță Lucean, luînd sticla din mîna lui Gheorghe Oțăt, o vezi, și cînd mă luaseră băieții ăia astă toamnă cu chestia cu pușca plîngea de se rupea cămașa pe ea, și cînd m-a văzut că viu acasă făcea : „Bine că veniși, Năiță, bine că veniși, Năiță, că era să mor, că eu fără tine era să mor“, și repede s-a dus în magazie și mi-a adus o sticlă de țuică și a spart patru ouă și stătea la masă la capul meu și-mi turna și le spunea la copii : „Lăsați-l, mă, pe tac-to să se îmbete și el, că de unde a scăpat el, vai de capul lui...“ C-așa e muierea, a dracului, cînd nu te are te jelește, și cînd stai cu ea zice că n-are nevoie.

— Bine, zise socrul lui Năiță Lucean, care asistase tăcut și obiectiv la discuție, cu aerul că el nu se amestecă, treaba lor, are și femeia adică dreptate, nu că e fata lui, deși ar fi băut și el o ceșcuță.

— Păi, dumneata ce zici ? i se adresează Năiță, obligându-l să iasă din neutralitate. Ce, faci ca Elveția ?

— Mă băiete, răspunse acesta păcăind din trabucul de lemn de mesteacăn, tu ești la tine acasă, tu hotărăști.

— Dar de băut ai mai bea ? îl întreabă iar Năiță.

— Domnule, i se adresează atunci Pătru cel scurt, problema care se pune, îl imita pe Năiță Lucean când acesta făcea pe filozoful, problema care se pune este dacă nu este cazul să-i dea omul două palme fiindcă nu ezeacă ordinele, și dumneata ca părinte ar trebui și dumneata să-i dai, că așa face un părinte cu copilul lui dacă nu ascultă.

— He-he-he, rise Gheorghe Oțăt, se încinge birjeria, îmi place, n-am ce zice, am panaramă !

— Ai pe moartea să te ia ! intră femeia lui Năiță brusc pe ușă, ca și când ar fi ascultat tot ce vorbisera ei pînă atunci, dar nu putea fi așa, fiindcă în mînă avea o sticlută de o jumătate de chil plină cu țuică, ceea ce însemna că fusese în magazie și că nu aflase decît ce zisese Gheorghe Oțăt.

— Eee, se schimbă socoteala, ieși din tăcerea lui și Dumitru lui Dincă, văzînd sticla de țuică în mîna femeii.

— Se schimbă, sigur, dacă s-a schimbat și sticla, și acum bem dintr-una mai mică, observă Pătru cel scurt.

— Mersi, zise Năiță Lucean, și să fie primit, iar în glasul care se voia intenționat boieros și fandosit, femeia intui și mulțumirea lui pentru chibzuiala ei, care știuse să schimbe sticla și deci să mai apere butoiul pentru nevoile de la primăvară.

Iar umplură ceșcuța, și acum veni rîndul lui Pătru cel scurt să dea noroc, dar acesta stătea cu ceșcuța în mîna

stîngă, și cu dreapta, cu mîneca mantalei, de care încă nu se dezbrăcase, cum nu se dezbrăcase nici unul dintre ei de laiberele de dimie săină cu care erau încotoșmănați, cu mîneca mantalei se ștergea la gură, mai mult se freca, prelungind intenționat momentul cînd avea să ducă ceașca la gură și să dea noroc.

— Hai, Pătrule, că ne apucă dimineața și mai trebuie să plecăm și pe acasă, se impacientă Dumitru lui Dincă agitînd proteza de lemn, la care meșterise ca să și-o monteze la mîna ciungă, după ce îi încălzise cotorul la gura sobei. A intrat un frig în mine de atunci de pe front de cînd m-a rănit,, Șe justifică el, și frigul ăsta îl simt la moanta asta parcă ar fi intrat gerul în mine prin locul ăla și cîteodată mă mai trezesc și că-mi degeră degetele și eu n-am nici mînă, dar degete, rîse apoi, încîntat de ceea ce putea să i se întîmple și de ceea ce putea el să simtă de cînd rămăsese ciung.

— Ai răbdare, zise Pătru cel scurt, ai răbdare să mă obișnuiesc, și terminînd, în sfîrșit, de șters la gură ridică ceașca și se ridică chiar și el în picioare, mai mult sărînd din pat, căci nu ajungea cu picioarele pînă la dușumea. Noroc! zise el cu glasul acela șuierat, noroc și să trăim o mie de ani, afară de sărbători, și cu drept de apel...

— Și să vedem ce facem cu colectivizarea! continuă Năiță Lucean. Că așa m-a întrebă pe mine la plecarea de la Securitate maiurul ăla care zicea că „Ei, acum să te vedem, tovaroșe Lucean“. „Cum să mă vedeți, tovarășe maiur?“ — mă fac eu că nu înțeleg, dar ieșisem de la ei, ieșisem pe poartă și ieșise și maiurul cu mine. El se ducea la treaba lui, eu mă duceam la a mea. „Păi să te vedem cum faceți cu colectivizarea, cum ai vorbit cu tovarășul prim“. „Păi ce-am vorbit?“ — mă fac eu iar către el. Nu mai eram în dreptul Securității, ajunsesem cam în dreptul unde avea Coana Marița restaurant, de e acum nu-ș' ce dracu,

un fel de birou, de stă la el gușatul ăla al lui Budurică de la Cireșu.

— Care Budurică, domle ? întrebă enervat din senin Gheorghe Oțăt, ăla de a fost cîntăreț la biserică.

— Ăla, domnule ! confirmă Năiță răstit. Ăla, ăla, să-l vezi acum la birou în piață și cu geantă de piele...

— De unde are el geantă, mă' Năiță, că era vai de mama lui, nu știi tu că l-a prins popa Doară furînd banii din căldărușă, la o Bobotează, în casă la una, cum dracu o chema, de i-a spus popii : „Părinte, botează-mă, că vreau să fac o faptă bună și vreau să mă știu botezată” ? „Ce faptă, taică ?” întrebă popa, el era și cam surd nițel. „Păi, zice, vreau să-ți arăt cum te fură cîntărețul, ia caută-l dumitale și să vezi că toți creițarii îi are în buzunar.”

— Ei, zise Năiță Lucean, ăla are geantă de piele și bonier și taie la amenzi la țărani în piață și înjură, Cristosu mamii lui, de zici că el e Dumnezeu.

— Dar de unde are el geantă ? insistă foarte mirat Pătru cel scurt.

— Le-a dat, domnule, le-a dat la toți, tu n-ai văzut că și Ciclop are geantă ? Le-a dat de la partid.

— Păi are partidul atîtea genți ? mai întrebă Pătru cel scurt, preocupat în mod sincer de chestiunea asta cu gențile, care dealtfel pe toți îi preocupa, fiindcă într-adevăr cei care veneau cu genți în sat erau destul de mulți în ultima vreme, și genta asta era un fel de legitimație la vedere, un fel de act de autoritate, și toți cei care veneau cu geantă o puneau de fiecare dată cu mare grijă lîngă ei, și o păzeau foarte atenți cu privirile, sau, ca o dovadă de cea mai mare încredere, o dădeau în grija cîte unuia de la primărie. „Tovaroșe, zicea acel cineva cu geantă, ai dumneata grijă nițel de geanta mea”, și zicea geanta mea, de parcă ar fi zis „ai dumneata grijă de casa de bani a statului”, iar cel care avea această cinste devenea și el brusc al dracului și important, și acesta nu putea fi decît

ori Craina președintele, ori unul Geanovu, secretar de partid, ori chiar Ciclop, care era cel mai rău în acele momente și nici la telefon nu mai voia să răspundă. Se uita la el cum zuruie de-ți țiuiau urechile și ridica din umeri neputincios. Avea, adică, altă misiune, mai importantă.

— Și ce mama dracului poate să aibă Budurică ăsta în geantă ? se interesă curios și Gheorghe Oțăt.

— Pe mă-sa, ce să aibă ? N-are nimic.

— Are el, n-avea tu nici o grijă că are el ceva ?

— Păi are bonierul și banii după amenzi.

— Păi ce e, domle, Budurică, ce a ajuns el, de taie amenzi în piață ? Cine i-a dat lui bonierul și cui îi dă el banii ? Ori face cum făcea cu căldărușa lui popa Doară.

— Domnule, el e la Arlos, preciză socrul lui Năiță Lucean, care, fiind surd, abia se dumerise despre cine vorbeau ei, și intervenția lui făcu o oarecare liniște, căci locul acela unde se spunea că lucrează Budurică le impunea la toți un fel de respect, dublat și de o anume îngrijorare, așa că două-trei secunde se lăsă o liniște rea, și Năiță se grăbi să o spargă, căci precizarea nu mai suporta nici un fel de adaosuri.

— E și la Arlos, dar e și la piață, cu amenzile, însă vine el și timpul lui, n-avea grijă ! lăsă el un fel de nădejde în sufletele celor de față.

— Așa, ceru continuarea poveștii Gheorghe Oțăt, ce zicea maiurul ?

— Păi asta zicea, că ce am vorbit eu cu primul-secretar, cu Dumitru, că adică vine colectivizarea și ar fi cazul să ne înscriem, și eu să mă înscriu primul.

— Și, sîsii Pătru cel scurt, care devenise foarte preocupat de ceea ce începuse să povestească Năiță Lucean și lui nu-i spusese cînd se întorsese de la Securitate, și acum auzea cu uimire că Năiță știa și tăcuse o iarnă întreagă.

— Eu însă mă făceam către el că nu prea înțeleg, adică ce vorbisem eu cu primul-secretar era altă chestiune, dar

el se ținea după mine, ca și cînd ne-am fi plimbat noi amîndoi prin tîrg, și mai la urma noastră venea moșul ăla de la Olteț care ieșise cu mine odată, că și pe el îl che-mase la Dumitru.

Se vedea însă că și Năiță ocolește această discuție de care nu mai vorbise nimănui pînă atunci, sau dacă nu o ocolește, amină cu bună știință finalul ei, iar prietenii săi uitaseră să-și mai pună țuică în ceașcă, aceasta rămă-sese în mînă la Pătru cel scurt, uitase și el să mai bea din ea, o pusese pe genunchi și o ocrotea cu palma stîngă.

— Păi atunci înțeleg, lăsă socrul lui Năiță Lucean să se vadă că pentru el lucrurile încep să se limpezească.

Nu-l întrebă însă nimeni ce înțelege, și el continuă :

— Cînd am fost alaltăieri după tutun, mă trage ăsta de la Mat, Difuzor, de mîneacă și zice : „Neică Trușule, să-i spui lui Năiță să dea pe la mine, că am să-i spui eu ceva numai lui“. „Ce, mă ? il întreb. Mie nu-mi spui, că sînt tatăl lui ? Îmi vine ca un copil, acum, dacă mi-e ginere“, și mă dau cu el acolo în spate, unde iau masa tovaroșii care vin de la Raion și joacă loz în plic. „Neică Trușule, se face colhoz, l-am auzit eu pe Craina vorbind cu unul de la Partid, și ăla zicea că să stea Craina de vorbă și cu Năiță Lucean, că nu-ș' ce zicea că s-a înțeles Năiță cu primul-secretar, cu Dumitru“.

— Păi ce m-am înțeles ? întrebă ars Năiță Lucean, și toți întoarseră capetele spre el, și muierea se ridică repede de la gura sobei și veni mai aproape de ei.

— Cînd ți-a spus Difuzor ? întrebă în liniștea rea care se lăsă Dumitru lui Dincă.

Iar își scosese proteza de lemn și o încălzea la gura sobei, ținînd-o cu mîna bună de departe, căci focul do-gorea zdravăn.

— Alaltăieri, răspunse socrul lui Năiță.

— Ce i-ai spus tu, mă, lui Dumitru ăsta de la Raion ?

Întrebarea o pusese acum Gheorghe Oțăt și părea nițel cam iritat de ceea ce auzea și chiar îngrijorat. În mintea

tuturor, dealtfel, încolțise o bănuială rea, pe care nu știau însă cum să o limpezească, nu știau adică nici ceea ce bănuiau cu adevărat, mai mult le era frică să nu bănuiască, și fulgerător alungau toți din inima lor bănuiala, și totuși ea îi rodea acum și le cam pierise cheful. Însă Năiță era al lor, țăran ca și ei, suferise cu ei, făcuse cu ei războiul și îl simțeau al lor, nu-l puteau bănuia de nimic, dar acest nimic îi sîcîia și așteptau o dezlegare.

— Bă Dumitre, strigă șuierat Pătru cel scurt, ce mama dracului faci ? Adormiși, nu vezi că-ți luă mîna foc ?

— Băă ! strigă și Năiță Lucean, și Dumitru trase repede proteza, care de apropierea jarului începuse să fumege. Domnule, începu Năiță tacticos, și din felul cum zise domnule, toți cei de față înțeleseră, cu un simț al lor țărănesc greu de lămurit pentru alții, că Năiță Lucean nu putea fi bănuia de nimic. Domnule, la plecarea de la Dumitru ăsta, care mie mi s-a părut om ca lumea, dar asta e situația, a fost pus acolo și trebuie să slujească, el mi-a zis : „Moșule, eu aș vrea să mai stăm de vorbă“. „Stăm, zic eu, dar să știi că eu nu sînt moș“. „Păi cîți ani ai ?“ mă întrebă el, și cînd se ridică de la biroul lui, rămase cît Pătru ăsta cel scurt. Nu trecea mult cu capul de birou.

— O fi pitic, îl bufni rîsul pe Gheorghe Oțat, care îl și văzuse pe acest Dumitru rezemat cu bărbia de tabla biroului. Am mai văzut eu unul la Craiova tot așa, vindea lubeniță, un hoț al dracului, striga „Ia lubenița pe încercate !“, și băga cuțitul în ea, și cum îi scotea dopul, îi-o puneă în brațe. „Am tăiat-o, ai luat-o“.

— Lasă-l, Gheorghe, interveni Pătru cel scurt, încă nesigur de evoluția acestei discuții dintre primul-secretar al raionului și Năiță Lucean, discuție de care în sinea lui lega soarta tuturor celor de față, și nu numai a lor, a satului lor, a satului întreg, dar mai ales soarta lui, care abia se ridicase nițel și începuse să prindă cheag, cum îi plăcea lui să creadă atunci cînd ieșea în sălița din spa-

tele casei între stîlpii înflorați și își închipuia cum va arăta curtea lui peste cîțiva ani, și cum va pune el viță-de-vie, și cum va pune el și duzi, să crească viermi de mătase, să-și facă odată și-odată o cămașă de borangic, visată întreaga lui copilărie și anii aceia puțini cînd îndrăznise să iasă la horă, dar era prea sărac ca să joace în capul horei, cum făceau alții care țineau și lăutarii lingă ei și le flutura pe mîna în sus mîneca de borangic a cămășii, cusută cu șabace.

— Lasă-l, mă Gheorghe, să vedem care este chestia, că mie mi se pare că nu scăpăm.

Și iar se făcu liniștea aceea pustie, încît se auzi focul răbufnind în sobă, și nevasta lui Năiță se aplecă dar asupra lui, răscolind jarul și potolindu-l.

— Mai pune la oameni, zise Năiță în loc de continuare. Pătrule, mai pune la oameni, și îi luă ceașca de pe genunchi și dădu el întii peste cap ce mai era pe fundul ceșcuței, apoi o umplu din sticla nouă de o jumătate și întinse ceașcă spre mîna dreaptă a lui Dumitru lui Dincă. Ia, și să zici noroc cînd bei. Omul, continuă Năiță, căci liniștea stătea între ei ca o piatră, și ei o simțeau pe umeri și pe piept și mai ales o simțeau ca pe o durere nelămurită și ca pe o neliniște care le făcea inimile să le bată parcă mai repede, omul s-a uitat la mine de după birou cam mirat și iar m-a întrebat : „Cîți ani ai, tovarășe, spune“ „Treizeci și șase, zic eu, exact ca mama băiatului ăsta de lucrează la dumneavoastră, de m-a luat pe mine aicea, a lui Turbatu, femeia aia care a murit alaltăieri, ne-am născut amîndoi într-o zi, însă ea, săraca, n-a mai avut zile“.

— N-a mai avut zile, dar nici n-a mai vrut să trăiască, îi luă vorba din gură Gheorghe Oțăt. N-a mai vrut ea, terminase, se săturase. Dumnezeu s-o știe, se topise de tot de cu primăvara, și se topea mereu, n-o durea nimic și ea se topea și se înnegrea, și de ce era ea mică, de-aia se topea și mai mult, și atunci, înainte să moară, nici nu mai putea merge bine.

— Zice că s-a dus la Turbatu al ei, interveni și muiera lui Năiță Lucean, și i-a spus, că el era în bătătură : „Tu să știi că eu am să mor, mai am un ceas, două, și să ai grijă de copii, și să nu te însori, și să-i spui lui Alisandru că eu i-am păstrat lui un galben din salba mummii bătrîne, și cînd s-o însura el să-l dea nevastei lui, și tu să ai grijă de casă și să te mai lași de băutură“.

— Știa ea că moare ? întrebă Pătru cel scurt.

— Cum să nu, răspunse muiera lui Năiță, cum să nu știe ? Păi n-a trecut nici un ceas și s-a așezat în pat, și-a pus mîinile pe piept și a murit. Turbatu se uita la ea, și el mai crede că glumește, că erau cam supărați după urma amărîtului ăsta de s-a dus la Secoritate. Dar ea îl iubea, pe el îl iubea mai mult, era copilul ei de suflet.

În ochii femeii erau lacrimi, și ea le șterse cu colțul baticului.

— Da, îi trezi Năiță din amintiri, atîția ani am eu, tovaroșe, sînt mai mic ca dumneavoastră, dar am fost mai năcăjit, că noi, țaranii, ne trețem repede, și cum a fost soarta noastră, cu războiul nici n-am băgat de seamă cum a trecut și viața. „Vezi, tovarășe maior, cum arată dușmanul nostru de clasă ?“ a zis autnci Dumitru, ăsta de e prim-secretar la Raion. „Văd, tovarășe prim, a zis maiurul, se mai fac și...“ nu-ș' ce dracu se mai fac, adică recunoștea că greșise, și ăsta, Dumitru, de după birou : „Nu e bine, tovarășe maior, nu e bine, fiindcă noi cu ei construim socialismul, nu cu alții... Nu-i așa, tovarășe Lucean ?“ „Construim, tovaroșe prim, construim, că noi știm să construim, care e meseria noastră ? Să construim“, zic eu.

— Vezi ? zise atunci iar Dumitru.

— Adică să construiești tu socialismul ? întrebă învelit pe neașteptate Gheorghe Oțăt. Băi, fir-ai tu al dracului, uite cine construiește socialismul ! muri el de ris, dar în același timp se simțea în rîsul lui, mai mult forțat, și

O undă de reproș. Uite, domnule, adică, de ce e în stare Năiță Lucean, construiește socialismul !

— Domnule, replică destul de scurt și de înfipt Năiță Lucean, nu era cazul să-i vorbesc omului în vorbă, ce, mă durea gura, mă puneă el atunci să construiesc socialismul ? Eu veneam aici acasă și-mi vedeam de-ale mele, el rămânea la Raion cu socialismul lui, ce-aveam eu cu el ?

— Eee, păi nu e așa, se înfipse în discuție Pătru cel scurt. Nu e așa, fiindcă el a rămas cu înțelegerea că tu construiești socialismul, și acum ai să vezi că te caută și te pune să-l construiești.

— Vezi, domnule, de treabă, noi discutăm teorie, nu se puneă problema practic, fiindcă el vrea să-i dea peste nas maiurului, însă și maiurul, după câte am băgat eu de seamă, era la locul lui, nu era fitiliu.

— Nu era pe dracu ! Țștia sînt hoți mari, îți vorbesc în vorbă și o dată te înhață de nu mai vezi lumina soarelui.

— Da, se justifică mai departe Năiță Lucean, însă eu discutam cu Dumitru, și ăsta e mai mare, și la plecare cînd l-a adus și pe moșul ăla de la Olteț de l-a pus să spuie ce a făcut...

— Și ăsta ce mama dracului mai făcuse ? se interesă Dumitru lui Dincă.

— Țșta s-a pilit nițel într-o sîmbătă, la tîrg, și s-a urcat pe o tarabă, în piață, și a strigat „Trăiască regele !“

— Și l-a luat ? îi veni în întîmpinare Pătru cel scurt.

— L-a luat, l-a ținut în beci, unde l-am găsit eu, l-a descusut și laptele de l-a supt de la mama lui cînd era mic, în fine, ce să mai spui, vai de sufletul lui. Și-ăsta, Dumitru, primul-secretar, zice : „Păi bine, măi moșule, cînd te-ai suit dumneata pe tarabă nu puteai să strigi ceva mai ca lumea ?“ „De, taică, zise moșul, puteam, dar de, mintea mea de bețiv, nu știi dumneata cum e omul bețiv ? Ce-i trece prin cap, aia spune“. „Atunci, zice ăsta, Dumitru, să faci dumneata așa cum te învăț eu, adică dacă te mai îmbeți, cum te sui pe tarabă, să strigi Trăiască parți-

dul !“ „Aşa fac, taică, că pe mine nu mă doare gura, dacă e mai bine aşa, aşa strig“. „Aşa e mai bine“, a mai zis Dumitru, şi salut ! ne-a dat drumul acasă.

— Şi cu colectivizarea cum a fost ? întrebă din nou Pătru cel scurt, pe care întâmplarea moşului de la Olteţ nu-l mai putea reţine într-un astfel de moment, când Năiţă nu reuşea să facă destul de clară povestea cu colectivizarea.

— Cu colectivizarea, oftă Năiţă obosit, a zis că noi, țăranii, ar cam fi cazul să începem să ne colectizivăm.

— Şi tu să te înscrii primul, interveni şi socru-său, căruia i se stinsese de mult trabucul de mestecăn. Tu să te înscrii primul, şi noi după tine, însă tu să te înscrii pe pământul tău, nu pe-al meu, de ți l-am dat.

Năiţă se uită la el surprins de ceea ce spunea, ca şi când i-ar fi anunţat pe toţi că s-a şi înscris şi a plecat, singur, să construiască socialismul.

— Păi nu vorbeam, domnule, cu omul, nu trebuia să-i vorbesc în vorbă ?

— Îi vorbeai tu în vorbă, dar să vezi că el te apucă de ce-aţi vorbit, nu ți-am spus eu că te caută Craina exact în chestia asta ?

— Năiţă, vorbi şi muierea lui, i-ai spus tu lui Dumitru asta că te înscrii ?

— Unde dracu să mă înscriu, domnule ? se enervă Năiţă. Unde să mă înscriu, mai bine pune la oameni să bea, nu vezi că stau cu ceaşca goală ?

Dar nimeni dintre ei nu mai avea chef să bea şi se feriră cu toţii cu aceeaşi ipocrită smerenie de invitaţia lui Năiţă, care se văzu astfel nevoit să-şi pună singur ţuică şi să bea două ceşti.

Pe urmă plecară destul de repede, strângîndu-şi laibele pe ei şi încheindu-le la nişte nasturi mari cu cheotori necusute. Petrecerea se spărsese şi erau trişti, ca şi când atunci ar fi aflat ceea ce aflaseră, deşi ei tocmai de-aceea veniseră la Năiţă, afară de Pătru, care încă nu auzise nimic, pentru că la urechile lor ajunsese cum că Năiţă s-ar

fi înțeles la Raion cu primul-secretar să facă colectivizarea, și acum chiar îl căuta de la acest Raion ca să facă și la ei colhoz.

Afară, ninsoarea se potolise, era parcă mai cald, sau lor le era cald pentru că stătuseră lângă sobă și băuseră ȕică, ieșeau aburi cînd răsufiau și se înșirară unul după altul pe o potecă imaginară, căci zăpada acoperise totul și nu se mai vedea nici urmă de drum. Năiță îi condusesese cu o lampă în mînă pînă la poartă, apoi se întorsese în casă și se dezbrăcase de haină și de un jerseu de lînă și se așezase cu picioarele la gura sobei. N-avea somn, avea mintea limpede ca dimineața și se uita cum dorm copiii lui, șase, unul lângă altul, ultimul lângă foc fiind Vasilică. Acesta pusese palmele împreunate sub obraz și parcă nici nu răsufila. Femeia se apropie de pat și trase peste toți șase o pătură subțirică de lînă flocoasă.

— Tu nu te culci ? il întrebă ea pe Năiță.

— Nu, zise Năiță, nu mi-e somn.

— Te gîndești cum să te înscrii în colectivizare ?

Năiță nu-i răspunse, și ea își făcu dugoasă de lucru pe lîngă o masă pe care tot așeza, și iar așeza și pe urmă schimba ce așezase, o strachină cu niște pere coapte, date cu miere.

Cîntară cocoșii, era miezul nopții, liniștea se lăsa peste ei ca niște gheare de uliu și le pătrundea în gît și le tăia răsufierea. Năiță se ridică și bău apă dintr-o vadră de brad pusă lîngă fereastră.

— ...mama lui, înjură Vasilică prin somn, pui eu mîna pe el, că boul ăsta eu l-am crescut și eu l-am adăpat și eu l-am învățat la jug.

— Lasă, că-l înscrie tac-to la colectivizare, îi răspunse mamă-sa șoptit, trăgînd pătura și mai mult peste el, căci se dezvelise.

Dar nici atunci Năiță nu-i răspunse, și într-un tîrziu se culcară și ei, el la capătul dinspre fereastră al patului, ea la picioarele copiilor, cocîrjată pe o margine de scîn-

dură de pe care fugise cerga și simțea cum îi intră os prin os. Ea însă pe de o parte fericită că e cu copiii ei, toți șase și toți sănătoși, dar pe de altă parte în sufletul ei pătrunsese frica, și se strîngea lîngă picioarele copiilor, de parcă pe aceștia urma să-i pască o mare nenorocire. Ofta în somn, și Năiță o auzi pînă tîrziu în noapte oftînd, însă nu o întrebă nimic.

Dimineată, ea se sculă pe întineric și întemeie focul și puse pe plita mică a sobei de mămăligă, și o ulcică cu fasole o vîrî în gura sobei, iar cînd se sculară toți, ea luă de după ușă măsuta cu trei picioare, o rostogoli pînă în mijlocul încăperii și răsturnă pe ea mămăliga fierbinte. Nu vorbea nici unul, nici copiii între ei nu vorbeau, erau toți încruntați, și fiecare își luă scăunelul și se așeză lîngă măsută, trăgînd pe nări, pe furiș, aburul fierbinte și gustos al mămăligii. Avea fiecare în mînă cîte-o lingură de lemn și o tot freca cu palma și o tot ștergea. Nu îndrăznea însă nici unul să se atingă de mămăligă, fiindcă Năiță încă nu se așezase la masă, ieșise pe sală și își făcea de lucru nu se știa cu ce. Femeia veni apoi cu o strachină adîncă și răsturnă ulcica cu fasole în ea și iar se ridicară aburi fierbinți, dar nimeni nu se atinse nici de fasole. Pe plită sfîrșia o tigaie, și în mijlocul ei se prăjea un ou cu un gălbenuş ca un ban sîngeriu. Cînd se prăji bine, și marginea albuşului se roşi, femeia luă tigaia și o puse și pe aceasta pe masă. Atunci intră și Năiță, și Vasilică nu mai răbdă.

— Hai, mă tată, că se răcește !

Dar nu întinse lingura nici spre mămăligă, nici spre fasole, nici spre oul prăjit din tigaie.

Năiță se așeză și el pe un scăunel, și cînd femeia se rezemă de sobă, ostenită de trebăluiala iute, se uită la ea, fără să-i zică nimic, numai așa, ca să se vadă că s-a uitat și n-a uitat-o, apoi dădu să se închine. Vasilică nu fu însă atent la gestul lui Năiță, și simțind că frate-său din

dreapta îl împinge încet ca să apuce el mai înainte cu lingura în strachina cu fasole, se răsti la el.

— Stăi, mă, n-ai mai avea ce mânca ! și Năiță rămase cu mîna dusă la frunte.

Nu se mai închinara. Năiță atinse cu buza lingurii marginea străchinii și, ștergînd-o apoi cu grijă, gustă nițel din ciorba fierbinte. Cu stînga făcea cocoloș o bucată de mămăligă. În clipa aceea, șase linguri se întîlniră în strachină și șase guri se deschiseră o dată, fericite. Năiță însă nu mai mânca fasole. Cu boțul de mămăligă, desfăcea tacticos pielea de pe gălbenușul însîngerat al oului.

Oul era pentru el, untura pentru ceilalți, și nimeni nu făcea altceva decît să urmărească hipnotizat cum se mînjea cocoloșul de mămăligă din mîna lui Năiță, cu gălbenușul de ou.

— Apă proaspătă ai ? își întrebă Năiță femeia, care-i urmărea rezemată de sobă.

În curte se auzi ciinele dîndu-se rău ca la un om străin și nemaivăzut de el. Femeia sări le fereastră. Se lumina încet și tot încet începea iar să ningă.

Capitolul V

'VALEA CU PIETRELE

— Oameni buni, zise Craina, răspunzînd se pare unei întrebări puse de nevasta lui Năiță Lucean, care ieșise în pridvor și gonise ciinele, iar Năiță avu o tresărire, **căci** glasul îi părea cunoscut. Era un glas de om căruia îi lipsea ceva din ceea ce nu trebuie să-i lipsească unui bărbat. Un glas uscat și subțiratic, cum au unele văduve cînd trec de cincizeci de ani, dar tot le mai dă în gînd cîte ceva și se uită la copilandri la horă cu baticul la gură.

— Asta, zicea Pătru cel scurt, seamănă la glas cu Veta lui Haralambie din pripor, aia de semăna cu maimuța noastră. Vorbește ca Veta, nițel pe nas și parcă îi curge mereu ceva din gură, că mereu se șterge cu o batistă, de unde mama dracului o fi luat-o, că dacă te uiți mai bine la el e clar că nu s-a încălțat cu bocanci de mai mult de un an, doi.

— Om și el, năcăjit, zicea Dumitru lui Dincă, ce să-i faci, crezi că de bine a plecat el de unde dracu-o fi plecat ca să fie primar aici, la noi, la Cornu-Caprei ?

— Da, dar e al dracului de felul lui, nu se arată amărît, omul amărît mai dă și el bună ziua, mai întreabă de

sănătate, nu trece ca vulpea cu botul în pământ pe după gard și cu ochii furiși prin casele oamenilor.

Nu era chiar atât de rău cum credeau ei, care îl socoteau venetic și pus pe capul lor să-i iscodească și să-i jumulească de cote, însă nițică dreptate aveau și ei, fiindcă acest Craina nu-i privea cu încredere și chiar nu avea încredere în ei, așa fusese el învățat, să nu aibă mare încredere, căci țăranul e șovăitor, nu se poate pune cine știe ce bază pe el atîta timp cît el este proprietar, oricît de mic proprietar ar fi, mentalitatea tot aia este. Fusese, în urmă cu numai doi ani, lucrător la o moară cu valțuri, undeva prin lunca Dunării, în acele locuri mirifice pentru țăranii de aici de la poalele Măgurii, pentru care raiul se confunda cu ceea ce ei numeau „La vale“, adică acele șesuri nemai-pomenite unde cîmpul nu se mai termină și unde porumbul crește pînă la cer, iar grîul e ca aurul. Și de cîte ori povesteau ei ceva care să arate că sînt umblați, spuneau că au fost cu carul „La vale“.

— Am plecat odată, spunea Năiță Lucean, cu carul „La vale“ și m-am dus pînă dincolo de Corabia și eram și cu Pătru cel scurt — că el și zicea „Unde dracu ne mai ducem, Năiță, că se termină pămîntul“, și atunci eu, care eram și cam făcut, am zis : „Mă Pătrule, am ambiție să văd și eu Dunărea, să mă uit la ea“. Și ne-am dus, domnule, pînă la Dunăre, în marginea ei, am dejugat lîngă o moară cu valțuri unde slujea unul țigănos, unul Craina.

— Țsta de e primar la noi, te pomenești ? întrebaseră oamenii din Mat, unde povestea Năiță.

— Țsta, zicea Năiță, ăsta de e acum primar la noi și atunci am vorbit eu cu el prima dată, însă cine putea să știe că ajunge el, tocmai de la Corabia, primar aici la noi ?

— Și tot așa al dracului era ? întrebă cineva dintre cei de față.

— Nu, zise Năiță, nu, fiindcă era și mai tînăr, și atunci era și slugă, că nu era el proprietarul morii. Însă

din nimic nu se văzuse pînă atunci că Năiță l-ar fi cunoscut, cum se lăuda el, pe acest Craina, iar acum, auzindu-i glasul și recunoscîndu-l, avu chiar și el o îndoială cu privire la cunoștința lor de demult.

— Oameni buni, se mai auzi apoi și fonfăiala lui Ciclop, și Năiță nu se putu stăpîni și-i răspunse dinăuntru, firește, din casă, încît nu-l auziră decît copiii, care și ei uitaseră să mai mănînce și stăteau cumînți cu lingurile în mîini și cu mămăliga făcută cocoloș lîngă strachina de ciorbă golită de mult.

— Oameni buni, ai, fire-ai tu al dracului să fii, oameni buni după cote, ai.?

— Bărbatul e-acasă ? se strecură glasul de văduvă al lui Craina, căci cu tovarășul am vrea noi să vorbim.

Femeia nu răspundea, însă continua să vorbească șoptit cu cîinele, care se mai potolise, dar se pare că nu de tot, fiindcă din cînd în cînd se auzea mîrîitul lui rău și gros ca un hîrîit de om înecat.

— Tovaroșul, se înveseli Năiță, eu sînt tovaroșul, zise el cu glas tare, și Vasilică îl apucă de mîna cu degetele lui vinete și crăpate de ger.

— Păi te-ai înscris ?

— Mă, se răsti Năiță la el, tu să-ți vezi de treaba ta, că de politică are cine să se ocupe, mai bine du-te și potolește și tu cîinele ăla !

Copilul ieși repede pe prispă, și cum ieși, cum dădu cu ochii de Craina, și Năiță îl auzi cum îl pofteste pe acesta înăuntru.

— Poftiți, zise el, poftiți, că „tovaroșul“ e la masă și... futu-ți mama ta de cîine, nu mai stai la un loc, continuă el în așa fel încît Craina avu impresia că pe el îl înjură copilul acela pistruiat și cu părul roșu ca focul.

— Vasilicăăă, strigă maică-sa uimită de ceea ce auzea și rușinată, de parcă atunci îl auzea pe Vasilică înjurînd prima dată, Vasilicăă, lua-te-ar moartea, cine te-a învățat pe tine să înjuri ?

— Pofțiți, se umili ea apoi, ca să dreagă încurcătura, pofțiți și dumneavoastră, domnule Ion.

Îi zicea lui Ciclop „domnule“ și nu numai ea, de cînd acesta se angajase la primărie și mai ales de cînd venea cu echipele la strînsul cotelor și se urca în pod la oameni și cotrobăia peste tot și nu se lăsa pînă nu lua ceva din casa omului.

— Acasă-i boierul ? făcu pe vicleanul Ion al lui Ciclop, și femeii nu-i conveni gluma, căci însemna că așa îi judecau pe ei cei de la primărie, adică boieri, buni de dări și buni de impozite și buni de cote mari.

— Vai de capul nostru de boieri ! răspunse ea cu un glas cam moale, Dar pofțiți.

Se mira că Năiță nu iese din casă, fiindcă era imposibil să nu fi auzit ce se vorbea în pridvor și se mira de ce nu deschide el ușa și de ce nu zice el nimic.

— Doamne, Năiță, strigă ea cu un glas stins, adormiși de nu ieși nițel ?

Îi poftea înăuntru, dar nici ea nu se grăbea să le deschidă ușa casei. Stătea dinaintea lor în fața scărilor de la intrare și păzea ciinele, care se resemnase și se lăsa mîngîiat de Vasilică.

— Păi, zise Craina, atunci, să intrăm.

Dar femeia tot nu se dădea la o parte din fața porțiței pridvorului. Aștepta să vadă ce face Năiță. Acesta stătea la masă și asculta ce se petrece afară, cu copiii roată lîngă el.

— Măi Genico, nu mai răbdă Ciclop situația, Năiță e acasă, sau nu e ?

— Este, zise ea, pofțiți nițel, că mă duc eu să-l chem, și trîntind ușa de la pridvor ca ei să nu intre, se strecură în celar la Năiță.

— Ce faci, mă, nu vorbești cu oamenii, tu n-ai auzi că te caută Craina și cu Ciclop ?

— Aud, răspunse el, și se ridică, în sfârșit, de la masă. Poftește-i în casă, dar să mai stea nițel, că mai bine ies eu afară.

Și, fără să mai aștepte, se ridică în capul oaselor și ieși afară, cu lingura în mână.

— Aaa ? ! Începu el cu glas vesel și mirat în același timp, de parcă atunci, în clipa aceea, ba chiar în secunda aceea afla de existența oaspeților săi. Lume nouă, continuă el să se mire cu veselie, lume nouă și bogată. Și arătînd lingura de lemn : Noi, ca țăranul, cum ne sculăm, cum ne apărăm de moarte. Țeram nițel la masă, dar nu face nimic, continuă el fără să-i lase pe cei doi să spună ceva.

— Mă Ioane, tu n-ai mai degerat, mă ? Că eu era să deger azi-noapte, mai rău ca pe front. Ieșisem și eu ca omul și gata-gata să rămîn lipit cu mîna de daravelă.

— Tovarășe Năiță, începu Craina, care pricepea că Năiță nu prea are de gînd să-i poftească totuși în casă. Venisem să discutăm niște probleme și...

— Cum să nu, răspunse Năiță, cum să nu, dar n-ar fi cazul să poftiți nițel și pe la noi ? Că nu mîncăm oameni. Ia să vedem eu ce face muierea aia de nu mai iese din casă, că la noi știți cum e, numai nițel, și dispăru și el în casă fără să mai aștepte ceea ce se pregătea Craina să spună.

Și cum intră, cum nu se mai auzi nimic, și după cîteva minute, cîinele, care se băgase sub scară, se repezi din nou la ei, și Ciclop nici nu băgă de seamă cînd se trezi cu pantalonul în gura potaiei.

— Lasă, mă, cîinele ! sări Năiță din casă. Mă Ioane, mă, lasă cîinele, muri el de rîs, alungînd javra, care se potoli iar ca din senin. Păi să intrăm, îi făcu el semn lui Craina, uitîndu-l pe Ciclop aplecat deasupra pantalonului, din care cîinele sfîșiasse binișor.

— Plătești, fonfăi el. Plătești, frate Năiță, ca popa.

— Păi bine, mă omule, se topea Năiță de rîs, se poate să te pui tu, om serios, cu cîinele ? Păi ce minte are el ? Animal nenorocit...

— Hai în casă, că e cazul să bem o țuică fiartă și să dăm noroc.

— Plătești pantalonul, Năiță, fonfănea Ciclop mai departe, uitîndu-se rău la Năiță cu ochiul acela vînat și cu albeață.

Intrară în casă, și Craina văzu masa rotundă întinsă, dar goală, și în prima clipă crezu că muiera lui Năiță are de gînd să pună ceva pe ea, dar ea se lipise de sobă și se vedea bine că n-are nici un gînd de așa ceva.

— Genico, i se adresă Năiță acesteia, păi să cinstim și noi oamenii ăștia cu ceva, că știi bine de unde vin și ce greu e drumul acum, pe zăpadă, că și boala cînd vine, și tot dai cu nițică țuică fiartă.

Femeia continua să stea nemișcată lîngă sobă și parcă era surdă, nu se clintea, nici ochii nu i se mișcau, nici nu clipeau.

— Ia luați loc dumneavoastră, le făcu Năiță semn celor doi să se așeze pe pat, căci scăunelele din jurul mesei fuseseră strînse.

— Și cum ziseși, mă, Ioane, se înveseli iar Năiță, te luași în gură cu cîinele, ai ?

— Lasă-lasă, făcu Ciclop într-un fel amenințător, lasă, că-ți vine ea amenda acasă, fiindcă nu legi cîinele în timpul zilei !

— Tovarășe Ciclop, interveni Craina cu blîndețe, nu este cazul să amenințăm omul la el în casă.

— Nu, zise Năiță, nu este, mai ales că noi ne cunoaștem și ar fi cazul să ne avem bine cît putem.

— Da, confirmă Craina, fiindcă tocmai de asta am și venit noi pe nămeții ăștia pînă la dumneata, aici în vîrful măgurii.

— Ce să facem, tovarășe Craina ? se scuză Năiță. Aici am moștenit noi sărăcia, că altfel am fi stat și noi mai la drum, însă nu e nici o supărare, ne-am învățat și aici.

— Aduci, fă Genico, ceva din butoiul ăla de țuică, să mai dezghețăm oamenii ăștia, tu n-auziși că dumnealor au venit espre ?

— De unde să aduc, mă Năiță ? se miră femeia, uimită de ceea ce putea să-i spună ei acest Năiță, care parcă vorbea gura fără el. Unde ai tu țuică în butoi ? se miră ea acum cu un glas din care se înțelegea că se pregătește o ceartă adevărată. Și tu crezi că dumnealor sînt ca tine, pe unde apucă, să bea țuică ? Păi dumnealor sînt beții ca tine ?

— Nu mă ascultă, n-am ce-i face, am șase copii cu ea, nu mai pot s-o las, se dezvinovăți de situație Năiță, dar cu o credință atît de sinceră, încît cine nu l-ar fi cunoscut, așa credea că stau lucrurile și că bietul Năiță nu face decît să pătimească cu această muiere rea și zgîrcită. Mă duc eu, tovaroșe Craina, se arătă el în sfîrșit hotărît să dea de capăt acestei neînțelegeri în fața unor străini, mă duc eu, acuși mă duc, adăugă el, dar firește, nici el nu se mișcă de unde se așezase, pe un scaunel mic la gura sobei. Să vedem însă cu ce ocazie pe la noi, se adresă el lui Craina.

— Tovarășe Lucean, încep președintele frecîndu-și palmele negre una de alta și frîngîndu-și degetele, care pocneau, de parcă ar fi fost de lemn.

„Să fie el țigan ?“ — se întreba Năiță în sinea lui, uitîndu-se la mîinile negre și cu unghii vinete ale aceluia. „Nu se poate — se liniștea tot singur —, nu se poate, că e trimis de la Partid“. Și cu toate acestea, i se păreau suspecte și mîinile, și unghiile vinete ale acestui Craina. Fața însă nu era chiar atît de neagră, avea o față ascuțită, mai mult vînată, cu un nas ca un cioc și cu o mustăcioară muscă, exact sub nările care astfel nici nu se mai vedeau. Hîrîia înfundat pe nas și poate că tocmai din cauza mus-

tăcioarei, mereu făcea ch, ch, ca și cînd și-ar fi suflat nasul, dar fără să ducă nici măcar mîna la el, căci batista o ținea ca să se ștergă la gură. Își ștergea colțul gurii, apăsas, și mototolea batista de fiecare dată, pentru ca apoi să o desfacă și să o netezească pe genunchi.

Ciclop se potolise și el, căci pînă atunci fonfăise de unul singur, tot încercînd să strecoare pantalonul rupt în ciorapul de lînă albă care ieșea din bocancul uriaș cu talpă de roată de mașină și se ridica pînă sub genunchi, ca o jambieră. Acum, Ciclop își pusese mîinile în poală și părea resemnat, dar și cu aerul că nu se poate să nu plătească el această suferință.

— Da nu te-a apucat de picior, se trezi femeia de lîngă sobă, ghicindu-i gîndurile.

— Nu se știe, răspunse Ciclop, văz eu acasă, acum avem altă treabă...

— Vezi de treabă, se înveseli femeia, vezi de treabă, că altfel ar trebui să turbeze cîinele, tu nu te gîndești ?

— Așa, se făcu Năiță că nu aude ce spunea femeia, îngîndurat totuși de prelungirea de către Craina a scopului venirii pînă la el prin această zăpadă cît casa.

— Așa, ia să vedem noi cine v-a supărat pe dumneavoastră de ați ajuns să luați nămeții în piept pînă aici la mama dracului, că dacă știam și aveam un telefon, cum are băiatul ăsta, și îl arată pe Ciclop, care simți ironia lui Năiță, însă cum acesta vorbea ca și cînd altceva nici nu putea să-i treacă prin gînd, adică nu se putea ca el totuși să nu fi regretat că n-avea telefon într-o astfel de situație, vorbea deci întărit de o credință în cuvintele lui, dacă aveam și telefon, mă suna ăsta, Ciclop, învîrtea la manivelă ceva mai mult, că pînă ajunge suneria aici e mai greu, că e coastă, învîrtea ceva mai mult și auzeam unul din noi, fiindcă stăm pe acasă, iarna nu mergeam la servici prea departe, cel mult pînă-n grajd, să dăm la vaci fin, și răspundeam unul din noi, Vasilică, fin'că el e mai iute de picior : „Alo, alo, cine e ?“ „Vasilică.“ „E, mă, tac-to

acasă ?“ „E“. Aia, și vorbeam ce și cum și ori veneam eu pînă la primărie, ori stăteam fiecare la el acasă. Da dacă nu e telefon, nu e, futu-i mama ei de burghezie, că ne-a lăsat cum îmi spunea mie cineva, zicea „cineva“ cu o anume undă de mister în glas, din care să se înțeleagă că mai discută și el cu cineva, iar acel cineva poate să fie chiar „cineva“, ne-a lăsat cum ne vedeți, ce să mai discutăm ? Păi uite, cazul muierii ăștia ale mele, uite cazul ei, care n-a văzut tren ! Ai văzut tu, Genico, tren ? întrebă el tot foarte serios, deși acum, chiar și Craina care nu îl cunoștea pe Năiță, cum îl cunoștea pe Ciclop, și Craina își dădu seama că toată polologia lui Năiță e, cu un plan subțire, un fel de bătaie de joc la adresa lor.

— Vezi, mă Năiță, de treabă, răspunse muiera de după sobă, vezi-ți de treabă, ce îi interesează pe dumnealor ce am văzut eu. Am văzut și eu ce-am putut, că eu n-am făcut război, ca tine, se scuză ea cu convingerea transformată într-un argument categoric pentru ea, că numai războiul putea să dea o astfel de ocazie, să vezi trenul și cîte mai sînt pe lume de văzut, și ei nu le pot vedea aici în vîrfurile măgurilor, la mama dracului adică, unde n-ai cum să vezi altceva decît vaca și porcul și citeodată, cum se întîmplă acum, pe primar.

— Tovarășe Năiță, începu pentru a doua oară Craina, și în glasul său se simțea o fierbere stăpînită, iar Năiță, care se pregătea să-i răspundă muierii cu o altă drăcie, cum se citea în ochii lui, înveseliți din nou de ideea care îi venise și care îl distra, căci el se distra mereu improvizînd și ascultîndu-se cum inventează, Năiță întoarse capul spre primar, pierzînd de pe față și zîmbetul, și buna dispoziție.

Însă Craina tot nu păru convins de înfățișarea plină de luare-aminte a lui Năiță și repetă apăsător, „Tovarășe Năiță“, și cu o intonație ca atunci cînd deschidea el cîte-o ședință la primărie, și în încăperea unde țineau ei ședințele nu se putea face liniște.

— Tovarășe Năiță, continuă el, dar cu același glas de sedintă cu care se făcuse cunoscut în sat ca un om al dracului și amenințător. Noi am venit pînă aici nu să-ți punem dumitale telefon, ci să stăm nițel de vorbă, fiindcă dumneata știi ce probleme ai avut astă-toamnă și n-ar cam fi cazul să ne rîdem toată ziua.

— La dispoziție, zise Năiță cu o falsă smereală în glas și întinzînd mîinile în lături, ca să arate și mai bine cît e el de supus.

— Păi nu e bine așa, continuă Craina, nu e bine, că noi avem și alte metode, și dumneata știi și n-ar fi cazul.

— Nu, sări iar Năiță, nu, dar nici acum, cînd o oarecare teamă pătrunsese în sufletul lui de cînd Craina îi amintise ce întîmplări avusese el astă-toamnă și ce metode au ei și el le cunoștea, nici acum Craina nu putu să nu observe că Năiță nu prea îi lua, totuși, în serios.

— Și să legați cîinele, intră și Ciclop în această discuție nouă, să-l legați, că nu e bine, făcu el amenințînd și cu un deget și lăsîndu-i să înțeleagă și din cum da din cap că chestiunea cu cîinele nu e nici ea încheiată.

— Îl legăm, dă-l morții, interveni iute și muiera lui Năiță, văzînd că povestea lua o înfățișare cam neașteptată, îl legăm, fii dumneata sigur, domnule Ion, adăugă ea cu umilință și făcîndu-i plăcere vătășelului, căruia cînd i se spunea „domnule“ mai ales de către muieri, se mai muia și mai trecea cu vederea cîte ceva de la cote.

— Tovarășe Năiță, dumneata ai discutat o anume chestiune cu tovarășul prim astă-toamnă, și tovarășul prim se interesează de ea, cum v-ați înțeles.

Pe fața lui Năiță se lăsă o umbră vînată, ca atunci cînd vine cîte-un nor și ia fața soarelui și te trezești din senin în întuneric.

— Păi eu cu dînsul, zise Năiță Lucean încercînd să mai amîne parcă ceea ce bănuia el că avea să-i spună Craina ca fiind înțelegerea lui cu primul-secretar, păi eu

cu dînsul am vorbit multe atunci, fiindcă ne-am găsit și tovaroși, minți el, descoperind în ultimul moment o porțiță prin care să strecoare în mintea celor doi ideea că nici el nu e chiar singur pe lumea asta, îl mai cunoaște și pe el cineva, același cineva de care mai pomenise înainte și care cineva putea fi chiar primul-secretar, cu care simțea el că este amenințat subțire de cei doi.

— Unde v-ați găsit tovaroși? se interesă repede Ciclop, fiindcă împrejurarea îi apărea atît de nouă, încît aproape că schimba discuția.

— Păi unde să ne găsim ? prinse Năiță un fir de curaj, și glasul său se schimbă, prinse și el putere, se întări, iar Craina simți schimbarea și deși iarăși nu prea credea în cele ce spunea Năiță, cînd relua firul întrerupt al discuției, mai muie și el din cuvinte și începu să le caute cu o altă grijă. Păi unde să ne găsim ? La război, însă nu e cazul acum... lăsa el să se înțeleagă că e vorba de un secret al lui cu tovarășul prim.

— Măi Năiță, începu iar Craina, și Năiță observă că primarul se uită cu alți ochi, și atunci și el își luă un aer mai înțelegător, parcă se făcuse o pace între ei, și acum mai tăifăsuiau și ei ca oamenii, iar Ciclop, care pînă atunci își tot pipăise piciorul, își puse iar mîinile în poală, cuminte.

— Nu te mai doare ? se interesă muierea lui Năiță.

— Nu ne mai doare chiar așa, făcu Ciclop, și cu un gest lăsa să se înțeleagă că „dă-l naibii de picior, că nu e un cap de țară, iar ei au alte discuții“.

— Măi Năiță, dumneata ai vorbit cu tovarășul prim, să vedem cum am face, ca să facem și noi ca oamenii cu minte și să punem la cale...

Însă nu mai fu nevoie să termine ce începuse, cău-tîndu-și cuvintele, pentru că Năiță nu avu răbdare să-l lase să termine și-i luă vorba din gură. Toată străduința lui de a amîna această discuție fusese — vedea bine —

Înutilă, și acum nu vrea, îi era frică să nu fie cumva obligat să dea un răspuns categoric.

— E bine ce spunea tovarășul prim, reteză el cuvintele lui Craina, însă e bine, sigur că e bine, se mai întoarce el o dată să confirme judecata primului-secretar, însă depinde și de situația omului, cum ar fi de exemplu cazul meu, care am șase copii și toți băieți.

— Și toți cer, fir-ar ai morții, se vîrî și muierea lui Năiță în vorbă, arșă și ea de această discuție, la care se aștepta, dar pe care nu și-o închipuisese totuși atît de apropiată.

— Lasă că cer, zise Năiță, da ăștia te apucă mai tîrziu, cînd s-or mări, te apucă și te întreabă : „Unde e, mă, averea mea ?” Că sînt șase, nu e unu-doi, să mai discuți cu ei, că „mă băiatule, asta a fost situația, așa a fost nevoia”. Țștia te omoară, că la noi sărăcia e mare, și oamenii răi de nevoie, și ia pune-te dumneata cu șase care pun parul pe tine, că unde e averea lor, cine le-a înstrăinat-o ? Este, mă Ioane, că tu cunoști, știi cîte bătăi ai mîncat tu și de la copil, și de la muiere, că ai băut pămîntul la popice, vezi ? adăugă el, dar argumentul îl lovi pe Ciclop, și acesta vru să răspundă furios, dar Craina nu-i lăsă timp, intervenind să readucă lucrurile în matca lor.

— Aici nu e vorba să ne înstrăinăm averea, tovarășe Năiță, nici să o bem la popice, aici e vorba de o politică.

— Păi de politică te apucă copiii, nu știi dumneata ? De politică te apucă ei ? Ei te apucă de avere, unde e ?

Discuția se prelungi nițeluș, și Craina încercă să se lămurească dacă Năiță discutase sau nu clar cu primul-secretar și cam ce anume discutase, pentru că acela, la o ședință la Raiôn, îi atrăsese atenția asupra lui Năiță Lucean, un om care ar putea fi atras și folosit mai ales acum, cînd a pățit ce a pățit. Mare lucru nu reuși totuși să afle de la acesta, singura noutate ar fi fost că Năiță Lucean ar fi făcut armata cu primul-secretar, și Craina crezu că astfel se explică și faptul că Năiță venise atît de

repede acasă de la Securitate și mai ales faptul că nu primise încă nici o indicație, nici el, nici șeful postului de miliție, ca să-l supravegheze pe Năiță să vadă ce e cu el, cum primeau în legătură cu Boncu, de pildă, și cu unul Simion Popescu, un om bătrîn, de vreo șaptezeci de ani, fost el înstărit pe timpuri, acum însă vai de capul lui, fiindcă și asta avusese patima beției și o mai avea și acum, dar de vîndut nu mai avea ce vinde, rămăsese cu o ogradă de pruni și cu casa, singurele pe care nu le înstrăinase. Era un om înalt și deșirat și cînta în fiecare duminică în strană la biserică cu un glas de țap și tremurat, dar cînta mai mult de capul lui, nu prea ținea regula slujbei, și cînd ți-era lumea mai dragă și mătușile se închinau mai cu foc, Simion Popescu uita unde se află și zicea *Prea sfîntă născătoare de Dumnezeu* — cu „măi“ la sfîrșit și pe melodia *Foaie verde de dudău, măi*, dintr-un cîntec vechi, bătrînesc, pe care îl cînta el la cazanul cu țuică împreună cu popa Sofronie, scos la pensie de episcop mai mult forțat, iar cîntecul începea așa: „Foaie verde de dudău, mă suii într-un podeu, să vorbesc cu Dumnezeu“. — unde și confuzia pe care o făcea Simion Popescu, furat el însuși de mersul slujbei și de isonul cîntăreților.

— Toată ziua ne întreabă de Boncu și de Simion Popescu, vorbea Craina într-o zi cu milițianul, numai de Năiță Lucean, care a fost și luat, nu.

Acum însă părea să se fi luminat lucrurile, dacă Năiță Lucean făcuse armata cu primul-secretar, iar acesta se interesa de el și zicea că trebuie atras.

— Păi mai stăm noi de vorbă, încheiase Craina discuția, fără un rezultat anume, fiindcă deocamdată la ei în acea comună nu se pusese încă problema, ca în alte părți, unde se și făcuse colectivizarea.

— Mai vorbim, zise și Năiță, dar să mai lăsăm nițel să mai crească și copiii ăștia ai mei, să putem sta de vorbă cu ei ca proprietari, să facă ei cum vor ei, să mă scap eu de răspundere dinaintea lor, cum v-am spus.

— Păi pînă cresc ei mari, intrăm în anul două mii, se înveseli Craina, ne-apucă sfîrșitul pămîntului.

— Intrăm și în anul două mii, se arată Năiță Lucean convins, dacă așa e ordinul, intrăm în anul două mii ! Tu intri, mă Ioane ?, se adresează el lui Ciclop, care se ridica de pe pat și se încheia la vestonul militar.

— Lasă, domnule, anul două mii, că acum se pune problema !

— Păi cu problema zic și eu să intrăm în anul două mii, poate că atunci se mai cumîntește lumea și e altă judecată.

Năiță rămase pe prispa de lemn, singur, numai în cămașă, cu capul gol, rezemat de jugul carului său vechi, adus de copii pe sălița de la intrare și lipit de peretele alb, încît părea, așa cum stătea, răstignit ca o pasăre. Năiță simțea în spatele său lemnul noduros al jugului, dar îl simțea ca pe-o bucurie greu de înțeles și de explicat, pentru el asprimea fagului din care fusese tăiat jugul și nodurile acelea ocolite cu grijă și cu știință de bardă aveau o căldură și o omenie, și ele încălzeau parcă umerii săi, iar el nu simțea gerul care se lăsase. Deasupra măgurii, pornind chiar din poarta casei sale și urcînd pînă nu se mai vedea, încremenise un cer vînat. Din cînd în cînd, din senin, zăpada cădea scuturată de pe crengile cite unui fag și o pulbere subțire se ridica de jos ca un fum de cădelniță. Altfel, totul părea și era încremenit și vînat, ca și cerul, și gerul se ascutea iute, acum tăia și lipea nările lui Năiță și-l făcea să lăcrimeze, se pusese pe ochii săi o ceață de lacrimi fără de voie, și el nu mai vedea bine ce se petrece dinaintea lui. Dar nu simțea nici gerul, nici ceața lacrimilor, stătea nemișcat și pustiu, se înfigea cu umărul în lemnul noduros al jugului, și nu auzi nici cînd Genica deschise ușa și îl strigă să intre în casă, că „în-gheață de frig“, cum stă el numai în cămașă, și cu capul gol. Nu-l auzi și nu-l văzu nici pe Vasilică, ieșit de asemenea după el, iar copilul avu impresia că taică-său e

supărat pe el și se strecură înapoi în casă, după ce luă chiar de lingă Năiță, de pe săliță, un braț zdравăn de femeie puse acolo cu grijă la scuteală. Privirile lui Năiță țineau în fața lor doar chipul lui Craina, țigănos și ascuțit, cum ședea el pe pat și se uita la Năiță parcă nemcrezător, și când plecase se oprise în mijlocul curții și îl întrebase cu un glas care lui nu-i plăcu, avea ceva uscat, cu o răutate în el.

— Cam cît pămînt ai dumneata, Năiță ? se interesase el, dar fără să se uite la Năiță, ci la Ciclop, ca să vadă dacă răspunsul lui Năiță e adevărat.

— N-am cine știe ce, zise Năiță nesigur, nu înțelegea rostul întrebării sau nu îl înțelesese de la început și mai ales nu înțelesese de ce fusese pusă această întrebare tocmai atunci, cînd discuția lor se părea încheiată și amînată pentru altă dată.

— Bine, bine, zise Craina, nu cine știe ce, dar cît ?

— Păi n-aveți trecut la fonciere ? ocoli Năiță iar răspunsul, tot încercînd să se dumirească unde bate acest Craina, cu care crezuse că se înțelesese, dăduse mîna prietenește cu el la plecare, mai și rîsesese mai sigur pe el și răsufliînd că nu se pusese „chestiunea“ cum credea el și mai ales mai liniștit cu privire la viitorul pe care el chiar credea că îl amînase pentru anul două mii, adică pentru cine o mai trăi pînă atunci. Tu nu știi, mă Ioane ? adăugă Năiță văzînd că președintele așteaptă răspunsul, nu știi, că tu le cotești pe toate și mai și pui de la tine, că dacă ar fi după tine, după cît pămînt pui tu pentru cote la fiecare în plus, ar trebui ca statul ăsta să fie dublu.

— Ce vorbești, se înnegri la față Ciclop, încarc eu oamenii la pămînt ?

— Păi cum dracu să nu-i încarci, dacă și Veta lui Haralambie a trebuit să dea un porc la cote, și ea n-a avut în viața ei toată un porc de Crăciun ?

— Tovarășe Năiță, interveni Craina, care știa povestea cu această femeie săracă și neajutorată la minte pe care Căclop și cu Sandu Florică, agentul agricol, o încărcaseră la dări, și biata nenorocită chiar dăduse la cote un porc întreg, vînzînd o ogradă de pruni din spatele casei unde stătea. Trecea pe drum cu porcul de sfoară și jelea în gura mare ca la o înmormîntare, iar lumea se luase după ea și tot încerca să o potolească, „Lasă, Veto, nu te mai omori, Veto, nu te mai jeli, Veto, că se uită tot satul la tine, Veto !“ Dar femeia nu se putea opri și jelea exact ca la o înmormîntare, nu blestema, nu amenința, jelea doar cît o ținea gura și pomenea de „tătuțul“ ei, cum s-a dus el și cum a lăsat-o el și ce să facă ea acum, și unde să se ducă ea acum și cum a vîndut ea pămîntul din spatele casei unde vrea el, tătuțul ei, să facă finarul și el s-a dus și n-a mai pus finarul. Se jelea și trăgea de sfoara porcului, care se încapățîna să meargă mai mult tîrîș și să grohăie sugrumat de sfoara care îl tăia la gît. Lumea se luase după Veta și încerca zadarnic să o potolească, și dacă nu știai bine ce e, mai la început, cînd auzeai jelitul, chiar credeai că e o înmormîntare, fiindcă se vedea lume multă, femei și copii și Simion Popescu, bătrînul, beat mort, călare pe iapa lui fumurie și scundă încît picioarele lui Simion atîrnau mereu pe pămînt și se tîrau prin praful șoselei, de parcă n-ar fi fost ale lui. Simion călărea pe deșelate, iar iapa lui fumurie era beteagă, sau avea ea o pedeapsă, fiindcă atunci cînd mergea cu capul ei mare atîrnînd și el cu botul în praful șoselei, mereu bubuia ceva la spatele ei. Așa trecea Veta pe pripor la vale spre primărie, într-un vaiet sfîșietor, fiindcă avea și un glas buhos, parcă ar fi strigat dintr-o puțină pusă toamna la umflat cu gura înfiptă pe jumătate în apa Cernei. Veta se jelea și se zbuciuma și se părea că chiar și ea uitase de ce se jelește și chiar și lumea care se ținea după ea, pentru că niște muieri care se rugaseră de ea să nu mai jelească și să se liniștească, fiindcă „dă-l focului de porc, nu moare omul

dintr-o lighioană care poate să ți-o mănînce și lupul și să piară la fel și să rămîi fără ea, așa mai bine știi că ai scăpat de o dare“, pînă și acele femei începuseră să plîngă de părere de rău pentru Veta, și cum curgea această lume la vale, se putea crede foarte bine că este o înmormîntare, și unii oameni se urcau pe gard să vadă ce e și vedeau la mijloc porcul tras de Veta, dar nu se mirau, li se părea foarte firesc. Tovarășe Năiță, cu Veta s-a lămurit, anul acesta nu mai dă cote, i s-a trecut de anul trecut.

— Sigur că da, confirmă Ciclop, dar cu gîndul în altă parte, căci cum stătea el mai la o parte, ochiul său bun văzu sub scară boțul cîinelui lui Năiță și i se păru că acesta se strîmbă la el. Mă Năiță, tu nu vrei să legi cîinele, ori vrei să te amendez eu frumușel ?

— Dă-l, domnule, dracu' de cîine, ce ai tu cu el ? S-a terminat, gata, crezi că el n-aude ce vorbim noi ?

— Ei, Năiță, îl luă Craina mai prietenește, nu ne spui cît pămînt ai ?

— Cum să nu, că nu e secret dacă îl aveți înscris la fonciere. Șase bucăți, pentru fiecare copil cîte una, în afară de cureaua din Valea cu pietrele, da acolo, cum știți, e un fel de izlaz, avem mai mulți.

— De acolo, făcu Craina gînditor, ar cam trebui să începem și noi, fiindcă terenul e bun și neted, cum scrie la carte.

— Ai dumneata o carte unde scrie așa ceva ? întrebă Năiță sec, mirat și neîncrezător în același timp, cu privire la posibilitatea existenței unei cărți în care să se scrie cum trebuie să fie pămîntul lor pentru a se putea pune la cale ceea ce zicea Craina, dar și el fără să-i spună pe nume.

— Am, zise Craina, am să ți-o dau să citești.

— O citesc, se îndatoră Năiță, o citesc. Să mai terminăm nițel cu ale casei, și o citesc.

— Să vii să ți-o dau, rîse Craina, să vezi cum scrie tot în ea.

— Se poate, se supuse Năiță înțelegător, deși glasul său nu arăta că el ar crede totuși că există o astfel de carte.

Acum stătea pe prispă, nițel răsucit de toată această discuție de la urmă și mai ales înecat de ideea cu pământul din Valea cu pietrele, pentru care el se zbătuse cîțiva ani buni și înainte de război, pînă să-l cumpere și să-l plătească, tot de la un frate al lui taică-său, care se îmbolnăvisese și bolise mai bine de zece ani și vînduse tot ce avea ca să plătească doctorii și doctoriile, și pînă la urmă tot murise cu zile, exact cînd se făcuse mai bine și se pusese pe picioare, căzînd dintr-un car cu fîn chiar în cap, și acolo rămăsese. Iar muierea lui, veselă că în sfîrșit, după atîta cheltuială, are și ea un bărbat „în posibilități“, nici nu băgase de seamă cînd alunecase el din car și căzuse jos și murise. Ea mîna carul țănoșă și striga mereu la un bou porumbac care fugea cu carul după niște iarbă de pe marginea șanțului.

Cînd ajunsese acasă, dejugase boii și aștepta să se dea omul ei jos din car, însă omul — nimic !

— Mă ! se făcuse ea către el supărată, cum povestea după cîțiva ani, cînd i se mai potolise durerea și putea să povestească fără să plîngă, mă, tu adormiși în vîrful carului, fire-ai tu al morții, nu ești învățat la greu, căci în ziua aceea el ajutase la încărcatul carului, iar ea credea că el, neînvățat cu munca, de care se cam ferise, fiind bolnav, acum adormise și se bucura biata femeie că el doarme în fîn, ostenit, dar sănătos. Adormiși, mă, nu te-ai mai scula, făcea ea pe supărata, adormiși, ia să te dau eu jos cu furca.

Însă în car, pe fîn, nu dormea nimeni, și tocmai atunci veni un copil într-o fugă și zise :

— Aoleo, muri neica, vino iute, că muri !

Iar femeia, deși nu pricepea nimic din ce-i spunea copilul, sau nu putea să priceapă nimic, din chipul copilului înțelese totuși că el nu putea minți și nici n-apucase acest

copil să termine, și ea de spaimă se și strîmbase. Ii fugise gura spre stînga, cu obraz cu tot, și strîmbă rămăsese, iar cînd vorbea, vorbea pocit.

Năiță cumpărase pămîntul de la ei cam cu un an înainte de a muri acest unchi al său, dar fără acte, numai așa pe vorbe, cu mare greutate reușise să facă după aceea înscrisul și să-l treacă pe numele lui. Era o bucată dintr-un izlaz vechi, de moșneni, care țineau locul în devălmășie, dar cu timpul, urmașii se împărțiseră între ei și fărîmîțaseră bucată, așezată într-o vale frumoasă, la marginea unei păduri bătrîne, de fag. Aici ieșea primăvara, întii, floarea-paștelui, la, căpătul dinspre pădure al bucății, și ei, proprietarii de azi ai acestui pămînt din Valea cu pietrele, puneau porumb pe el și așteptau să se coacă pînă la sfîrșitul lui octombrie, după Sfîntul Dumitru, iar cîteodată da și bruma peste el tot așteptînd să se coacă, era pădurea care îl cam ferea de soare și era și muntele aproape, ploua des toamna, dar era porumbul lor, chiar dacă nu apucau să mănînce mămăligă din el, iar cine avea aici o bucată se considera mai răsărit și mai înstărit.

Bucata lui Năiță nu era mare, cam o jumătate de pogon, și era așezată chiar la marginea drumului, și cum sta el așa gînditor și trist, nu vedea acum decît pe Craina măsurînd pămîntul din Valea cu pietrele, cu Ciclop după el, care și el avusese o fișteică bună aici, dar o băuse la popice, și acum era dușmănos pe cei care aveau aici pămînt. Craina ținea de un capăt al lanțului de măsurat, Ciclop de altul — și Ciclop vorbea tare. Năiță îl auzea limpede cum fonfăia, acesta și-i spunea lui Craina că de aici să înceapă, de aici să pună ei baza, și cine nu vrea, să-i ia pămîntul și să-i dea în schimb în vîrfurile măgurilor, și ochii lui Năiță furară în sfîrșit măgura, în vîrfurile căreia niște amăriți puseseră cartofi, printre niște tăieturi de pădure, și nu se făcuse nimic. Vara, cartofii înfloriseră ca o grădină, iar toamna, la tulpina cartofilor nu se afla nimic.

— Năiță ! îl strigă muierea a doua oară, și acum el auzi și se trase în casă, simțind cum îi intrase jugul în umăr.

În casă era cald, pe sobă fierbea un tuci cu apă pentru o altă mămăligă, și deasupra lui se făcuse un abur care mirosea dulce.

— Ce zise, mă, Craina, acum, la sfârșit ? se interesă femeia când Năiță puse mâinile pe soba de cărămidă să se încălzească. Nu-i răspunse imediat, și femeia crezu că se ferește de ea. Spune, mă, că eu tot am auzit, îl provocă ea, mințind, căci nu auzise nimic.

— Unde sînt copiii ? o întrebă Năiță, uitîndu-se la ea cam negru și numai cu un ochi, căci îi intrase aburul în celălalt, și el nu vrea să se dea la o parte din fața tuciului.

— Unde să fie, la sanie ! Ce să facă, ai tu ceva de lucru cu ei ?

— Am, zise Năiță. Să meargă unul cu mine pînă în Valea cu pietrele.

— Acum, pe zăpada asta, după ce ?

— Acum, confirmă Năiță, și se duse să-și ia laibărul din cuiul care ținea loc de cuier pe ușă.

Femeia ieși repede afară pe o ușă care da în spatele casei, și de acolo se auzi glasul ei strigîndu-l pe Gheorghe, copilul cel mare, care împlinise optsprezece ani, și din iarna aceea se considera flăcău.

Gerul se iuțea mereu, cerul se învinețise de tot, ardea obrazul și mâinile, usca nările și le lipea, punea promo-roacă pe sprîncene și pe gene, întărea dimia din laibăre și o făcea de tablă.

Năiță cu fiu-său Gheorghe tăiau nămeții pe sub niște pruneturi, iar zăpada se scutura peste ei din crengile negre. Nu simțeau gerul.

Capitolul VI

SOMNUL

Pătru cel scurt intră în casă ferit, cu o grijă pe care altădată nu o mai arătase, închizînd ușa de la săliță cu frică, parcă, și răsucind cheia în broască încet, apoi la fel de ferit și de grijuliu să nu facă vreun zgomot, din săliță pătrunse în camera unde dormeau și unde de fapt trăiau, și la fel și aici răsuci cheia în broască încet și cu o grijă nouă. Femeia lui dormea, ca de obicei, cu mîinile împreunate sub obraz și abia se auzea cum respira, doar buzele ei subțiri și vineții se dezlipeau și tremurau ușor și nările tremurau și ele ca o foiță, altfel nimic n-ar fi lăsat să se înțeleagă că somnul ei nu era adevărat și că ea nu făcea decît să aștepte astfel întoarcerea bărbatului ei, dar fără să se bage de seamă că ar fi neliniștită și că inima ei bătea înfricoșată, mai repede, de cînd se auzise cheia în broasca ușii de la săliță și glasul lui Pătru șopti, șuierat, mîngiind cîinele, care nu vrea să rămînă afară.

Pătru își scoase mantaua și și-o așeză cu mișcări precaute în cuiul de pe ușă, potrivind mînele și netezind fără nici un rost postavul rărit de atîta purtare. Călcînd pe

lîngă marginea unui fel de preș colorat, țesut din rămășițe de cîrpe de tot felul, și întins pe jos în lungul patului, se duse și luă de lîngă masă unul din cele două scaune și îl puse în dreptul sobei cu plită. Ostenit, se așeză apoi, rezemîndu-și palmele pe genunchi, și rămase așa pierdut, cu privirile furate de jocul jarului din gura sobei, care arunca pe pereții albi, ascunși în întuneric, umbre ciudate ca niște cai de foc sărind în galopuri fantastice. Jarul se topea în răstimpuri, cărbunii se înnegreau și păreau că mor, dar repede se reaprindea focul în ei cînd sufla vîntul, soba bubuia, și atunci jarul cuprindea vatra întreagă și frigea ochii lui Pătru, iar acesta se freca cu podul palmei, ștergîndu-și înlăcrimarea. La picioarele femeii torcea stins pisica aceea neagră ca un drac, și într-un răstimp se auzi căscatul ei leneș în somn. Pătru întoarse capul spre ea, dar nu o văzu, căcii ochii lui căzură mai repede pe chipul femeii, și i se păru că ea nu mai este atît de străină sau nu mai este atît de fără pecete, încît să nu știi dacă este frumoasă sau urîță. Acum, somnul ei era adevărat, căci el venise, și ea își încetase așteptarea, și neliniștea ei luase sfîrșit. Se scufundase într-un somn adînc și se visa cînd era ea tînără și se ducea la clacă, la desfăcut porumb, și venise și Pătru cel scurt, iar ele, fetele, se uitau la el nu ca la un băiat care le putea lua de nevastă și le putea face mireasă, ci cu o milă înțelegătoare, fiindcă nici cel mai sărac om din acel sat nu putea fi mai sărac decît acest Pătru cel scurt, și în felul ăsta el nu conta pentru ele, nu se fereau de el, nu se făceau că le e frică de el să nu le ia batista și nici nu rîdeau viclean, ca și cînd ar fi avut un secret, atunci cînd venea și el la cite-o clacă. Nu jucau cu el, nu glumeau cu el, nu se aveau cu el în nici un fel, el era doar Pătru cel scurt și nici el nu era băgăreț, stătea mai mult deoparte și se ținea mereu de Năiță Lucean, care era un drăcos, întotdeauna punea cite ceva la cale și încăiera pe cite cineva și pe urmă tot el îi împăca și se topea de rîs, iar Pătru cel

scurt tăcea, căci el nu era prea vesel, însă îi plăcea să se știe că e prieten cu Năiță și că ei amîndoi sînt acolo unde erau și unde intrau, Năiță înainte, înalt, deșirat, cu mîinile noduroase și numai pielea și osul pe ele, dar mari ca niște lopeți, încît atunci cînd da mîna cu cineva, mîna aceleuia se pierdea în palmele lui Năiță. Mergea drept și cu capul în sus, dar nu îngîmfat, avea el un fel de-a fi care îi dădea o înfățișare făloasă, și privea lumea cam de sus, cu niște ochi albaștri ușor spălăciți, care se aprindeau și parcă își schimbau și culoarea cînd Năiță intra în vorbă și mai ales cînd începea el să judece o situație și să socotească el acea situație, cu o viclenie drăcească și mereu ascunsă de veselie lui batjocoritoare. Avea fața nițeluș cam strîmbă, căci nasul lui ascuțit și cocîrjat de la o bătaie din copilărie se întorcea cu vîrful pe deasupra gurii spre stînga, și cînd el privea pe cineva, acela putea să creadă că Năiță se uită la el dintr-o parte, al dracului, zeflemitor, și cum deschidea Năiță gura cu felul lui neostenit în a găsi fiecăruia cîte-un petec necusut sau descusut, acela nu mai avea nici o îndoiială că Lucean e pus să-l batjocorească. Cei care îl cunoșteau și îl știau cît este de rău de gură îl iertau însă de tot și de toate și le era drag, fiindcă veselia lui trecea repede de la unul la altul, iar o petrecere cu el era căutată.

La claca aceea pe care o visa acum femeia lui Pătru cel scurt, numai ea se făcea că este nemăritată și se ținea lîngă muierea lui Năiță Lucean, așezată pe un pat de lemn cu căpătie cu flori, cum văzuse la tîrg la Hurezu, în casa unui avocat, Băcescu, unde fusese cu taică-său să deschidă un proces de partaj pierdut repede, căci avocatul le ceruse cît nu făcea pămîntul pe care se judecau cu un frate vitreg, iar acesta știuse să se descurce și cîștigase.

— A pierdut tata procestu, îi spunea ea muierii lui Năiță Lucean, cu o suferință plină de înțeles pentru femeia aceea, care aci era și ea fată, aci se arăta cu cîrpă pe cap, ca nevestele. Pierduseră, adică, o bucată de pămînt

mai bună, lângă pământul lui Dumitru lui Dincă, un băiat petrecăreț și iubăreț care și ei i-ar fi plăcut și la care ar fi sperat dacă ar fi câștigat „procestu” și se făcea vecină eu el.

— Lasă, zicea Genica lui Năiță, tu nu vezi că a ajuns ciung Dumitru ăsta, nu mai e el ce era, cum o să te ia el pe după umeri cu moanta de lemn ? Dar Dumitru ăsta nu era ciung atunci, era întreg și tânăr, nu albise, ca acum, și ea nu înțelegea cum de îl vedea muierea lui Năiță ciung. Îl iei și tu pe Pătru, că și el e om și e cu pălărie pe cap și cu ce-i trebuie.

— Doamne ferește, răspundea ea speriată, Doamne ferește, păi ăsta n-are nimic, e sărac, n-are decît ce i-or lăsa ai bătrîni de l-au crescut.

— N-are, se întărea în credința ei femeia lui Năiță Lucean, n-are, dar are pălărie pe cap, și — cum e situația acum — pălăria face mult.

Dar pe ea o scutură o frică de ceea ce îi spunea Genica asta și mai zise o dată „Doamne ferește, Genico, se poate să-mi spui tu mie una ca asta ?”

— Ce e ? întrebă Pătru cel scurt văzînd-o cum tresare și cum strigă speriată în somn „Doamne ferește !”

Ea deschise ochii, căci se auzi strigată și îl văzu pe Pătru cum stătea el pe scaun în fața sobei cu ușa deschisă și i se păru că toată fața lui e plină de sînge.

— Pătrule, șopti ea, ești supărat ? și se ridică și se așază și ea pe marginea patului.

— Nu, îi răspunse Pătru, nu prea sînt.

Cu un văturai de fier, scormoni cărbunii în sobă, și pe ușa de fier răbufniră o puzderie de scînteii, pocnind ca praful de pușcă.

— Cît o fi ceasul ? se interesă ea după o așteptare în care Pătru ar fi trebuit să mai spună ceva, căci lăsase vorba cu dunga în sus, nu încheiase ce vrea el să zică.

Nu prea era supărat, dar tot era nițel și ea credea că are să-i spună de ce.

— Cînd zicea el că ne dă oile ? întrebă Pătru în loc de răspuns.

— La primăvară, se grăbi ea să-l liniștească pe Pătru, crezînd că de aici îi vine supărarea și de aici se trage muțenia lui.

— La primăvară ! repetă el pe gînduri, la primăvară nu mai tundem noi oile...

Ea nu pricepu unde bătea el și de ce credea el că nu mai tunde oile, dar nu avu curajul să-l mai descoasă și se retrase în sinea ei fără să mai încerce să dezlege motivul supărării lui Pătru.

Pătru rămase cu ochii pe jarul din sobă, și văzîndu-l cum stă neclintit, pierdut în gîndurile lui de bărbat și în grijile lui, femeia se lăsă moale în pat și se strecură iar în somnul acela adînc, dar visele pe care le visă nu și le mai putu aminti. Atîta doar o nedumerise mai tîrziu : cum putuse ea visa prezicerea Genicăi și cum această prezicere se împlinise de fapt, deși ea niciodată atunci, cînd era fată, nu se gîndise la acest Pătru cel scurt.

Și în mintea ei încolți ideea că așa fusese sortit : ca ea să se mărite cu Pătru nu pentru că trecuse timpul măritişului ei cînd acesta venise în pețit cu Năiță Lucean și nici că bucata lor cu nukul era vecină cu moștenirea săracă a lui Pătru, ci că așa trebuiau să se petreacă toate cîte se petrecuseră, și ea crezu că soarta ei era să fie a lui Pătru și se trezi că se uită la el cu alți ochi decît pînă atunci. Începu să-l aștepte cu nerăbdare cînd el pleca undeva, să se îngrijească de el cu o grijă aprinsă, să-i iasă înainte cu ce credea ea că el ar fi vrut și ar fi dorit, să-l învelească noaptea și să-l vegheze și să se scoale înaintea lui și să-l ferească de treburi pe care pînă atunci el le făcea. Pătru băgă de seamă schimbarea femeii, dar gîndurile lui erau chemate în altă parte și se întorceau mereu la seara aceea cînd fusese pe la Năiță și cînd se întorsese nu pusesese geană pe geană, noaptea întreagă șezuse ca acum, pe scaun și

ațișase jarul din sobă și își fripsese lumina ochilor privind jarul cum moare și cum el îl înviază.

Se uita în jar, și cînd parcă vedea cerul înroșit ca atunci cînd erau el și Năiță pe front și băteau catiușele, iar ei credeau că aceste catiușe sînt mînuite de fete și de femei și chiar spuneau și acum „Domnule, cînd trăgeau catiușele era prăpădul cel mare, băteau la metru pătrat, femeile alea nu aveau nici o milă, curgeau puzderii din cine cădea sub focul lor“, cînd vedea cum ardea un sat de undeva din pusta maghiară și ei veniți pe urma nemților săriseră să-l stingă și Năiță găsisese într-o încăpere pe cineva, un bătrîn care vorbea binișor românește și nu mai termina cu mulțumitul, și după ce Năiță i-a dat și de mîncare, acesta, care avea pesemne un pistol ascuns, a tras după Năiță, însă nu l-a nimerit, și atunci Pătru s-a dus la el și i-a spus : „Nu era mai bine să te lase el să arzi de viu și să scape el cu zile ? Fiindcă dacă îl nimereai, trei copii îi lăsa pe drumuri“, iar bătrînul acela rîdea prosteste — nu-l interesa — zicea „sînteți norocoși, dar deocamdată, căci războiul nu s-a terminat“.

Pe urmă, din cărbunii aprinși se făcea chipul unui locotenent de rezervă, învățător de felul lui, care le spunea :

— Băieți, acum, cînd ne întoarcem, țara e a noastră, războiul ăsta ne-a dat ce-a visat țaranul român toată istoria lui. Cum ajungem acasă, cum luăm pămîntul în stăpînire.

Erau niște soldați din Romanați, niște băieți înalți și cam zăluzi, cîntau mereu niște cîntece mălăiețe, și băieții ăștia mereu întrebau :

— Domn locotent, și cu Surdunoaica ce rămîne, că pămîntul e al ei ?

— Îl luăm, zicea locotenentul, cînd ne întoarcem îl luăm.

— Și acum ni-l iau ei, ofta Pătru cel scurt dinaintea jarului, din care acum se făcea fața lui Năiță Lucean, și Pătru se uita la el, de parcă era viu dinaintea lui, însă

nu-l întreba nimic. Îl vedea cu șase copii după el, fuior, și cu nevasta la urmă cu batic negru, bocind pe înfundate, cum cobora priporul la vale spre primărie, unde se judeca procesul lui cu cotele. Și Năiță nu mai era așa de înalt, mergea adus de spate, se înnegrise la față, iar el, Pătru, mergea în dreapta lui, repede-repede, căci nu se putea ține de pasul lui Năiță, mare și grăbit, iar Năiță îi spunea :

— Pătrule, pe mine ăștia mă ia, așa că copiii de i-am făcut rămîn vai de capul lor, și tu ești sterp, și de înșurat văd că nu te prea însori, așa că dai pe la mine și mai vezi ce fac, care moare întâi de foame, să ai tu grijă de el.

— Vezi de treabă, Năiță, am scăpat noi de la dracu-n praznic, scăpăm și acum.

— Nu scăpăm, Pătrule, ascultă-mă tu pe mine, și nu mi-e năcaz decît că n-am murit eu cînd trebuia, să vie copiii de Ziua eroilor la monument, de Înălțare, și să strige unul : „Năiță D. Lucean“ și ălălalt să-i răspundă : „Mort pentru patrie !“

Îl vedea cum intrase el în primărie, în sălița unde se judecau procesele la fața locului, și la o masă cu pînză roșie stătea judecătorul, un băiețaș scund și negru și păros ca o maimuță bătrînă căruia i se puneau sub șezut două-trei dosare mai groase, ca să treacă cu capul de fața mesei. Băiatul acesta, care era judecător adevărat, atunci ieșit din școală, avea o motocicletă rusească și toată ziua bubuia cu ea pe la poarta unui popă care ținea acasă o fată de vreo șaptesprezece ani, frumoasă ca un mărgăritar, dată afară de la școala unde fusese ea, ca fiind fată de popă, iar judecătorului acolo, la poarta popii, i se strica motocicletă, și el o repara, și ea iar se strica, iar fata îi aducea apă și îi ținea de urît.

În sală venise lume destulă, cu treabă și fără, cu judecăți serioase — cum era Năiță Lucean, dar și cu povești muieresti, cum venise de pe valea Sacoțului o mătrăcucă, aproape douăzeci de kilometri pe jos, ca să i se facă dreptate cu un cocoș mîncat de „o vecină“ cu cine știa ea, dar

asta nu vrea să spună că ea nu strică. doamne ferește, casele oamenilor. Și mătrăcuca se judeca de o vară întreagă și de o vară întreagă venea pe jos douăzeci de kilometri ca să se judece, iar acum venise și cu un martor, un bătrînel care se topea de rîs din orișice, deși era surd ca un stîlp de telegraf.

Năiță cobora la vale priporul cu copiii fuior după el, iar el mergea cu capul gol, ca și cînd i-ar fi murit cineva și el purta doliu, și în urmă venea Genica, roșcată și pistruiată și pitică, și cu batic negru și bocînd înfundat. Iar Năiță mergea ca un flăcău la o clacă unde avea el să se întîlnească cu cine știa el, dar se cam cocîrjase, din cînd în cînd se întorcea să-i numere pe toți șapte, care veneau după el unul după altul.

Lîngă judecător, în dreapta acestuia, stătea o femeie, o amărită, văduvă de război, însă bună de gură și înfigăreată, cu un glas pițigăiat, care se și cam fandosea cînd vorbea, ca să se vadă că nu e proastă așa, nițeluș, ci bine de tot, însă la răutăți o ducea mintea aceea puțină cită avea, și într-un rînd cineva-i dăduse de cheltuială, căci fusese cooptată în comisia cu cotele și cutreiera satul de la un capăt la altul și cotrobăia prin casele oamenilor mai rău decît alții străini și decît locotenentul acela străin care venise să întărească comisia și să mai dumnezeiască țărani obișnuiți de la armată și de la război să zică „Să trăiți” și „Am înțeles” cînd vorbeau cu un ofițer. Pe femeie o chema Evdochia, un nume ciudat pentru țărani aceluia sat de la poalele munților, dar existența numelui se justifica, fiindcă Evdochia era fiica unei călugărițe care părăsise mînăstirea sau fusese dată afară de acolo, lucrurile nu le știa nimeni cum erau, și călugărița a făcut cît a făcut ea pe sfînta umblînd prin sat cu niște mătănii de chihlimbar în mînă și cîntînd în strană la biserică, îndemnînd pe unii și cerțînd pe alții în numele Domnului și al maicii sale, pînă într-o toamnă, cînd oamenii au început să vadă că se umflă anteriorul ei în dreptul burții, și cum a dat spre primăvară,

naica Sabina, cum se numea ea cu numele de hirotonisire, s-a dezumflat, și pe lume a apărut Evdochia, căreia țărani îi ziceau însă Dochia. Dochia se înființa prima la judecăți și prima se instala în spatele mesei de judecată, după ce lua de la Ciclop vreo două dosare și le punea pe banca de lemn în dreptul judecătorului, să poată ajunge acesta la masă. În stînga stătea un învățător trecut bine de șaptezeci de ani și care pe unii îi învățase să scrie pe o tablă de nisip înaintea războiului de la 1916. Învățătorul avea darul fumatului și nu putea scoate țigara din gură, că simțea cum piere, și de fiecare dată, pe la mijlocul judecății, după ce răbda ce răbda, se apleca smerit către judecător și întreba cu o voce groasă, hodorogită, care oricît s-ar fi ferit el să nu se audă, ea răsuna ca și cînd cineva ar fi vorbit prin țeava unui cazan de țuică :

— Se poate ?

— Se poate, zicea judecătorul, și repede, pe deasupra mesei de judecată, se ridica un fum gros și înecăcios, iar Evdochia se îneca și tușea și, dînd cu mîna fumul la o parte, se apleca pe după spatele judecătorului și-i șoptea învățătorului ei, care o lăsase de cîteva ori repetentă pînă se plictisise și el :

— Fire-ai al morții, domne Costică, ne afumași de tot !, iar învățătorul clipea către ea fericit, dînd drumul la altă trîmbă de fum, care o lua spre sala de judecată pe deasupra capetelor atîtor păcătoși aduși acolo de nevoi sau veniți singuri să-și facă de lucru.

— Ce știi dumneata în chestiunea cu cocoșul ? întrebă judecătorul, care în ziua aceea se arăta cam nervos fiindcă motocicleta se stricase de-a binelea, și un tăntălău, unul Horia, mecanic de moară pe undeva pe la Drăgășani, se apucase s-o dreagă, și praful se alesese.

Femeia de la Sacoț se înfipsese în față, subțire și cu un tulpan alb, cu părul făcut numai colțuri pe lingă ureche, și la urechea stîngă cu un fir roșu de mușcată creată, ca să miroasă și frumos. Era o femeie spilcuită și se legăna

uşurel de la mijloc, pe care şi-l strînsese cu nişte bete înflorate de puteai să crezi că îşi va da duhul acolo, dar ea era veselă şi fericită şi mototolea o batistută în mină, şi din ochi clipea mereu către judecător cînd acesta punea întrebări pîrîtei, care şi ea venise ca la o petrecere, zugrăvită şi sulemenită, cu cămaşă de borangic şi cu nişte şoarte cu bujori mari, roşii, cusuţi pe ele şi cu o vestuţă gorjenească strînsă pe ea şi încopciată cu forţa peste sîinii cit pumnul.

Cel întrebat se ridicase abia atunci de pe scaunul pe care stătea, fiindcă, neauzind bine, nu pricepuse că despre el este vorba, altfel rîzăreţ moşul şi numai bunăvoinţă, fugea cu ochii de la una la alta şi iar murea de rîs, un rîs hîrîit în pieptul lui, ca şi cînd cineva ar fi cernut nisip.

— Ce ştii dumneata în chestiunea cocoşului? repetă judecătorul întrebarea, enervat de veselia moşului, un fel de caraghios, o mină de om firav, şi pierit altfel, cu nişte cioareci de dimie albă, care abia urcau pe picioarele lui crăcănate şi stăteau agăţaţi ca printr-o minune, cu o cămaşă albă peticită de cineva cu petice îngrijite, şi peste cămaşă cu o vestă de oaie, ca un pieptar, iar din pieptar ieşea un gît subţire ca o frînghie răsucită, susţinînd capul rotund-rotund ca bila mică de la popicele lui Boncu şi tuns scurt şi căprît de cine avusese o maşină, care pesemne că îl şi ciupise pe moş la tunsoare, din loc în loc vîzîndu-se nişte semne cu coajă vineţie.

— Păi, zise moşul, cu o veselie vicleană, eu îl ştiu pe acest cocoş de cînd era pui mic, şi iar muri de rîs cu rîsul lui de nisip cernut printr-o sită rară.

În sală se lăţi un val de rîs, şi Pătru cel scurt, care venise cu Năită, uită unde se află şi înghesuindu-se printre oameni veni iute în faţă, să vadă „panarama” mai de aproape.

— Stai, mă, zise cineva împins şi înghesuit de Pătru, unde te duci?

— Să văd şi eu panarama, răspunse Pătru şuiertat şi vesel de ce se petrecea în judecătoria lor la faţa locului.

— Ce panoramă ? îi sări judecătorului țandăra, căci vedea bine că se afla într-o lume atît de bizară cum nu mai văzuse pînă atunci și nu putea să-și dea seama cît fac țăranii aceștia pe proștii cu viclenie și din viclenie și cît sînt într-adevăr de înapoiți, dar măsura se dovedea greu de aflat. Ce panoramă; se răsti el din nou la Pătru cel scurt, care ajunsese înaintea mesei judecătorești cam în rînd cu mătrăcuca proprietară a cocoșului.

Pătru ridică din umeri — adică ce să spună, ce să răspundă, greșise, însă figura lui bondoacă nu putea exprima, cum ar fi vrut el, spășirea, și judecătorul crezu că Pătru poate fi copilul acelui moș, fiindcă i se păru că semănau între ei, fața lui Pătru rămînînd veselă ca și a moșului surd, și nițel nedumerit de intervenția lui Pătru, despre care nu pricepea cum intrase în proces lîngă el așa, din senin, și nemaiavînd răbdare, se întoarse către cineva care i se păru lui mai aproape și îl întrebă :

— Mai au un martor, ai ?

— Cine ? îl întrebă acel cineva.

— Fetele mele, zise moșul.

— Păi cum fetele dumitale ? se miră acel cineva, și judecătorul prinse și această discuție și o secundă, două, rămase trăsnit, uitînd de Pătru.

Ceea ce auzea era de-a dreptul nemaipomenit.

— Păi părțile sînt rude ? întrebă el moșul, dar acesta, firește, nu auzi întrebarea.

— Părțile, întări judecătorul întrebarea sa, părțile sînt rude ?

— Fetele, zise moșul, fetele ? Păi sînt fetele mele.

Și sala se zgudui iar de rîs, și bietul judecător nu o mai putu stăpîni și își prinse capul cu miinile. Simțea că se învîrtește pămîntul cu el. De trei luni încheiate judeca acest proces între două mătrăcuci, pe care nu le chema la fel, deși semănau între ele, iar el crezuse că e o potriveală în această asemănare, iar acum afla că sînt surori și

că martorul adus de cea vătămată era chiar tatăl lor, pe care și pe el îl chema altfel, încît într-adevăr nu mai era nimic de înțeles.

— Pot să plec ? întrebă Pătru, care nu se putu înveseli o dată cu sala, speriat fiind că judecătorul s-ar putea să-l pedepsească pentru cuvintele lui.

— Unde ? întrebă judecătorul, însă Pătru nu știu să răspundă, și judecătorul îi făcu semn să stea unde se află, și Pătru crezu că îl bagă și pe el în proces.

— Eu nu cunosc „cauza“, ținu el să precizeze cu un termen de specialitate auzit pe front.

— Liniște ! strigă judecătorul, și simțea bine că îl ia ameteala, căci într-o sală ca asta judecata devenea din ce în ce mai greu de stăpinit.

— Cine ești dumneata ? întrebă el adresîndu-se moșului, care nu-și mai lua de pe față încîntarea și veselia.

Se vedea că întîmplarea aceasta cu procesul unde fusese adus ca martor îi dădea cea mai mare bucurie din viața lui și cea mai mare satisfacție, simțindu-se băgat în seamă și crezînd sincer că în sfîrșit devenise și el un om important, fără de care nu se putea.

— Sînt tatăl lor, și cocoșul eu l-am crescut, fiindcă era bun de sămîntă, de mic călca găinile.

Lumea se sufocă într-un hohot uriaș, iar Dochia, de lingă judecător, plesni ca proasta din palme, izbucnind într-un rîs pițigăiat ca un măcăit de rață.

— Liniște ! strigă iar judecătorul. Liniște, că evacuez sala !

Și lumea se potoli repede și se întristă la comandă.

— Și, continuă moșul, acum neîntrebat, dar mai sigur pe el, căci credea că veselia pe care o producea îi dădea dreptul să discute chestiunea mai puțin speriat, și, zise el, cocoșul l-am dat dumneaei, și o arată pe cea care intențase procesul, însă dumneaei, și arată pe pîrită, a avut și dumneaei parte, fiindcă i-am dat o puicuță outcare, ca să

fie la fel, cu toate că dumneaei, și o arată mai departe pe pîrită, e înfiată și n-ar mai avea dreptul la moștenire.

— Ce moștenire ? întrebă judecătorul, surprins de așezarea cu care moșul vorbea acum, ca și cînd ar fi explicat împărțirea dreaptă a unei averi.

— Găina, zise moșul, partea ei, de unde să le dau eu mai mult ? se scuză el cu un aer mios.

Mătrăcucile se legănau din șolduri și fugeau amîndouă cu ochii de la el la judecător și amîndouă credeau că judecătorul nu poate judeca procesul lor, era prea tînăr și nici nu prea înțelegea bine povestea lor, iar ele aveau chef să se judece serios și cea care deschisese procesul nu mai răbdă și spuse repede, dintr-o răsuflare :

— Eu vreau să merg mai departe, mie să-mi dați să mă duc mai departe, eu mă duc pînă la regiune, nu mă las, mă duc la regiune, numai să se facă dreptate.

Iar sala, care uitase repede motivul acestei judecăți, părea să fie și ea de aceeași părere, adică era cazul să se meargă mai departe dacă era vorba de dreptate, că n-o să se facă dreptate cu Dochia judecătore, căci de judecător nu mai putea fi vorba, acesta fiind tînăr de tot și neștiutor. Cum dracu nu știa el că acestea sînt fetele acelui om din Sacoț și că ele sînt surori ? Lor li se părea foarte limpede.

Cînd grefierul strigă pe Năiță Lucean, lumea din sală nu mai părea să participe cu interes la desfășurarea judecății, iar cele două surori din Sacoț, cărora li se dăduse un termen nou, de împăcare, înainte de a merge mai departe, acum vorbeau între ele, ca și cînd nici nu fuseseră în proces.

Năiță își făcu loc printre oameni și veni în față, cu căciula — de care nu se despărțea nici iarna, nici vara — pusă la subțioară și ținută cu cotul mîinii stîngi. În urma lui, fuior, cei șase copii și muierea cu batic negru și plîngînd înfundat.

Judecătorul se întoarse întrebător către bătrînul învățator, și acesta îi explică mai șoptit, dar tot se auzi cîte ceva din ce spune :

— Sînt oameni ai dracului, însă destul de săraci. Lucean ăsta ar avea ceva pămînt, însă are și șase copii, așa că nu le prea ajunge cine știe ce.

Fusese dat în judecată, cum rezulta din actul de acuzare citit de un procuror așezat la o măsuță mai departe, un procuror cu o înfățișare de contabil pensionar, dar din cum citea se vedea că este destul de al dracului, și cînd ajungea la punct ridica ochii din hîrtie pe deasupra ochelarilor.

„Și pîrîtul, care tăiașe scara cu fereastră în trei locuri mai mult de jumătate, stătea în pridvor și aștepta să coboare comisia din pod, unde pîrîtul ținea ascuns porumbul nepredat la cote.“ Ridicînd ochii din hîrțiile din care citea, procurorul trecu cu privirile peste sala scufundată într-o liniște nefirească față de tot ce se petrecuse pînă atunci și o clipă amîna continuarea. I se părea ceva în neregulă cu această liniște și i se părea că și lumea se înmulțise dintr-o dată.

— Da, se întoarse spre el judecătorul, continuați.

Năiță stătea umilit, înconjurat de copii și de muiere, și asculta cu capul în pămînt și cu ochii închiși.

Cînd comisia coborîse din pod, cîte doi, și sacul de porumb după ei, scara — care fusese retezată cu fereastră — se frînsese în trei locuri, și cei doi din comisie, care se aflau pe ea, căzuseră jos, cu sacul peste ei.

„Vătămare corporală — citea procurorul —, și cerem despăgubiri și, conform articolului, cerem pedeapsa cu închisoarea șase luni.“

Năiță Lucean auzea cuvintele procurorului, amestecate unele peste altele, numerele articolelor de lege se legau unele de altele, și procurorul pune mereu lingă ele alte numere, încît nu mai încercă să le țină minte și nu-i rămase în cap decît că avea să facă șase luni de închisoare, și

se bucură, căci el se aștepta la mai mult, după cum alcătuisese procurorul rechizitoriul acela, și chiar se miră în sinea lui cît a trebuit să înșire acest procuror ca să-i ceară lui numai șase luni de închisoare. Procurorul continua să rostogolească cuvintele, fiindcă nu terminase de spus ce avea de spus, dar pe Năiță nu-l mai interesa ce spunea, și căutîndu-l pe furiș cu ochii pe Pătru cel scurt, făcea în gînd socoteala că dacă sînt în primăvară, în martie, înseamnă că cel mai tîrziu pe la începutul lui noiembrie avea să vină acasă.

Pătru cel scurt se strecurase în spatele muierii lui Năiță, și nefiind mai înalt decît ea, Năiță nu putea să-l vadă.

— Unde e Pătru? se auzi șoptit glasul lui Năiță Lucean către Vasilică.

Acesta se lipise de taică-său și se ținea strîns de pantalonii acestuia, iar Năiță îl luase cu mîna dreaptă pe după umăr.

Copilul se întoarse, ca și cînd l-ar fi curentat cineva, și cînd să se repeadă la urechea maică-si s-o întrebe de Pătru, ochii îi căzură pe acesta, și trăgîndu-l de mîneca laibărului îi șopti scurt :

— Te caută tata, ieși în față.

Pătru se foi nițel, ca și cînd l-ar fi înghesuit cineva cu forța și el vrea să respire și să stea mai omenește, apoi își făcu loc printre copiii lui Năiță și, încet, ajunse în față, iar Năiță îl văzu și parcă se mai liniști.

Procurorul terminase ce avea de spus și se așezase jos. Lîngă el — șeful postului de miliție și un alt militar, ofițer de securitate.

— Părțile vătămăte, întrebă judecătorul, sînt prezente ?

— Prezent, ieși înainte unul Velcu, un olar, om tînăr, roșu la față și burduhănos.

Se vedea pe el că-i place să trăiască bine și că mai ales are cu ce să trăiască bine. Avea niște ochi mici, abia des-

chiși, care parcă fuseseră cîrpiți și se rupseseră cusătura lor și el vedea rău. Era agent agricol de vreo doi-trei ani și se învățase să măsoare pămînturile și să numere lighioanele prin curțile oamenilor și să le treacă în catastife după cum îi venea lui la socoteală și după cum se avea el cu cîte cineva. Nu prea îi plăcuse lui să muncească, și o bucată de vreme îl ajutase pe un prieten să vîndă la o cooperativă înființată atunci și de unde îl scosese pe un mutilat de război. La cooperativa asta pusese ei în vînzare și țuica unui alt prieten, și toată ziua ședeau toți trei și toți trei vindeau și toți trei beau cu cine le intra în prăvălie, și în cîteva luni se alesese praful. Velcu se aranjase la primărie, agent agricol, și toți se mirau de curajul lui, fiindcă îl cunoșteau bine cît de neputincios fusese el la școală și se gîndeau cum o număra el ce avea de numărat și cum o ține el socotelile dărilor și ale cotelor. Dar se vede că se descurca, după cum îi mergea și după cum se îngărasese și după cum îi ziceau și lui, acum, muierile și unii bărbați mai sperioși, „domnu Velcu“, și el ridica un deget scurt la pălăria de vîntor, în betelia căreia cususe o coadă zburlită de veveriță.

— Numai dumneata ai fost vătămat ? întrebă judecătorul.

— A mai fost un tovaroș de la Raion, dar tovaroșul n-a putut să vie, căci e în deplasare, informă Velcu, și dădu să se apropie de masa judecătorului ca să-i spună acestuia mai de aproape și să nu audă toată lumea cine era tovaroșul și unde era el în deplasare.

— Stai unde ești și răspunde la întrebările mele, îi făcu judecătorul semn să stea acolo unde se află.

Îl enervase de la început sănătatea prostească a agentului agricol și felul legănat cum venise el în față și cum pusese apoi o mîină în șold și se uitase rău la cei de față — cu aerul că „O să vedeți voi, fire-ați voi ai dracului, ce urmează !“

— În ce fel ați fost vătămat ? se interesă judecătorul.

Năiță Lucean se uită la Velcu cu coada ochiului, așteptînd să vadă cum înflorește acesta povestea, însă judecătorul nu vru să afle povestea în amănunt, ci numai în ce fel a fost el vătămat în curtea casei lui Năiță și din vina acestuia.

— Am căzut cu scara și mi-am rupt mîna, preciză Velcu, iar în sală se auzi din nou cum veselă pune stăpînire pe asistență.

— Și mîna cum ți-ai rupt-o ? ceru judecătorul amănunte.

I se părea ceva în neregulă, fiindcă omul acesta din fața lui era cît un muște, și mîinile lui întregi nu arătau a fi fost cîndva betegite.

— De unde veneai dumneata cînd ai căzut cu scara ? mai întrebă judecătorul, și Velcu nu avu timp să se gîndească la un răspuns.

— Din pod, zise el, și sala izbucni în rîs. Ceva se rupsese iarăși în atmosfera sălii de judecată, improvizată în primărie.

Judecătorul înțelese că povestea nu era chiar atît de simplă și ceru mereu lămuriri, făcîndu-se că nu pricepe ce căutau ei în podul lui Năiță Lucean, căci și actele de trimitere în judecată nu făceau decît să ocolească întrebarea aceasta.

Procurorul mai ceru și el o dată cuvîntul și, ocolind și el rostul coborîrii comisiei din podul lui Năiță cu sacul de porumb în spate, repetă articolele de lege după care lui Năiță urma să i se dea șase luni de închisoare, afară de despăgubiri.

Ofițerul de securitate îi trimise și el un bilețel judecătorului și-i ceru să ridice nițel ședința și să mai discute ei doi chestiunea, care — zicea el — „Are alt caracter, politic, și trebuie luate măsuri, și era cazul să fie luat și Năiță, pentru că el venise espre cu un jep ce se afla jos în curtea primăriei. Faceți cum știți — încheie el —, însă noi, și scrise Noi cu N mare, tot îl luăm.“

— Ce părere are pîrîtul ? zise judecătorul fără să dea vreun răspuns biletului pe care îl primise și pe care îl împăturise cu grijă și îl prinsese cu un ac cu gămălie de coperta dosarului lui Năiță.

— Năiță Lucean ! strigă ca un aprod șeful postului de miliție, și Năiță veni mai lingă masa judecătorului.

— N-am nici o pretenție, începu Năiță apărarea sa, fiindcă el înțelesese că este întrebat ce pretenții are. N-am nici o pretenție. Dumnealor, zise el, au venit la mine acasă și s-au suit în pod fără să mă întrebe dacă scara e bună, căci le-aș fi spus să-și vadă de treabă. Scara era veche, nu mai era de trebuință, tăiaseră copiii la ea să facă de lemne, și dumnealor au pus-o la pod și s-au urcat, și cînd au coborît, eu le-am spus : „Stați, măi oameni buni, că se rupe scara cu voi“, da dacă ei nu m-au ascultat...

Iar se făcu liniște, o liniște tristă, rece, afară se cam întunecase, începuse să bată vîntul, se pregătea de ploaie. Cineva se ridicase de pe banca unde se afla și închisese geamul care da în curtea primăriei, de unde se auzeau vocile celor ce nu putuseră intra în sala de judecată și se înghesuiseră în curte, așteptînd să vadă ce se va întîmpla cu Năiță.

Povestea pe care o ocoleau toți și pe care și Năiță Lucean o înflorea, dînd vina pe copii, era mult mai complicată, însă nici lui Velcu, nici lui Năiță nu le convenea adevărul ei, deși pînă la urmă — se gîndea judecătorul — dreptatea era de partea lui Năiță.

Comisia — cum numeau ei pe cei trei care veniseră să scotocească podul lui Năiță Lucean, căci acesta nu-și predase cotele la porumb — stătuse mai întîi de vorbă cu Năiță.

— Năiță, începuse Velcu, ai rămas în urmă cu cotele și nu te mai putem aștepta.

— Se poate, zisese Năiță, fiindcă așa cum a fost anul ăsta, am rămas eu în urmă și cu demîncarea copiilor, și nici ei nu mai pot aștepta.

— Copiii te privesc, continuase Velcu, însă cotele sînt ale statului, și statul nu te mai poate aștepta.

— Păi noi ai cui sîntem ? se mirase Năiță. Noi nu sîntem ai statului, ai cui dracului sîntem noi ?

— Tovarșe, dumneata să nu dai dracului statul, fiindcă statul e poporul și nu permitem ! se răsti la Năiță un locotenent care venise cu comisia, încins cu centură și cu diagonală și cu pistol în toc de piele la briu.

— Eu nu drăcui statul, eu drăcui soarta care m-a adus pe mine să veniți dumneavoastră la mine în curte și să mă amenințați, după ce am făcut eu războiul șapte ani și am scăpat cum numai eu știu — că dacă aș avea eu porumb, aș da și statului, dacă a ajuns el, statul, să se bucure la mămăliga copiilor mei. Dar n-am, ce am avut am mîncat și să vedem de-acum încolo ce mai mîncăm.

— Dacă n-ai avut de lucru și n-ai somn, și ți înmulțești ca iepurele, ce să-ți fac ? intră în vorbă și Craina, care venise cu comisia, căci făcea parte din ea.

Acum lipsea de la proces, era la un instructaj la Raion, însă atunci el îi pusese pe Velcu și pe ofițer să se urce în pod și să vadă dacă n-are el, Năiță, porumbul ascuns.

Apoi se urcaseră toți trei și începuseră să scotocească peste tot, făcînd casa să bubuie de tropăitul bocancilor lor. Atunci, Năiță îl trimisese pe Vasilică să-i aducă ferestrăul de mină și repede-repede tăiasă trei trepte pînă la jumătate, și cînd comisia coborîse, „Ca la codrii Cosmihului. mama lor !” — povestea Năiță lui Pătru cel scurt.

— N-am nici o pretenție, continuă Năiță, însă, tovarșe judecător, să știți că aici vă las copiii pînă mă întorc și aici vă las și muierea, le dați să mănînce, îi omorîți, faceți ce știți cu ei, că eu nu mai am nici o putere. Ori ne luați pe toți și ne dați la toți să mîncăm, altfel, ei de aici nu mai pleacă, n-au unde se duce și după ce. Șapte sînt, șapte vi-i las.

Cînd judecătorul suspendase ședința pentru deliberare, Năiță se așezase cu copiii și cu nevasta pe scaune, lângă masa judecătorului, și intraseră toți într-o muțenie de pămînt. Oamenii se strinseseră în jurul lor și tăceau și ei, incremeniți în așteptarea sentinței, care întîrzia.

— Pătrule, zise Năiță într-un tîrziu simțindu-l pe acesta aproape, căci altfel ținea ochii închiși, nu vrea să vadă pe nimeni. Cînd te duci acasă, să dai tu apă cîmelui ăluia, că el nu e vinovat cu nimic, și să-l dezlegi, să se ducă și el unde-o vedea cu ochii, fiindcă ăștia nu ne iartă.

— Vezi de treabă ! se făcu Pătru că nu poate crede așa ceva, deși nu avea nici o îndoială că pe Năiță aveau să-l ia, cum se auzise că se petrecuseră lucrurile cu un băiat de la Greci, care tot așa bătuse bine pe un cotelaș de la ei și îl legase în grajd cu lanțul porcului cu care acesta se pregătea să îi ia animalul din curte în timp ce el pîndea de după o perdea la o fereastră din casă. Lăsase pe prispă un copil de vreo cinci ani să spuie că el nu e acasă, iar cotelașul se dusesse în grajd, desfăcuse lanțul din iesle și legase porcul cu el, iar copilul nu mai avusese răbdare și începuse să strige : „Tată, tată, ne ia porcu !“

„Nu se poate — își zise Pătru cel scurt, care amorțise pe scaun în fața jerăgaiului din sobă. Nu se poate să ne vîndă el pe noi. Nu e el omul ăla, după cîte a pățit el și după cîte a plătit el.“

— Nu dormi ? se ridică femeia din pat, căci se luminase de ziuă, și prin fereastră se vedea cum ninge la fel de furios.

— Ba cred c-am adormit, răspunse Pătru cel scurt, și chiar era încredințat că îl furase somnul și dormise adînc și visase iar procesul lui Năiță cu cotele.

Judecătorul venise negru în sala de judecată și citise sentința care spunea că, ținîndu-se seama de situația lui Năiță cu mulți copii și mulți mici, acesta se pedepsește

doar cu amendă, și Năiță trebuie să vîndă boii ca să se plătească.

— Nu mai scăpăm de iarna asta, se miră uitîndu-se pe geam muierea lui Pătru cel scurt. Dacă mai ninge așa, ne îngroapă de vii.

— Vezi de treabă, făcu Pătru cel scurt, nu ăsta e necazul cel mare.

Capitolul VII

PRIMĂVARĂ DULCE

Se desprimăvăra greu, pe deasupra Măgurii treceau nori vineți, ca niște zdrențe dintr-un coviltir de căruță țigănească, vîntul se repezea dinspre Dunăre artăgos și cu spic de zăpadă, dar nu mai avea putere. Cerna venise turbure și rupsese un pod de lemn vechi, pe care nimeni nu mai avea de gînd să-l repare, puseseră în locul lui o punte de anine crud și o plimbă de salcie moale, noaptea mai cădea cîte-o brumă subțire, albind pînă da soarele niște coaste pleșuve unde fusese o tăiere de pădure, iar acum lăstăreau făguți buni de armindenii, se apropia Paștele, și prin curți ardeau, seara, focuri de putregaie și de frunze moarte de anul trecut.

Simion Popescu întemeiase în spatele casei, care da într-un pîrîu secăt tot anul, afară de primăvară, un fel de cazan de țuică ascuns într-o povarnă de pe timpuri, și cum se întuneca nițel, pe coșul povernei ieșea un fuior de fum subțire și albăstrui și cîțiva vecini și prieteni care știau rostul se strecurau pe din dos, pe sub uluci și pe porțițe ascunse, și venea în povarna veche și afumată de lemnele

ude, așteptînd să curgă pe țeava de aramă primele picături de țuică nouă pe anul acela.

Simion Popescu, înalt cum era, și cînd sta jos părea că stă în picioare dacă lîngă el se nimerea Pătru cel scurt — și acesta se nimerea mai mereu —, Simion Popescu își făcuse dintr-un trunchi de gorun un fel de pat dinaintea vetrei și, rezemat într-un cot, răsucea cu stînga lemnele lungi și ude sub cazan, trăgînd pe nări aburii dulci ai țuicii de prună.

Cînta ușurel, fericit, un cîntec al lui din tinerețe, cînd dăduse foc la clăile de fîn ale unei boieroaiice, și clăile ardeau sub ochii lui, iar el cînta cu un taraf de țigani tocmiți anume „Foăie verde de cicoare, / Cine nu mă lasă, moare“. Era o poveste cam necurată, se petrecuse înainte cu un an sau doi de 1907, Simion Popescu se încurcase, ca orice flăcău, cu o fată de la curtea acelei boieroaiice și o ceruse de nevastă, căci fata fiind orfană, altfel nu se putea. Dar fata a fost dusă la curtea de la oraș a acelei boieroaiice, iar el a dat foc clăilor și a fugit la munte, unde a stat pînă în primăvara lui 1907, cînd a scoborit și a ajuns capul răzmeriței din părțile acelea.

Prin 1922, scăpase din pușcărie, venise în sat, se însurase, se pusese pe muncă, strînsese nițică avere, care nu însemna mai mult de două ogrăzi cu pruni și un cazan cu țuică de două vedre, iar acum, cînd se apropia de șaptezeci de ani — unul îi mai lipsea —, se trezise chiabur. Cazanolul îi fusese confiscat, dările îi fuseseră umflate zdravăn, cotele la fel, dar el era prea bătrîn și se și cam subțiasse la minte, mai de bătrînețe, mai de băutură, dăduse în darul bisericii și vorbea în parabole, pe care le inventa chiar el, uitîndu-le pe drum învățătura.

— Are să vie vremea vierului, zicea el, și neapărat se găseau doi-trei care să se uite în gura lui și să-l asculte cu luare-aminte, deși pînă la urmă rămîneau destul de nedumeriți, fiindcă el nu izbutea să termine mai niciodată ce avea de spus. Are să vină vremea vierului, începea el, și

vierul o să vie și o să plivească via și o să întrebe. Aici ridică sprâncenele lui albe și stufoase ca două mustăți și rămînea cu ele ridicate, căci pierdea firul celor începute și, firește, nu știa ce o să întrebe vierul. O să vie vierul și o să te întrebe pe tine, Pătrule, iar Pătru cel scurt se uita la el speriat, gîndindu-se ce ar putea să-l întrebe pe el vierul, care în mintea lui și în momentul acela se confunda mai mult decît și-ar fi imaginat Simion Popescu, care inventa parabolele, cu Craina, președintele comitetului provizoriu, care într-o zi, la Mat, i se adresase destul de întunecat la față, pentru ca Pătru să-și poată închipui cine știe ce nenorocire: „Pătrule, cînd mai vii pe vale — adică atunci cînd o mai coborî el pe la primărie — să dai pe la mine, ca am să te întreb ceva“. O să vie vierul, o lua de la început Simion Popescu, care mai totdeauna era nițeluș afumat, lui netrebuindu-i mai mult de o cinzeacă, două ca să devină înțelept, o să vie vierul, și atunci să vedem — uita el că vierul, după cum începuse, avea să-l întrebe ceva anume.

De fapt, cam asta era toată parabola. Însă pe ei îi înfricoșa, fiindcă cheștiunea misterioasă era ce o să-i întrebe pe ei vierul.

Atunci rămîneau toți pe gînduri, așa cum rămăseseră acum, la gura cazanului lui Simion Popescu, Năiță Lucean și Pătru cel scurt și Petre al lui Toma, acesta rîzînd bucuros din orice, ca să i se vadă doi dinți de aur, puși într-o margine de gură, de vreo două săptămîni, de către un fel de șarlatan evreu venit nu se știe de unde cu o motocicletă cu ataș unde își ținea și un fel de atelier de dentist și le luase banii, la mulți punîndu-le repede niște dinți ca de aur, deși nimeni nu știa dacă într-adevăr sînt de aur și nici nu aveau curajul să se ducă la tîrg, la Hurezu, să întrebe pe cineva care se pricepea dacă dinții sînt într-adevăr de aur sau dacă evreul acela îi înșelase, cu toate că în sinea lor cea mai ascunsă ei nu puteau sau nu voiau sau le era frică să creadă că dinții lor puși atît de iute

sînt de aur. Petre al lui Toma rîdea acum din orice, ca să i se vadă dinții de aur, doi cîți se îndurase el să-i plătească evreului, urmînd să vadă dacă sînt buni, și atunci, dacă dentistul s-o mai întoarce cum promisese, își mai punea doi, în marginea cealaltă a gurii lui știrbe ca a unui copil de țîță.

— Mă, Petre, mă, tu dacă vrei să nu mori de foame, dacă o da sărăcia și s-o scoroji și mămăliga, să te aranjezi cu o lehuză să-ți dea să sugi, murea de rîs Dumitru lui Dincă văzîndu-l cum îi scăpau cei doi dinți afară din gură, fiindcă evreul îi pusese cu căutătura în față și nu prea aveau loc sub buza de sus. Și el, Dumitru, fusese la dentistul acela așezat, trei-patru zile cît stătuse, la una Gena lui Ionel, o femeie grasă și scundă ca o putinică de murături, însă o femeie frumoasă în tinerețile ei, iute la gură și iute și la minte, care cum scăpa de ochiul de viezure al lui bărba'-so, cum se lipea de poartă la drum și nu trebuiau să treacă mai mult de trei muieri, ca ea să-ți spună ce s-a mai întîmplat, care cu care, cine moare sau cine înviază, cine vinde, cine cumpără, tot știa și numai Difuzor mai putea fi așa de informat ca ea.

— Acasă ești, Geno ? întrebuse Dumitru lui Dincă ciungul, într-o seară, aflînd că la ea stă evreul cu motoci-cleta, despre care se dusesse vestea că are o cutiuță cu dinți de toate felurile, se uită în gura omului, ia un dinte din cutiuță, îl porivește nițel, îi mai subțiază sau îl mai scurtează, după cum e cazul, și în două zile ți-l lipește de crezi că ți-a crescut el în locul acela.

— Acasă, ieșise Gena la poartă.

— Acasă e și dantistul ? întrebuse șoptit Dumitru, fiindcă așa se cădea.

— Acasă. Îți pui vreun dinte ?

— Unde dracu să-mi pui eu dinte ? se mirase Dumitru. Poate-n cur, hîrîi el bătînd cu proteza de lemn în dinții ca niște pietre albe și strălucitoare. Altă chestiune aș avea eu cu el. Domnule — zisese el cînd ajunsese în cămăruța

unde „dantistul“ chinuia o femeie să-i scoată o măsea de minte tocmai din fundul capului și femeia gemea înăbușit, căci dentistul îi pusese un genunchi în piept și trăgea din rășputeri cu un clește de măsea, iar aceasta, a dracului, nu ieșea neam — povestea Dumitru la cazanul lui Simion Popescu. — Domnule, eu aș avea o problemă mai specială...

— Cu plăcere, se întoarse evreul spre el cu un fel de a fi mios și îndatoritor, scoțind cleștele din gura femeii și lăsînd-o pe aceasta ținîndu-se cu mîinile de cap.

— Eu am fost la război, zise Dumitru lui Dincă, și am pățit de am rămas fără o mîină din cot, și îi arată proteza scoasă din cot atunci, și cotul ca un ciot înnegrit de frecătura protezei.

— Așa, se interesă foarte cumsecade dentistul.

— Ei, asta e, încheie Dumitru rostul venirii sale acolo. Aș vrea să schimb proteza și nu mai am cum. Asta s-a uzat și îmi scapă din cot. N-ai dumneata vreo pricepere, că dumneata mai umbli, mai vezi, mai cunoști, îl flată Dumitru cu destulă convingere, pentru ca dentistul, căruia la început prezența lui Dumitru i se păruse suspectă, să prindă curaj și să tragă nădejdea într-o afacere.

— Cum să nu ? zise el repede. Am un cumnat care tocmai așa ceva lucrează. Dacă vii dumneata la Craiova, mă cauți pe mine și rezolvăm.

— Unde la Craiova ? întrebă Dumitru.

— La Craiova, la Regiune, zise dentistul, întrebi dumneata de tovarășul Simion de la Cadre, și el te pune repede în legătură cu mine. Ia să iei dumneata adresa asta, și îi scrise pe o hîrtie cu un creion roșu numele unui Simion, tovarășul Simion, la Regiunea de partid Craiova.

— Năiță, se interesă Dumitru lui Dincă în seara de la cazanul lui Simion Popescu, mi se pare că tu ai de gînd să te duci la vale, la Craiova, cu carul după porumb, primăvara asta.

— Ar cam trebui, confirmă Năiță Lucean, care și el venise la cazan pe dindos, prin niște grădini și strecurat, să nu-l vadă cineva.

— Ei, atunci să știi că merg și eu la Craiova, că am o adresă la Regiune ca să-mi pui o moantă nouă, că asta și-a cam făcut datoria.

— Păi parcă ai mai schimbat-o o dată, se arată Năiță surprins.

— O am acasă, preciză Dumitru, o am pusă într-un cui, fiindcă vreau să văd câte mîini de lemn îmi trebuie mie într-o viață. Cum se uzează, le pui într-un cui și le ții de amintire.

— Și cînd o veni vierul o să te întrebe, Pătrule, și tu ai să stai drept, reîncepu cîntat ca în strană, la biserică, Simion Popescu, care tocmai ridicase de la gura cazanului o cănuță de pămînt umplută ochi cu țuică fiartă, o să te întrebe, Pătrule, dacă ai plivit via și dacă ai săpat via și dacă ai binecuvîntat via.

Pătru se gîdea tot la Craina, care îi spusese că are ceva să-l întrebe, și îl vedea atunci în fața ochilor, sfrijit și negru și ținînd mereu la gură batista aia mototolită cu care își ștergea buzele vinete.

— Dumneata, îi spusese ultima dată Craina, ca om sărac ce te afli, ca proletar, ar trebui să vii mai aproape de noi...

— Ei, se scuzase Pătru, căruia nu-i plăcea să fie considerat om sărac, ne-am mai ridicat și noi, am făcut casă, am mai pus și noi un prun, doi, nu mai sîntem chiar așa...

— Tovarășe, insistase Craina, azi nu mai e rușine să fii om sărac, fiindcă pentru săraci am făcut noi revoluția asta, pentru săraci am luat noi puterea.

Dar Pătru nu-l putea urmări pînă la capăt, gîndul lui fugea repede-repede, ca mersul lui grăbit și rostogolit, la casa nouă, ridicată toamna trecută, și la curtea cu ulucă de fag bătută atunci de curînd și la prunii pe care îi pusese el cu mîna lui și la pietrele pe care le cărase el din vîrf

măgurii cu spinarea, să zidească pe ele scara, și la cele două oi pe care socru-său i le dăduse pînă la urmă și pe care el se gîndea să le tundă cînd s-o mai încălzi și cînd s-o mai zbici cîmpul și o da iarba ca să-l vadă și pe el lumea că nu e chiar nimeni.

În povarna lui Simion Popescu se făcuse un fum înecăcios, dar nu se gîndea nimeni să deschidă ușa de lemn greu, de gorun, să intre aerul. Simion Popescu se afumase bine de tot și într-o vreme îl furase somnul, însă iute se trezise și trăsese pe o scîndură albă de brad, ștearsă mereu cu o cîrpă muiată în putina cu apă a cazanului, liniile ceștilor băute de cei de față. Toate le uita el — și parabolele, și cum îl cheamă — cînd se făcea mai binișor, însă niciodată nu uita să tragă cu cărbunele liniile ceștilor băute la el la povarnă.

Năiță ședea mai retras, mai smerit și nu prea băuse, în dreptul lui pe scîndura de brad, albă. erau doar două linii. Venise și cam tîrziu, cam tușea și simțea el că ceva nu merge cum trebuie, îl dureau oasele, îl dureau încheieturile, ceafa parcă îi înțepenise, nu prea avea chef.

Fusese iar — cum fusese toată iarna aceea și toată primăvara, de cînd începuse această primăvară, o dată pe zi, seara sau dimineața — să vadă locul lui din Valea cu pietrele, și acum în Valea cu pietrele înflorise floarea-paștilor, iar Vasilică se apucase și culesese un buchet întreg. Locul acela i se păruse frumos și întins cum nu i se păruse niciodată pînă atunci, parcă era vatră de casă, și el și vedea în mijlocul lui o temelie de casă și vedea cum s-ar ridica zidăria și cum ar arăta ea o casă acolo și o curte din ulucă de fag.

— Faci casă, Năiță, se interesă Petre al lui Toma, dar Năiță nu-i răspunse dintr-o dată, deși el la Petre se gîndise să-i zidească temelia și zidăria, însă nu se făcea să deschidă vorba așa de ușor.

— Să vedem, zise Năiță, să mai vedem cum sînt vremurile, ce se mai întîmplă, să mai vedem. Apoi, ca și cînd

ar fi fost o legătură foarte strînsă între ceea ce vorbise pînă atunci și ce întreba el, se interesă foarte serios cît l-au costat pe Petre cei doi dinți. De aur sînt ? mai întrebă el.

— Dracu știe, zise Petre fericit. Să vedem !

Toți ziceau „să vedem“ — iar în această expresie era nu o amînare a unei decizii sau a unei constatări, ci mărturia vie a unei filozofii care ar fi putut fi numită a îndoielii. Toate puteau fi așa cum se spunea și cum se vedeau, începea o zi nouă, cu soare, cu un soare orbitor și cerul senin, și tu spuneai „Ce zi frumoasă“ !, iar ei îți răspundeau „Să vedem !“, adică mai e pînă diseară, timpul se poate strica, se poate înnora, poate ploua chiar. Ei treceau cu carul plin de fîn și se vedea bine că se făcuse fîn în anul acela, și carul crăpa plin de fîn, și boii gemeau trăgînd carul, și pe fața celui care mîna boii strălucea bucuria, iar tu ziceai : „Ei, anul ăsta s-a făcut fîn, anul ăsta v-ajunge“, iar ei ziceau „Să vedem !“, adică mai este pînă la sfîrșitul iernii, care poate fi mai lungă ca de obicei, care poate fi atît de lungă încît finul s-ar putea în acest caz să nu ajungă. Stăteau la masă, la nuntă, și era o nuntă bogată și erau toți veseli și petreceau, și mirii aveau ce le trebuie și se vedea bine că se întemeia o casă mai ca lumea și tu ziceai către părinții mirilor : „Ei, știu că se așază bine la casa lor copiii dumneavoastră“, iar ei ziceau sceptici și dintr-o dată pe gînduri : „Să vedem“, adică viața lor, a copiilor, abia a început, cine știe cum se va petrece ea și ce ar putea da peste ei, ce necazuri, ce întîmplări, încît ei să nu le poată întîmpina cu destulă tărie, și atunci era greu de spus dacă se așezau ei bine la casa lor. Cine știa ? ! Să mai vedem, să vedem, adică desfășurarea vieții lor. „Să vedem !“ — zicea și Petre de dinții săi, pentru că deși pe fața lui se citea într-adevăr fericirea că poate arăta lumii doi dinți de aur, adică două mărturii că și el începuse să se mai înciochineze, nu mai era așa de lipit în sărăcia lui încît să nu se poată gîndi și el la un lux, pentru că așa

socotea el acei doi dinți de aur, și într-un fel chiar lux erau, de vreme ce el de cîțiva ani buni se putuse lipsi de dinți ca și cum nu i-ar fi avut niciodată, iar acum nu își pusese niște dinți oarecare, „de tablă“, cum zicea el, ci de aur, deși pe fața lui se citea fericirea pentru toate acestea, el, Petre, încă nu era sigur — întii dacă dinții erau chiar de aur, dacă, deci, nu îl înșelase evreul și, al doilea, dacă acești dinți aveau să-l țină, avea norocul să mănince, să mestece cu ei o viață întreagă.

Năiță se uita totuși la Petre cu alți ochi de cînd acest Petre al lui Toma își pusese doi dinți de aur, cu toate că gura lui tot știrbă rămăsese, ba parcă ea arăta și mai știrbă acum, și mai găunoasă și mai întunecoasă, căci dinții de aur, așezați într-o parte, cu strălucirea lor nefirească și căutînd cu tăietura în afară, dădeau gurii lui o întunecime și mai mare însă lumea nu mai vedea decît aurul din gura lui Petre și puterea lui bănească de a-și pune doi dinți de aur.

— Să mai vezi, să mai vezi, înțelese Năiță Lucean în-doiala sau nevoia de îndoială a lui Petre, însă dinții îi ai în gură, sînt ai tăi, ai o bază, ăștia nu se pierd.

— Nu, zise Petre, dar să vedem cum mă obișnuiesc cu ei și dacă mai vine evreul ăla să mai pui doi și în partea ailaltă.

Năiță clătină din cap cu înțelegere și acum, însă și cu o oarecare uimire, fiindcă asta însemna că Petre are el niște bani puși deoparte pentru dinți, afară de banii de mămăligă și de gaz pentru lampă și de banii pentru ce mai trebuie pe lingă casa omului. „Al dracu' Petre — se gîndi el —, a dat înainte, te pomenești că și Pătru ăsta cel scurt a pus bani deoparte de cînd lucrează cu Petre!“

Pătru cel scurt, care luase o țuică, două mai mult și care de la o vreme se făcuse mai vorbăreț, se apucase să înșire cum are el acum grija oilor, cum adică se scoală el și mai de noapte, ca să vadă ce fac oile și cum are el de gînd, cînd s-o mai încălzi, să le tundă și se interesa la Simion

Popescu dacă are o foarfecă pentru așa ceva. Însă Simion Popescu n-avea, toți ceruseră de la el cîte ceva, și el dăduse, iar ei nu mai aduseseră înapoi, ba cineva îi luase și iapa aceea vînată și scundă pe care călărea el și de care nu se despărțea niciodată și nu i-o mai adusese. Acum istorisea cum fusese el cu popa Sofronie, cînd acesta mai era popă, la o înmormîntare la Sacoț, unde plasau ei toate drăciile, fiindcă era un cătun aruncat pe niște coaste și pe sub niște rîpe unde întărcase dracul copiii, și acolo se putea petrece orice întîmplare, cît ar fi fost ea de neînchipuită, și nici o lege și nici o regulă nu te putea apăra de nimic, fiindcă ce lege putea să ajungă pînă la Sacoț ?

Murise un fel de cîntăreț la biserica din Sacoț și îl chemaseră și pe popa Sofronie, care nu mai avusese de mult nici un mort, iar acum se bucura că mortul era într-un fel față bisericească și se gîndea că se face o pomană mai omenoasă. Cînd ajunsese, cum ajunsese, cu Simion Popescu, amîndoi călare pe iapa vînată și cu picioarele atîrnîndu-le pe jos, căci iapa le fusese norocul, altfel, ei cine știe unde ar fi dormit, afumați cum erau, mortul fusese pus de rude în car și scos în drum, trecuse de prînzul cel mare, și bieții oameni nu mai aveau nădejde că vine popa. Cum l-au văzut, s-au repezit la el și l-au dat jos de pe iapa vînată și i-au pus patrafirul de gît și l-au așezat înaintea boilor care trăgeau carul cu mortul. Pînă la cimitir nu era cine știe ce depărtare, dar drumul trecea numai prin soare, și după vreun kilometru, popa a simțit un fel de sfîrșeală și s-a-ntors către rudele mortului care îl păzeau să nu cadă, văzîndu-se bine starea lui în care venise.

— Măi taică, zise popa, pe mine mă încearcă o sfîrșeală și aș zice să stăm nițel și să mă dau și eu un minut, două deoparte, aici, la umbra asta de măr.

— De, părinte, cum zici sfinția-ta, înțeleseseră bieții oameni situația, însă aveți de grijă să nu întîrziem prea

mult, că acuși apune soarele și rămînem cu răposatul neînmormîntat.

— Nu se poate, copiii mei, numai nițel, că mă prăpădesc și eu altfel. Pe răposatul să-l mai bocească nițel cineva dintr-ai casei care l-a iubit mai mult, că și mortului îi place să se știe bocit, îi liniști popa Sofronie, și uitîndu-se după Simion Popescu, care venea înalt în urma lui și cu iapa după el legată cu frînghia căpăstrului de briu, îi făcu semn să se dea și el la umbră. Nițeluș, îi explică popa, pînă mai trece năduful ăsta, că slujba e lungă, și mortul are răbdare să aștepte, n-are unde se grăbi.

Și din două cuvinte se înțelesesă bine și se culcară în șanț, la umbra unui măr crețesc. Trecu soarele culmea măgurii, se întunecă binisor, ieșiră și stelele, dracu-i mai putea scula pe cei doi prieteni obosiți cum erau și sforîind în șanț de nu se mai puteau auzi nici glasurile bocitoarelor. Să fi tăiat lemné pe ei, și ei tot nu simțeau, așa că bietele rude nu avuseseră încotro și plecaseră acasă, lăsînd lîngă mort, să-l privegheze, pe un moșneag de un leat cu mortul, pe care îl tocmiseră cu o sticlă de țuică. Moșneagul băuse sticla de țuică și se culcase și el, așa că pe la jumătatea nopții, cînd se treziră popa și Simion Popescu, priveghe-torui dormea și el de mult, și fiind un întuneric de smoală, popa nu mai văzu mortul în car și nici nu mai țineau ei minte cum ajunseseră acolo să doarmă, luaseră iapa, încălecaseră iar amîndoi pe ea și se duseseră acasă. Firește, nu i-au mai chemat, a doua zi, la înmormîntare, au adus alt popă, iar pe Sofronie l-au reclamat la episcopie.

— Și o să vie vierul, începuse Simion Popescu să cînte amenințarea lui, o să vie vierul și o să vă întrebeeee, ridică el glasul sus de tot, pentru că, altfel, avea un glas frumos și era bun la cîte-o petrecere, numai că nu se putea ține mult treaz.

— Nene Simioane, mi-ai putea face și mie o vadră, două de țuică ? se interesă Năiță Lucean, și cei de față

înțeleseră că Năiță pune ceva la cale dacă face asemenea pregătiri.

Se auzise, dealtfel, că el s-ar fi gîndit să ridice o casă în Valea cu pietrele și toți așteptau confirmarea acelui zvon și mai ales așteptau să afle care e motivul acestei hotăriri și cui anume din copii îi face el casa aceea într-un loc atît de frumos.

— Faci casă ? îl întrebaseră și Simion Popescu, dar el se ferise iar să dea un răspuns drept.

Și zisese și el :

— Să mai vedem, cum ieșim din primăvara asta, și făcea din dește ca-și cînd ar fi prefirat ceva printre ele, timpul, nevoile, greutățile, anume socoteli... cîte nu se socotesc cînd se ia o astfel de hotărîre !

— Locu-i frumos, intrase în vorbă viclean și Dumitru lui Dincă, cu gîndul să-l facă pe Năiță să mai descoasă cusătura secretului său. E bine pus, la drumul mare, are față de vatră, cui i-l dai, adică, de fapt, cui îi face el casa ? se interesă Dumitru, urmînd astfel să afle dacă într-adevăr hotărîrea lui Năiță e adevărată și sigură.

Se gîndea și el, ca și ceilalți, că acest Năiță Lucean știe el ceva dacă a hotărît să facă o casă, e ceva la mijloc, căci copiii lui erau încă mici, nu se punea problema să se mute vreunul dintre ei la casa lui.

Dar Năiță se făcuse mut dintr-o dată, și ei nu-l mai întrebaseră nimic și schimbară vorba. Tîrziu, cînd se pregăteau să plece acasă, fiecare mai cu chef și mai vesel, Năiță îl întrebaseră pe Petre al lui Toma cum stă el cu lucrul, dacă are ceva tocmit, dacă are vreo angajare pe undeva și pe unde, dar acesta nu avea, și atunci Năiță îi spusese că ar fi cazul să mai stea de vorbă cu el zilele acestea, că s-ar putea să aranjeze cu el ceva, dar mai vorbesc ei, el însă, Petre, să nu se angajeze la alții și să-l mai aștepte o zi, două.

Norii se răriseră, printre ei scăpase la lumină o lună nouă ca o seceră sfrijită de atîta secerat, și Năiță înțelese

că vine un timp de secetă numai bun pentru ce avea el de făcut.

Plecaseră din povarna lui Simion Popescu pe rînd, ultimii Năiță și Pătru cel scurt, iar acum ei mergeau unul lingă altul, Năiță, iute, iute, cu pieptul înainte, de parcă ar fi împins pe cineva cu el, Pătru gîfîind și rostogolindu-se într-o parte, ca un arici dat de-a dura de cineva.

— Mă Năiță, deschisese Pătru cel scurt vorba cînd nu mai aveau mult pînă la poarta acestuia. Se vedea zidul roșu, netencuit, al casei sale, și din spatele casei, cum veneau ei către ea, se ridica un gorun retezat pe care fusese pusă o roată de car bună să-și facă berzele cuib. Însă pînă atunci berzele nu veniseră, și roata aștepta, străină și nelalocul ei, în vîrfurile gorunului. Mă Năiță, e adevărat că ai vorbit tu la Raion cu primul-secretar ceva ?

Nu spunea ce, nu-i convenea să spună ce anume, însă știa bine că Năiță înțelege unde bate el, și cum erau ei numai amîndoi, socotise că poate să-l întrebe, iar Năiță să-i spună că nu, asta era speranța lui, iar el, Pătru, să-și iasă din păreri și să-și vadă de-ale lui, cîte și le închipuise el în cap, toată iarna, cu privire la gospodăria pe care și-o întemeiase.

Năiță mergea înainte, împingînd cu pieptul ca și cînd i s-ar fi opus cineva. Mergea mai repede acum, și Pătru cel scurt gîfîia și mai tare ca să se țină de pasul mare și iute al lui Năiță Lucean, venea după el dintr-o parte, încercînd să-i prindă cu privirile fața și să citească pe ea răspunsul înainte de a deschide acesta gura.

Nu mai aveau mult pînă să ajungă la poarta casei lui Pătru cel scurt, și mersul lui Năiță era tot iute, tot grăbit, ca și cînd l-ar fi mînat cineva din urmă.

Cînd ajunseră în dreptul casei, Năiță se opri și îl așteptă nițel pe Pătru, care rămăsese în urmă cîțiva pași. Cerul se limpezise, și luna se împlinise și strălucea argintie. Se uitau unul la altul, Pătru așteptînd un răspuns, Năiță gîndindu-se cum să înceapă vorba ca să nu pară chiar în

nevoie, și meșterii, dintre care unul era de față — și era chiar prietenul lui bun — să nu-i ceară prea mult.

— Cît o fi dat Petre pe dinții ăia ? se interesă el ca din senin, dar Pătru cel scurt înțelese unde avea de gînd să bată Năiță și chiar prinse un fel de nădejde că astfel va veni și răspunsul pe care îl aștepta el, și de care el lega viitorul întreprinderilor sale din această primăvară și din această vară cu privire la casa lui și la ce avea el de gînd să mai facă pe lângă ea.

— Dracu știe, răspunse el, însă eu nu cred că sînt de aur, se îndoi Pătru de cele ce credeau toți că ar fi dinții puși de acel evreu la atîția oameni și la atîtea muieri în acel sat.

— Păi de unde putea avea el atîta aur făcut gata dinți ? se miră Pătru. Însă lui Petre îi trebuia un dinte, doi, că îl cam lăsaseră și gingiile, nu mai putea roade numai cu ele.

— M-aș apuca de casă, continuă Năiță Lucean cu aerul că pînă atunci numai de casă vorbiseră, și ce rămăsese era cînd să se apuce el de ea.

— Acum, pe primăvară ? zise Pătru, și el ca și cînd pînă atunci numai despre asta vorbiseră.

Fiecare spunea alte cuvinte și alte înțelesuri lua fiecare din ele, însă se înțelegeau, căci fiecare se gîndea la același lucru, și în felul acesta își răspundeau unul altuia, dar fără să se angajeze în vreun fel, rămînîndu-le libertatea să hotărască așa cum îl va tăia pînă pe fiecare capul.

— Da, zise Năiță Lucean, mă gîndeam să încep să le fac copiilor ăștia partea, că acum se măresc, trece timpul, și ei vin la tine și te apucă, ăștia nu știu multe.

— Mde, întări Pătru cel scurt îngrijorarea lui Năiță, fără să pară cîtuși de puțin interesat, ca și cînd ar fi vorbit despre planurile cuiva din altă parte, care pe el, Pătru, nu aveau cum să-l intereseze și de ce să-l intereseze.

Întrebă, căutînd însă cu privirea nu la Năiță, fiindcă nu se făcea să te uiți în ochii omului cînd acesta avea să-ți

spună un gând al lui mai secret, ci la cuiarul berzei alcătuit de el cu vreo două săptămîni în urmă și care acum stătea pustiu și trist.

— Și cînd ai vrea tu să începi lucrul ? Dar nu așteptă ca Năiță să-i răspundă, și adăugă ca din senin : Vatra de casă nu se ia ?

Năiță înțelese întrebarea și înțelese că Pătru bănuise grija lui și graba lui de a începe zidirea unei case în Valea cu pietrele.

— Măcar să pun temelia, închise Năiță amîndouă întrebările, și Pătru pricepu că nu mai are rost să-l întrebe nimic.

Năiță îi dădu mina repede și grăbit și strecurîndu-se pe lîngă gardul de fag verde încă, al curții lui Pătru, ieși în drumul carelor care îl ducea acasă.

Femeia lui Pătru stătea în sălița din spatele casei și se făcea că are de lucru, deși de fapt nu făcea nimic, se sforța doar să prindă ceva din vorbele celor doi bărbați.

— Păi nu te culcași ? se miră Pătru cel scurt arătînd cu ochii la luna care se pregătea să treacă Măgura, să mai lumineze și la Sacot.

— Nu, zise ea, că pînă le termini pe toate, pînă le potrivești, cum e la noi și cu oile astea, fire-ar ele ale morții, te apucă miezul nopții.

Firește, Pătru nu putea crede că treburile casei lor de cu seară erau așa de multe și de grele, fiindcă mare lucru nu aveau ei pe lîngă casă, afară de cele două oi, dar îi plăceau cuvintele muierei și falsa ei supărare că nu le mai termină, fiindcă asta însemna că au și ei cîte ceva, că nu închid porțile ca să ascundă pustiul, iar femeia vicleană știa ce bucurie îi face lui dacă i se pomenește de existența celor două oi.

— Mîine le tund, se hotărî Pătru, ca și cînd s-ar fi răzbunat pe ele și în felul acesta le pedepsea. Le tund, se înfurie el urcînd treptele scării din spatele casei, iar femeia

il aprobă cu aerul că astfel, tunzându-le, ele, oile, se mai potolesc și se mai ușurează și viața lor.

A doua zi, soarele trecu peste pădurile de la Cornul-Caprei ca o vatră de jar rostogolită de cineva în poala cerului, și Pătru înțelese că primăvara începea secetoasă, iar către prânzul cel mic, când iarba abia răsărită se zbicise bine, și pământul răsufla cald, ieși în poienița din fața casei, puse o pătură jos și trînti peste ea una din cele două oi, punînd zdravăn genunchiul drept peste picioarele firave ale bietului animal, care se zbătu, apoi se liniști și întinse capul cuminte, lăcrimînd din ochii vineți și clipind des. Femeia lui Pătru se aplecase și ea peste oaie și-i ținea cu mîinile picioarele de dinainte, în timp ce Pătru cel scurt, făcînd pe supăratul, adică de asta îi ardea lui acum, de tunsul oilor, înjura mestecînd cuvintele cu glasul lui șuierrat și înfîgea zdravăn în blana oii o foarfecă uriașă, găsită în podul lui Năiță Lucean și ascuțită de el pe gresia coasei.

Se făcuse cald, Pătru asudase tunzînd lîna mare, încurcată și unsuroasă, dar mulțumirea lui se cam topise, fiindcă, deși lucrul său începuse în mijlocul zilei, iar ziua se nimerise cum nu se putea mai bună pentru lucrul acesta, și soarele cuprinsese pământul cu focul lui, nimeni nu trecea pe drumul din fața casei lui Pătru să vadă îndeletnicirea acestuia și cum se chinuia el cu tunsul oilor, pentru care se pregătise toată toamna și toată iarna și primăvara. Lîna bogată se strînsese maldăr și fusese pusă de femeia lui Pătru pe o altă pătură, și ea la vedere, dar nu trecea nimeni, nu vedea nimeni, și Pătru simțea că obosește, iar mîna începuse să-i amortească, deși nu tunsese decît o jumătate din lîna oii întinse pe pătură.

Nu vorbeau între ei, cum nu vorbiseră mereu, cu toate că în vremea din urmă simțeau și unul și altul că e ceva care pare să-i lege. Era mai ales grija lui Pătru de cînd fusese la Năiță Lucean, și acolo aflase că acesta vorbise ceva cu primul-secretar al raionului, și cu toate că nu izbutise să afle de la Năiță cine știe ce, și cu toate că nici nu

puteau crede că Năiță ar fi pus ceva la cale fără știrea lor și împotriva lor, numai să scape el din ce scăpase, o grijă se strecurase în sufletul lor și se strecurase în sufletul lui Pătru cel scurt, cu atât mai mult acum când știa că Năiță vrea să zidească o casă în Valea cu pietrele. Ostenind, Pătru cel scurt se ridică în capul oaselor și se întinse pîrîindu-și oasele, iar oaia se sculă și ea repede de jos, pocită cum era, și începu să rumege liniștită.

— Cam prăpădite, observă Pătru cel scurt, uitîndu-se la cît mai rămăsese din biata oaie după tunsoare, iar femeia clătină din cap, făcîndu-se că înțelege, dar nu are nici o putere.

Ceea ce spunea Pătru acum însemna că oile acelea care-i fuseseră date de zestre nu prea erau cum trebuie și că socru-său îl cam înșelase, și acum se vedea înșelăciunea.

Cînd termină de tuns și cînd termină și de strîns și lîna. și păturile, la poarta din spatele casei se auzi cineva bătînd în uluca gardului, însă fără să strige. Nici ciinele nu se dădea, nu se auzea decît bătaia în ulucă, rar, ca și cînd acel cineva nu se grăbea, avea răbdare.

Femeia lui Pătru era în casă, nu auzea bătaia în uluca gardului, și Pătru cel scurt întii rămase uimit de liniștea în care se auzeau bătăile celui om negrăbit, apoi, mirîndu-se că nici ciinele nu simțise și nu auzise nimic, se dădu ușurel pe după gard, ocolind casa pentru a ajunge pe nesimțite în spate, unde se afla musafirul acela.

La colțul casei se opri și, ca și cînd s-ar fi ferit să fie văzut că e acasă, întinse gîtul și trase cu ochiul, să prindă poarta în care se auzea iar bătînd rar cineva.

Stîlpul porții era însă înalt și gros, acoperea pe cel care bătea, și Pătru se văzu nevoit să treacă de colțul casei. Dar nici așa nu izbuti să vadă și, neavînd încotro, întrebă cu un glas de om supărat, însă cam pițigăiat, căci sforțîndu-se să fie și să pară supărat, întrebarea lui mai mult suieră răgușit.

— Cine e, mă, acolo, ai ? iar acest „ai“ se auzi răstit, și Pătru chiar se înfurie și se desprinsese de gard, pentru a-i vedea, în sfârșit, bine fața.

La poartă stătea Craina, singur, și lovea în ulucă cu un fel de baston de corn cu care umbla el când pleca prin sat de unul singur.

— Păi dumneata erai ? se minună Pătru cel scurt, dar glasul său nu mai părea supărat, de uimire se subțiasse de tot, și în sinea lui îl și înjură pe Craina, cum putuse el veni tocmai în ziua asta frumoasă, când tunsese oile și când încercase să se bucure și el de visul lui vechi de a avea oi și de a le tunde în bătătura casei și în văzul tuturor.

— Sînteți acasă ? întrebă Craina fără nici un rost, fiindcă vedea bine că Pătru este acasă, de vreme ce se afla acolo, dinaintea lui.

„Nu mă vezi, îi răspunse Pătru în gînd, ori ești și chior, că numai la tine nu mă gîndeam eu acum“ — adăugă el tot în sinea lui, în timp ce deschidea poarta și îl poftea pe Craina în casă.

— Intrați, zise el, dacă tot ați venit pînă aici la noi, intrați, să ședem nițel la umbră, că văz că s-a pus soarele așa pe noi, nu ne mai iartă.

— Nu e nevoie, se opuse mai mult de formă Craina, nu e nevoie, putem sta și pe iarbă, altfel nici n-am avea așa mult de vorbit...

— Mult- puțin, se iuți Pătru cel scurt, și mai mirat de venirea la el acasă a acestui Craina, mult- puțin, să poftim înăuntru, că e mai răcoare, dar tot poftindu-l se opri dinaintea scării, căci pe ușa deschisă se vedea în săliță, pusă jos pe pătură, lîna oilor și nu-i convenea să dea Craina cu ochii de ea.

— Atunci, să stăm aici, pe lemnele astea, se lăsă Pătru cel scurt cu viclenie convins de slaba împotrivire a primarului, care și ochise lîna de pe pătură.

Și cînd vru Pătru să se repeadă să închidă ușa săliței, Craina se făcu că întreabă așa, într-o doară :

— Păi aveți și oi, parcă nu v-ați trecut cu ele la cote ?

Pătru cel scurt văzu dinaintea ochilor ca o fulgerare, de parcă atunci, pe căldura aceea nefirească și sub soarele acela de foc, ar fi fulgerat din senin și nu se mai putu stăpîni și se repezi la Craina cu glasul lui șuielat, acum înrăit și uscat, de parcă s-ar fi înecat cu fum de făină de porumb arsă pe tăciuni.

— Acum, dumneata veniși cu cotele, ori veniși, ca omul, pe la noi ?

— Nu cu cotele, îi întoarse Craina vorba, dar văd că ai oi și nu le-ai declarat.

Sufila iar în batista aia mototolită din mină și făcea iar „cih, ciîh“, de parcă s-ar fi sugrumat ca un cîine în juvăt sau așa i se păru lui Pătru cel scurt, care își aduse aminte de cîinele său și de faptul că nu-l înștiințase de venirea acestui Craina.

Cîinele dormea dus, la umbra unui coteț, și pe spinarea lui se întinsese leneșă pisica aceea neagră ca un drac, iar Pătru avu impresia că cele două animale, care nu se știa cum se împrieteniseră, dorm numai așa, de-ale dracului, ca să-l apuce pe el nebunia, și se aplecă și luă de jos un pietroi, lovind în același timp cîinele și pisica.

— Au, fire-ați voi ale dracului ! șuiără el, dormiți ziua-n amiaza mare și vine dracul peste voi și o să vă ia. Niece ! strigă el la cîine, care sărise în picioare, și acum schelălăia.

Și Pătru iar se aplecă să ia un pietroi, să mai lovească o dată cîinele, dar acesta se smulse de frică din lanț și, scăpat, sări peste curtea înaltă, și în cîteva clipe se auzi lătratul lui în fața casei, un lătrat îndirjit și hîriit, și Pătru nici n-apucă să se dumirească bine la cine latră cîinele și pe cine gonește el, că după colțul casei apărură cele două oi tunse căprește de el și cîinele după ele, lătrînd rău, fiindcă așa tunse nu le mai cunoștea.

— Neee ! se repezi Pătru la ciine, lovindu-l iar cu pietroiul și alergînd să potolească fuga speriată a celor două oi, pocite de tunsoarea lui neîndemînică.

— Astea sînt oile ? întrebă Craina cînd Pătru cel scurt reuși cu chiu, cu vai să le bage în curte și să potolească și ciinele care, lăsînd oile, se apucase să-l latre pe Craina, descoperindu-l în sfîrșit cu o spaimă nemaipomenită, căci în primele momente, cînd dăduse cu ochii de el, rămăsese ca hipnotizat, după care se îndreptase spre el ca o vijelie, cu botul întins gata să-l sfișie.

— Acum le-am primit și eu de la socru-meu, datorie de la zestre, se explică Pătru. Nu e nimic de capul lor, niște prăpădituri, dar așa e cînd iei zestrea muierii cu țiriita, adăugă el uitîndu-se spre sălița casei, să vadă dacă îl aude, cum ar fi vrut el, muierea, și tot în gînd o înjură și pe ea, pentru prima dată de cînd se însurase, pentru că era o mototoală și lăsase ușa săliței deschisă, și acest Craina văzuse lîna și acum dracu știa ce-și mai putea închipui el și la ce datorii avea să-l mai bage, pentru nedeclararea oilor.

— Să stăm jos atunci, îl îndemnă iar Pătru pe primar, și-i făcu semn să se așeze pe o stivă de lemne nu prea mare, dar lemnele erau bune, de fag sănătos, și Craina, așezîndu-se, nu putu să nu observe că lemnele erau bune și curate și chiar întrebă de unde are Pătru asemenea lemne bune, pentru că el nu-și aduce aminte ca Pătru să-i fi cerut vreun bon de tăiere din Măgură.

Și Pătru iar se simți ars de întrebarea lui Craina, și scărpinîndu-se cu mîna pe sub pălărioara de ungurean rotundă ca o crăticioară și neagră, dată cu smoală, ca să țină la ploaie, răspunse cu aerul unui om necăjit, vai de capul lui cîte a pătimit, iar lemnele acestea nu făceau altceva decît să arate cîte a pătimit el.

— Mi-au rămas de la casă, minți el cu un gest de lehamite, adică vai de mama lor de lemne, niște rămășițe.

Însă Craina nu-l crezu, și Pătru înțelese, dar se feri să mai adauge ceva, schimbînd vorba și arătînd o curiozitate aprinsă, adevărată însă, căci prezența lui Craina aici, la el în curte, și calmul acestuia și hîrîitul pe nas și iscodeala îl cam scosese din sărite.

— Care ar fi însă rostul ? zise el fără să termine ce avea de spus, dar se înțelese destul de clar că se referea la rostul venirii lui Craina pînă la el, în virful Măgurii.

— Rostul ar fi, începu Craina, ca să stăm de vorbă, că eu te-am cam așteptat, și dumneata n-ai venit, și atunci am venit eu.

— Păi noi sîntem cu treburile, mai ales acum, primăvara, că dacă nu te apuci serios de treabă înseamnă că n-ai. și dumneata vîi și ceri, la cote iar se cere, la fonciere iar se cere, făcu Pătru socoteala, numărînd pe degetele scurte și butucănoase felurile dărilor și ale datoriilor. La impunere se cere, mai închise el un deget în podul palmei rotunde ca un cuib, mai ni se cere și nouă să mîncăm, fiindcă am apucat așa, de mai mîncăm și noi de două-trei ori pe zi, și dacă stai pe la Mat nu ai nici de unde da, nici de unde mîncă.

Craina se simți atins de Pătru, și cum era el vînat la față, se întunecă și mai mult, și cu mîna în care ținea mereu o batistă mototolită se șterse bine pe buze. „Dar se ștergea degeaba, că n-avea nimic“ — povestea Pătru peste cîteva zile lui Năiță Lucean această vizită neașteptată.

— Stătea, domnule, pe lemnele mele, după ce le măsurase bine, și nu se grăbea deloc. Zicea că să mai stăm și noi de vorbă, să mai tănuim, să ne mai înțelegem cu unele, cu altele și să vedem cum să facem, că ar fi cazul să se facă niște alegeri.

Năiță se uita la Pătru, ca și cînd atunci l-ar fi văzut prima dată după război și el îl crezuse mort și acum înviase și stătea mortul de vorbă cu el. Dar Pătru cel scurt vorbea serios, nu se arăta deloc glumeț, ba chiar părea îngrijorat de perspectiva aceasta de a se alege el deputat. Năiță

venise la el să discute chestiunea cu casa, adică să vadă dacă poate el, Pătru cel scurt, și cu Petre al lui Toma să se angajeze la lucru la el, dar de cînd acesta îi spusese că e vorba să se aleagă deputat nu știa dacă e cazul să mai deschidă gura cu casa, însă inima nu-l răbdă și, nițel mai smerit în glas, tot îl întrebă :

— Și de unde pînă unde i-a venit lui Craina asta să te facă el pe tine deputat ?

Întrebarea l-ar fi făcut și pe Năiță să rîdă, cum rîdea el ori de cîte ori puneă cîte-o întrebare ca să facă el pe prostul și să se mire el de anume întîmplări care i se păreau lui nefirești și fără noimă. Dar acum nu-i prea venea să rîdă, deși ideea cu Pătru cel scurt deputat i se părea absolut de neînțeles, și dacă stătea bine să se gîndească, o asemenea idee nici nu prea avea ceva vesel în ea. Se uita la Pătru cel scurt și la înfățișarea acestuia și i se părea că nimic în ființa lui Pătru cel scurt nu se arăta demn de a-l recomanda pe acesta pentru a fi ales deputat. Pipernicit și rotogol cum era Pătru, bondoc și cu capul lui rotund și tuns mereu ca la școală și cu pălăriuța aceea negară și rotundă, ungurească, Pătru cel scurt numai a deputat nu arăta, se gîdea Năiță Lucean, însă nici chiar așa de mirare nu i se mai părea pe măsură ce se gîdea mai bine și pe măsură ce se gîdea că nici primul-secretar al raionului, care îi dăduse lui drumul acasă, nu era mai breaz la înfățișare ca Pătru cel scurt.

— Și ce ți-a mai spus ? îl întrebă Năiță pe Pătru cel scurt văzîndu-l dus pe gînduri și parcă trist.

— Ce să-mi mai spună ? răspunse acesta. Să mă duc mîine și să mă treacă cu oile pe rol și să dau lîna de cote, că altfel mă amendează.

— Păi, ori te face deputat, ori te amendează ! se înveseli pe neașteptate Năiță Lucean, prinzînd un fir din care se înțelegea că povestea cu deputăția lui Pătru nu prea e adevărată.

— Întii mă amendează, zise Pătru oftînd, însă să văz eu de unde iau lînă să duc la cote, fiindcă asta pe care am tuns-o nu ajunge și nu mi-a primit-o, ar mai trebui să le dau un kilogram și nu se găsește și nici bani nu prea am.

— Atunci nu te mai face deputat ? se interesă totuși Năiță Lucean, care însă nu era sigur de adevărul poveștii lui Pătru cel scurt.

— Cum dracu să m-aleagă, domnule, pe mine deputat ? se răsti el la Năiță, păi el a venit la mine să mă aleagă deputat, ori să mă cheme să dau lîna oilor la cote ?

— He-he-he ! rîse Năiță Lucean ușurat. Atunci, dacă nu te mai face deputat și ești mai liber, vii la mine la lucru la casă, cu Petre al lui Toma, dar să nu-mi luați pielea după mine, că atunci mă fac eu deputat, că pe mine chiar m-a rugat.

— Cînd te-a rugat ? tresări Pătru cel scurt, care acum se gîdea că dacă se duce la Năiță la lucru, acesta e cazul să le dea și lor o arvună, și cu arvuna ar putea el să plătească chilul de lînă diferență la ce nu ajungea lîna oilor lui.

— M-a rugat el cine m-a rugat, rîse Năiță Lucean, dar Craina de unde știa el că ai tu două oi și că le tunzi ?

— Păi m-a văzut cînd le tundeam, futu-i mama lui, m-a văzut cum trecea el la vale pe drumul ăsta, și eu tundeam oile în fața casei, pe poiană.

Și răspunzînd, Pătru înțelese că tot îl văzuse cineva cum ar fi vrut el să fie văzut, cum tunde oile și cum are și el ceva în curtea casei lui și cum a prins și el nițel cheag, nu e chiar lipsit, așa, ca nimeni pe lume.

Soarele asfințise și se topise într-o baltă de sînge, undeva deasupra văilor Oltețului, spre Polovraci, și stîncile care închideau peștera se limpezeau, ca și cînd ar fi fost văzute printr-un binoclu. Era cald, și primăvara se trecuse înainte de vreme, cădeau florile de prun singure, parcă ninge, fără să bată vîntul, fără să adie, măcar. Un

cuc netrebnic se omora într-un vișin, care și el se scutura singur deasupra pământului ars de secetă, și din cînd în cînd de sub poalele măgurii îi răspundea alt cuc, unul bătrîn sau bolnav, că era răgușit parcă, și cîntecul lui huruia.

De undeva, din sălița casei lui Pătru, se auzea glasul certăreț al muierii acestuia, însă nu se înțelegea cu cine vorbea ea și pe cine pedepsea ea cu gura.

— Cînd vrei să începi ? întrebă Pătru într-un tîrziu, cînd cucii tăcuseră și nu se mai îngînau, și cerul se lăsase jos peste ei, negru și greu.

— Păi după Paști, răspunse Năiță.

Și Pătru cel scurt făcu socoteala că pînă la Paști mai erau două zile și că se topise și bucuria, și visul lui de cînd era mic și se ducea la denii și cîntau ei, toți, prohodul. Lîngă biserică stătea una Bădoaica, o văduvă de la primul război, și cum făcea ea, cum dregea, în săptămîna mare tundeau oile, iar ei treceau seara pe lîngă casa ei și furau flori din grădina ei ca un rai și se duceau cu ele la biserică.

Treceau și acum pe drumul din fața casei lui Pătru niște copii cu flori în mînă și niște muieri, ai cui or fi fost nu se putea vedea, căci se întunecase bine de tot. Unii dintre ei cîntau încetișor, ca la o repetiție, prohodul, dar nu de la început, ci sfîrșitul, și Năiță zise : „Ăștia cîntă starea treia“.

— Da, zise Pătru cel scurt, și gîndul lui fugi la ziua cînd tunsese oile și cînd așteptase el să-l vadă cineva și să-i dea bună ziua, și el să se vaite că nu mai poate de treabă și acum stă și de tunsul oilor, fir-ar ele ale morții, cum zicea nevastă-sa.

„Primăvară duulceeee“, se auzi glasul copiilor care se duceau pe drum la vale, niște glasuri curate și parcă triste. „Primăvară duulceeee, fiul tău prea dulce, cum...“ Însă nu se mai putu desluși cîntecul, și Năiță se ridică, fiindcă stăteau în curte, pe aceeași stivă de lemne.

— Cît să vă dau arvună ? întrebă el scotocind cu mîna în buzunarul de la spatele pantalonilor, unde ținea un

portofel cusut de mîna lui cu ață de cînepă, dintr-un chimir mai vechi.

Dar Pătru nu răspunse la această întrebare.

— Și lemnele mi le-a măsurat și m-a întrebat dacă am bon pe ele, zise el.

— Dar parcă spunea că să te duci tu pe la el, să stați de vorbă, se arătă Năiță surprins că totuși povestea cu Craina nu se limpezea de tot.

— Nu mi-a spus nimic. Dracu știe, se arătă și Pătru nedumerit.

Capitolul VIII

TEMELIA

Lucrul începu repede după Paști, într-o miercuri, și două săptămîni încheiate, Năiță Lucean cu nevasta și cu copiii de dimineată pînă seara nu se dezlipiseră de Valea cu pietrele. Mutaseră acolo și vitele, făceau de mîncare acolo, mîncau cu lucrătorii, ajutau toți la ce era de ajutat, săpaseră șanțurile pentru temelie, căraseră piatra, făcuseră mortarul, cernuseră nisipul, căraseră apă cu cărătoarea de prune, cît era bucata aceea de pămînt de mare ei o înșiraseră toată cu de toate, iar Năiță Lucean era cu planul și cu socotelile și cu măsurătorile, lua mereu din mîna lui Pătru cel scurt mistria și mai netezea el o dată ce netezise acesta, sau se mai uita el o dată la ce măsurase acesta și mai întindea o dată sfoara întinsă de acesta, să vadă el dacă toate sînt cum trebuie și cum le vrea el.

Seara, cînd lucrătorii plecau acasă, și Genica strîngea și ea ce se mai putea strînge din vraștea aceea, iar Vasilică înjuga boii la car, și copiii, toți, se urcau în car, morți de oboseală și de somn, Năiță Lucean ieșea în drum, și de acolo privea încă o dată ce zidiseră în ziua aceea și

cum arată temelia și vedea cu ochii aieva cum creșteau zidurile de cărămidă și cum se albeau ele cu var și vedea și ferestrele și scara din față.

— De, zicea el apoi, vorbind de unul singur, să vedem, să vedem, pînă acum ar fi, dar nu spunea ce ar fi și nici Genica nu-l întreba, ea striga la Vasilică să mine boii, că-i apucă noaptea pe drum și mai au și „dincolo” atîtea de făcut „că lui tac-to nu i-a ajuns casa bătrînă și să văd eu cum o să facem acum, cu două case ?”

Spunea „dincolo” cu o bucurie ascunsă și tot drumul făcea pe necăjita, mai ales cînd ajungea în dreptul caselor unde se vedeau oameni prin curți și puteau auzi glasul ei supărat certîndu-l pe Vasilică.

— Ce e, Genico ? Cine te-a supărat ? întreba cite cineva curios, văzîndu-i cum veneau cu carul plin ciucure de copii și de crătiți și de oale de pămînt, și peste toate — masa cu trei picioare răsturnată, și de picioarele ei agățate geacuri de lînă burdușite.

Boii trăgeau greu carul, cu toate că acum nu era greutate în el, dar erau și ei osteniți, întindeau botul să smulgă din mers vreo buruiană de la marginea drumului, dar Vasilică îi atîngea cu biciul, în timp ce Năiță, care venea din urmă, cu pasul lui mare și cu pieptul împins înainte, fălos că încheie acest adevărat pluton al războiului său dintotdeauna cu viața, striga la el de departe :

— Mă Vasilică mă, nu mai bate, mă, animalul, că e și el suflet și miine pe tine te pui să cari apă cu cărătorea !

Îi plăcea și lui să fie auzit și văzut că se întoarce acasă de la lucrul casei sale noi, și cînd muierea nu răspundea cui o întrebasese de supărare, o îndemna și pe ea să dea bună seara și să vorbească cu lumea, că nu e mută și de aia i-a dat Dumnezeu darul vorbirii.

— Eei, făcea Genica oftînd, numai Dumnezeu, adică, mai putea înțelege soarta ei și greul ei și ce avea ea de pătimit.

— Parcă dumneata nu vezi ce e pe capul nostru, cu zidăria asta și cu oameni la lucru și cu demîncare, acum, înainte de sapă, și cu Năiță ăsta al meu, care nu știe decît să îndemne din urmă, „hai-hai“, parcă nu i-ar mai ajunge ziua.

Carul mergea greu și încet, și ea vorbea din șușletele carului cu cine se nimerea și spunea ce avea de spus dintr-o răsuflare și făcînd pe blestemata să nu mai termine niciodată, ca și cînd nu ei vruseseră această casă, ci îi pusese cineva cu forța să o ridice, și acum nu mai puteau scăpa de ea și de grișile ei.

— Mină, mă Vasilică, mai cu inimă ! încheia jelania asta ipocrită, așteptînd să vadă și să audă cum se miră oamenii de greutățile ei, adică de fapt de ce erau ei în stare, să ridice o casă nouă, ceea ce însemna că sînt în putere și au cu ce și vor să lase și ei o urmă pe acest pămînt, și în gîndul ei se gîndea la ziua cînd aveau să termine casa și să o aranjeze nițel, iar sărbătorile să se ducă pe la ea, pe la casa nouă.

Dimineața coborau iar, cu carul încărcat cu de toate, pe întuneric aproape, și vorbind tot tare și certîndu-se ca să audă iar cei prin fața caselor cărora treceau, iar ei să lase să se înțeleagă cît mai au de făcut și de dres și în ziua aceea.

Petre al lui Toma și cu Pătru cel scurt veneau și ei cum se lumina de ziuă, dar nu se mai făceau că sînt prieteni cu Năiță Lucean, acum ei erau la lucru la el și vorbeau cu el altfel decît de obicei, mai cu respect și mai cu grijă, făceau pe sfioșii și pe ascultătorii.

— Domnule Năiță, zicea Petre al lui Toma, cum facem, dom'le, aici, cum ziceai dumneata că punem scara la beci, ca să vedem cum îi lăsăm loc ?

Iar Năiță Lucean venea încet și tacticos către ei scărpinîndu-se cu o mînă sub cămașa albă de in odată cusută cu șabace și rîuri, acum însă mai mult ferfeniță pe el. Petre al lui Toma și cu Pătru cel scurt așteptau smeriți și făcînd pe

neștiutorii să le arate ce aveau de făcut și cum aveau să facă, și Petre al lui Toma fluiera ușurel, fără nici o grabă, ca lucrătorul care știe că nu are de ce să se grăbească, fiindcă ziua curgea pentru el, nu pentru cine plătea.

— Fluieri, ai ? întreba Năiță vesel și important, văzîndu-se așteptat de ei.

— Păi ce dracu să facem ? întreba Petre. La temelia asta e cazul să mai cîntăm și noi, să între cîntecul în inima casei, și cine o stăpîni-o să ne pomenească. Cui i-o faci ? se interesă el, căci deși se apropiau de sfîrșit cu ziditul temeliei și cu al beciului, încă nu aflaseră de la Năiță pe cine avea el să înzestreze cu casa asta pusă în Valea cu pietrele, la marginea drumului care ducea și care venea de la Hurezu.

— Să ne mai gîndim, lăsa Năiță să se înțeleagă că nu e hotărît deocamdată și că mai e timp pînă să ia o astfel de hotărîre, să ne mai gîndim, mai zise el, să vedem cine ne ascultă mai mult și are drag de muncă, și cu coada ochiului trăgea la cei șase băieți, iar ei nu știau pentru care dintre ei ridica Năiță casa asta și cum îl auzeau, cum se îndemneau la treabă, deși ei toți bănuiau și chiar credeau că dintre ei, cel mai în drept ar fi Gheorghe cel mare, un băiat mai posac și mai dușmănos, nu prea vorbea, munea încrunțat și pătimaș, pe ce pune mîna se cunoștea și niciodată nu întreba de ce e pus să facă ce era pus. Era mai scund decît ar fi trebuit să fie la vîrsta lui, dar și mai butucănos și avea, ca și Năiță, ochii albaștri spălăciți, aprinși dintr-o dată cînd intra în vorbă cu cineva și un glas gros, aproape răgușit.

— Mă gîndesc să-l însor pe Gheorghe aici, mai la drum, să am și eu unde trage cînd viu de la tîrg, dar să vedem cum ne ascultă el pe noi, se îndoia Năiță iar de posibila lui hotărîre.

Atunci, Vasilică lăsa boii de lanț și se făcea că uită ce are de făcut, se ducea la un geac agățat de un puiandru de tei în marginea drumului și scotea de acolo o citire mo-

totolită și cu foile lipite de mișcări de mămăligă și se apuca să citească cu glas tare.

— Nu prea-i convine cu munca, observa Petre al lui Toma. seamănă cu al meu, mai mult cu cartea îl uită Dumnezeu, și vitele intră în lucernă și se umflă și crapă.

— E bună și cartea, trase o concluzie mai sceptică Pătru cel scurt, e bună și ea pentru cine are dare de mină, fiindcă altfel, cum e pe aici pe la noi, dacă nu te scoli de dimineață să pui mîna pe treabă, rămîi de căruță.

Era ultima zi a lucrului la temelie, către seară, mai aveau de zidit o fereastră la beci și se îndemneau să termine pe lumină și să bea și ei o țuică pe îndelete după atîta treabă și după atîta nevoie cu bolovani grei și cu cîte și mai cîte se ivesc la punerea unei temelii de casă. Se lăsase nițică răcoare, adia un vînt dinspre Cornul-Caprei și parcă s-ar fi strîns niște nori tot dintr-acolo, însă nu era semn de ploaie, pe drumul Hurezului nu trecea nimeni. Femeia lui Năiță începuse să strîngă lucrurile unei gospodării înșirate pe cîmp, Năiță căra cu o căldărușă de tablă var dintr-o tainică făcută anume, Pătru cel scurt îi dădea lui Petre ultimii bolovani de zidit, era liniște, obosiseră, nu mai vorbeau, se vedea bine că se apropiau de sfîrșitul lucrului și că obosiseră.

Atunci se auzi huruitul unei mașini coborînd repede coasta lui Cizmaru și nu trecu mult, și peste podul care tăia Valea cu pietrele se văzu un Gaz militar trecînd ca un fulger, iar în urma lui, praful se ridica în valuri și se făcea vîrtej, înecînd totul și albind totul, parcă cineva ar fi vărut și iarba, și pomii, și stîlpii de telegraf. Gazul venea spre ei pe drumul desfundat de apele primăverii, acum însă uscat și bolovănos, și sălta peste gropi și bubuia, ajuns din urmă de valul de praf care se răsucea în spatele lui, așezîndu-se în straturi pe marginea șanțului.

Nu se vedea nici țipenie pe drum, însă șoferul Gazului claxona lung și ascuțit, și de dincolo de păduri ecoul se întorcea și se ținea ca praful pe urma mașinii.

Pătru cel scurt dădu drumul din brațe bolovanului pe care se pregătea să-l așeze unde-i arătase Petre al lui Toma și întoarse capul să privească iureșul acelei mașini militare care trecuse podul într-un hureț asurzitor, și acum venea claxonînd către ei, înghițind parcă drumul și abia avu timp să spună :

— Mă, cum trec ăștia cînd vin de la Raion, ca sfulgerul, iar Petre rîse cu subînțeles. „Vine vulpea partidului, Năiță, ferește...”

Mașina ajunsese în dreptul lor ca o săgeată; și cînd ei credeau că se duce înainte, tot ca fulgerul, se auzi frîna pusă pe neașteptate, țipînd, și roțile patinară în praful drumului, și botul mașinii dădu să intre în șanț.

— Hooo ! strigă vesel Petre al lui Toma, care nu mai văzuse o astfel de oprire.

Din mașină sări repede cineva jos, poate șoferul, și se repezi la capotă, ridicînd-o iar de sub ea năvăliră valuri de aburi fierbinți, ca și cînd ar fi dat în fiert un cazan.

Șoferul începu să înjure pe cine a făcut mașina asta și pe cine a cumpărat-o și pe cine mai știa el. Se scutura pe haina de piele, pe care sărise apă fierbinte, și sufla apoi în degetele fripte și scuipa în buricele lor.

— Aici stăm, răspunse el cuiwa din mașină, care nu se dăduse jos și care acum se aplecase pe marginea portierei, să vadă mai bine despre ce e vorba.

Apoi, acel cineva se dădu jos, și Pătru cel scurt rămase uimit cînd văzu cît de bine semăna acel cineva cu el.

— Mă Pătrule, observă și Petre al lui Toma, mă, ăsta parcă ar fi un frate al tău geamăn.

— N-are de unde să fie, îl liniști Pătru cel scurt, deși nu-și putea lua ochii de la acel bărbat, la care se uita ca într-o oglindă și se vedea pe el.

Numai că acela era îmbrăcat bine și cu o haină de piele scurtă ca și șoferul, dar mai nouă ca a acestuia, și pe cap tot cu o șapcă de piele, însă acum își scoase șapca, și Petre iar observă cum seamănă capetele celor doi și vru iar să se

mire în gura mare de această asemănare, dar se auzi glasul lui Năiță Lucean, care scoborîse de unde erau ei, în marginea drumului, ca omul căruia i se oprește cineva la gard, deși el nu avea gard, numai gropile pentru stîlpii unei porți înalte se vedeau.

— Să trăiți, tovarășe prim, și Năiță își luă de pe cap căciula veche de miel, de care încă nu se despărțise în primăvara aceea.

Omul cu haină de piele răspunse cu un gest moale și indiferent, fără să se uite atent la Năiță, care și el cînd zisese „Să trăiți, tovarășe...“, se cam muiașe și îi cam pierise glasul, căci de fapt la orice se putuse el aștepta, numai să dea ochii cu primul-secretar al raionului nu, atunci și tocmai acolo unde el zidise temelia unei case noi.

Acum stătea în marginea șanțului și nu știa ce să facă — să se ducă mai aproape de primul-secretar și să se intereseze de ce ar putea avea acesta nevoie, sau să se ferească binișor, căci nu fusese observat și recunoscut, și să se retragă dinaintea lui ? Dar nu mai avu timp, căci acesta se întoarse spre el și, văzîndu-l, avu o tresărire.

— Păi nu ești dumneata... zise primul-secretar, încercînd să-și amintească unde îl mai văzuse pe acest țăran sau de unde îl cunoaște, căci într-adevăr figura lui îi părea foarte cunoscută, și străduindu-se să-i ghicească numele pocnea nervos din degetele mîinii drepte. Nu ești dumneata... repetă el întrebător, așteptînd din partea lui Năiță Lucean un semn cu care acesta să-l ajute să-i poată ghici numele, dar Năiță stătea prost înaintea lui, parcă l-ar fi hipnotizat acesta și el nu mai putea vorbi, îi luase glasul, și chiar se gîndi fulgerător în acele minute că nu poate deschide gura. I se încleștaseră fălcile, i se lipiseră buzele, ca și cînd i le-ar fi cusut cineva, iar el rămăsese mut pentru totdeauna.

— Ia zi, mă băiete, se enervă nițel primul-secretar, cum te cheamă, că ne cunoaștem...

Și Năiță Lucean simți cum i se dezlipesc buzele, căci acest „ne cunoaștem“ îl apropia într-un fel de primul-secretar și arăta celor doi prieteni și lucrători ai lui cum se cunoaște el, într-adevăr, cu primul-secretar, însă tot nu putea vorbi, și atunci se auzi glasul șoptit-șuiurat al lui Pătru cel scurt, vorbind în numele lui.

— Năiță Lucean îl cheamă, răspunse acesta rîzînd sec, cu rîsul lui de cenușă, hîriit și înecat, și Năiță îl văzu hli-zindu-se și pe Petru al lui Toma, cu gura lui știrbă, cu cei doi dinți de aur într-o margine, sus.

Nu rîdeau de Năiță, care rămăsese din senin mut în fața acelui bărbat cu haină de piele nouă și cu pantaloni cu cizme la fel de noi, pătrășos și butucănos și care semăna uimitor cu Pătru cel scurt. Rîsul lor era unul prietenos și de împrietenire, adică în felul acesta ei păreau să se bucure că se află de față la această întîlnire și că astfel fac și ei cunoștință cu primul-secretar, care, la rîndul lui, se află cunoscut bine cu prietenul lor, însă adevărul adevărat era că în sufletul lor se strecurase pe nesimțite un fior rece, căci la orice se puteau ei aștepta, numai la această întîlnire nu — ca și Năiță Lucean dealtfel, a cărui muțenie ei o înțelegeau foarte bine, căci toți trei se gîndiseră în aceeași clipă la ce ar putea să zică primul-secretar vîzîndu-i că ridică temelia unei case aici, în Valea cu pietrele, unde se zvonise că ar fi fost ales locul pentru o viitoare întemeiere a gospodăriei colective.

Stăteau încremeniți în acea hlizeală veselă care între timp se cam stinsese, și Năiță văzu chiar cum coboară încet pe obrazul rotund al lui Pătru cel scurt o lumină străină, și fața acestuia se întuneacă binișor, dar nu mai avu timp să urmărească ce se întîmplă și cu Petre al lui Toma, căci primul-secretar își aminti numele lui și păru că se bucură de această amintire. Sări șanțul care-i des-părtea și veni la el, cu mîna întinsă.

— Năiță Lucean, zise el, și se vedea că e bucuros la auzul acestui nume, păi sigur că ne cunoaștem, să trăiești !

Și Năiță simți cum îngrijorarea îl cuprinde cu alte gheare decît pînă acum, fiindcă nu-i convenea deloc această vizită, care dezvăluia și mai limpede exact cui nu trebuia lucrul său la temelia acelei case pe care își închipuise că o va ridica pe neștuite, măcar pînă la temelii, iar acum secretul său se isprăvise și nu se gîdea decît la întrebarea primului-secretar : „Ce faci aici tu, măi Năiță Lucean ?“

— Să trăiești ! zise și Năiță cu un glas cam muiat, dar destul de nesperiat, cum povestea mai tîrziu Pătru cel scurt. Să trăiești !

Și dăduse mîna cu primul-secretar, ca și cînd nu trecuse mai mult de o zi, două de cînd se despărțiseră unul de altul.

— Să-l fi văzut, domnule, cum vorbea el cu primul-secretar, parcă vorbea cu frate-său Vasile. „Și o să facem așa, și o să facem pe dincolo, uite aici o să punem noi chestia asta...“

— Care chestie ? întrebasese repezit Ciclop, care și el ascultase cu gura căscată, la Mat, ce povestea Pătru cel scurt, confirmat mereu de Petre al lui Toma cu rîsul lui pocit și știrb.

— Așa vorbea, domnule, mai adăuga și Petre, și...

— Care chestie ? insistă însă Ciclop, curios să știe ce anume stabilise el, Năiță Lucean, cu primul-secretar.

— Cum care chestie ? se arăta Pătru cel scurt surprins că Ciclop nu înțelege substratul celor spuse de el.

— Chestia care ziceai că o pun ei, Năiță și cu tovarășul prim, precizase Ciclop, care părea să nu priceapă în nici un fel de unde și pînă unde se află Năiță Lucean „în discuții“ cu primul-secretar al raionului, care cu el nicio dată nu vorbise pînă atunci, nici măcar la telefon, cînd el răspundea cu glasul lui hodorogit și tunător, de surd, „Aici omul de serviciu“, și de la capătul celălalt se auzea „Nu e nimeni pe-acolo pe la voi ?“ „Cum să nu ? zicea el. Sîntem toți“. „Atunci, dă-mi pe cineva“, ca și cînd el, Ciclop, nu era nimeni.

— Domnule, se lăsa Pătru cel scurt greu, chestia o știau ei amîndoi, io nu mă puteam băga în vorba lor, și ridica din umeri, clătînd capul lui mic și rotund cu aerul că nu se făcea să te bagi în vorba oamenilor cînd ei, oame-nii, au anume secrete.

— Păi eu sînt ca tine, să ascult la telefon ce vorbește lumea ? adăugase el cu un glas muștrător, cum, adică, își putea închipui Ciclop așa ceva ?

Lui Ciclop nu-i conveni muștrarea și îi înjură pe Pătru, dar numai din ochi, căci într-adevăr așa făcea cînd nu avea treabă la primărie, ridica pîlnia telefonului și o ținea la urechea lui surdă, doar o auzi ceva, și uneori chiar prindea cîte-o frîntură de discuție, mai ales cînd Raionul vorbea cu Stroeștii, iar el le potrivea cum îi trecea lui prin cap.

— Aha, făcea el, îi ia și pe ăștia în primire, îi caută de cote, nu scapă, și se bucura rînjind la cine se afla de față.

— Ce spune ? întreba acel cineva.

— Strigă la ei, fir-ar ai dracului ! Zice ! „Alo, tova-roșe !“ dar ei nu răspund neam !

— Și ce mai zicea ? se interesă tot Ciclop, iscodindu-l pe Pătru cu singurul lui ochi bun. Ce mai zicea, că auz că a stat mult de vorbă.

— A stat, răspunse Pătru, însă noi ne-am dat mai deoparte.

— De mine n-a zis nimic ? întrebasese iar Ciclop, căci în afară de el, nimeni din cei aflați atunci de față, în Mat, nu punea întrebări, așteptînd să se limpezească ceva din povestea lui Pătru cel scurt.

— Ce să zică, păi te cunoaște el, primul-secretar, pe tine ? Ei aveau chestiuni de politică...

— Păi n-a zis, mă Pătrule, la plecare că să-l dea afară pe surdul ăla de la telefon, că din cauza lui nu poate transmite politica la Cornul-Caprei ? se prăpădi de rîs Petre al lui Toma, și Matul se umplu dintr-o dată de un hohot uriaș.

— Aoleo, fire-ai al dracului, Petre, cu dinții tăi ai doi de aur, dau eu pe la tine săptămîna asta ! răspunse Ciclop amenințător și ieși din Mat înjurînd, dar fără să se înțeleagă pe cine anume.

Pătru cel scurt se muiase și el de rîs, însă cînd îl auzi pe Ciclop înjurînd, se gîndi că rău au făcut ei atunci că nu s-au plîns de acest netrebnic, mai ales cînd primul-secretar se așezase cu ei jos, pe zidăria de piatră a temeliei, și Năiță putea să-i spună cum îi înjură și îi amenință acest Ciclop și cum îi trece el la cote cu ce n-au ei, și ei trebuie să cumpere din străini și să se plătească de dări și cum tot nu se mai termină cu dările, căci acest Ciclop și cu Florea Sandu îi încarcă mereu, peste puterile lor.

Se așezaseră exact deasupra beciului, și muierea lui Năiță venise iute cu niște cești de țuică, însă el, primul-secretar, zicea că nu poate să bea, că e cam bolnav, și ei atunci băgaseră de seamă niște pete cafenii pe fruntea acestuia și pe umerii obrazilor rotunzi, și ceștile rămaseră nebăute.

— Va să zică, faci casă nouă ? întrebă primul-secretar, și Năiță înțelese că nu mai poate scăpa de acest răspuns și se înnegri de tot la față.

Vru să zică ceva, dar nu putu deschide gura, și atunci desfăcu mîinile, ca și cînd s-ar fi predat, cu aerul că ce mai poate el să spună acum ?, dar ochii îi căzură pe copii, care toți se strînseseră lîngă carul cu boi și îi urmăreau cu niște figuri împietrite de o așteptare a unei nenorociri.

— Nu vedeți dumneavoastră soarta mea, cu șase copii, toți băieți ? zise el, în sfîrșit, cu o mare gruetate în glas, de parcă atunci ar fi început să învețe să vorbească. Cuvintele se desfăceau greu din gura lui și se legau între ele nefiresc, pîrînd de neînțeles. Trebuie să le fac un rost, că sînt mulți, și pe urmă se încaieră. Nici acum, că sînt mici, și nu prea mai au loc toți cu lingurile în strachină, dar cînd s-or mări...

— Dar cu tovarășul Craina n-ai discutat nimic ? se interesă primul-secretar, și Năiță înțelese că acesta nu e de acord cu ce spusese el pînă atunci și mai ales că nu aprobă ce începuse el în Valea cu pietrele, și ferindu-se de privirile întrebătoare ale primului-secretar, fură cu coada ochiului temelia casei și toată bucuria lui din urmă cu numai o jumătate de oră, cînd lucrul se apropia de sfîrșit și el și vedea casa înălțată și acoperită, se topi într-o amăreală ca de pelin și chiar simți în gură amarul pelinului și înghiți în sec, pentru că gura i se uscasc brusc, și o secundă crezu că de spaimă se înecă.

— N-ai vorbit nimic cu tovarășul Craina ? se interesă iar primul-secretar.

— Nu, răspunse Năiță, n-am vorbit.

Dar nu mai putea fi atent la întrebările aceluia. Ochii săi vedeau numai temelia casei, și o vedeau prăbușită, ca și cînd ar fi trecut un cutremur peste ea.

Atunci se auzi glasul șoferului, înjurînd cu satisfacția omului care a isprăvit un lucru greu și neașteptat.

— Gata ? întrebă primul-secretar. S-a dres ?

Motorul Gazului sforăia liniștit și rotund, iar șoferul arătă cu mîna spre el în semn că se vede, se aude că totul e în regulă.

— Atunci, să mergem, păru că întrerupe discuția primului-secretar, și Năiță, ca și cei doi prieteni ai lui, crezură că pot răsufli ușurați, deși întrebarea cu privire la o discuție pe care Năiță ar fi trebuit s-o aibă cu Craina îi pusese pe gînduri și-i lăsase nedumeriți.

Nu prea înțeleseseră nimic din întrebările primului-secretar — nici de bine, nici de rău —, iar acum acesta pleca, și ei se bucurau într-un fel că pleacă, dar pe de altă parte ar fi vrut să stea, sperînd să afle de la el ceva, deși nici ei nu știau exact ce anume vreau să afle de la el.

— Păi, tovarășe Lucean, zisese acesta ridicîndu-se de jos și periîndu-și cu mîna pantalonii, dacă tot ați terminat ziua de lucru, hai să mergem nițel amîndoi pe la Sfat.

— Acum ? întrebă Năiță pierit, și ochii lui căutară nevasta și copiii strînși ciucure lingă carul cu boi și încremeniți de ceea ce auzeau.

„Iar îl ia“, îi fulgeră muierii prin minte, și Pătru cel scurt înțelese și el același lucru. „Îl ia cu vulpea partidului acum“ — se gîndi el, și privindu-l pe primul-secretar rămase și mai uimit de cîtă liniște și indiferență se puteau citi pe fața acestuia. Și iar avu impresia că se uită la primul-secretar ca într-o oglindă. Asemănarea dintre ei era într-adevăr nemaipomenită. Petre al lui Toma se ridicase și el de pe zidul de piatră pe care stătea și rămăsese cu pălăria în mînă. Să uita la Năiță Lucean și parcă atunci îl vedea pentru prima dată. Acesta se albise tot la față și cum stătea înalt, în fața ușii beciului, se subțiasse dintr-o dată și se înnegrise tot, iar obrazul îi se scofilcise. Rămăsese cu gura deschisă, ca și cînd ar fi vrut să spună ceva, dar îi pierise glasul.

— Păi cum să meargă el acum la Sfat ? rupse acele lungi secunde de tăcere paralizantă femeia lui Năiță Lucean, dar cu un glas care nu era al ei, pierit de tot și subțire și caraghios, încît Pătru cel scurt se întoarse spre ea ca spre o străină. Nici n-am dat de mîncare la lucrători, nici n-am strîns... dar nu mai știu să spună ce n-a strîns, și încheie cu o poruncă pe care i-o adresa de fapt lui Năiță Lucean : Nu se poate !

— Păi vine repede, răspunse calm primul-secretar, care nu înțelesese nimic din tot ce se petrecea sub ochii lui, nici disperarea din glasul muierii, nici sticlirea din ochii lui Năiță Lucean, care se și vedea iar la Raion răspunzînd întrebărilor acelui ofițer tînăr : „Ce politică ai făcut dumneata în trecut ?“.

Petre al lui Toma se uita la primul-secretar cu pălăria în mînă și zîmbea trist, cu gura întredeschisă și cei doi dinți de aur scăpați de sub buza de sus lucind galben ca o pată ciudată pe obrazul lui pămîntiu și pungit.

— Hai, tovarășe Lucean, hai nițel pe la Sfât, și întinse mîna după Năiță, iar acesta se trezi mergînd după el ca în somn, cu niște picioare de plumb, fără să vadă pe unde calcă.

Primul-secretar dăduse mîna cu Pătru cel scurt și cu Petre al lui Toma, făcuse un semn de salut către muiera lui Năiță, și acum cobora spre drum cu Năiță după el. Șoferul accelerase motorul, și cînd Năiță se sui în Găz, ajutat de primul-secretar, căci picioarele nu-l mai țineau și nu putea face efortul de a se sprijini de scara înaltă a Găzului, femeia lui izbucni într-un hohot prelung și ascuțit, ca și cînd ar fi apucat-o din senin durerile facerii, dar mașina și pornise, smucit, răsucind praful șoselei într-un nor alb și înecăcios, așa încît numai urechile lui Năiță prinseră țipătul disperat al femeii.

— Nu te-ai întîlnit deloc cu tovarășul Craina ? se întereasă iar și bine dispus primul-secretar.

Năiță nu pricepu întrebarea, se ținea cu amîndouă mîinile de bara de metal a scaunului șoferului și se uita țintă înainte.

Mașina înghițea drumul de țară, care parcă venea spre ei și intra sub roțile din față.

— Nu te-ai întîlnit cu tovarășul Craina ? insistă primul-secretar.

— Nu, răspunse Năiță Lucean, n-am făcut nici un fel de politică, afară de război, dar la război a fost toată lumea.

— Ce zici ? întrebă primul-secretar, pe care tocmai atunci mașina îl aruncase de pe scaun spre șofer. Ce faci, tovarășe, mergi mai cu grijă, că ne răsturnăm ! Ce zici ? repetă el întrebarea, încercînd să se reazeze pe scaunul de fier, care hurduca îngrozitor.

Sub roțile mașinii intrase un cîrd de gîște albe, și Năiță le recunoscuse ca fiind chiar ale lui Ciclop, care nu stătea prea departe de Sfât și își ținea gîștele mai mult prin cur-

tea Matului și a Sfatului. „Bine vă face ! — se gîndi el cu o satisfacție rea. Să mai pătimiți și voi !“

— Măi tovarășe ! strigă primul-secretar destul de speriat la șofer. Mergi cu grijă !

Dar și ajunseră la Sfat, și mașina frînă brusc, după ce intră ca un bolid în curtea veche a primăriei, chiar în fața treptelor de piatră de la intrare.

Pe ușa deschisă se repezi Ciclop, dar nu cu ochii la mașină, pe care nu o văzuse în prima clipă oprită chiar în fața treptelor, ci la cele două gîște care se zbăteau în praful drumului, moțotolite de roțile Gazului.

— Măăă, strigă el, fu... dar nu mai apucă să termine ce începuse, căci se trezi în piept cu primul-secretar și abia apucă să-și ia pălăria din cap. Să trăiți, tovarășul prim, sîntem prezenți ! schimbă el glasul, luînd militărește poziția de drepti.

— Unde e Craina ? întrebă acesta, intrînd în primărie cu Năiță Lucean după el.

— Acum a ieșit pe teren, acum, nici n-a trecut bine drumul, îl strig eu acum, și făcîndu-i loc primului-secretar să intre în biroul președintelui, se întoarse către Năiță Lucean. Du-te tu, măi Năiță, și taie iute gîștele alea că mor netăiate...

— Păi noi sîntem cu tovarășul prim, zise Năiță, nu putem, și pătrunse și el în biroul președintelui.

„Fire-ai tu al dracului cu gîștele tale !“ — se gîndi Năiță, căruia de la intrarea în primărie îi mai venise nițel inima la loc.

— Ia să ședem, tovarășe Năiță, îl pofti primul-secretar pe Năiță, arătîndu-i banca de lemn care se întindea de-a lungul peretelui.

El se așezase pe singurul scaun din biroul acela, și acum se uita atent la un grafic cu predarea cotelor găsit pe masă.

— Ia uite aici, Năiță Lucean, restanță la carne de porc. Păi cum vine asta ?

— N-am avut deodată, tresări Năiță, pe care îl furase gîndul la giștele lui Ciclop și continuase să-l înjure pe acesta în gînd. Facem și dăm, însă mai către Crăciun, fiindcă deocamdată n-avem.

— Păi asta e restanța de la Crăciunul trecut, zise primul-secretar.

— Se poate, răspunse Năiță, că am cam rămas restanță și cu demîncarea copiilor, că i-ați văzut, sînt numai șase, nu sînt mai puțini.

Primul-secretar nu mai zise nimic, citea tabelul în gînd. De afară se auzi glasul lui Craina și gîjiiul lui, ca și cînd s-ar fi înecat :

— Cîh, cîh, ia, măi tovarășe Ciclop, mortăciunile alea din mijlocul drumului, că ne facem dracu' de rîs. Să trăiți, tovarășe prim, se adresează și el militărește oaspetelui său, și așteptă ca acesta să-i întindă mîna.

— Noroc ! răspunse primul-secretar, dar fără să ridice capul din tabel și să-i întindă mîna. Nu prea stai bine cu situația cotelor, observă el bătînd cu degetele scurte în tabelul de pe birou.

— Zilele acestea terminăm, se angajă precipitat Craina. De emoție, se îneca mereu și făcea și mai des „Cîh, cîh“, și ducea batista mototolită la gură. Într-o zi, două, terminăm, am mai făcut o echipă și luăm casă cu casă. Și tu, Năiță, stai rău, adăugă el, nepreaînțelegînd bine cam care ar fi fost rostul acestuia în biroul lui împreună cu primul-secretar.

— Nu te-ai întîlnit cu tovarășul, cum am vorbit, se interesă iar primul-secretar, dar tot fără să ridice capul din tabel și să se uite la Craina, care rămăsese lingă ușa în poziția de drepti și ținînd în mîna dreaptă o servietă neagră, mototolită, și șapca lui veche de postav vișiniu, cu care venise în sat de mai bine de trei ani și de care nu se mai despărțise.

— Nu ne-am prea găsit, că de cîte ori l-am căutat, era tot plecat. L-am căutat și cu șeful de post. Pe urmă, zicea

el că scoboară pe vale, pe la noi, însă n-a vrut să vie. Așa că...

— Am fost ocupați, se scuză repede Năiță Lucean. Am fost ocupați mereu, că la noi nu e ca la dumneavoastră... Noi n-avem de unde strînge cote, că ne-am plimba și noi, altfel, că ne place... însă la noi plimbarea e cu pagubă...

— Cum adică ? se întoarse repede spre Năiță Lucean primul-secretar.

— Adică, se grăbi să dreagă lucrurile Năiță, noi sîntem datori cu munca toată săptămîna și nici sărbătorile nu le mai ținem, care sîntem mai nevoiți, cum sînt eu și cu copii mulți, că altfel veneam eu pe la tovarășul Craina, da dacă nu s-a putut...

— Apăi, de gură, zise Craina, pe tine nu te întrece nimeni.

— Se poate, confirmă spăsit Năiță Lucean, se poate, că noi altă putere nu prea mai avem...

— Mda, tăie discuția primul-secretar. Noi, tovarășe Năiță, am avut o vorbă la Raion.

— Da, sări iute de pe scaun Năiță Lucean.

— Ei, continuă primul-secretar. A venit timpul să ne ținem de cuvînt.

— Și cum să facem ? se interesă Năiță, cu aerul că ce aude acum este o noutate demnă de tot interesul pentru el și că de fapt nici nu aștepta altceva de la primul-secretar decît dezlegarea acestei noutăți.

Seara, cînd venise acasă, Genica și cu copiii îl așteptau tăcuți, cu masa pusă în mijlocul bătăturii și cu mămăliga învelită cu o cîrpă de in. Nu credeau că mai vine, dar de așteptat îl așteptau, și cînd intrase pe poartă, Genica se repezise la el, însă nu se apropiase de el, de rușine, și rămăsese dinaintea lui așa cum se afla, cu o lingură mare de lemn în mînă. Vasilică luă de jos o piatră și plesni cîinele, care și el venise să se gudure pe lingă Năiță.

— Mincăm ? întrebă muierea fugind apoi dinaintea lui și ridicînd cîrpa de pe mămăliga fierbinte.

Năiță se așază pe scăunelul de lemn pe care stătea el de obicei și luă din mămăliga fierbinte, cu degetele lui aspre și bătătorite de muncă, o bucată de mămăligă frămîntînd-o cu răutate în podul palmei. Genica aduse iute o tigaie cu ouă prăjite și șase boțuri de mămăligă se repeziră în untura sfîrîind în jurul ouălor. Năiță mai frămînta încă mămăliga în podul palmei, și cînd se mai răci și se mai întări, muie cu grijă vîrfurile cocoloșului în gălbenușul unuia din cele două ouă.

— Luați și lapte, zise Genica, punînd pe masă o strachină în care laptele fumea afumat.

— Îl nimeriși, rîse Năiță sec.

— Suflă, mă, că te frigi, îl îndemnă Gheorghe pe Vasilică, și Năiță se uită la ei scurt.

Șase linguri rămaseră în aer, apoi Vasilică sorbi ferit laptele fierbinte.

— Veniși, mă, Năiță ? se auzi dinspre spatele casei glasul șuierat al lui Pătru cel scurt.

— Dăduși mîncare la oameni ? întrebă Năiță muierea, cînd Pătru veni lîngă masa lor.

— Nu, zise ea, că n-au mai vrut. Cum ai plecat tu cu mașina, au plecat și ei.

— Nu era cazul, se explică Pătru cel scurt. Apoi către Năiță, mai ferit, deși nu era nevoie și nici nu se putea, căci toți de la masă erau numai ochi și urechi : Cum rămîne ?

— Cum să rămîie ? clătină din cap Năiță Lucean, ca și cînd n-ar fi făcut altceva decît să confirme ceea ce el mereu îi spusese lui Pătru cel scurt, iar acesta se mai îndoia de lucrul acesta. Așa rămîne, și Pătru înțelese că într-adevăr așa rămîne, nu prea mai era nimic de făcut. Mai strîng niște piatră și mai pui o temelie în Potreș, unde am bucată aia cu mesteceni.

— Păi se poate ? întrebă Pătru cel scurt, pe care îl trecuse apa de ce auzea, fiindcă înțelegea bine graba lui Năiță Lucean de a mai pune temelia unei case.

— Se poate cît se mai poate, așa că nu vă angajați la nimeni, fiindcă de luni încolo punem și în Potreș o temelie.

— Dar el ce zicea ? se mai interesă Pătru cel scurt.

— El ar părea om cumsecade, însă are misiune, răspunse pe gânduri Năiță Lucean. Politica lui asta e, mai făcu el o concesie în favoarea aceluia care era primul-secretar. Aștia au o politică și se țin de ea...

— Da, fu de acord cu Năiță Pătru cel scurt.

Stătea în picioare în fața mesei lor și parcă nu-i mai vedea.

— Am să-mi las mustață, continuă el într-un tîrziu. Se freca cu mîna deasupra gurii, în locul unde avea să-și lase mustața, și aștepta părerea lui Năiță Lucean.

— Ca să nu mai sameni cu el, zîmbi acesta înțeleghător.

Și văzu capul rotund al primului-secretar cu obrajii aceia ca o minge și cu ochii mici de viezure, duși în fundul capului de oboseală, exact ca ai lui Pătru cel scurt. Numai hainele și glasul îi mai deosebeau.

— Ei, tovarășe Năiță, ce zici ? îl întrebaser la plecare, cînd se urcase în Gazul cu motorul pornit de vreo jumătate de oră, de cînd tot nu se mai hotăra să plece.

— Ce să zic ? încercaser Năiță un răspuns. Facem cum e mai bine.

— Dacă se pune problema ?

— Dacă se pune problema, sîntem prezenți, că altundeva nu avem unde ne duce...

Capitolul IX

VARA

Vara se scurse fără nici o altă întâmplare deosebită în afară de faptul că Năiță Lucean zidise trei temelii de casă în trei locuri pe care le avea străine și care lui i se păruseră bune de scaun de casă.

Fusesse o vară secetoasă, altfel nimerită pentru zidărit, și Năiță se bucura văzînd cum se cocea tencuiala sub soarele de foc, și duminica se scula de cu noapte, ca în orice zi de lucru, și pleca cu muierea după el să dea ocol pe la cele trei temelii. Graba îl făcuse să lase peste tot locurile vraiste, o neorînduială ca după un potop stăpînea acele poieni unde el zidise temeliiile, piatră spartă și înșirată, lemne rămase de la tocurile ușilor de la beci, varul înșirat și tencuiala arseseră iarba, pămîntul scos din locul temeliiilor și al beciurilor stătea mușuroi ca pe marginea unor tranșee săpate pe apucate, în tot era ceva de război, dar Năiță nu vedea nimic din harababura asta, pentru el, ca și pentru femeia aceea a lui, mică și pistruiată și cu o față chinuită de muncă fără preget și de făcut copii unul după altul, încît nu mai ținea minte de cînd nu mai dormise ea o noapte întreagă, aceasta petrecîndu-se cîndva în copilăria

ei, care se sfîrşise brusc la mai puţin de şaisprezece ani, pentru el şi pentru muiera lui, care se apleca în neştire şi ridica de pe jos, fără nici un rost, cîte-o piatră sau cîte-o aşchie, aruncîndu-le mai încolo, pentru ei amîndoi nu rămîneau în picioare decît cele trei temelii, pe care ei şi înălţaseră cu puterea minţii lor trei case şi le vedeau pe toate trei gata acoperite şi cu scară de piatră dinainte. Fusesse o vară bună de muncă, şi ei munciseră într-adevăr mult, şi lor li se părea cu spor, cele trei temelii stăteau dinaintea lor ca o dovadă, parcă, a puterii lor şi a muncii lor, şi ei se bucurau în sinea lor, iar Năiţă se simţea ca atunci cînd era el pe front şi eucerise cu plutonul lui mai mult de jumătate dintr-o cîotă şi erau toţi întregi, nici un rănit, iar ofiţerul care îi comanda, un sublocotenent tînăr, învăţător pe undeva pe Valea Cernei, îi lăuda copilăreşte : „Bravo, băieţi, mai e niţel şi cîştigăm şi bătălia asta, nu mai sînt decît două-trei sute de metri şi atingem cota 2“. Însă el nu mai atinsese cota, pierise chiar înainte cu un minut, două de a ajunge în vîrfurile ei ; se ridicase pentru ultima oară să strige : „Înainte, băieţi !“, dar nu apucase să zică decît înainte, şi căzuse în braţele lui Năiţă Lucean.

— Da, se arăta mulţumit Năiţă Lucean în duminica aceea de la sfîrşitul lui august, privind zidăria lui din Valea cu pietrele. Se aşezase pe marginea ei, îşi scosese pălăria şi o pusese lingă el şi se lăsase aproape fericit sub razele unui soare dogorîtor. Cerul era senin şi curat, albăstreala lui se topea şi ea sub razele soarelui de foc, pădurile din jurul acelei bucăţi de pămînt stăteau incremenite, nici o adiere nu clintea frunza fagilor uitată de vreme, pe drumul Hurezului nu trecea nimeni, liniştea era deplină, dar muierii lui Năiţă i se păru pustie. Se aşezase şi ea pe zidăria de piatră, în dreapta lui Năiţă, însă cum era scundă şi nu ajungea cu picioarele jos pe pămînt, se scoborîse, şi acum stătea în picioare, lingă Năiţă, şi într-un timp ridicase mîna stîngă şi se rezemase de umărul lui. De mult nu mai făcuse ea gestul acesta, de mai înainte de a naşte

primul copil, și cum stăteau ei acum, unul lângă altul, pe marginea zidăriei și singuri în mijlocul aceluia pustiu de la marginea satului, femeii i se păru că vede povestea hangioaică pictată pe zidul bisericii lor. Hangioaica ședea îmbrăcată gorjenește, cu mâna pe umărul drept al hangiuului, și el îmbrăcat gorjenește și cu laibărul îmblănit cu blană de lup, singuri și triști căci biserica pusă de ei la cale rămăsese neterminată, fiindcă hangiuul murise la așezarea temeliei, și atunci Genica își retrase încet mâna de pe umărul lui Năiță și se prefăcu că își găsește de lucru adunînd iar, fără nici un rost, niște așchii din atîtea cîte umpluseră poiana.

— Da, se arată Năiță Lucean mulțumit de ceea ce vedea, aici îl însurăm pe Gheorghe și ar fi cazul să vedem cum am face și la anul, pe vremea asta, să tencuim casa și să-l așezăm, toamna, aici.

— Păi nu e prea mic ? întrebă muierea, gîndindu-se ce repede trecuse timpul, și, iată, acum avea un copil care se putea așeza la casa lui și se putea și însura.

— Nu este, zise Năiță Lucean, fiindcă atunci cînd te-am luat eu pe tine tot optîsprezece ani aveam. De-abia-i împlinisem.

Muierea roși la amintirea acestei întîmplări din viața ei, care i se părea că se petrecuse atît de demult și la care ea nu mai avusese curajul să se gîndească sau nu mai avusese nici timp.

— Hai, zise ea, și o luă înainte, scoborînd ușurel, cu pașii ei mărunți de femeie mărunță și iute, hai, că ne-a pucă prînzul aici și trece și duminica asta...

Nu știa de ce, dar nu-i plăcea liniștea acestui loc, deși casa se arăta frumoasă în mintea ei și chiar se bucura închipuindu-și-o terminată și închipuindu-se și pe ea în pridvor, simbăta, cînd se întorceau oamenii pe jos de la Hurezu, și soarele bătea ca acum și te făcea să te poți dească singele pe nas de atîta dogoare, și ea stînd la umbră și privind.

Năiță veni și el iute, pe urmele ei, și cînd ajunseră în drum, el o luăm cu mîna pe după umeri, și ea se topi sub greutatea mîinii lui, dar se ținu tare și se îndreptă pe nesimțite, căci mergea mai mult aplecată și tot căutînd în jos, apăsată de gînduri, iar Năiță simți umărul ei cum se rotunjește sub palma lui și se văzu pe el flăcău în vara aceea dinaintea nunții cînd pusese ochii pe ea și se gîndise să o ia de nevestă. Femeia mergea iute-iute lîngă el, ținîndu-se tare sub greutatea mîinii lui, iar el începuse să cînte încet, cu un glas nou, pe care ea nu i-l mai auzise parcă niciodată pînă atunci. „Crești, pădure, și te-ndeașă, numai loc de casă-mi lasă...”

— Doamne, Năiță, zise ea uimită de glasul lui subțiratic, ce-ți veni ție să cînți ziua-n amiaza mare ? Te-aude lumea, Năiță, și el tăcu brusc și își luă mîna de pe umărul ei și iuți nițel pasul, iar ea rămase mai în urmă.

Acum mergeau ca toată lumea, și din cînd în cînd Năiță se întorcea din mers, să vadă dacă ea vine după el, și pornea iar, împingînd cu pieptul înainte. În dreptul Potreșilor, se întîlniră cu Nicu lui Nae, beat mort în șuşletele carului, dar boii, cumiști, țineau drumul, din cînd în cînd, doar, mai trăgeau către marginea lui, să apuce cîte-o gură de iarbă, însă atunci Nicu se trezea și striga din șuşlete : „Ceaaa !” Și carul o pornea iar, pe firul drumului înainte.

— Uite, cu Nicu ar fi trebuit să vorbesc eu să mergem împreună la vale, să ducem merele alea vărâtece, care numai bine s-au copt și s-au roșit, și să luăm niște mălai pe ele.

Dar cu Nicu nu se putea vorbi și îndemnară mai departe către casa lor veche. Muierea venea iar tristă în urma lui, trecuse sărbătoarea, și ea ar fi vrut să mai țină, să-și aducă aminte de cînd fusese ea tînără și se luase cu acest Năiță Lucean într-o vară la fel ca asta, secetoasă, însă Năiță mergea și el prea repede, și intrînd pe drumul casei vechi, amintirile acelea frumoase nu se mai puteau ține

de pasul lor, și ea vedea numai înainte acum, cum o așteaptă copiii să le pună masa și cum o așteaptă vitele să le dea apă la fântină și câte și mai câte care făceau ca duminica lor să nu se deosebească mult de zilele celelalte, atîta doar că după prînz dormeau și ei mai fără grijă, la câte-o umbră.

— Te duci cu merele ? întrebă ea cînd se apropiară de casă.

Și Năiță îi răspunse din mers, fără să se întoarcă spre ea, că se duce și că ar fi cazul să plece, chiar săptămîna asta, pe joi sau pe vineri, ca să apuce tîrgul de sîmbătă de la Scoarța. Apoi, Năiță se opri la știubei, să bea apă rece, și cînd se aplecă să strecoare oala de pămînt în gura știubeiului se văzu ca într-o oglindă și băgă de seamă că rămăsese neras de o săptămîna încheiată.

— Mă, strigă el, ridicîndu-se de la gura fîntinii, care sînteți acasă, Vasilică, duceți-vă unu pînă la Pătru cel scurt, să vie să mă radă și pe mine.

Ardea pămîntul ca o pedeapsă, și Pătru cel scurt se arăta îngrijorat de seceta asta care nu se mai termina, și vorbind de secetă și de cum vedea el nenorocirea ei, rămăsese cu briciul în aer plin de spumă albă, iar pe Năiță îl uitase pe scaun spoit tot și cu un peșchir înflorit la gît. Dumitru lui Dincă și Petre al lui Toma, care veniseră pe la Năiță, se trăsese ră și ei la umbră sub o polată pe niște butuci de lemn, numai Năiță fusese așezat de Pătru în soare, pe un scăunel cu trei picioare, și curgea apa de pe el parcă îi turnase cineva o găleată cu apă în cap.

— Hai, mă Pătrule, că mor dracu' de căldură pînă termini tu, mai lasă gura aia, și dă-i cu briciul ! se supără Năiță Lucean.

— Ai, domnule, răbdare, ce te grăbești așa, că nu te mai însorî acum... Acum avem alte politici...

— Păi o politică ar fi să plecăm cu merele alea la vale, răspunse Năiță.

— Ar fi, zise Pătru cel scurt, ne asociem și plecăm. Mergi, mă, Petre ? își întrebă el tovarășul de zidărie, dar acesta zise că nu poate deocamdată, că așteaptă „dantistul” să-i mai puie vreo doi-trei dinți, că a rămas dracu’ de risul lumii numai cu ăi doi de sus.

— Tu mergi, Dumitre ? se interesă atunci Pătru cel scurt, dar nici acesta nu mergea, și el aștepta „dantistul”, să mai vorbească o dată cu el despre chestiunea protezei.

— Mergem noi, închise discuția Pătru cel scurt, și îl luăm și pe Nicu lui Nae.

— Nicu lui Nae a început și el să facă politică, zise Dumitru lui Dincă. Face ședință, al dracului, seara, cu boii. Să vezi cum le face planul de lucru, parcă ar fi Craina când pleacă cu Ciclop și cu Sandu Florea după cote.

— Viu eu într-o seară, continuă povestea Pătru cel scurt, lăsându-l iar pe Năiță spoit și neterminat sub flăcările soarelui, dar pe acesta îl cam furase somnul, și în toropeala aceea abia îl auzea pe Pătru. Viu eu, domnule, într-o seară, cum să spui, se-ntunecase bine de tot, dracu știe de unde veneam, de mă apucase pe mine întunericul pe drumul mare, dar el știa bine de unde venise în seara aceea și tot așa de bine știau și ceilalți, care ca și el scoborau seara la Mat, să afle ce se mai aude cu colectivizarea, pentru că părea să se fi cam stins iufa ei, și se duceau la Mat să vadă dacă nu s-a mai schimbat ceva, însă nici Difuzor nu mai știa nimic, Craina și el o cam muiase, fusese o vară liniștită, și ei strânseseră finul și prunele albe și merele mai în voie, iar unii dintre ei se apucaseră de câte un finar, care avea nevoie, numai Năiță nu slăbise din graba lui de a zidi cele trei temelii de casă, pentru care se și împrumutase prin sat vreo câteva mii de lei, și acum era dator și nu avea răbdare pînă nu se plătea.

— Păi ce faci, mă Năiță, adormiși ? strigă Pătru cel scurt la el.

Și Năiță tresări speriat, căci îl furase somnul și visase nițel. Se făcea că era ginere și tot așa îl bărbierea, ca acum,

Pătru cel scurt, care era și frate de ginere, și tot așa și atunci adormise la bărbierit și o visase pe Genica cum treceau ei doi de mină într-o noapte cu lună plină deasupra măgurii și cerul spuzit de stele, iar luna parcă avea o față de om, argintul ei curgea peste măgură ca o betea, și ei treceau de mină pe sub poalele unor fagi, fugiseră de acasă, cum fugeau ei nopțile în vara aceea, și el o trăsesese într-o poiană cât fața de lumină a lunii și o trântise jos pe iarba aceea crudă, și de sus, dintr-un gorun, căzuse peste ei o ploaie de ghindă, și ea se înecase de râs. Era tot așa de măruntă și de firavă ca acum, numai fața ei și mâinile ei erau pline, și pielea lor crudă, și pe umerii obrajilor parcă avea un puf nevăzut, și el o mîngîia, și ea se topea lingă el. „Năiță — șoptea ea —, întîrziem de la nuntă, ne așteaptă lumea la masă“, și ea parcă avea voal de mireasă, iar Năiță nu înțelegea cum de avea ea voal, fiindcă nu fuseseră la biserică, și atunci băgase de seamă că voalul era o părere, cădeau razele lunii pe chipul ei și pe părul ei roșu despletit, și el se plecaseră deasupra ei s-o sărute, cum făcea în toate nopțile din vara aceea, și atunci îl strigase Pătru cel scurt ca acum :

— Ce faci, mă Năiță, adormiși ?

— Nu, zise el ridicîndu-se de pe scaun, mă fură nițel somnul, iar ceilalți plesniră din palme de râs, căci Pătru nu terminase bărbieritul, și Năiță se ridicase spoit de spumă, ras numai pe o față.

— Unde pleci, mă Năiță, așa pocît ? rîse și Genica venind spre ei cu o trochiță de mălai în brațe pentru mămăligă.

Se pipernicise de tot, și Năiță se uită la ea cu o milă străină, dar și cu o părere de rău cum se trecuse ea de iute, nici rîsul ei nu mai era vesel, gura ei se strîmbase cît să nu bagi bine de seamă, dar se strîmbase, buzele i se subțiaseră și păreau vinete, și cînd rîdeau se strîngeau și se subțiau și mai mult, parcă ar fi durut-o ceva.

— Ia zi, mă, politica lui Nicu lui Nae, se arată curios Dumitru lui Dincă.

Iar își desfăcuse mîna de lemn din cot și o pusese jos lingă piciorul drept, deasupra pălăriei, iar moanta o ținea cu închizătura ranei spre soare.

— Bag căldură pentru la iarnă, că pe-aici îmi intră mie frigul întii, cînd dă gerul, se explică el rîzînd. Spui, mă Pătrule, ce dracu faci, că văz că nici pe Năiță nu-l bărbie-rești, nici de povestit nu povestești, hai că mă grăbesc, că mă așteaptă și pe mine muiera, că noi mîncăm la oră fixă, nu ca ăștia ai lui Năiță Lucean, care nu mai au stare neam. Te făcuși cu trei cașe, ai, Năiță, te-nchiaburiși...

— Temeliile, temeliile, zise Năiță. Să mai vedem, să mai vedem...

— Așa, începu iar Pătru cel scurt, aplecîndu-se deasupra obrazului lui Năiță Lucean. Aveam un căpitan al dracului pe front, ții minte, Năiță ?

Dar întrebarea lui nu avea nici un rost, pentru că toți patru fuseseră pe front, și împreună, și îl știau pe acel căpitan de care pomenea Pătru cel scurt, însă le plăcea cum povestește acesta cu glasul lui subțiratic și șuierat și mai era de față și muiera lui Năiță, care se oprise cu trochița cu mălai în brațe lingă ei și asculta.

— Și ăsta al dracului, reluase Pătru firul poveștii, cînd îl bărbieream, că se bărbierea și în tranșee, în fiecare zi, cînd îl bărbieream, nu mă lăsa să-l iau de nas. „Soldat, să nu pui mîna pe nas, că te omor...” Dom’le Năiță, îmi dați voie să vă iau nițel de nas, se prosti Pătru cel scurt, în timp ce spectatorii lui se prăpădeau de rîs, deși povestea aceasta o auziseră de sute de ori, dar simțeau nevoia să fie veseli într-o duminică frumoasă ca asta.

Măgura începuse să roșească, timpul bătea spre toamnă, se cam terminaseră treburile grele, mai erau de cules porumbii și cartofii, dar pînă atunci mai era, se apropiau zilele cu sărbători și cu praznice, și cum lunile verii trecuseră liniștite, nu-i mai întrebaseră nimeni nimic, pe Năiță

nu-l mai căutase Craîna, se mai potolise și îngrijorarea lor cu privire la un viitor pe care nu și-l puteau închipui.

Parcă se lăsase din senin asupra celui sat o pace nouă, pe care numai ei, țărani, o simțeau și o înțelegeau, și chiar seceta o acceptau ca pe un semn al acestei păci tainice, numai de ei înțeleasă. Duminică aceasta și Năiță Lucean trăia din plin liniștea acelei păci și chiar bucuria ei, căci ce avusese în gând se împlinise, cele trei temelii puseseră la scuteală scaunele de casă, nu i le mai putea lua nimeni acum, casa cu locul ei nu se putea colectiviza. „Într-un an mai fac o sfortare — se gîdea el —, și ridic și zidurile, copiii se mai măresc, Gheorghe poate fi mutat la casa lui chiar din primăvară.” Munciseră zdravăn, fără odihnă, zi și noapte, dacă dormiseră două-trei ore, mîncaseră mai pe apucate și mai din puțin, dar ce avusese de isprăvit se isprăvise — oftă el și se întinse leneș pe scăunelul cu trei picioare pe care îl așezase Pătru cel scurt.

— Îmi dați voie să vă iau de nas, dom'le Lucean, se prosti acesta iar, însă nu mai avură timp să rîdă, căci ciinele lui Năiță se repezi de sub finarul sub care se ascunsesese și se îndreptă spre poartă, lătrînd ascuțit, ca și cînd l-ar fi lovit cineva din senin cu o piatră în bot.

— Năiță, se auzi glasul fonfăit al lui Ciclop, ești acasă ?

— Cine e ? întrebă acesta ridicîndu-se de jos și luîndu-și de la gît ștergarul, deși cunoscuse bine glasul și nu era nevoie să mai întrebe cine este.

— Sfatul, răspunse fonfăit Ciclop, și leagă ciinele, că m-a mai mușcat o dată, astă-iarnă. Faceți ședință, ai ? întrebă Ciclop cînd intră în curte. Faceți ședință la Năiță, de dimineată ?

— Bă, tu la biserică ai fost ? îl întrebă Dumitru al lui Dincă în timp ce își punea mîna de lemn la loc. Ai fost azi la biserică ?

— De ce să mă duc ? se arată supărat și bănuitor de întrebare Ciclop, care rămăsese în picioare, fiindcă nimeni

nu-l poftise să stea, în timp ce și Năiță se așezase pe scăunelul lui, așteptînd să-l termine Pătru de bărbierit.

— Așa, să te mai sfințești și tu, că vine o vreme a dracu' și te găsește negrijit, nespovedit, și nu e bine.

— Nu duce tu grijă străină și unde mă duc eu, că eu pot să mă duc și mai departe...

— Du-te, intră în vorbă Pătru cel scurt, du-te, însă să nu te duci prea departe de casă, că te rătăcești și te pierzi...

— Lăsați, mă, omul în pace, interveni cu un glas moale și împăciuitoare Năiță Lucean, lăsați-l în pace, că omul are și el o misiune, n-a venit el degeaba pînă aici. Nu-i așa, Ioane ? se arată el înțelegător.

— Sigur, zise Ciclop, să vii după prînz să vorbești cu tovarășul Craina, că sîntem supărați pe tine, ai să vezi tu... și să iei cu tine și actele unde scrie că ai tu dreptul unde ai pus temeliiile fără autorizație, înțelegi ?

Mîna lui Pătru cel scurt se iuți, și în tăcerea care se lăsă după plecarea lui Ciclop, bărbieritul se scurse repede. Apoi, Năiță rămase singur cu muiera, care împietrise cu trochița de mălai în brațe. Vasilică deschise porțile larg și mîna în curte cei doi boi și oile — patru — pe care le mai aveau. Nu vorbea, nu înjura animalele, cum făcea el ca să se știe că a venit și că a fost cu treabă și duminica, fiindcă altfel era un copil harnic și iute la muncă, îi plăcea să lucreze mereu și mai ales îi plăcea să umble cu carul cu boi și să-i mîne el cu un glas îngroșat intenționat, ca să pară un om mare.

Părea supărat și parcă se ținea să nu plîngă, călca îndesat cu picioarele mici și desculțe pe pămîntul bătăturii, tare ca piatra și crăpat de atîta secetă. Avea fața spoită de lacrimi uscate, și Ghenica văzu și întîi crezu că s-o fi bătut iar, cum făcea de la o vreme, cu copilul din urmă al Tudorîței de la Sacoț, care murise și mai avea un băiat la „Secoritate“, și Vasilică, cum îl prindea pe copilul acela,

cum se lua cu el la bătaie în numele lui taică-său, care fusese arestat și dus de fratele acelui copil.

Dar Vasilică era supărat mai rău ca altădată, și Genica nu mai așteptă ca el să-i spună ce s-a întâmplat și îl întrebă cu un glas năcăjit, adică de asta le mai arde lor acum, de supărarea și de prostiile lui Vasilică ?

— Ce ai, mă, ce ți-e, iar te-ai bătut cu copilul Tudorei ?

— Nu, zise el, nu... și nu mai putu să-și stăpînească lacrimile, care șiroiră dintr-o dată pe obrajii lui mici și pistruiați.

— Atunci, ce ai ? ! se răsti Năiță la el.

— A fugit nenea, răspunse copilul printre sughituri, nenea Gheorghe a fugit la Craiova, la școala de șoferi.

Din drum se auzi iar vocea înfundată a lui Ciclop, care se întorsese.

— Să nu uiți și să vii cu actele, că e nevoie de ele. Altfel, faci drumul îndărăt. Auziși ?

Năiță nu înțeluse bine fonfăiala Ciclopului, îl văzu numai cum se întorsese din drum și cum se aplecase peste gard, gesticulînd, dar ce zicea nu pricepu, și aproape că nu pricepu nici ce caută Ciclop la poarta lui, ca și cînd n-avusesese de-a face cu el în ziua aceea, și vătășelul apăruse din senin. Se uita la el ca de departe și ca și cînd acesta nu stătea aplecat peste poarta lui, și nici muierea lui nu-l băgă în seamă, ședea împietrită cu trochița de mălai în brațe, și pe obrajii ei la fel de mici și de pistruiați ca ai lui Vasilică, obraji de copil — dar de copil îmbătrînit înainte de vreme —, și cu ochii parcă stinși, fără lumină, spălăciți, lacrimile șiroiau fără încetare și se scurgeau pe sub bărbie în nodul baticului negru.

Năiță se uita la ea și o văzu în doliu și nu se putu opri să n-o întrebe, fără nici un rost altfel, căci știa de ce plînge ea și pe cine jelește ea.

— Ce ai, muiere, pe cine jelești tu acum, că n-a murit nimeni, sîntem toți întregi și sănătoși, cui tragi tu a rău ? zise el mai răstit acum, în urmă.

Dar femeii atît îi trebui ca să izbucnească și mai tare în plîns și să blesteme ziua cînd a făcut-o pe ea Dumnezeu, să n-aibă ea parte de copiii ei, și aceștia să fugă prin străini de răul lor și să se piardă cine știe pe unde, și Năiță simți că blestemul acela îl lovește și pe el, care nu-l mai slăbise pe Gheorghe cu munca și cu ridicatul la piatră și la var și la nisip și cu sculatul din viul nopții, și băiatul ar fi zis într-un timp că el s-a săturat de omorît pămîntul, că se poate trăi și fără să omori pămîntul de dimineată pînă seara, și într-un rînd chiar zisese că el n-are nevoie de casa lor din Valea cu pietrele, să stea el cuc în mijlocul pădurii și să nu vadă oamenii decît cînd trec aceștia la tîrg sau cînd se întorc, însă ei crezuseră că vorbește și el așa, ca să nu se zică în vreun fel că se bucură că are casă nouă și că, astfel, se va da deoparte de ei.

Bocetul și blestemul femeii părea să nu se mai oprească, deși aceasta intrase în cunia mică și se apucase să mestece mămăliga cu o înverșunare plină de ură, și Năiță nu mai putea să audă bine ce mai scornește mintea înfierbîntată a femeii lui. Nici el nu o mai ascultă, și intră și el în casă și începu să răscolească într-o ladă veche unde țineau ei de toate — și lumînările copiilor de la botez, și lingurile de praznice, și beteala ei de cînd fusese mireasă, și chitanțe după dări și cote, și decorațiile lui de pe front, și o baionetă cu care se întorsese el din prima parte a războiului, cînd își luase singur o permisie de două zile, și baioneta o lăsase acasă să le-o arate Genica copiilor dacă el n-o mai veni, căci în sinea lui el considera că începuse alt război, și dacă din primul scăpase, nu se putea ști dacă va mai scăpa și dintr-al doilea, iar ea, Genica, să le spună copiilor cu ce baionetă făcuse tatăl lor un război întreg și cum atacase el cu ea pusă în vîrfurile armei pînă la dracu-n praznic — dacă nu s-o mai întoarce, bunînțeles. Se întorsese însă, și nu mai fusese nevoie să le spună copiilor nimic, sau erau aceștia prea mici, și el aștepta ca ei să mai crească și să poată înțelege povestea lui și cum își

petrecuse el tinereţurile, dar nici timp n-avuşese, căci de cum venise de tot acasă, se apucase să cumpere pământ, fiindcă erau săraci şi pământul era şi el sărac şi copiii se înădiseră unul după altul şi el crezuse că trebuie să le facă la toţi un rost şi cumpărase vreo două bucăţi cu chinuri mari şi cu palmele bătucite de nu se mai cunoştea podul palmei de ceafa boului.

Actele de cumpărare, pe care el le ţinea ca pe nişte dovezi ale puterii lui şi ale stabilităţii lui, fuseseră puse de muiere într-un peşchir nou şi virite în fundul lăzii cu firimitură de busuioc între ele, şi Năiţă trebui să scoată afară din ladă aproape tot ce se găsea în ea şi printre atâtea lucruri care nu mai aveau de mult nici o trebuinţă şi care nu erau nici măcar amintiri, găsi şi o oglindă cu marginile virite într-o ramă de scoici galbene. Scoicile se fărâmiţaseră şi nu mai rămăseseră decît vreo două întregi, parcă năpîrlise rama, dar oglinda vedea bine şi, fără să vrea, Năiţă se uită în ea şi se văzu cu o faţă de om străin, bătrîn rău, şi zbîrcit şi ars de soare ca şi cînd trecuse printr-un foc. Pe obrazul său ras proaspăt se încovrigau zbîrciturile venind şi din sus şi din jos, şi el se pipăi speriat de ce vedea în oglindă. Nu se recunoştea, parcă îl tăiasă cineva mărunt-mărunt pe obraz cu un brici şi el nu simţise, şi tăieturile se uscaseră, şi acum nu se mai putea îndrepta nimic.

Luă actele şi ieşi din casă în soarele ca un pojar, orbit de lumina ca o ploaie de foc şi întîi vru s-o strige pe Genica să-i spună că el pfeacă la Sfat, dar pe urmă se răzgîndi, fiindcă aceasta nu mai contenise din blestemat, acum blestema ziua cînd pusese ea de mămăligă cu acest om şi nu înţelesese că el o să-i bage pe toţi în pământ cu casele lui şi cu temeliile lui, de au ajuns ei să le fugă copiii din bătătură, şi ei să rămînă puştii ca Iov.

— Doamne, făcea ea cu glasul ei slab şi subţiratic de copil, Doamne, cum ne mai rabzi tu, Doamne, cu răbdarea ta mare ?

Năiță nu vru s-o mai asculte și plecă spre Sfat. urmărit de cei cinci copii strinși care de pe unde fusese, căci era duminică și erau și ei mai liberi. Stăteau iar ciucure lângă carul vechi, și Năiță își aminti că toată vara și toată toamna, pînă tîrziu, copiii lui cum se strîngeau acasă se înșirau ciucure pe lângă carul acesta, ca și cînd așteptau un semn de la el să plece încotrova. Nu se jucau și ei, ca alți copii, nu prea vorbeau între ei, stăteau posaci lângă carul de lemn și îl urmăreau din ochi pe Năiță, doar o zice : „Înjugă, mă Vasilică, sau Dumitre sau Titule, boii, că plecăm să aducem un car de piatră, sau să aducem apă de cîrămidă cu cîrătoarea, sau să luăm porumbii ăia din Sacot“, unde mai aveau o bucată de pămînt tot cît un loc de casă și unde Năiță se gîndise ca mai spre toamnă să mai ridice o temelie.

Acum mergea urmărit de imaginea celor cinci copii, așezați ca puile de rîndunică pe oiștea carului, și-i vedea ca și cînd se uita într-o fotografie, se uita la ei și putea să-i numere și să înțeleagă că Gheorghe lipsea, și atunci simți în piept o înecătură și se opri să ofteze, căci parcă se îneca, nu-i mai ajungea aerul.

„Cum o fi plecat el și unde s-o fi dus el ? — se întreba Năiță ieșind de sub niște fagi bătrîni pe o potecă strecurată la umbra pădurii și care scurta drumul lui. Cine putea să-i bage lui în cap chestia asta cu școala de șoferi ?“ — se mai întreba el, și nu putea în nici un fel înțelege ce-l făcuse pe acest copil tăcut și muncitor și ascultător, care nicio dată nu-i ieșise din cuvînt, să plece el în lume și să lase casa pe care i-o pregătise în Valea cu pietrele, ca fiind cel mai mare, după ce spetise la ea o primăvară întreagă.

Cînd pîteca îl scoase în drumul mare și iar în bătaia soarelui, dădu cu ochii de omul Tudorei din Sacot — prieten al lui bun, dar cu care nu mai vorbise de cînd fiul acestuia, ajuns ofițer la Securitate, îl arestase pe el și îl dusesese cu duba la Roian. Nici omul Tudorei nu mai ieșise în lume de atunci și mai ales de la moartea muierei lui.

Stătea numai pe lângă casă și se ferea de oameni, ca și când i-ar fi fost rușine de faptele copilului lui, și lumea chiar așa și credea, și în bună măsură cam acesta era adevărul, căci Alisandru fusese la viața lui, cum singur zicea, „un om potolit și la locul lui“, nu umblase după răutăți, și nici puiul de găină nu-l tăia, se ruga de vecini când Tudora lui, la cite-o sărbătoare, fura din propria ei curte o pasăre și se îndura s-o taie.

De când îi murise nevasta, omul Tudorei, cum îi rămasese numele și cum îl pomeneau toți când venea vorba despre el, umbla numai cu capul gol, ca și când ar fi vrut să se pedepsească singur în felul acesta, căci el se credea vinovat că ea murise așa de tinără și el nu avusese mai multă grijă de ea. Și acum era tot cu capul gol și neras, îmbătrânit și el și cam cocîrjat — i se păru lui Năiță, iar în spatele lui, cum venea spre el omul Tudorei, Năiță îl văzu mergînd pe ofițerul de securitate și fără să vrea simți că îl trece pe frunte o nădușeală, dar ofițerul era civil și cu capul gol și el nu prea cine știe ce îmbrăcat. Când omul Tudorei ajunse dinaintea lui Năiță, ofițerul, cu o față nedormită și parcă plinsă, cu ochii roșii de un nesomn lung, ca atunci când îl văzuse Năiță la Securitate cu doliu la rever, a doua zi după ce-l luase pe el și aflase că murise mamă-sa, ofițerul rămăsese mai în urmă și pusese capul în pămînt.

— Năiță ! se miră omul Tudorei când ajunse în fața acestuia. Să trăiești !

— Să trăiești ! zise și Năiță întinzîndu-i mîna, căci omul Tudorei parcă nu îndrăznea și chiar se arăta luat pe neașteptate de această întîlnire pe care n-o bănuise. Să trăiești ! zise iar Năiță fără nici o supărare în glas. Și văzînd că omul Tudorei pune și el capul în pămînt, ca fiu-său, adăugă, ca să mai îndulcească întîlnirea : Dumnezeu s-o ierte !

Omul Tudorei începu să plîngă, auzind pomenirea făcută de Năiță și ținîndu-l pe acesta de mîna începu cu un glas

îneacă, cum făcea mereu de cînd murise Tudora și el se în-
tîlnea cu cîte cineva, numai că acest cineva de azi era
unul dintre cei mai buni prieteni ai lui, și durerea din
inima lui se năpusti iar afară, ca să audă și acesta suferința
pe care o îndura el.

— Am rămas singur, Năiță, și s-a ales praful de viața
mea, și ea m-a lăsat ca pe nimeni pe lume, și acum uită-te
la mine și uită-te la amărîtul ăsta, care e copilul meu și tu
îl știi, nu l-ai mai fi știut, dar să știi că eu n-am avut nici o
vină și să fi văzut tu suferința și dorul Tudorei, ne-ai fi
plîns și tu de milă...

Năiță nu prea înțelegea bine vorbirea cam fără șir a
omului Tudorei, dar nici nu se îndura să-l întrebe pe
acesta ce vrea el să zică, și el nu înțelegea nimic. Se uita
ferit la ofițerul de securitate civil și cu capul gol și nu-i
prea venea să creadă că e tot ăla care îi scotocise lui casa
cu ciinele lup și-l luase cu el cu Gazul de la Raion și îl
amenințase. „Lasă, cetățene, că la noi spui tu tot, și laptele
care l-ai supt îl spui.“ Văzîndu-l cum stătea el acum, cu
capul în pămînt, scărmănînd praful drumului cu niște pan-
tofi roșiatici și noi, dar încolo cam ponosit, îmbrăcat cu
niște haine care parcă nu erau ale lui, își aduse aminte ce
bine stăteau hainele de securitate pe el și cum se gîndise
el atunci la soarta acestui băiat pe care ei — Năiță și omul
Tudorei, taică-său — îl trimiteau după țigări și el fugea
ca un titirez și zicea „Ține, nene Năiță“, și el îl mîngîia
pe cap și-i spunea lui taică-său : „Faci om din el, fra-
te-meu“, iar Pătru cel scurt, care și el era de față, unde
era Năiță, îi confirma : „Face, face, nu vezi că e numai
inimă în el și e țațoș ? Țista ajunge departe, dacă te ții
nițel de el, ajunge departe...”

— L-a dat afară, zise omul Tudorei, arătîndu-l pe
fostul ofițer de securitate, care tot nu se apropiase, și
Năiță rămase trăsînit auzîndu-l pe omul Tudorei. L-a dat
afară, continuă acesta, a făcut reduceri, dracu știe ce-a
făcut, și a prefirat la ei pînă pe-al meu l-a dat afară, și

acum a venit acasă, să aștepte pînă la noi ordine. Zicea „pînă la noi ordine“, ca și cînd ar fi povestit o întîmplare din război, cînd ei erau lăsați să aștepte în tranșee pînă la noi ordine ori să se retragă, cum făcuseră un an și jumătate, mereu, „pînă la noi ordine“, adică de înaintare, dar aceste noi ordine de înaintare de unde se retrăseseră ei nu mai veniseră niciodată și începuseră alt război.

Năiță se uita la fostul ofițer de securitate cu o tristețe atît de mare și cu o neîncredere în același timp în ceea ce spunea omul Tudorei, încît acesta nu putu să nu bănuiască faptul că Năiță se îndoiește de adevărul nenorocitei lor întîmplări și că nu e departe, poate, de gîndul că ei îl încearcă și că poate că și el, omul Tudorei, e acum băgat cu fiu-său și pus să spioneze, și se simți dator să întărească spusele lui.

— L-a dat, zise el, l-a dat de tot, s-a terminat, mă duc cu el acum la S.M.T.-ul de la Măldărești, ar fi acolo un post la cadrele lor, și șeful lui care l-a avut, un maiur, i-a spus să dea pe acolo să vază ce și cum, și dacă e ceva, să le spuie și lor să vază ce se poate face.

— Ce vorbești ? ! se miră Năiță prinzînd curaj, căci părea că acesta să fie adevărul, deși ceea ce auzea i se părea nemaipomenit și aproape de nepriceput, cum adică, să trăiască el ziua cînd ofițerul de securitate care îl arestase pe el să fie dat afară din Securitate și să meargă, ca el, pe jos pe sub măgură, și el să-i zică iar pe nume, cum îi zisese pînă mai acum doi ani ? ! Ce vorbești ? se miră el mai cu curaj, întorcîndu-se către fostul ofițer, care civil nu mai avea nici o înfățișare, semăna cu Culiță, cîntărețul de la biserică, fiindcă era scund, altfel și cizmele, și vestonul, și chipiul, și epoleții galbeni ce mai erau de el și îl mai înălțau, însă fără ele, cum era acum, și civil, părea leit Culiță cîntărețul, nici pe el nu stăteau hainele nemțești, și cînd venea la cîte-o sărbătoare mai îmbrăcat, parcă ar fi scoborît de-a-ndăratelea dintr-un autobuz în mers și îl

adunase cineva de pe jos și îl aranjase în fugă. Ia uite-te, domnule, pară nața încă neconvins, păi se poate așa ceva ?

— Se poate, răspunse omul Tudorei în locul fostului ofițer, se poate și nu se știe ce va mai urma, lăsa el să se înțeleagă că se poate aștepta la orice de-acum înainte.

— Păi ați făcut vreo prostie, Sandule ? se interesă Năiță cu aerul că e chiar îngrijorat de soarta fostului ofițer care îl arestase pe el și îl anchetase numai cu un an și jumătate în urmă.

În sinea lui încolțise o bucurie rea și vicleană și simțea o mare satisfacție să-i zică iar pe nume fostului ofițer care îl împinsese pe el că pe un animal în Gazul Securității, spunându-i mereu : „Vă cunosc eu pe voi, țărani ăștia, vă știu eu și măselele din gură“, dar nici nu avea curajul să-l tutuiască, și când îi mai zise o dată pe nume, se trezi adăugînd repede pe „dumneavoastră“.

— Ați făcut, Sandule, dumneavoastră, vreo prostie de v-a dat afară pe dumneavoastră tocmai acum, în mijlocul verii ? și zisese „în mijlocul verii“ cu o mirare și mai apăsată în glas, ca și cînd „în mijlocul verii“ ar fi însemnat o menorocire în plus și ar fi putut și cei care îl dăduseră afară să mai aștepte o lună, două, să vină toamna, cînd ar fi fost mai bine să te afli pe drumuri.

Dar ofițerul nu răspunse nimic și nici nu se apropie de ei, ridică doar din umeri, ce să facă, adică, asta era situația. Omul Tudorei înțelese însă unde bate Năiță și se grăbi să răspundă iar în locul lui fiu-său.

— N-a făcut prostii, dar n-a mai avut loc pentru el, dacă s-a redus, că nu l-a dat numai pe el, a mai dat și pe alții afară.

Năiță nu-l ascultase însă și, întorcîndu-se din nou către fostul ofițer, îl întrebă cu o spăseală vicleană în glas, făcîndu-se că nu-și mai aduce el bine aminte și de aceea se interesează de ce se interesează.

— Păi parcă dumneavoastră. Sandule, făceați oale mai înainte, ați aruncat roata, sau cum ? Apoi către omul Tu-

dorei, muștrător, însă tot pentru fiul acestuia, care nu se dezlipise de la locul unde se oprise și nici capul din pământ nu și-l ridicase : Vezi cum bate Dumnezeu, fratele meu, când bate, și cum m-a săpat el pe mine și cum nu mă știa el pe mine și zicea că nu mă cunoaște ?

— De, clătină din cap supus și smerit omul Tudorei, așa a fost, că nici cu noi nu mai vorbea, și mamă-sa a murit strigându-l pe el și io i-am trimis vorbă să vie, că ea se duce și vrea să-l mai vadă că l-a iubit, amărîta, și numai de amarul lui s-a stins și el n-a venit...

Năiță îi întinse mîna omului Tudorei și se despărți de ei repede și fără să se mai uite la fostul ofițer, altfel un băiețandru, nu împlinise douăzeci și trei de ani, și se pierduse de tot în hainele civile, care nu-i veneau deloc, erau ori prea mari, ori prea mici, făcute de gata și parcă puse pe el cu furca.

„E ceva“, își zise în sinea sa Năiță Lucean, care schimbase drumul, îndreptîndu-se spre casa lui Pătru cel scurt, să-i spună și lui ce pățise și ce văzuse. Uitase și de copilul care-i fugise, se gîndea că s-a întîmplat el ceva dacă a început să-i dea afară de la Securitate și chiar pe copilul Tudorei, care se înfipsea bine, i se părea lui, nu se putea crede că o să ajungă el să caute servicii la SMT la Măldărești. „E ceva — își zicea el —, înseamnă că și pe Craina asta poate să-l dea afară și să mai răsuflesc și noi, nu să mă cheme ei, ca acum, cu actele pămîntului meu, și să-mi trimită el vorbă că n-am autorizație să fac pe pămîntul meu ce vreau eu, temelie de casă sau de finar, sau ce am eu nevoie pentru mine și pentru copiii mei. E ceva“ — se încuraja el, scoborînd poteca îngustă și întortocheată care ducea la casa lui Pătru cel scurt.

În spatele casei acestuia, pe iarbă, la umbră unui cires mai bătrîn care roșise înaintea toamnei și de departe părea că luase foc cu frunzele lui lunguiețe ca niște flăcări, Pătru cel scurt pusese o pătură și dormea păzit de muierea

lui, așezată la capul lui și cu mîna prefirîndu-i părul tuns scurt.

„Al dracului Pătru ! — îi veni lui Năiță să rîdă. Doarme, și muierea-l scarpină-n cap, așa e cu omul sterp, el se iubește cu muierea pînă moare, nu ca mine, care unde pun capul jos, acolo adorm, el nu poate decît scărpinat...”

— Pătrule ! strigă el de departe, și muierea aceluia sări iute în picioare, rușinată și netezindu-și șoarțele negre, mototolite de statul pe ele.

— Nașule, făcu ea pe speriată, matală ești, ne găsiși dormind, mai mare rușinea ! Pătrule, se aplecă ea deasupra acestuia, mișcîndu-l, cu grijă, Pătrule, Doamne, ia-mă, scoal'-te, că a venit nașu și ne-a găsit așa...

— Domnule, începu Năiță pe nerăsuflăte, l-a dat afară pe copilul lui Turbatu, și acum umblă cu tac-so la Măldărești să-și caute servici !

Dar Pătru nu păru deloc mirat că l-a dat afară pe copilul lui Turbatu, ca și cînd era normal să fie așa. Ceea ce părea să-l mire pe el era că acesta umbla să-și caute servici.

— Ce servici ? întrebă el nedumerit. Păi ce știe să facă el, afară de oale, care a și uitat, că dacă nu faci în fiecare zi nu ți se mai dă mîna după gîtul oalei.

— A mai făcut și șoferie, zise Năiță gînditor, poate vrea să se angajeze șofer.

— A făcut pe dracu ! îl contrazise Pătru cu seriozitate. El a fost mai mult ajutor de șofer, ce, l-ai văzut tu conducînd mașina ?

Nu — se gîndi Năiță —, nu l-a văzut, dar toți știau că el plecase la școala de șoferi cînd plecase, și de-acolo s-au trezit cu el ofițer, și în aceeași clipă își aminti că și Gheorghe al lui fugise la școala de șoferi.

Scoborau priporul la vale amîndoi. Năiță mergînd mai înainte și cu pieptul parcă ar fi împuns pe cineva, cu pașii lui mari și legănați. Pătru cel scurt venind iute-iute în urma lui și mai dintr-o parte, ca să audă ce spune Năiță și să-i poată răspunde, deși de fapt mai mult el vorbea, și

Năiță doar din cînd în cînd îl întreba cîte ceva ce nu înțelegea el din vorbirea repezită și şuierată a lui Pătru, care alergînd cu mersul lui mărunț, ca și cînd ar fi călcat de două ori într-un loc, se mai îneca și îi mai pierrea și glasul.

— Poate să fie ceva, dacă a început să-i dea afară chiar din Securitate, se gîndea Pătru cu voce tare, ca să vadă ce va zice și Năiță, însă acesta nu-i răspundea, și rostogolindu-se după ei la vale, Pătru continuase, ca și cînd ar fi vorbit el singur prin curtea casei lui, cum avea obiceiul, mai ales cînd făcea el planuri și vrea să-și audă planul său : Nu se poate, domnule, să-i dea afară fără nici o socoteală, aici nu e vorba că s-a săturat ei de copilul Tudorei și i-a spus : „Du-te, neică, atît am avut noi nevoie de tine, acum ești liber, salutare !“ fiindcă și ăsta îi are și el cu ceva la mînă, că au arestat și au bătut toți, ca la clacă, nu s-a ferit unul de altul. Pe tine nu te-a bătut ? întrebă el dintr-o dată, cu o curiozitate care pe Năiță îl făcu să tresară și să-i aducă aminte brusc de ziua aceea cînd începuse interogatoriul, și el stătea dinaintea unei mese, și un ofițer tot așa de tînăr cum era copilul Tudorei îi împingea declarația s-o semneze, și el nu vrea.

— ăsta al Tudorei nu m-a bătut !

— Da alții ? se interesă Pătru pentru prima dată de cînd Năiță se întorsese de la raion.

— Nu m-a bătut, răspunse Năiță după un timp, urmărit îndeaproape de Pătru cel scurt, care se rostogolise spre el și i se uita drept în gură, cum era el mic și scund față de Năiță. Nu m-a bătut, însă unul dintre ei care striga mereu la mine și mă cam înjura s-a făcut o dată spre mine cu pumnul.

— Și ? zise Pătru cel scurt, care acum ajunsese înaintea lui Năiță Lucean și se oprise întinzînd mîna lui scurtă spre pieptul lui Năiță, adică să stea nițel și să-i povestească mai pe îndelete.

— Și aia. Deasupra biroului era tabloul, și eu i l-am arătat atunci și am spus : „Păi bine, măi tovaroșe, așa vă învață dumnealui, că ziceți că dînsul e tatăl poporului, și eu atunci cine dracu sînt, nu sînt eu poporul, adică ?“, însă el atunci a lăsat mîna în jos și a început să se uite la mine ca nărodu. „Mă, zice, tu nu ești poporul, tu să semnezi declarația, că dacă e să te bat, atunci să știi că poporul te bate.“ Însă, ce e drept, nu m-a bătut.

Soarele stătea să scapete deasupra Gurguiului cînd Năiță Lucean ieși din Sfat, urmat de Pătru cel scurt, care îl așteptase nemișcat pe o bancă de lemn pusă în sălița ce da spre ușa lui Craiță. În săliță mai așteptau niște țărani, și printre ei și Gheorghe Oțăt, și Pătru cel scurt, cum îl văzu, cum îl luă în primire, interesîndu-se dacă știe el, Oțăt, ce sînt și în ziua aceea, și cei care mai erau pe săliță se și strînseseră lingă ei, fiindcă erau vestiți pentru veselia lor drăcească și pentru felul lor de a găsi din nimic un motiv de făcut haz.

Oțăt însă nu prea avea chef, și Pătru înțelese repede și aplecîndu-se spre el, îi șopti la ureche :

— Te-a chemat ăștia, Craina, careva dintre ei ?

Oțăt se uită la el trist și, cu aerul că nu mai vrea el să descoasă acum tot ce era de descusut și fără să-i răspundă, începu să se caute prin buzunarul laibărului după tutun. Pătru cel scurt nu avea însă răbdare să stea fără să vorbească și-l luă în primire pe Nicu lui Nae, care și el venise tot chemat. Urcase scările primăriei schiopătînd, cu piciorul lui șoldit de cînd căzuse în copilărie de pe o claie de fin căreia mai rămăsese să-i pună moțul, și el, întinzînd furcă să ia o ultimă pală de fin, trecuse dincolo de vîrfurile clăii și alunecase, oprindu-se într-un gard. Acum, însă, se vedea că nu numai piciorul șoldit îl face să urce scările greu, căci pe la jumătatea lor fusese nevoit să se ajute și cu mîinile, spre marele haz al lui Pătru cel scurt, care se repezi înaintea lui.

— Ce faci, mă Nicule, porniși cu mătăniile, păi aici ești la primărie, mă, nu la biserică, ori rămăseși afumat de azi-dimineață, de cădelnița lui Sofronie ?

— Nu huli, zise Nicu, ridicîndu-se binișor de jos cînd ajunsese în capul scărilor, nu huli, știi cum zice Simion Popescu, nu huli și zi Doamne ferește !

Se făcuseră patru pe banca de lemn de la ușa lui Craina, unde intrase Năiță, și cînd acesta ieși, Pătru înțelese că a stat mai bine de două ceasuri înăuntru și că ei nu băgaseră de seamă timpul, ținîndu-se de ale lor.

Dinăuntru și Năiță îi auzise într-un timp, și mai ales auzise glasul lui Nicu lui Nae, care se lăuda cu copilul lui ofițer, însă era ofițer de infanterie, se gîndise Năiță, n-are nici o putere.

— Am copil ofițer, zicea Nicu lui Nae, ofițer și deștept. Nu e prost copilul meu, adăuga el, auzi mă Pătrule, ori n-auzi ? Nu e prost, ai auzit tu de ofițer prost ? Că tu ai făcut și războiul, ai auzit, putea el să se facă ofițer dacă era prost, Pătrule, putea ?

— Nu putea, răspunse Pătru cel scurt, dar Năiță nu mai auzi restul răspunsului, acoperit de rîsul celor de pe sală, și tocmai atunci intrase în discuție și maiorul acela de securitate de la Raion care îl dusesese la primul-secretar cînd îi dăduse acesta drumul, după ce îl întrebasese dacă el credea că Năiță Lucean este dușman de clasă și așa arată un dușman de clasă.

Pe urmă iar se auzea glasul împleticit al lui Nicu lui Nae, care se văita acum de muiera lui, cum făcea întotdeauna cînd se pilea nițel, și lui nici nu-i trebuia prea mult ca să nu se mai înțeleagă biata femeie cu el.

— Auzi dumneata, Pătrule, mă Pătrule, auzi dumneata, muiera mea e specială, auzi dumneata, ea ziua doarme, și noaptea se hodinește, însă copiii mi i-a făcut deștepți, nu mai am nevoie de ea.

Năiță se uitase pe fereastră și văzuse cum trece soarele culmile spre Oarbă, unde și el avea niște pruni pe o față

de pământ îngustă și de unde mai niciodată nu apucase să culeagă roadele lor, fiindcă erau pe marginea unei poteci și care trecea, nu putea să nu întindă mîna, prunii fiind bătrîni și căzuți, însă fața de loc era bună pentru vie și el se gîndise să pună niște araci cu viță novă, dar timpul nu-i mai ajunsese, iar acum se dovedea prea tîrziu.

Craina stătea dincolo de birou, cîhîia și-și ducea batista la gură și se uita la Năiță, așteptînd un răspuns din partea lui. Auzea și el discuția de la ușa încăperii, de pe săliță, și se gîndea că în seara asta n-o să scape prea devreme, deși era duminică și ar fi avut tot dreptul să se mai odihnească și el.

— Eu, rupsese, într-un tîrziu, Năiță Lucean așteptarea celor doi pe care-i ascultase la început mîi speriat, căci nu se așteptase să-l găsească în birou la Craina și pe maiorul de securitate mai ales că în curtea Sfatului nu se afla nici o mașină care să-i dea de bănuît, apoi mai destins, însă nu de tot, fiindcă nu prea înțelegea ce se leagă și care ar fi exact legătura dintre motivul chemării lui Craina cu actele pe pămînturile unde zidise el temeliile și prezența acolo a maiorului, care părea că mai mult îl sfătuiește pe Năiță, fiindcă tot se află acolo, decît că a venit „espre“, pentru el. Eu, răspunse Năiță în sfîrșit, am, cum știți și dumneavoastră, o situație mai grea, că eu am și mulți copii și nu mai poci eu să fac cum făceam cînd eram mai tînăr și n-aveam copiii ăștia, sînt legat de ei de mîini, sînt legat să lucrez pentru ei și să le fac lor și să le dau lor socoteală.

Explicînd astfel situația lui grea — cum o socotea el —, Năiță Lucean își dădu seama că el de fapt nu fusese niciodată tînăr și de capul lui și în putere să facă el cum vrea el, căci tinerețea lui se trecuse în război, și copiii veniseră sfoară, unul după altul, și el nu mai avusese cînd să fie tînăr și să facă el cum i-ar fi trecut lui prin cap și că de fapt niciodată nu se gîndise la nimic altceva decît cum să încherbe sărăcia și s-o lege la gură ca să poată dormi și el

o noapte fără s-o audă strigîndu-l să se scoale și să se apuce de treabă.

— Și cînd ar fi? mai întrebă el, strecurînd fără să vrea o scînteie de speranță în mintea celor doi care-l ascultau. Cînd s-ar pune ea problema, fiindcă dacă am apucat să vorbesc eu cu tovarășul prim cum am apucat... dar aceste din urmă cuvinte le adăugă din viclenie, ca să le amintească celor doi de faptul că el se cunoaște cu tovarășul prim și că ei n-ar trebui să piardă din vedere împrejurarea.

— Păi toamna asta, la iarnă, cel mai tîrziu în primăvară, ar cam fi cazul, răspunse Craina, așa că...

— Așa repede? mai întrebă Năiță surprins de ceea ce auzea, pentru că într-o vreme i se păruse că discuția e făcută ca să-l sperie pe el și să nu mai ridice zidurile peste temelii, să se ia și alții după el și să nu se mai poată face colhozul cînd o fi cazul, însă acum înțelegea că acest caz se apropiase, era vorba de toamna asta, de iarna asta, de...

— În primăvară trebuie să ieșim și noi la lumină, zise Craina, și maiorul îl întări:

— Cel mai tîrziu!

Cînd cobora scările cu Pătru cel scurt după el, îl auzi pe Craina strigîndu-l pe Gheorghe Oțat, în timp ce maiorul trecuse dincolo, la telefon, și striga în pîlnie să-i trimită o mașină la Cornul-Caprei.

Măgura se scufundase într-o ceață albăstrie, parcă ar fi tras cineva deasupra ei o pînză de borangic. Era cald, o căldură grea, însă începuse să se simtă și răsuflarea Cernei, mai răcoroasă, și mirosea a miriște arsă de secetă. Deasupra podului Cernei, în văzduhul vioriu scînceau niște corori, și vreo două muieri care se duceau spre sat se opriseră să-i caute pe cer, cu mîinile streășină la ochi.

— Bem și noi o țuică? întrebă Pătru cel scurt, care văzuse pe fața lui Năiță semnul unei neliniști necunoscute pînă atunci. Ochii lui albaștri, ca spălați de lacrimi mereu,

căpătaseră iar lumina aceea cu care se întorsese cînd îi dăduseră drumul de la Raion.

Matul gemea de lume, și Difuzor striga mereu, cu glasul lui măcăit de rață :

— Vinee, vinee, și gata, am făcut și plata !

Năiță intră pe ușa dată de perete, făcîndu-și loc printre oamenii care se înghesuiau unul într-altul, fiecare cu cîte un țoi sau cu cîte un pahar în mină, și se duse lîngă tejghea, dar cînd vru să comande și Difuzor se apropiase de el aplecîndu-se peste tejghea, băgă de seamă că Pătru cel scurt se pierduse prin lume.

— Pătrule ! strigă el, dar nimeni nu-l auzi, căci toți vorbeau tare și atunci strigă și Difuzor — ca să-l ajute, chipurile :

— Atențiuneeee ! și se făcu liniște. S-a pierdut domnul Pătru cel scurt !

— Nu s-a pierdut, răspunse acesta ieșind pe după umărul lui Năiță. Sîntem aici, prezent !

— Două țuici mari, comandă Năiță Lucean, tot tare și supărat, dîndu-i lui Difuzor să înțeleagă că n-are nici timp, nici chef să stea cu el la povești.

Rezemat de tejghea, se afla și Dumitru lui Dincă, făcut și el nițeluș, îi povestea unuia, Lazăr al lui Cîstôrache al lui Gagă, un om mic și negricios și părăind mereu prăpădit, chiar și cînd rîdea, parcă îl durea ceva și se strîmba de durere, nu rîdea, care lucra la un Mat pe valea Cernei, dar care cum venea acasă se ducea iute la Mat, să ceară o cinzeacă să se răcorească și el în liniște, „fiindcă unde e țuică multă nu-mi vine să beau“.

— Să vezi, domnule, ovreiul dracului, le-a pus la nenorocirii ăștia cîte un dinte, doi, în locul unde mestecă ei mai tare, și a dispărut, adică acum să se ducă ei după el tocmai la Craiova, că a lăsat adresa espre, cînd o vedea ăștia cum se mestecă de bine mămăliga cu dinții ovreiului să se ducă prin lume după el, să le pună și restul de dinți, și m-a incurcat și pe mine, că mi-a promis că-mi face el

roșt de o proteză nouă la mină, da să mă duc și eu după el la Craiova...

— Mi-a pus și mie un dinte de aur, zise Lazăr al lui Costorache al lui Gagă.

— Unde ? întrebă iute Dumitru lui Dincă.

— În gură, unde dracu să mi-l pună ? Însă mie mi-a căzut la o săptămână. mi-a căzut în mină când îl pipăiam, puteam să-l și înghit, mai zise el, îngrijorat de ceea ce ar fi putut să i se întâmple dacă ar fi înghițit dintele.

— Și te-ai uitat la el. mai întrebă Dumitru lui Dincă, era de aur ?

— De, răspunse dezamăgit Lazăr, alte materiale, atita că sclipește. Însă eu n-am timp să mă duc după el, că deocamdată la noi nu se dă concediu.

Dumitru nu-l mai ascultase pînă la sfîrșit, căci dăduse cu ochii de Năiță și de Pătru cel scurt, și se întorsese spre ei, lăsîndu-l pe Lazăr uitat, cu țoiul lui în mină.

Lazăr căută un timp din ochi pe cineva lîngă care să se ducă și cu care să intre și el în vorbă, că bărbații la circiumă, apoi se lăsă păgubaș și se lipi de teighea singur în atîta lume, nebăgat în seamă și nevăzut cum era întotdeauna și cum de fapt se și obișnuise. Nici măcar faptul că el se afla în servicii nu-i impresiona pe cei din satul lui, și el trecea printre ei ca nimeni.

— Aici erați, măi fraților ? se înveseli Dumitru lui Dincă, văzîndu-i pe Năiță și pe Pătru cel scurt. Atunci, s-o luăm de la început. Ce vrea mă, Craina, de te chemă cu actele ?

— Ca să nu mai lucrez, că mă amendează, zise Năiță sec, ciocnind cu Pătru cel scurt, care atunci auzea și el de ce îl chemase Craina pe Năiță.

— Și ce să faci cu temeliile ?

— Nimic, zise Năiță. Să nu mai zidesc.

— Și ? strigă la el din senin Dumitru lui Dincă, pe care țuica îl luase binișor în primire. Uitîndu-se la Năiță și auzind ce spunea acesta, el îl vedea pe Craina și la el striga

acum : Și ? strigă iar, înfigîndu-se în Năiță și ridicînd țoiul amenințător către el.

— Și gata ! Vine colectivizarea, zise Năiță, iar Dumitru rămase încremenit, cu țoiul ridicat în sus deasupra capului și amenințător spre Năiță.

— Te faci monument, Dumitre ? întrebă cu glasul lui măcăit, de rață, Difuzor, pe care gestul lui Dumitru îl distra teribil. Rămii așa, că te face monument, adăugă el repezindu-se peste teighea și apucîndu-l pe Dumitru de mîna cu țoiul.

Ieșise luna, o lună de pomină, cît gura unei fîntîni, și Măgura stătea sub-lumina ei ca spinarea unui urs bătrîn și obosit, ieșeau aburi parcă din spinarea ei, care de secetă și începuse să roșească spre vîrfete, acolo unde creșteau mes-
tecenii, și chiar fagii se cam opăriseră, și frunza lor înce-
puse și ea să bată spre toamnă.

Fusese ultima zi dintr-o vară caldă și secetoasă, și dintr-o dată toamna se coborîse deasupra Cornului-Caprei, cu o blîndețe dulce și cu un miros ascuțit de izmă creată. Cineva, o fată sau o nevestă fugită de acasă, cînta pe sub poalele Măgurii în drumul ei spre unde o chema sufletul, și glasul ei sfișia liniștea nopții, legănat și stingîndu-se de dor : „Cum trecui, vară, prin tine, cu arșița după mine...”

— A cui o fi asta ? întrebă Năiță Lucean, dar Pătru nu răspunse, se gîndea în altă parte, și nici glasul acela nu-l auzise bine, trecuse de miezul nopții, cîntau cocoșii în răs-timpuri, dinspre Cerna suia venind pe urma lor susurul apei ca un vînt ușor și chiar simțiră o adiere rece pe măsură ce urcau sub poalele Măgurii. În dreptul casei lui Pătru se despărțiră, și Pătru se strecură repede în curte. Cîinele nu era acasă și nici lampa nu era aprinsă în așteptarea lui. Pe treptele scării, femeia lui Pătru ședea ca o umbră, cu coatele sprijinite pe genunchi și bărbia în pal-mele ei mari, de bărbat.

Pătru se așeză lingă ea fără să zică nimic, uitîndu-se în lumina lunii la ce agonisise el în curtea aceea și la cele două

oi care dormeau lângă o stivă de lemne pregătită de el pentru iarnă.

Mai erau multe de făcut pe lângă această casă nouă, și Pătru le vedea pe toate, însă nu mai avea puterea visului de mai înainte, le vedea ca și când n-ar fi fost visele lui, nu mai aveau sufletul și viața de mai înainte, erau seci și mohorâte, și cum le ridica în picioare, cu puterea minții lui, niște cotețe și niște adăposturi pentru lemne și pentru un car pe care vrea el să și-l întocmească și o cunie de vară și o magazioară pentru cite nu se strîng la casa omului, toate se surupau și se făceau mușuroaie de pămînt și rămînea curtea așa cum era de fapt și cum i se părea și lui că este, golașă și cu cele două amărîte de oi ascunse de stiva de lemne de fag.

Ședeau amîndoi pe treptele scării neterminate, din spațele casei, și nu-și vorbeau — femeia ghemuită spre umărul lui de cînd se așezase lângă ea și el îi simțise răsuflarea încălzindu-i spatele, dar iar i se părea străină, cum îi fusese de la început, fără să vrea el ea se rupsesse iar de ființa lui, și cînd încercă să-i spună și ei ce se apropia de gospodăria lor și ce i se întîmplase lui Năiță Lucean și cum îi fugise acestuia și copilul pe care îl iubise acesta și pentru care se spetise să-i facă o casă, Pătru cel scurt înțelese că nu poate să se întîlnească cu ea în necazurile și suferința lui, așa cum ar fi vrut el.

În ochi îi săreau mereu cele două oi, care, nu știa de ce, îi apăreau chinuite și pipernicite și mereu nemîncate și slabe, și două, cum erau, se înfățișau dinaintea lui ca o imagine a sărăciei și propriei lui neputințe de a mai da înainte, în viitor. Îl și vedea pe socru-său cum îl amînase cu ele o toamnă întreagă și cum se certase cu el, și acesta sta mut și-l asculta, nu zicea nici măcar „Ai răbdare, mă Pătrule, să mai încherb și eu niște bani și cumpăr dracu' oile alea și scăpăm de rușine“. Nu. El tăcea și fuma și numai muierea lui, rea de gură, toca repede ca o meliță fără cîneapă, pe uscat, că „Nu te gîndești și tu, Pătrule, că nu

mai sîntem străini acum și, tu ne vii ca și un copil și nu sîntem departe, ca să zici că nu ne mai întîlnim", dar de oi nici ea nu pomenea nimic.

— Nu te culci, Pătrule ? întrebă sfioasă muierea lui. Pătru cel scurt, ridicîndu-se de pe treptele de piatră și așteptîndu-l să se ridice și el și să meargă împreună în casă.

Cîinele, care pînă atunci bîntuise prin sat „cine știe pe unde, ca un pirlit, nici în el nu mai poți avea încredere — se gîndi Pătru, — cît e el de cîine și îți mănîncă mămăliga din mină" — cîinele lor, mare cît un vițel, sări gardul înalt ca o furtună și, dînd cu ochii de Pătru în capul scărilor, se sperie și scînci ca și cînd l-ar fi lovit, apoi se strecură spăsit în cotețul lui de la capătul stivei de lemne, ridicînd oile de unde ședeau ele și dormeau și gonindu-le prin curte.

— Nu te culci, Pătrule ? mai întrebă ea o dată, însă el nu o băgă în seamă.

După un timp se ridică și el, înjurînd și scuipînd în locul unde șezuse.

— S-a duș dracu' și vara asta. Vine toamna.

Capitolul X

POMANA

Trecuse o săptămână, cumpăna timpului începuse să incline spre toamnă, se răcorise noaptea bine de tot, diminețile cădea o rouă argintie și tăind ca un brici în tălpile goale ale țăranilor de la Cornul-Caprei, frunza prunilor și a merilor se pătase, mestecenii ruginiseră și ardeau ca niște făclii pe vârful măgurii, și vulpea începuse și ea să bată cotețele și să jefuiască, însă cu alegere, căci nu lua deocamdată decât pui din vara aceea, numai într-un rind greșise și luase și un cățalandru de vreo lună de zile care dormea, aiurit de joaca de peste zi, chiar în cotețul găinilor lui Gheorghe Oțăt.

— Domnule, așa ceva nu s-a mai văzut, povestea acesta. Anafura mamei preacuvioasei Ciripoaia care s-a încurcat în tinerețele ei cu mucenicul Mucălău de la pod ! Nu s-a mai văzut să ajungă ea vulpea să ia și ciinele din coteț, înseamnă că vine o sărăcie de ne ia mama dracului pe toți.

— Da asta, Ciripoaia, de unde ai mai scos-o, e și asta în calendar ? se interesa Pătru cel scurt, care ținea zdravăn de picioarele unui berbec gras pe care îl belea Gheorghe Oțăt, asistat de Dumitru lui Dincă.

Îl spinzuraseră de gard, și acum Gheorghe Oțăt îl „ferchezuia“, cum zicea el, pregătindu-l pentru pomana de Sfînta Mărie mică, de care îi mai despărteau două zile. Era visul lui Pătru cel scurt să se așeze la casa lui, și cînd s-o mai înherba nițel să facă și el de Sfînta Mărie mică un praznic și o pomană în amintirea bătrînilor la ușa cărora crescuse el, deși acesta era numai pretextul, ambiția lui din copilărie fiind să ajungă să facă și el un praznic cum făceau mai toți oamenii mai avuți și să cheme și el lume să se vadă că a ieșit și el la lumină, are nițică dare de mîină, și la un sfînt poate întinde și el o masă cu peșchire albe pe ea și poate aprinde și el focul sub niște oale de pămînt cu ciorbă dulce și ciorbă acră, cu varză dulce și varză acră și într-o vatră cu berbecul pus la fript în țăst și cu ce mai trebuie pentru un praznic și cînd e masa pusă și lumea așezată către prînzisor să vie și popa și să-și puie patrafirul să sfîntească pomana și să-i pomenească pe-ai lui morți, să să vadă adică bine că se trage și el de undeva, că are și el un mort al lui, ca un părinte, și că nu e numai Pătru cel scurt săracul de el, ăsta n-are pe nimeni pe lume și mai este și sterp.

— De unde zici, mă Gheorghe, că ai scos-o pe Ciripoaia asta, că asta nu m'ai crez eu că e în cîlindar dacă a apucat ea să se încurce cu al lui Mucălău de la pod.

— Acum să nu crezi tu, zise Gheorghe Oțăt, că muce-nicele astea n-au avut și ele ce le-a trebuit, că am citit eu într-o carte de una nu-ș' cum dracu îi zicea, dar nu era de pe la noi, muiere frumoasă și a păcătuît ea cît a păcătuît, că astea din Asia Mică stau cîte cincisăse la un bărbat, altă treabă n-au, stau la umbră, și cînd el are nevoie face din dește și o arată pe una, și aia vine.

— Cum face Dumitru, rîse Pătru cel scurt, face din deștele mîinii bune și vine Victorița. Vine, mă ? se prăpădiră ei de rîs.

— Nu mai vine, făcu un gest de netrebuință Dumitru, care cu singura lui mînă bună se chinuia să ascută un cuțit pîe o gresie de coasă.

— Nu mai vine ea sau nu mai are la ce, se întoarse Gheorghe Oțat către Dumitru.

Ajunsesse la capul berbecului și se chinuia să-i scoată coarnele mici prin găurile pe care le făcuse în blană în jurul lor.

— Ține, mă Pătrule, dracu' de cornul ăsta, că nu mai terminăm și ne-apucă Sfinta Mărie cu berbecul netăiat !

— Și cu Mucălău cum e, mă ? se întoarse Dumitru lui Dincă către Gheorghe Oțat, la masa de Sfinta Măria pe care Pătru cel scurt o întinsese în poiana din fața casei, așa cum și-o visase el, cu peșchire albe și plină de străchini aburinde și cu mămăligile cît banița întinse pe cîrpătoare noi de fag și în fața fiecărui om cu muierea lui o sticlă de o jumătate de chil cu țuică de zarzăre și talerele cu berbec copt și ardei iute pe lingă fiecare lingură de lemn și el alergînd de la unul la altul, adică ce-i mai pofteste acestuia inima, că se găsește, au făcut și ei, nu sînt chiar de tot, n-o fi chiar ca la alții, care sînt mai avuți și mai situați, dar și la noi se mai găsește, mai iei, nașule, o țuică, să mai aducem, ajunse Pătru în dreptul lui Năiță Lucean, așezat cu Genica lui în capul mesei, însă el nu prea mîncea cîne știe ce, mai mult se făcea că bagă lingura în ciorba acră și de fapt mai mult își muia buzele decît sorbea fiertura cu miros de leuștean, din care ieșeau aburi gustoși cu miros de slănină fiartă și din care niște mătrăcuci așezate mai la coada mesei răsuseră vreo două străchini, iar acum o femeie le-o aducea pe-a treia.

— Luați, Aurico, luați, că mai este, avem și pentru rîndul doi, le îndemna ea.

Dar rîndul doi nu era, că n-avea cine mai veni la masa lor, toți se împărțiseră în ziua aceea, care se nimerise și frumoasă, pe la mesele întinse prin jurul bisericii. Numai Pătru făcuse pomana dinaintea casei lui, căci de acolo se

vedea bine și biserica, și se vedeau bine și celelalte mese, ca la cinematograf.

— Cum e, mă, cu Mucălău ? se interesă iar tare Dumitru lui Dincă, umplîndu-și cu mîna bună ceșcuța de pămînt ars și smălțuit pe care se mai vedea scris „Hurezu“.

— Al dracului Dumitru lui Dincă ăsta ! intră în vorbă Nicu lui Nae. Cum a avut el noroc de i-a retezat mîna stîngă, că altfel trebuia să-i pui eu țuică în ceașcă.

— Nu mai apucam eu de la tine, se îndoi Dumitru lui Dincă de sufletul bun al vecinului său de masă.

Acesta se așeză cam cu spatele la muierea lui, Ioana, care nici nu bea, nici nu mîncă, mușcase dintr-un ardei și pesemne că o arsese zdravăn, căci o trecuseră lacrimile și îndesase iute după el vreo doi dumicați de mămăligă, iar acum sufla ușurel și rușinată cînd spre buza de sus, cînd spre buza de jos.

— Nașule, să-ți mai pui, mă, o țuică, se îndemna Pătru cel scurt pe lîngă Năiță Lucean.

— Lasă, că-mi pui eu, îi făcu un semn de liniște Năiță, vezi de ăilalți, să fie lumea mulțumită.

— Este, răspunse de lîngă Năiță o mătușă care se roșise la față de atîta țuică și de atîta varză acră de cîtă mîncase și mereu se afla cu gura plină și cu un obraz umflat de cocoloșul de mămăligă, pe care-l înghițea mai mult nemestecat, căci nu mai avea dinți nici pentru atîta. La anul, Năiță, zise ea ca o scuză parcă, nu mai apuc Sfînta Mărie, Doamne iartă-mă, faceți praznicul fără mine, și mai bîgă în gura, și așa plină, o lingură cu vîrf cu varză dulce acum.

— Păi unde te duci ? se interesă Simion Popescu, care și el venise la Pătru cel scurt cum se terminase slujba la biserică, unde iar cîntase afumat cîntecul lui cu „Foaie verde de dudău, mă suii într-un podeu să vorbesc cu Dumnezeu“, și popa ieșise repede din altar, deși nu era rîndul acestei ieșiri. și-i făcuse un semn cu degetul, adică „nene Simioane, se poate tocmai la ziua asta mare, la hramul

sfinței biserici ?” și Simion și dăduse drumul glasului lui frumos și cam pe nas, „Miluiește, Doamne, pe robul tău și...” iar popa n-avusese încotro și, retrăgîndu-se în altar și trăgînd perdeaua de un șnur ca pe o cortină deasupra ușilor împărătești, îl pedepsise cu un verset — „și iartă păcătoșilor cele cu voia și fără voia lor...” — apoi către Culiță cîntărețul, destul de tare, căci era supărat și se auzi și în biserica mică, de lemn, plină cu mătuși și cu colive de orez mai mult decît de grîu : Să-i spui lui nenea Simion că decît să mai vie el beat la slujbă, mai bine să nu mai vie...

Și Simion cum se terminase slujba, cum plecase la Pătru la masă, nu mai stătuse nici la împărțirea colivelor, ca altădată...

— Unde te duci, Veto, la anul, de facem noi pomana fără tine ?

— Păi unde să mă duc ? răspunse mătușa rîzînd înfundat și iar cu gura plină de varză. Unde-o să te duci și dumneata, că n-o să împărțim noi pămîntul, ne mai ia și pe noi popa Sofronie.

— Ce vorbești ? se enervă pe neașteptate Simion Popescu, pe care nu ipostaza retragerii lui din această lume îl supărase, ci posibilitatea de a se retrage el cu această Vetă, care înfuleca pe nerăsuflăte ca proasta de se și mira unde dracu bagă ea atîta varză, și mai ales împrejurarea ca popa Sofronie să aibă șansa de a-l strînge pe el de pe lume.

— Cred că te duci singură, Veto, zise el, pe mine să nu contezi. Ia uite-te, domnule, vine omul la o masă ca la o petrecere, și mătrăcuca dracului îmi face ea mie socoteala cînd mă duc eu și cu cine mă duc... Pune, mă Pătrule, la mine, dacă Năiță nu vrea, și întinse ceașca de pămînt către Pătru, care stătea lîngă ei cu o sticlă într-o mînă și cu o ceașcă într-alta ca să mai dea și el noroc.

— Da la tine nu vine mă popa să sfințească și el masa asta ? se făcu întrebător un moșneag de peste măgură, care se rătăcise intenționat la hramul bisericii din Cornul-

Caprei, doar o apuca și el o masă, și uitindu-se mai atent la el, Năiță îl recunoscă pe moșul surd cu cele două fete care se judecaseră înaintea lui când cu procesul cu cotele.

Vorbea cu același glas pițigăiat și murea la fel de ris din orice, deși era limpede că mare lucru nu auzea el din ce se vorbea, fiind surd și nițeluș și cam năuc.

— Nu vine popa ? mai strigă el către Pătru, aflat lângă Năiță Lucean în capul mesei.

— Lasă, mă neică, popa și mănîncă matale liniștit, că cu popa e altă socoteală, ori nu poți băga în gură de grija popii ? îl apăsă muștrător Gheorghe Oțat pe mîna cu lingura întinsă înainte, și cum scăpă din apăsare, cum se repezi cu ea în ciorba fierbinte, alegînd cu grijă bucatele și strecurîndu-le ca să găsească una mai mare, dar ele, bucățile de carne, fuseseră tăiate cu mare grijă de muierea lui Pătru cel scurt, toate cam la fel, să nu fie vreo supărare.

Dar nici Gheorghe Oțat nu se putu opri să nu reia întrebarea moșului cu popa, care nu venise la masa lui Pătru să o sfințească, și la sfîrșitul slujbei, când muierea lui Pătru se dusesese cu coliva să ia Culiță și de la ea măcar două linguri pentru ai lor, ai bisericii, cum făcea cu toate colivele, popa intervenise cu „mulțumesc, nu mai e nevoie, că s-a strîns destul“ adică n-are nevoie de coliva lor, și muierea înțelese că el este încă supărat pe Pătru și că nu va veni să le sfințească nici masa, îl trimisese pe un cîntăreț mai bătrîn cu cădelnița și îi afumase acesta nițel și plecase.

— Sfinția-sa e ocupat, că sînt mese multe, iar dumneata, Pătrule, n-ai vrut să pui masa lângă biserică la fel cu toată lumea, așa că numai când o termina acolo vine și pe la dumneata, mîncăți pînă atunci, că de tîmîiat tîmîiez eu...

— Domnule, zise Pătru cel scurt ca să audă acum toată lumea, eu am fost săptămîna trecută la tîrg să mai iau niște talere pentru ziua de azi, și popa nu, că să-i iau și lui un sac de porumb și să-l aduc la protoierie, unde se află el, și eu, binevoitor, i-l iau, domnule, din obor, i-l

duc cu spatele la birou unde șade protopopul și mă interesez unde e popa-l nostru și un contabil, nu-ș' ce dracu' era, zice că e cu preacucernicul în ședință cu toți popii. Mă dau eu binișor pe lângă o ușă deschisă unde mi-arătasese omul, și-l văd pe popa-l nostru băgat mai în fund. Erau pe bănci toți popii din raion, negri toți și cu pălăriile în brațe și supărați, și înaintea lor o maică, stareța de la mănăstire, plîngea cu lacrimile pe obraz, și de după masă protopopul certa la ei, tot în picioare. „Se poate, sfinți părinți, să ne facem dracului de rîs să vie miliția cu cîinele, doamne ferește, să se ducă vestea de sfînta noastră protoierie, dați ochelarii preacucernicei, că nu vede muierea neam și i-a avut în ședință, se poate să pățim noi rușinea asta ? Lasă, preacucernico, nu blestema, se întoarse protopopul spre stareță, care mărunțea din buze iute și începuse să facă și din mîină semnul mătaniei, lasă, nu blestemați, c-a făcut careva o glumă și vi-i dă, nu cumva dumneata, părinte Sofronie, care, cum ți-e obiceiul, te ții de drăcii, hai, nu e cu supărare, e omenească gluma, hai.“ „Doamne ferește ! tună popa Sofronie, cu un glas gros și dogit. Doamne ferește, sfînția-voastră, păi cu preacucernica să glumim noi ! ?“ „Hai, sfînților“, se cam supără protopopul, uitîndu-se pe fereastră și văzînd cum pleacă lumea de la tîrg.

Pătru cel scurt rămăsese cu gura căscată de ce auzea și, fără să vrea, furat de ședința popilor, se trezise înăuntru lângă peretele din spatele băncii pe care stătea protopopul și uitîndu-se de tot și fiind și obosit, se așezase amărit pe bancă lângă acesta, încît cînd se treziră nițel din încurcătura în care se aflau, căci maica stareță își aduse aminte că are ochelarii legați cu un șnur de gît și că-i alunecaseră pe sub antieriu, sfînții părinți văzură în prezidiul ședinței lor alături de protopop pe Pătru cel scurt, care pusese coatele pe masă și mai ședea și cu pălăria în cap.

— Ce e cu tine, mă, aici ? sări protopopul la Pătru cel scurt. Al cui ești tu !

Pătru se trase ușurel de la masă spre ușă, uimit și el de ce se petrecuse cu el încît ajunsese cu protopopul la masă și, neputîndu-și lua ochii nici de la sfinții părinți, răspunse cu sfîciune întrebării, căutînd un sprijin la bietul popa Sofronie, care se roșise tot de rușinea pătită cu acest om din satul lui și ridicase mîinile ca la biserică atunci cînd ieșea din altar să binecuvînteze și să ierte păcătoșii. În acest moment, cît o veșnicie, popa Sofronie își dădu iar seama ce parohie nenorocită nimerise el la Cornul-Caprei cu niște necredincioși ai dracului cum nu se mai puteau vedea alții, nici la biserică nu se omorau, nici cu colivele nu se înghesuiau și nici de murit nu prea mureau; numai răutatea și păcatele îi mai țineau. Glasul protopopului îi sunase în urechi ca o poruncă :

— Al cui ești tu ? și el încremenise așteptînd să vadă ce va răspunde Pătru, iar acesta îi și dăduse drumul, făcîndu-l să leșine de supărare.

— Al părintelui Sofronie, înotă cu cuvintele pînă la protopop Pătru cel scurt, și răsufliînd de ușurarea răspunsului simți cum îi curge sudoarea pe sub pălăriuța rotundă, și se trase și mai mult către ieșire, dar nu de tot, încît îi vedea pe sfinții părinți și pe maica stareță, care uitîndu-se la capul lui rotund ca o bilă și la mustăcioara neagră înflorită sub nas i se păru foarte caraghios : „Doamne, ce copil urît mai are și părintele Sofronie !”

— E copilul dumitale ? întrebă protopopul, nedumerit.

— Doamne ferește, zise Sofronie, cum se poate așa ceva ? E de pe la noi, enoriaș.

— Oiță, se bucură pentru Sofronie maica stareță, auzind că nu e copilul sfinției-sale, dar Pătru înțelesese ceva din gestul cu care se scuturase popa de el și nici el nu-i iertă, făcînd sfinții părinți să se tăvălească de ris.

— Atunci, să faci dumneata, părinte, pe măgaru și să-ți duci singur acasă samarul cu făină de porumb, că oița nu mai poate.

Și plecă înjurînd destul de pe înțeles — „mama voastră de hoți, că dacă nu găsea stareța ochelarii, aducea cîinele să vă miroase și vedeati voi pe dracu”.

— Ei, continuă Pătru cel scurt povestea lui în risetele mesenilor, și popa s-a supărat, și acum mă amenință că nu mă mai grijește el pe mine, și-mi trimite el paracliserul să-mi cădelnițe masa, hai, mă nașule, Năiță! strigă Pătru, ajuns iar în capul mesei cu sticla lui cu care îndemna oamenii, păi ce faci, nu mănînci, nu bei, ia dă ceașca aia încoa, să nu ne supărăm.

Năiță Lucean era posomorît, muierea lui la fel, ținea capul în pămînt și din cînd în cînd miorlăia pe lîngă umărul lui Năiță, lăcrimînd pe furis că „unde o fi, Doamne, copilul nostru Gheorghe, și noi stăm la masă și ne veselim, și el cine știe pe unde o fi?” Însă Năiță se făcea că n-o aude, o împingea cu umărul să steala locul ei și să nu vadă lumea cum sînt ei de supărați. Soarele ajunsese deasupra capului lor, dar nu mai avea putere, și Năiță înțelegea că se va strica și timpul, dacă mai ținea așa senin o săptămînă, două și se gîndea că dacă tot se hotărîse să mai ridice o temelie, a patra, pe fața aceea de loc din dealul Oarbei ar cam fi fost cazul să o ridice. „Dacă vine, își zicea el ca să-și mai dea curaj — dar nu spunea și ce vine, deși gîndul lui era la colectivizare, și pe ea o viza el fără să o numească — dacă vine, vine, dar cel puțin să mă apuce cu patru temelii puse, temelia e temelie, rămîne cu locul de casă, nu se colectivizează, n-o mai fac pe asta așa mare, în trei-patru zile o termin.”

— Ține, mă nașule, ceașca așa cum trebuie! se răsti la el cu o falsă supărare Pătru cel scurt, căci așa se făcea la o masă ca asta dacă erai gazda, să te arăți supărat că nu mănîncă lumea și nu bea destul și să te faci că strigi la meseni și îi ameninți, adică ai de toate și vrei să-i vezi pe toți sătui, să se ducă vestea, să spună fiecare cînd o pleca de la tine „Domnule, am fost la praznicul de Sfîntă Măria mică la Pătru cel scurt și a avut ăsta de mîncare și băutură,

să mai fi fost, adică să mai fi fost lume pre atât, și tot nu se termena. A făcut, săracii, de toate, nu s-a putut plînge nimeni“.

— Pune, mă Pătrule, să nu zici, își dezlegă în sfinșit Năiță Lucean limba, și îi întinse acestuia ceașca pînă sub nas.

Se mai desfăcuse din mohoreala lui, din moment ce se hotărîse să mai puie și temelia din Dealul Oarbei, ce rămînea era să o pună mai ferit să nu se bage de seamă, căci pe urmă, se gîndea el, „nu mai au ce-mi face, salut. Poate să vie, am patru locuri de casă, și cu cea bătrînă, i-am aranjat pe toți, dacă ăsta Gheorghe a fugit să fie sănătos, lui să nu-i pară rău“.

— Ia, muiere, mai zise Năiță, împingînd-o și pe ea să întindă ceașca. Ia cît stă finul lingă noi, că pe urmă ajunge pe la Nicu lui Nae și nu-i mai rămîne nimic în sticlă.

Vorbise tare și se auzise glasul lui pînă în celălalt capăt al mesei, de care se apropiase strecurat Gogu al lui Turică, un fel de flăcău de nevoie, rămas el de mic mai în urmă — cum zicea mama lui, Anica, o femeie frumoasă și deșteaptă care făcuse doi copii frumoși și deștepți, numai cu ăsta care ieșise primul pe lume nu se știa cum greșise ea. Însă era la locul lui și muncitor, dacă stătea lingă el și-i arătai ce să facă, altfel iute își lua tălpășița și nu se oprea decît la Mat, unde nu scăpa să nu se îmbete, fiindcă nici lui nu-i trebuia mult.

— Ce faci, Gogule, păi veniși fără decorății ?

— De Sfîntă Mărie ? întrebă Gogu vesel și că e băgat în seamă, și că se pomenește de ce-i era lui mai drag pe lumea asta, decorațiile pe care le primise cu vreo doi ani în urmă ca veteran din război.

— De Sfînta Mărie, de orice sărbătoare, interveni Gheorghe Oțăt, dacă e sărbătoare, și de Sfînta Cucuruța, se înecă el singur de rîs, le iei din cui și le pui în piept...

— Cum dracu i-o fi dat, domnule, decorățiile astea, io nici acum nu pot să înțeleg ! se amestecă și Pătru cel scurt în povestea lui Gogu.

Venise lângă el și-i umpluse ceașca, și Gogu surîdea cu fericirea lui timpă, însă nu îndrăznea să dea noroc cu glas tare.

— Din doi în doi, cum să-i dea ? explică Năiță Lucean.

Gogu plecase și el la război, când îi strinseseră pe toți, în partea a doua, cum povestea Pătru cel scurt, căci se pomeniseră cu el în companie, și Gogu rîdea mereu văzîndu-se îmbrăcat militar. Îi dăduseră o căruță în primire să mîie caii, și la trecerea Tisei, într-o noapte, adormise cu hăturile-n mînă, și către ziuă căzuse jos, alunecînd pe lângă coșul căruței și printre copitele cailor bătrîni și oboșiți de război, care îl feriseră și merseseră singuri mai departe după coloana pe care o încheiau. Și Gogu cînd se trezise, nu știa nimeni unde și cum, nu se mai luase după căruța din care căzuse, se întorsese pe drumul pe care venise și după multe săptămîni, iar nu știa nimeni cîte, și cum se petrecuse acest drum al lui, căci el nu putea să spună și nici nu ținea minte, și dacă îngăima ceva, tot nu era crezut, căci ce spunea nu se lega, așadar, după un timp — cît o fi fost el acest timp — venise acasă, terminase războiu-'naintea tuturor și fusese trimis la munte cioban la niște oi sterpe. Nu se interesase nimeni de el, nu fusese dat dezertor, nimic, dar în controalele armatei rămăsese, și cînd fuseseră decorați veteranii, îl chemaseră și pe el.

— Din doi în doi, explică foarte convins Năiță Lucean, din doi în doi, i-a luat după catastife din doi în doi. Însă dacă era să ne împuște din doi în doi, să vezi că Gogu scăpa, nu cădea numărul pe el.

— Preciș !, confirmă Dumitru lui Dincă.

Se cam afumase și începuse să-i povestească lui Simion Popescu întîmplarea lui cu ovreiuul care-i promisese că-i face rost de o proteză nouă.

— Și, continuă el tras de mineca hainei de Simion Popescu, care nu putea să rămână cu povestea la jumătate, m-am dus săptămîna asta la Craiova după el. La Craiova, lume multă, umblă oltenii ăștia de Dolj toată ziua prin tîrg, eu mă și mir cînd mai lucrează ei și cînd mai stau ei acasă să se înmulțească, fiindcă de înmulțit s-au înmulțit, uite-așa mișună și cu care vorbești, nimic nu înțelegi, zice : „da adresa o ai ?” „Păi de unde dracu să am eu adresa, a zis că să mă duc la Regiune, unde are el un cumnat. Unde e Regiunea ?” „Uite-o colo.” Văz eu, mă duc, mă dau în vorbă cu unul de la poartă cu o bandirolă roșie la mînă. Că una, că alta, că de unde sînt eu, că de unde e el, ce mai ?” „li spui povestea. Aaa, zice, ăsta păi nu mai e la noi, cum așa, întreb eu, dar unde e ?, a plecat, zice acesta, a plecat, cu cumnată-său cu tot, s-a dus, s-a termenat. Unde a plecat, domnule ? întreb eu și mă gîndeam — să vezi cum mă pune ăsta pe drumuri, să umblu după el la dracu-n praznic. Unde a plecat, domnule ? A plecat din țară, spune omul. A plecat toți, și dantistul. S-a dus, s-a termenat. Ce vorbești, domnule ? Și m-a încurcat el pe mine, să viu eu pînă la Craiova degeaba după el, nu se poate. Nu se poate, nu se poate, zice omul meu, uite că se poate. Și-am venit și eu acasă, cu banii cheltuiți degeaba.

— Ha-ha-ha ! rîse Simion Popescu, înseamnă că pe Lazăr al lui Costorache al lui Gagă l-a lăsat cu dintele-n palmă...

— Sigur, se grăbi Dumitru să-l confirme. Pe Lazăr ca pe Lazăr, da să-l vezi pe Petre al lui Toma, care i-a pus numai doi dinți sus și pe ăia strîmbi de îi ies afară din gură. Pe ăsta l-a pocit de tot.

Mătușa de lingă Năiță Lucean se potolise, nu mai minca, o fura somnul acum și picotea sub razele plăpînde ale soarelui de septembrie.

— O vezi, zice Simion Popescu, și mă amenință ea pe mine că plecăm amîndoi pe lumea ailaltă... Te duci,

Veto, te duci singură, o mișcă el zdravăn de umăr. Te duci, mai iei o lingură, două de varză și de hramul lui Sfintu Dumitru și ne lași... Auzi ?...

— Aud, răspunse ea, căci numai ațipise. Dar să vezi că nici dumneata nu mai stai mult. De Bobotează, cel mai târziu, te retează și pe dumneata.

— Doamne ferește ! cîntă Simion Popescu ușurel. Doamne fereșteee !

Pătru cel scurt dispăruse în bucătăria din casă, unde se afla socru-său și soacră-sa, ajutîndu-i muierea să împartă bucatele și să le care.

La mesele de pe deal, din jurul bisericii, se întinsese veselia și se auzea și un fel de cîntec. Cineva își acorda un țambal.

Gheorghe Oțat se trăsese cu scaunul lîngă Năiță Lucean în capul mesei și, aplecîndu-se către acesta, îi torcea la ureche secret :

— Și ție ți-a spus că ar fi momentul să facem cerere ?

— Cam așa ceva, răspunse Năiță, dar fără să întoarcă privirea către el.

În capătul celălalt al mesei, Gogu lui Turică își scosese decorațiile dintr-un portofel vechi — cine i l-o fi dat — și i le arăta lui Nicu lui Nae.

— Și ? îl iscodi Gheorghe Oțat.

Gogu lui Turică îi pusese o decorație în piept lui Nicu lui Nae și se topiseră toți de rîs.

— Și nimic, se întoarse Năiță spre Gheorghe Oțat. Să vedem cînd o fi, la iarnă, la primăvară, să vedem ce mai zic și alții, ce mai fac, să vedem care o mai trăi pînă atunci.

— Da... rămase Gheorghe Oțat pe gînduri, eu am zis că mă scriu.

Dar Năiță nu-l crezu și iar se îndreptă cu privirile spre Gogu, care acum își strîngea decorațiile și le îmbetea cu grijă ca să le pună în portofel.

Pătru cel scurt scobori scările cu două talere aburinde cu berbec copt și le puse dinaintea lui Năiță în capul mesei.

— Ia, că frige ! strigă el. Ia, că frigece...

Berbecul sfîrșia încă pe talerul de pămînt și împrăstia un miros dulceag de seu încins, dar și de leuștean, și Năiță simți cum i se usucă cerul gurii de poftă și i se umezesc buzele în același timp și nu mai așteptă să fie invitat, se apucă să rupă coastele rumenite și să le despartă cu mîinile lui noduroase și negre cu degete fără unghii, ca și cînd i le-ar fi pilit cineva cu o pilă uriașă. Pe boantele degetelor se întinsese seul fierbinte și le unsese, și acum sclipea negreala lor, iar el le lingea iute și apoi se ștergea pe furis de colțul feței de masă din in albit și înflorat cu arnici. Tacticos, făcuse porții și le așezase la rînd pe talerul de pămînt, ca să poată lua fiecare mai ușor, însă înainte își făcuse lui și muierii parte, și cînd terminase în liniștea cu care fusese urmărit și mai ales cum își lingea degetele, făcîndu-i pe ceilalți să înghită în sec sau să moto-tolească mai iute în podul palmei cocoloașele de mămăligă fierbinte, se frecase pe mîini mulțumit.

— Luați, zise el, luați, că e făcut bine, Pătru se pricepe, nu-și bate joc de animal.

Iar Pătru, care stătuse tot timpul lingă el, făcîndu-se mereu că e gata să-i sară în ajutor și să-i ușureze osînda asta, se smeri cu ipocrizie, încercînd să mascheze bucuria și îngîmfarea pe care o sădiseră în sufletul lui cuvintele lui Năiță.

— După puteri, răspunse el, după puteri și după cunoștințe, că dacă timpurile ar fi fost altele, poate că și noi aveam altă față, însă din inimă este și după puteri, cit ne-a ajutat, dar să luați și nițel must.

Luase din mîna lui socru-său, care venise ușurel în spatele lui, un ulcior de pămînt smălțuit și-i trăsese iute dopul de cocean învinețit de culoarea ca de cerneală a bău-

turii și-l aplecase cu buza deasupra paharului din fața lui Năiță Lucean.

Acesta nu se uită la Pătru, nici la mustul care curgea în pahar ca o cerneală, și sforăia, și făcea spume.

— Să nu te uiți cu ulciorul la nașul, sări din capătul celălalt al mesei Nicu lui Nae, părînd nerăbdător, dar Pătru îi făcu un semn să n-aibă grijă adică, fiindcă este, și bătu cu palma în burta ulciorului.

Muierea lui Pătru veni și ea cu un ulcior și i-l dădu lui taică-său, iar acesta se apucase să toarne și el din celălalt capăt al mesei, ca să se întâlnească cu Pătru și să poată da toți o dată noroc.

— Atunci, zise Pătru cel scurt, cînd toți se aflau cu paharele sau cu cîmile pline, atunci, zise el, ridicînd ulciorul deasupra capului în semn că a venit timpul să spună și el niște cuvinte la casa lui de acest praznic, atunci, să dăm noroc și să fim sănătoși și... dar nu reuși să termine, căci ochii îi căzură pe poteca uscată de secetă care scobora de la biserică la casa lui, și pe potecă venea popa Sofronie cu Culiță cîntărețul după el. Popa avea patrafirul pus la gît și mergea nițeluș cam greu, răsuflea îndesat și se întorcea să vadă dacă în urma lui venea Culiță, și cum îl vedea, parcă se liniștea, făcea : „Așa, fiule, așa, noi slujim Domnului, nu nărodului și nu păcătosului, sîngele Domnului trebuie sfințit, și trupul Domnului trebuie mîrșit...”

— Vine popa Sofronie, se auzi glasul ascuțit al moșului de la Sacoț, vine popa Sofronie, se bucura el, stăi, stăi, îi făcu semn lui Pătru cel scurt, nu bea, nu bea, că vine popa și ne sfințește...

— Stăi, mă neică, la locul matale ! îl înfruntă Gheorghe Oțăt. Stăi cuminte, că și pînă acum ai îndesat de mă mir că n-ai crăpat, și nu te-a mai sfințit nimeni...

— Ai ? întrebă moșul, care și vîrșe în gură un hartan de berbec și părea că abia scăpase să nu se înece dintr-atîta grabă, căci zicînd „Ai“, îi și pierise glasul, și ochii i se

umflaseră în cap, încît Gheorghe Oțăt îi și rezezi un pumn după ceafă.

— Stăi, mă neică, la locul matală, că am mai văzut oameni morți înghesuți la pomană, stăi jos dacă vrei să mai apuci sfințirea...

— Apă, strigă moșul cu un glas pitigăiat și înecat, apă, apă ! dar Gheorghe Oțăt nu-l slăbi și iar îi dădu un pumn după ceafă, și moșul se trezi în brațele lui Gogu lui Turică.

— Ce ți-e, mă, se supără acesta împingîndu-l la loc pe scaun, ce ai ?

Însă moșul nu-și revenise și striga stins :

— Apă, apă !

— Adu, domnule, niște apă, strigă Simion Popescu, că moare dracu' omul și moare cu zile, Pătrule, adu, domnule, niște apă !

— Ce face, mă, moare ? se interesă și Năiță Lucean.

„În Iordan botezîndu-te tu, Doamne“ — se auzi glasul răgușit al popii Sofronie, care își pregătise intrarea în curtea lui Pătru cel scurt, însă greșise cîntarea.

— Părinte, se strecură din urmă Culiță lingă popă, părinte, sîntem la Sfînta Maria, nu la Bobotează, vedeți cum o retezați, însă popa îl împinse cu mîna și porni spre masa întinsă cu antierul desfăcut și cu patrafirul aruncat peste umăr ca un fular.

— Apă ! făcea moșul de la Sacoț, care se muia de tot și se lăsase în brațele lui Gogu lui Turică.

— Puneți-l, domnule, pe iarbă, zise Năiță Lucean, văzînd că moșul nu-și mai revine. Puneți-l pe iarbă, să se liniștească nițel.

— Ce să se mai liniștească ? răspunse Simion Popescu. Mi se pare că se liniștește de tot. Părinte, mai zise el, lasă sfeștania și vino iute, că mi se pare că avem altă belea.

Pătru cel scurt venise cu o cană de apă și îl stropea pe moșul întins pe iarbă. Se ridicaseră toți de la masă și se repeziseră la coada mesei unde moșul fusese pus jos.

— Apă, striga acesta, apă ! cu un glas din ce în ce mai stins, apoi ochii lui se închiseră ușor, și capul se lăsă și el ușor cu obrazul stîng pe iarba arsă și îngălbenită.

Pe fața lui mică și mototolită, tăiată mărunț de o mie de zbircituri, se întinsese o liniște senină, și din nările lui se prelinse ca un fir tors cu grijă un sforăit împăcat de om fericit. Buzele i se umflau și ele ușor, și printre ele răbufnea un șuierat subțirel, de parcă ar fi cîntat din frunză.

— Muri, mă ? se interesă mătrăcuca aceea care îi amenințase cu retragerea ei din lume pînă la Bobotează. Muri, sau ce face ?

— Muri pe dracu ! se auzi răspunsul lui Năiță Lucean, doarme, futu-i mama lui, parcă l-a scăldat mă-sa și i-a dat să sugă...

— La măsă ! strigă ușurat Pătru cel scurt, la masă, că se răcește berbecul...

Și lumea se trase iar în jurul mesei cu o poftă nouă.

— Părinte, interveni atunci Dumitru lui Dincă, luați loc aici și dați binecuvîntarea.

— Domnul... se arată dintr-o dată supus popa Sofronie, care uitase cu ce cîntare începuse.

Se așezase lângă Dumitru lui Dincă, în locul unei muieri care se strecurase pe după casă și, arătînd către talerul pe care i-l și împinse în față muierea lui Pătru cel scurt, se prefăcu urgisit de soarta lui într-o zi ca asta.

— Noi, Dumitre, știi cum e la sfintele sărbători : mai mult ne îndemnăm decît luăm, dar să nu supărăm gazdele...

— Dar cum a fost, părinte, cu Pătru la protoierie ? se făcu Nicu lui Nae că nu știe povestea.

— Nu este cazul, interveni repede Pătru cel scurt, cu altă ocazie.

Gheorghe Oțăt se așezase iar lângă Năiță Lucean, în capul mesei, dar mai în spatele acestuia.

— Eu am zis că mă-nscriu, se aplecă el iar la urechea lui Năiță Lucean.

Năiță despicase o nouă coastă de berbec și, întorcându-se către Gheorghe Oțăt, îi întinse și lui o bucată.

— Atunci, începu iar Pătru cel scurt ridicând ulciorul și atrăgînd atenția că are de spus cîteva cuvinte la acest praznic de Sfîntă Maria mică, atunci din partea noastră, continuă el, să ridicăm un pahar și să cinstim moșii și să dăm noroc, la mulți ani !

— Noroc ! se auziră glasurile de răspuns al mesenilor. Noroc !

Și popa se ridică și el în picioare și își luă patrafirul de pe genunchi și și-l atîrnă iar de gît.

— Miluiește, Doamne, această masă, începu el pe nas, uitînd că are în mînă paharul nu cădelnița, și binecuvîntează... și cu paharul stropi masa ca pe un mormînt proaspăt la care fusese chemat pentru un parastas.

— Părinte, se apropie Culiță de el, nu e de pomenire, e praznic, dar popa stropea masa, și oamenii se închinară cumînți și băură paharele cu must înlăcrimați.

Simion Popescu începu și el cîntecul lui dintotdeauna, sîsiit ușurel și apoi din ce în ce mai tare, dar nu de tot, iar glasul îl ajuta, și la masă se făcu liniște, nu se auzea decît viersul lui Simion și clefăiala gurilor care rodeau costițele berbecului.

— Și Petre al lui Toma a zis că se înscrie, adăugă Gheorghe Oțăt, iar Năiță se întoarse spre el, căutînd pe fața lui semnul adevărului.

— Am fost mai mulți la primărie, zise Gheorghe Oțăt, și a rămas că ne înscriem.

— Și Petre al lui Toma ? întrebă scurt Năiță Lucean.

— Păi Petre a fost pînă la urmă cu ideea...

— Petre al lui Toma ? mai întrebă o dată Năiță Lucean cu un glas din care Gheorghe Oțăt înțelese că i se cerea să se gîndească bine la ce spune, adică într-adevăr știe el că Petre al lui Toma a zis că se înscrie ?

În capătul celălalt al mesei se auzi veselia moșului de la Sacoț, care se trezise și se minuna cum se afla el acolo pe iarbă cu o vadră de apă la cap.

— Ce facem aici ? întrebă el. Avem praznic ?

Era iar vesel și se uita la toată lumea cu o bucurie nemaipomenită, însă ochii îi fugeau mai ales la masa întinsă și la bucatele de pe ea.

— Ba era să avem pomană dacă nu-ți dădeam eu vreo doi pumni după cap, se lăudă Nicu al lui Nae.

— Pomană ? se arătă moșul nedumerit. Păi nu e praznic, Doamne iartă-mă...

— Păi ar cam trebui să te ierte, se înveseli și Simion Popescu.

Însă moșul nu mai auzi restul discuției, căci somnul îl fură din nou, și capul îi căzu greu pe iarbă.

— Petre al lui Toma ? mai întrebă o dată Năiță Lucean.

Genica, de lângă el, rămăsese cu mâna la gură, uitată de Dumnezeu, nu-i venea nici ei să creadă ce auzea. Petre fusese la ei la lucru la temelii și nu spusese nimic, și Oțăt fusese la ei cu numai două duminici în urmă și nici el nu spusese nimic.

Năiță puse jos bucata de berbec, se șterse pe mâini și se uita mut la Gheorghe Oțăt. După un timp, adăugă încet și pe gânduri :

— Cu cine ați vorbit ?

— Cu Geanovu, răspunse Gheorghe Oțăt oftînd, cu Geanovu, care e secretar, și cu Craina. Dar noi am vorbit numai cu Geanovu, care e de la noi și ne cunoaștem și cunoaște și el nițică politică.

— Geanovu ? întrebă iar surprins Năiță Lucean.

— Ce e ? zise Pătru cel scurt apropiindu-se și înțelegînd că între cei doi se află o poveste care nu poate să nu-l intereseze și pe el.

Dînd ocol mesei, de ei se apropia acum și popa Sofronie, care îl căuta pe Pătru cel scurt.

— Pătrule, începu popa de departe, ridicînd degetul către el, Pătrule, noi am avut o supărare și n-ar mai fi cazul, fiindcă sîntem la sfînta sărbătoare și Dumnezeu stă deasupra noastră la toți și vede, și el iartă greșalele...

— Lasă, părinte, că nu sîntem noi dintr-atîta, sări cu gura muierea lui Pătru, care văzîndu-l din pridvor că se clatină și nu prea pune bine piciorul pe pămîntul tare, se repezise pe scări, ieșindu-i înainte ca să nu i se întîmple vreun pocinog.

Năiță pusese capul în pămînt și se rezemase cu bărbia în podul palmei. Genica împinsese talerul de pămînt mai spre mijlocul mesei și netozea fața de masă, curățînd mișcările de mămăligă, pe care le strîngea apoi și le scutura sub masă.

— Ce e, mă ? insistă Pătru cel scurt. Lipsește ceva, e vreo nevoie ?

— Nu, răspunse Gheorghe Oțat. Vorbeam de înscriere.

— Cine se înscrie ? întrebă răstit Pătru.

— Păi și eu, și Petre al lui Toma...

— Cînd ? mai întrebă Pătru cel scurt.

— Cînd s-o pune problema, fiindcă dacă asta e politica, e musai să jucăm și noi.

— Și tu știi să joci ? îl înfruntă negru la față Năiță Lucean.

Cu ochii vedea fața de loc din Culmea-Oarbeii și vedea cum se topește planul lui de a mai ridica acolo o temelie de casă, și locul se pierdea și parcă îl și vedea pe Geanovu măsurînd Oarba toată și cureaua lui.

— Știi tu să joci, mă Gheorghe ?

— Domnule, își luă inima în dinți Gheorghe Oțat, la sărăcia noastră și la nevoile noastre, cu ce avem noi, tot nu ne mai putem ajunge, așa că, vorba lui Petre : „Decît să tot omor eu pămîntul, să dau la dări, mai bine salutare și să vedem cine ne dă și nouă de acum încolo. că trebuie să ne ia și dările dacă nu mai avem pămînt“.

— Da, se făcu înțelegător Năiță Lucean, însă pământul tot trebuie să-l sape cineva, și boii tot trebuie să-i mîie cineva.

— Boii îi dăm și pe ei la colhoz, stau la grajd și ei. păru Gheorghe Oțăt să epuizeze argumentele.

— Și nu mănîncă ? îl iscodi Năiță Lucean.

— Pătrule, se apropie în sfîrșit popa Sofronie de ei. Pătrule, să fim iertați.

— Să fim, părinte, dar să vedem cine ne iartă...

Simion Popescu adormise și el cu capul pe masă, iar mătrăcuca aceea de lîngă el nu mai putea de bucurie vîzîndu-l adormit. Îl mîngîia pe părul alb și încîlcit și vorbea tare, ca s-o audă toată lumea.

— Uite-te la nenea Simion, și zice că mă duc eu înaintea lui !... Păi eu mai stau la două mese dacă vreau, și el, ca puiul de curcă pirăie-n somn... Uite-te, Năiță, la nenea Simion, cine zicea, el, că eu mă duc înaintea lui ? Părinte Sofronie, Doamne iartă-mă, cînd îl iei, să nu uiți matala să mă anunți, că vreau să-i cînt eu cîntecele lui care i-au plăcut...

— Știi tu să joci, mă Gheorghe ? mai întrebă o dată Năiță Lucean, furat de gîndurile lui.

Gheorghe Oțăt ăsta era într-adevăr și el un om sărac, mai mult din făcutul sobelor trăia decît de pe urma unei fișteici de pămînt cu care se împlinise o amărită de moștenire la împrumut, cînd ieșiseră ei toți cu plugurile la marginea satului și intraseră în moșia Surdonoaicăi și își împărțiseră și ei cum crezuseră o luncă a Cernei. Gheorghe Oțăt atunci venise din război, era tot îmbrăcat militar și umbla așa, că alte haine nici nu avea, și tot militar umbla și Geanovu, un băiat subțire care fusese luat pe front numai cu cîteva luni înainte de termen, avea numai nouăsprezece ani cînd plecase, și ei se treziseră cu el în companie aproape de Banskă-Bistrița, și Ioniță — cum îi ziceau ei — se ținea mai ales după Năiță Lucean și se ruga.

— Să nu ne pierdem, neică Năiță, se ruga el cînd începea atacul.

Însă cînd luaseră ei o biserică pusă pe un deal, și Pătru se urcase cu steagul românesc sus, se arătase săritor, trăsese cu încredere și nu se sfiise. Pe urmă, Năiță fusese rănit și se pierduseră unii de alții, iar Ioniță Geanovu cînd se întorsese se și băgase în politică, făcuseră o celulă, puneau manifeste pe garduri și pe stîlpii de telegraf cu soarele vopsit roșu ca sîngele și mîncase și o bătaie de la ai lui Mucălău de la pod, care — cum ziceau ei — se știau din tată-n fiu liberali. Nu prea avea nici el cîine știe ce situație, se mai înădise cu ce primise la împrumut, însă nici greutăți mari nu prea avea, căci nu se însurase decît de curînd și n-avea copii, doar o mamă bătrînă mai stătea afară de muiere pe mîncare la ușa lui.

Era însă un om judecat și nu era rău, iar cît despre cote, mereu se ferea să se bage în ceartă cu oamenii și chiar îi mai păsuise pe cîte unii, însă nu el avea cuvîntul, căci peste tot Craina hotăra, și acesta dacă nu era din sat nu simțea durerea lor.

— Da Petre de ce n-a venit, măi Pătrule ? se luminează dintr-o dată Năiță la față. Nu l-ai chemat, ori v-ați certat ? mai stăruie el, și se vedea bine că este foarte curios să afle răspunsul la întrebarea aceasta.

— Păi nu știi ? se arată Pătru cel scurt surprins de întrebarea lui Năiță tocmai acum, la spartul tîrgului. Nu știi ?

— Nu ! ridică din umeri și mai uimit Năiță Lucean.

Capitolul XI

TOAMNA

Începuseră iar ploile, și dimineța, cînd se lumina și se mai potolea țîrîiala aceea infernală, și de pe culmi se ridicau zdrențele cețurilor albicioase, Măgura răsufila ca un ciine, o răsufulare umedă și cu un miros de frunze putrezite și de bălegar încins.

Pe unele coșuri începuseră să se ridice fuioare de fum albăstrui, iar curțile rămîneau pustii toată ziua, vitele stăteau în grajduri sau sub polate la scuteală, nici pe drum nu mai trecea nimeni, oamenii își făceau de lucru prin cuniile afumate și prin beciuri pe unde, cine avea, pregătea iernatul unor bucate puține.

Vreo cîteva zile bătuse un clopot de mort la o biserică din Viorești, și sunetul lui dogit venea pînă sub poalele Măgurii pe zbiceala ploii. Murise o mătușă despre care nimeni nu știa a cui este și de cîți ani face umbră pămîntului și aproape că nu se găsisese nimeni să se ducă cu popa la înmormîntare. Ploua mărunt și fără nici un spor, pisa cu rare întreruperi și ziua, și noaptea, „nu e de murit pe o vreme ca asta, zicea Simion Popescu, ți-e și urît

dracu' să rămii singur în cimitir după ce pleacă toți, mai ales cînd te gîndești că toți se duc și se bagă la o scuteală, și dacă mai ai și rude bune, alea nu se poate să nu dea nițică țuică fiartă, și tu să stai să innoptezi cu pămîntul pe tine și cu ploaia."

— Cînd ajungi la faza asta, răspunse Năiță Lucean, nu te mai interesează cine bea țuică fiartă, însă nici mie nu mi-ar plăcea să mor pe un timp ca ăsta, aș mai putea să rabd pînă se mai imprimăvărează.

— Doamne ferește ! se opuse ideii Simion Popescu. Primăvara e păcat mare să mori, nu se poate.

— Apăi, păcat e mereu. crezu că ar fi cazul să intre în discuție și Pătru cel scurt.

Stăteau în povarna lui Simion Popescu și se încălzeau la gura cazanului de țuică al acestuia.

Năiță Lucean venise din viul nopții să nu-l vadă careva din cei care nu trebuia cu o cărătoare de prune, pentru că se pregătea să se ducă la vale, după porumb, și vrea să facă nițică țuică din prunele vinete care dăduseră în fiert.

Trecuse de Sfîntul Dumitru, venea noiembrie și nu știa dacă timpul nu se strică și mai rău și nu se pune pe iarnă. Pătru cel scurt venise și el să-i ajute și chiar adăogase și el în cărătorea lui Năiță vreo două-trei banițe pentru niște nevoi ale casei. Băgaseră sub cazanul improvizat două margini de fag uscat și se încinsese un foc zdravăn, în povarnă se încălzise, iar Simion Popescu se întinsese pe trunchiul de gorun afumat de dogoreala jarului de sub cazan. Într-un butoiăș de două vedre, negru și sînos pe dinafară de atîta folosire, puneau țuica, și pe burtă butoiului odihnea un țoi de pe timpuri, legat la gură cu o sfoară ca să poată fi strecurat în butoi cînd avea cîneva nevoie ca să guste felul țuicii, schimbat de la un cazan la altul.

Trecuseră doi ani de la praznicul de Sfînta Măria mică de la casa lui Pătru cel scurt, și timpul se dovedise foarte

grăbit și mai ales nesimțitor la zbaterile țăranilor de la Cornul-Caprei.

Cu un simț al lor greu de priceput și de înțeles de către cineva care nu trăise pe valea apei aceleia, care se numea Cerna, simțeau că timpul trece vijelios pe lângă ei, iar ei rămân în urmă, undeva în afara acestui timp, și simțeau destul de nelămurit, dar totuși simțeau că mai nimic din ceea ce știau despre viață și de sute și mii de ani poate, izbuteau să potrivească, oricât ar fi fost vremurile de vitrege, acum nu se mai potrivea și nu se mai lega și simțeau și măcinarea lor în gol și își dădeau seama că și încercarea lor de a se ține cu încăpăținare de vechile rînduieli nu mai are rost, dar nu credeau că pot face altfel și nici nu puteau, unii dintre ei, face altfel.

De la o vreme, pe unii dintre ei îi pocnise o toropeală ca o boală a neputinței și a nevredniciei, oameni cu trăgere de inimă și cu bucuria lucrului din inima nopții pînă-n inima nopții se trăsese ră într-o stare de așteptare fără motiv și nu-i mai vedea nimeni ca mai înainte trecînd sub lumina luceafărului la aratul unei fișteici de pămînt și mîinînd boii în gura mare să fie auziți și strigînd la poarta cîte cuiva, care nu se spălase încă pe ochi.

Nu-i mai trăgea inima și nici ei nu știau de ce și cîte unii stăteau pe prispa caselor și se uitau cu ochii cum cade uluca la gard și nu mai simțeau nici un îndemn să ia un ciocan și să bată cuiul lipsă sau să îndrepte lîntetul desprins. Lui Nicu lui Nae îi căzuse o polată peste o clăie dărimată, și acum ploua peste jumătate din fin, iar el vînduse vaca.

— La anul, făcea el cînd îl întreba cineva ce are de gînd cu polata, la anul, să mai vedem dacă se mai pune cazul să ai polată, deocamdată ne cîrpin cum putem, dar nu cîrpea nimic, și finul se încinsese și fumea.

Nu înțelegeau mare lucru din timpurile pe care le apucaseră și stăteau retrași și neîncrezători, unii nici la Mat

nu mai scoborau, trimiteau muierile după tutun și pe urmă le iscodeau ca să afle de la ele ce mai e pe la centru.

Năiță Lucean se abonase la un ziar, și în câte-o seară se apuca să-l citească împreună cu Pătru cel scurt și atunci veneau pe la el și alți vecini, curioși să afle „ce spune“, nu despre lumea largă și despre cine știe ce țări, mari sau mici, din câte își închipuiau ei că are pământul, ci mai ales „ce spune“ despre niște sate nu prea îndepărtate de ale lor sau din Cîmpia Dunării, de la vale, despre care ziarul pomenea desfășurînd istoria lor nouă, și lor li se părea că se vorbește despre lucruri care se petrec foarte departe, mult mai departe decît se aflau acele țări mari sau mici despre care, de asemenea, se pomenea atunci destul de des în ziare.

— Au pus vii în nisipurile alea de la Dunăre, unde am fost noi cu carul, Pătrule, cînd ai venit tu de pe front, mai ții minte, de ne-a apucat pe noi zăpada și viscolul și a trebuit să înnoptăm în Cîmpul mare.

Pătru cel scurt auzea, dar nu putea să-și închipuie acele nisipuri cu vii, el vedea numai postața lui de vie din spatele casei, pe care o sădise toamna trecută, și primăvara lăstărise și vara înflorise și se gîndea dacă mai avea el timp să o vadă cu struguri, căci într-un an intra pe rod. Sădise și niște coacăz roșu, adus de la un tîrg de la Hurezu și îl pusese pe lîngă gardul din spatele casei și toată vara îl udase și se prinsese și acesta.

Lui i se părea că pe ce pune mîna se prinde, și chiar așa și era, însă tot ce făcea și tot ce plănuise și tot ce pune la cale se petrecea și în sufletul lui cu o frică nelămurită și cu o neîncredere că va ajunge el să se bucure de vreun rod.

— Să vedem, mîncăm noi coacăze, zicea el muierii mîngîind la începutul primăverii floarea măruntă a coacăzului.

Muierea, tot cu capul în pămînt și cu fruntea întunecată, se îndoia și ea de posibilitatea ca ei să ajungă să mîncîne coacăze, ca și cînd cineva le-ar fi spus că s-ar

putea ca ei să nu aibă pînă la urmă voie să mănince fructele coacăzului de la ei din curte.

— Am fost pe la locul din Valea cu pietrele, zise într-un tîrziu Năiță Lucean, văzîndu-l pe Simion Popescu picotind la gura cazanului, întins cum sta pe trunchiul afumat de gorun.

Pătru cel scurt, care potrivea focul, se întoarse spre el să-l asculte. Ploaia se pornise din nou și zuruia mărunț pe acoperișul de șindrile al povernei. Din cînd în cînd se auzea și cîte-o răbufnire a vîntului, care repezea ploaia în valuri.

— Auzi cum bate traistă-goală ăsta, mi se pare mie că dă spre iarnă și nu mai apucăm să mergem la vale.

— Dacă ninge la munte, se mai îndreaptă, răspunse încrezător în planul lor Năiță Lucean.

— Și ? întrebă Pătru cel scurt.

— Veneam de la Hurezu, de la tîrg, sîmbătă. Ce sîntem azi ? se încruntă el dintr-o dată, pentru că, nu știa de ce, dar avea impresia că se află la începutul săptămîinii.

— Ce să fim ? se arată mirat Pătru. Joi sîntem.

— Așa, se dumiri Năiță, și sîmbătă am fost și eu la tîrg să iau pozele...

— Care poze ? păru surprins Pătru cel scurt. Ce auzea de la Năiță era chiar de mirare pentru el. Te-ai pozat, tu ?

— M-am pozat cu Genica, zise Năiță Lucean, fiindcă la nuntă nu s-a putut, era timp de război, cine dracu era să ne pozeze ? Și am zis să avem și noi o amintire pentru urmași. Ai văzut ce poză au pus ai lui Smîtină pe monumentul lui tac-so cînd a murit. Dacă s-a pozat omul, a avut de unde să-l ia și dacă vrei să-ți aduci aminte de el, te duci la monument și îl vezi viu.

— Și te-ai pozat cu Genica ginere ? se interesă și mai uimit Pătru cel scurt.

— Numai cu lămîița, care a păstrat-o Genica, și cu geanta lui Ciclop, care era și el prin tîrg. I-am luat-o să mă pozez și eu cu o geantă, să vedem cum îmi stă.

— Și ai luat pozele ?

— Numai două, fiindcă pozarul lucrează numai la opt zile câte două și i-am spus și eu să nu se grăbească, să le lase dracu' acolo unde le lasă, ca să iasă bine.

Pătru cel scurt părea destul de nedumerit de ce se apucase Năiță Lucean să facă, i se părea ceva în neregulă în toată povestea asta, însă nici nu-i venea să-l iscodească mai mult. Îi încolțise și lui ideea că ar fi cazul să se pozeze. Nu-i prea venea la socoteală să se pozeze cu muiera, n-avea nici un motiv să nu se pozeze cu ea, dar nici nu-l trăgea inima să se așeze cu ea la un loc într-o fotografie.

— Și în Valea cu pietrele ce era ? schimbă el vorba, revenind la ce începuse să-i spună Năiță Lucean.

— Se cam tolesc temeliile alea, răspunse Năiță cu un glas moale și trist.

Venise de la țig către seară, și când ajunsese în dreptul locului său cu casa-lui Gheorghe, Genica îl trăsese să vadă cum mai stau temeliile. Ploaia măcina varul și măcinase și rîndul de cărămidă de deasupra tocului ușii de la beci. Crescuse iarba printre zidăria de piatră, și buruienile, care cresc pe lîngă zidurile părăsite, bozii înalți cu boabele lor negre și otrăvitoare și pălămida țepoasă și urzicile.

Pleaseră amîndoi triști, și Genica îl trăsese și pe la temelia pusă al doilea, sub măgură. Ploaia mărunțea și aici varul și se strecura printre pietrele zidului, crăpînd tencuiala.

— Năiță, zicea ea, mi se pare că am muncit degeaba, că dacă nu putem ridica și cărămida, să punem acoperișul, nu mai trebuie mult și se topește zidăria.

Năiță se uita cum se lăsase pămîntul de ploaie și parcă și temelia se mai îngropase, iar într-un loc, tot de ploaie, pămîntul fugise nițel, și între tocul beciului și zidăria de piatră se căscase o spărtură cît să bage un bocanc.

— Aici trebuie dres neapărat, arată Genica spărtura. Dacă mai plouă, se cascade și mai rău.

„Ar trebui, se gîndi Năiță Lucean, dar să vedem cine mai vine la lucru pe ploile astea. La primăvară, cine o mai apuca.“

— Dar de Gheorghe ce mai știți ? se făcu întrebător Pătru cel scurt, care avea impresia că Năiță ar fi spus ce văzuse în Valea cu pietrele dintr-o nemulțumire față de munca și de lucrul lui și al lui Petre al lui Toma.

— Ce să mai știu ? De cînd a venit cu mașina, de i-am dat atunci două palme, și el s-a supărat, n-a mai scris. Însă mi-e că l-a momit și pe Vasilică.

Gheorghe venise în primăvară cu un camion, în trecere, „la interesele serviciului“, cum povestea Năiță, care într-un fel se bucura că poate să spună că are un copil „în servici“, dar pe de altă parte nu putea să uite că acest copil îi fugise de acasă și îl lăsase cu inima și cu buza fripte și-l făcuse de rîs.

Urcase cu camionul pînă sub măgură, unde stătea Năiță și unde niciodată nu mai urcase vreo mașină, și muma bătrînă a unuia Băran, care trecuse binișor de nouăzeci de ani, dar ea nu mai știa, nu mai știa nici cîți ani are și se părea că nu mai știa nici dacă mai trăiește, stătea toată ziua la soare — cînd era soare —, și singurele vorbe pe care le mai ținea minte erau cele cu care povestea o întîmplare cu turcii, însă nimeni, de asemenea, nu putea să spună dacă povestea cu turcii o trăise ea, ori o auzise și ea de la cineva ajuns la aceeași vîrstă la care ajunsese ea acum, și această mumă bătrînă a lui Băran se nimerise să fie atunci singurul martor al sosirii camionului și deși nu fusese niciodată bolnavă, văzînd camionul se strîmbase de spaimă și strîmbă rămăsese, altfel, cum zicea un nepot al ei, „poftă de mîncare avea“, și mereu arăta cu mîna că să nu i se ia cumva strachina din față, că ea mai are de mîncat.

Camionul era al unui Gostat unde Gheorghe fusese re-partizat după terminarea școlii, și într-o sîrăbătă, către

seară, se repezise cu el acasă să-l vadă lumea și să vadă și Năiță că nu s-a ales praful de el.

Însă Năiță nu era acasă și nici Genica, nu se simțea nici țipenie prin jurul casei, frații lui nu se vedeau nici ei pe nicăieri, numai câinele dormea în juvăț sub o puțină de prune uitată la soare și cu doagele crăpate. Gheorghe se așezase pe prispa casei și își scosese bocancii din picioare, să mai răsufle și ele nițel, și pe nesimțite, cum se răcorea, pe măsură ce soarele pierea dincolo de Gurgui, oboseala pusese stăpînire pe el și adormise.

Cam pe întuneric se întorsese și Năiță, însă Gheorghe nu băgase bine de seamă cine îl trezise, înjurăturile lui Năiță, care nevăzînd camionul lovise carul de el și rupsese o loitre, ori bocetele de la casa Băranilor, care găsind mătusa strîmbă strigau cît îi lua gura „Săriți, că se prăpădește muica bătrînă !“

— O fi călcat-o cu camionul, auzi un glas mai tînar pe care Gheorghe nu-l cunoscuse, o fi călcat-o cu camionul al dumatăle, Gheorghe.

— Care Gheorghe, întrebă Năiță răstit, care Gheorghe?

Văzuse și el, în sfîrșit, camionul și nu se putea dumiri cum ajunsese acest camion în dreptul curții lui.

Genica presimți, însă, că s-ar putea să fie Gheorghe al ei și se repezi în curte, strigînd cît o ținea glasul ei mărunt și fără vlagă :

— Gheorghe, Gheorghe, tu ești, mamă ?

Și băiatul coborî încet treptele scării, venind înaintea ei, dar mult mai repede ajunsese la el Năiță, și fără nici un rost îi plesni două palme zdravene.

— Păi tu tragi camionul în dreptul porților, să rup eu loitrea la car ?

Băiatul rămase trăsniț în mijlocul curții și o secundă, două nu se dăzmătuie, apoi simți cum i se prelinge din nas o dîră fierbinte de sînge și o zbughi pe poartă afară, desculț, și se urcă în cabina camionului.

— Unde te duci acum ? strigă după el Năiță Lucean. Nu stai să vorbim de unde vii tu acum, sîmbătă noaptea ?

Gheorghe nu auzi decît „unde te duci tu acum“, căci pornise motorul camionului, și cînd Năiță se duse la poartă să vadă ce face Gheorghe, crezînd că acesta se pregătește să bage mașina în curte, camionul porni doi-trei metri înainte brusc, apoi, nervos, se repezi cu spatele înapoi, izbind porțile și trîntindu-le la pămînt. Gheorghe întorsese camionul, și acum pornise din nou pe drumul pe care venise cu numai două-trei ceasuri înainte.

În mijlocul bătăturii, Năiță privea porțile dărîmate și nu pricepea nimic din tot ce se întîmplase.

Cineva dintr-ai lui Băran, o muiere, veni pînă în dreptul lui, pe drum, ca să povestească Genicăi cum se strîmbase bătrîna și cum le făcea semn cu mîna să-i pună de mîncare într-o strachină.

— Cum, și plecă Gheorghe ? îl iscodi ea pe Năiță, pe care privirile Genicăi îl împietriseră și se gîndea că poate să se strîmbe și ea de supărare.

— Are treburi, răspunse el supărat, dar cu supărarea omului care are multe probleme pe cap, fiindcă are situație și copii la servicii. La servicii, mai zise el, nu e ca pe aici, pe coastă, dacă n-ai treabă vînturi lenea pe la casele oamenilor, odăielnic.

Femeia înțelese că o înfruntă Năiță și se retrase iute în întuneric. Genica rămase tot în mijlocul curții, se uita la Năiță și nu zicea nimic, iar el, deși era întuneric, un întuneric de smoală, să-ți dai singur cu deștele-n ochi, vedea focul din privirile muierii și nu îndrăznea să se miște nici el din loc.

Cînd se mai liniștiră și Genica începu iar să-l blesteme, iar el înțelese că astfel se ușurează, trimise pe Vasilică să-i aducă lampa din casă.

Copilul se repezi pe scările pridvorului ca să-i intre în voie lui Năiță, dar cum puse piciorul pe prima treaptă,

cum se împiedică și descoperi bocancii noi, uitați, ai lui Gheorghe.

Năiță îi luă din mîna copilului, se așază jos pe trepte și îi încercă la lumina lămpii, sub privirile dușmănoase ale Genicăi. Bocâncii îi veneau bine și îi purta și acum, cînd Pătru cel scurt îl iscodea din ochi să vadă dacă într-adevăr către el bate Năiță povestindu-i cum au început să se macine temeliile puse de el cu Petre al lui Toma.

Dar nu-l întrebă nimic despre asta, îl cercetă tot cu privire la Gheorghe.

— Și de-atunci nu v-a mai scris ?

— Nu, vru să șteze discuția Năiță Lucean, nu, și nici nu mă interesează, însă mie mi se pare că l-a momit și pe Vasilică, fiindcă l-am prins vorbind cu al lui Dumitru lui Dincă, de e, nu știu ce e, pe un șantier.

— Ce vorbea ? se învioră Pătru cel scurt.

— Și dacă vine vierul, Pătruleeee ?... se trezi din somn Simion Popescu, are să te întrebe cum ai păzit tu viaaaa...

— Cîntă, mă nene Simioane, mai încet, că dă dracu' cineva peste noi, și asta ne mai lipsește, cum sîntem noi de aranjați acum...

— Vezi-ți, mă băiete, de treabă ! îl liniște Simion Popescu. Aici nu mai vine nimeni pe timpul ăsta, însă de ce mi-e mie, îmi este că timpul se îndreaptă, și atunci iar începe iufa cu înscrierile. Ai văzut ce scrie la ziar...

— Nu, zise iute Năiță Lucean, care nu scăpa seara să nu citească ziarul și care de vreo două-trei zile rămăsese în urmă, cineva îi furase gazeta din sălița unde i-o lăsa poștașul și chiar se certase binișor cu acesta cu o seară mai înainte.

— Mi le fură cineva, măi băiete, pentru că mi-nchipui că tu le aduci, îl oprise el pe factor, cînd acesta se întorcea din drumul lui la primărie, trecînd prin fața casei lui Năiță.

Năiță stătea pe prispă, cu Petre al lui Toma, și nu se auzea decît glasul lui Lucian, care îl muștruluia pe Petre.

— Nu mai lucrezi zidărie, nu mai lucrezi, bine, oale iar nu mai faci, iar bine, i se mai urăște omului, înțeleg, că și mie mi se urăște câteodată, îmi vine să mă las și de muiera asta, care a și îmbătrinit, nu i se mai văd ochii de zbîrcituri.

— S-a cam topit Genica de cînd a fugit Gheorghe, îl confirmă Petre al lui Toma, pe gînduri.

Nu-i convenea ce-i spunea Năiță și vrea să-l infunde și el nițel. Nu-i convenea să i se amintească de cum se lăsase el de oale și apoi de zidărie și se băgase cu al lui Geanovu la Sfat, de cînd Craina fusese schimbat, și în locul lui fusese pus Geanovu.

De la o vreme se cam sastisise de muncă, se tot uita pe la primărie, se tot vîra unde nu-i fierbea oala, și cum nu era nici prost, nici neîndemînic, îl văzuse cineva în trecere către Raion sau dinspre Raion, mai vorbise cu el, îi mai cercetase un dosar încropit de Craina din mai nimic, căci ce se putea spune despre el decît că e olar, și zidar, și tîmplar și altceva nu știe decît să muncească. Și într-o dimineață, îl chemaseră la o ședință, mai discutaseră cu el, și se trezise vicepreședinte.

— S-a cam topit Genica, săraca, și parcă o văd cînd ai luat-o cum arăta ea și cum se vîntura ea toată de bucurie și cum se lăuda ea că o să facă și o să dreagă cu tine...

— Și n-a făcut ? se interesă Năiță de părerea lui Petre, supărat acum bine că i se aminteau zilele lui de tinerețe cînd și el crezuse că o să facă mari isprăvi și chiar se lăuda către prietenii lui și către acest Petre al lui Toma cum o să încherbe el viața și cum o să se mire ei de ce are să facă el cu Genica...

— Mare lucru n-a prea făcut, n-ați prea făcut, răspunse pe gînduri Petre al lui Toma. Afară de copii... mai adăugă el.

— Și casele ? întrebă Năiță repede, căci simțea că Petre vrea să-l aducă cu botul pe labe și să-l infunde de tot, și casele...

— Temeliile, îl domoli Petre iute, și cei doi dinți de aur strîmbi îi ieșiră de sub buza de sus cînd închise gura uscat, adică să nu-i spună lui Năiță de case, fiindcă el le-a zidit și au rămas la temelii, de doi ani nimeni nu s-a mai apropiat de ele...

— Temeliile, dar le-am pus, trei am pus, că tu ai lucrat la ele, apăsă Năiță pe ultimele cuvinte ca să se vadă că Petre a fost lucrător la el chiar dacă acum a ajuns el ajutor de președinte și este el mare peste sat, dar mai înainte a fost ca și el, Năiță, și chiar mai puțin dacă Năiță l-a angajat lucrător la case...

— Măi Năiță, 'ascultă-mă tu pe mine, că nu se mai poate, am crezut și eu, dar nu se mai poate, acum e o politică, și politica asta se face...

— Cînd ? întrebă Năiță cu o nădejde disperată ca acest Petre al lui Toma să înțeleagă că trebuie să-i spună adevărul, și el, Năiță, să-l știe și să nu se mai chinuiască, să știe încotro să o poată și el apuca.

Petre stătea pe prisma lui și se uita în vîrfurile măgurilor, care rămăsese pustie și se pregătea de iarnă. Nu mai era nici roșie ca la începutul toamnei, nici vînată, nici neagră. Se făcuse ca sarea, cum sînt tîmplele unui om care albește înainte de vreme de necazuri și de greutăți pe care nu le mai poate duce...

— Și măcar ți-a spus ? îl întrebă Pătru cel scurt.

Se aplecase deasupra butoiului cu țiucă, și cu o ceșcuță măruntă și fără mînușă, se chinuia să pună la loc ce dăduse pe dinăfară.

— Ce să-mi spuie ? se arătă dezamăgit Năiță Lucean, ei altceva nu mai știu decît că dacă vrem să scăpăm de sărăcie, să ne înscriem...

— Da, clătină din cap, neconvins de răspunsul lui Petre al lui Toma și de adevărul acestui răspuns, Pătru cel scurt.

— Pătrule, vinc vierul, Pătrule... se înveseli negru Simion Popescu, care ascultase discuția lor și pe care de mult nu-l mai interesau frămîntările lor și chinul lor. Se socotea

scos din politică, deși cu el și mai ales cu soarta lui de chiabur se făcea multă politică prin alte sate, și chiar pe la ei, pe la Cornul-Caprei, se făcuse cînd era președinte Craina și toată ziua îl socoteau după cote și îi luau ce mai avea prin curte în numele datoriilor lui neplătite, iar el nu se supăra, le dădea și cînta bisericește.

— Luați, luați ! cînta el sisîit, uitîndu-se liniștit și împăcat cum îi scoteau din curte Craina și cu Ciclop și cu cineva de la Raion o căruță veche, la care nu mai fusese înhămat un cal de mai bine de douăzeci de ani. Luați, cînta el, acesta este trupul meu, carele se frînge pentru voi ?

Și cînd să iasă Ciclop pe poartă, îl strigase să mai stea nițel, și fugise în casă, de unde se întorsese cu un bici tot vechi, împletit din sîrmă și cu șfichiul scurt din nojițe de opincă, cu un pămătuf verde în vîrf, ca un ciucure, dar mîncat de molii.

— Ia-l, Ioane, îi întinsese Simion Popescu biciul lui Ciclop, și cînd o să cumpărați cai, să pocniți din biciul ăsta, să știi și eu că treceți voi la tîrg.

Dar, firește, cai nu cumpăraseră, căruța veche și hodorogită zăcuse pe la poarta primăriei vreo jumătate de an, după care o luase Ciclop acasă la el și o făcuse cuiabar de găini.

— Pătrule, vine vierul, Pătrule, o să vedeți voi pe dracul, eu dacă mai stau în Cornul-Caprei pînă la Paști ! Și dacă la Paști o fi urît, atunci să știi că plec, vă las, am terminat.

Plecară pe întuneric din povarna lui Simion Popescu, după ce stinseră focul și ascuseră bine butoiașul lui Năiță Lucean. Urma să pornească peste o zi-două la vale, cu carul lui Năiță, și atunci tot noaptea, se gîndiseră ei, trebuiau să vină și să încarce acest butoiaș în car și să-l ascundă sub niște mere crețești.

Pătru cel scurt își luase un ulcioraș de vreo trei kilograme, să aibă pe lîngă casă de băut sau pentru vreun om care ar fi venit pe la el să-l ajute la o nevoie.

Se strecurau prin întunericul de smoală, în tăcere, nici șoptit nu vorbeau, Năiță înainte, mergînd ferit, nu cu mer-sul lui iute și grăbit, pășind cu grijă și așteptînd numai atunci cînd i se părea că s-ar auzi cineva, Pătru cel scurt după el, tot ferit, ca o pisică și cu ulciorul în mîna stîngă.

Simion Popescu rămăsese în urmă, cîntînd, se afumase iar binișor, și la jumătatea drumului se întorsese înapoi.

— Nu o mai duce mult nici Simion, zise Pătru cel scurt. Cred că nu apucă nici Paștele, cum își închipuie el, ca să-și mai facă curaj.

Năiță nu-i răspunse, se opri la cîțiva pași înaintea lui Pătru, în marginea unei podiști de lemn putrezit. Dede-subt susura Leurzeaua, o apă care nu curgea decît toamna tirziu, dacă toamna era ploioasă și primăvara la fel, două-trei săptămîni, pe urmă seca și se pustia. Însă era o vale adîncă, și toată coasta din lungul acestei văi se numea Valea Leurzelei.

Lui Năiță i se păru că sub pod se mai afla cineva, parcă s-ar fi auzit și o răsufolare omenească, dar Leurzeaua aco-perea totul, și el păși liniștit înainte, peste pod.

Pătru venea în urma lui cu ulciorul în mîna stîngă, nu-l văzuse pe Năiță cînd se oprise să asculte, nu-l vedea nici acum și îl strigă destul de tare, ca să i se cunoască glasul.

— Năiță, unde ești, mă, că nu te mai vezi neam...

De sub pod se repezi atunci cineva și-i smulse din mînă ulciorul.

— Faceți țuică, hai, fără autorizație ! se auzi glasul fonf al lui Ciclop, care pîndea de mult acolo, sub pod, deși nu se putea ști pe cine pîndea el.

— Năiță, strigă Pătru acum sugrumat de spaimă, Năiță, hoții !

Dar Ciclop îi înhățase ulciorul și ieșise de sub pod în drum.

— Voi erați, fire-ați voi ai dracului ! fonfăi el. Ei, acum să vă văz eu pe unde scoateți voi cămașa, că de gură nu vă întrece nici Necuratul altfel !

— Ioane, se dumeri Năiță Lucean, ce dracu făcei tu sub pod ?

— Mi-a luat ulciorul, îl informă Pătru cel scurt, uite-te la el, mi-a luat ulciorul.

— Ce ți-e, mă Ioane, ai înnebunit, stai noaptea sub pod și jefuiești lumea ? îl mai întrebă Năiță, care băgase de seamă că Ciclop venea după ei peste pod cu ulciorul lui Pătru în mînă.

— Te-ai făcut haiduc ? Păi cu noi, mă, cu săracii ? Haiducii luau de la bogați, Ioane, nu de la săraci. La Pătru cel scurt te bucuri tu ?

Se făcea și el că nu înțelege rostul celor întreprinse de Ciclop, deși bănuia ce putea să-i aștepte dacă acest Ciclop se ducea la Sfat și la șeful de post cu ulciorul de țuică, ei intrau în mare încurcătură, căci era interzis să se facă țuică și mai ales fără autorizație și la cazan particular.

Însă Ciclop nu vorbea, venea către Năiță peste pod, cu Pătru cel scurt în urmă.

— Acuși să vă văz eu, rupse tăcerea lui amenințătoare Ciclop, de mult vă pîndesc eu pe voi și să vedem ce mai spuneți voi cînd oi arăta eu corpul delict ?

„Uite al dracului, se gîndi Năiță Lucean, nu e el chiar prost de tot dacă a învățat și cuvintele astea de judecător !“

— Și ce vrei să faci tu cu corpul ? se interesă Pătru cel scurt, ajungînd și el la capătul dinspre Năiță al podului.

— Martor, zise Ciclop, martor, ca să se vadă cu ce vă ocupați voi și ziua, și noaptea și să se vadă atunci, Năiță, dacă tot așa te-a învățat pe tine tovarășul prim, cu care te lauzi tu mereu și faci pe cine faci tu.

Dar lui Năiță îi sări țandăra și îl luă pe Ciclop de gulerul laibărului, pe apucate, căci nu se vedea bine în întunericul acela. Ploaia se oprise iar și parcă s-ar fi pregătit să iasă luna după niște nori, undeva spre Sacoț.

— Mă Ioane, tu știi bine care este soarta noastră aici, la Cornul-Caprei, de ce te faci tu, mă, al dracului ?

— Să nu dai, zise Ciclop, care nu mai apucă să vadă, dar simți mîna lui Năiță cum se ridică deasupra capului său. Să nu dai, Năiță, că o pățești și nu e bine. Să...

Însă Năiță îl și plesni peste ochi, la nimereală, și o secundă Ciclop avu impresia că i-a spart ochiul, fiindcă pe obrazul lui peticit de zgîrieturile de la bătăile muierii se năpusti un șuvoi fierbinte, dar erau lacrimile.

— De ce ești tu, mă, al dracului ? mai zise o dată Năiță Lucean, și iar îl pesni la nimereală, cu putere și cu sete.

Ciclop se smulse din mîinile lui și o rupse la fugă, dar tot cu ulciorul lui Pătru în mînă.

Ca un fulger, cît era el de mototol, Pătru se repezi și el după Ciclop și, pipăind pe întuneric pe jos, găsi un bolovan și se ridică să-l pocnească. Atunci se rupseră și norii deasupra Sacoțului, și luna ieși afară, cu o față buhăită și somnoroasă, iar Pătru dădu cu ochii de ulciorul din mîna lui Ciclop. Pietroiul zbură și se izbi drept în burta ulciorului, care bufni înfundat și se sparse în țândări, lăsînd țuica să curgă toată pe pămînt.

— Ca brandul, se înveseli brusc Năiță Lucean, fiindcă văzînd ulciorul spart în mîna lui Ciclop, numai mînușa ulciorului mai rămăsese întreagă, își dădu seama că nu mai este nici un pericol, martorul nu mai exista.

— Ca șrapneaua, Pătrule, futu-i mama mă-si, parcă tragi cu brandu !

— He-he-he ! rîse, răgușit de spaima prin care trecuse. Pătru cel scurt.

— Unde e martorul, Ioane ? strigă el după Ciclop, care se opri să se scuture pe pantaloni de țuica vărsată peste ei.

— Mă ! strigă și Năiță la el, și chiar se făcu spre el, ca și cînd s-ar fi gîndit să-l alerge și să-i mai dea un toc de bătaie.

Dar Ciclop o rupse la fugă, aruncînd și mînușa ulciorului. Cînd ajunsese undeva la drumul mare, spre primărie, începu să strige cu glasul lui fonf și sugrumat :

— Hoții, mă, hoții ! Mă omoară !...

Nu auzea nimeni însă, trecuse de miezul nopții, satul dormea, cerul, înalt acum, făcea și mai pustie lumea lor de la Cornul-Caprei, și Năiță Lucean băgă de seamă că are să dea bruma.

Mergeau iar unul după altul, în tăcere, dar nu mai mergeau ferit ; nu mai aveau de ce.

— Mîine să te duci tu și să ceri autorizație, îl îndemnă Pătru cel scurt, să vedem cum facem și să plecăm la vale. Mi s-a urît pe lingă casă, aș vrea să mai văd și eu lumea, să mai vedem ce s-a mai petrecut și la vale. Aia s-au aranjat, adăugă el, iar Năiță înțelese că Pătru se gîndea la faptul că „aia“ de la vale au făcut colhoz și s-au aranjat, însă ei aveau datoria să se convingă, să vadă, adică, cu ochii lor cum s-au aranjat și dacă s-au aranjat. De mai multă vreme plănuseră ei această călătorie la vale și o socotiseră să dureze mai mult, adică vreo două săptămîni, ceea ce pentru ei era foarte mult, pentru că nu le plăcea să mai plece de lingă casă de cînd se întorseseră din război, unde se cam săturaseră de călătorit.

— Nu-mi mai trebuie, frate-meu, călătorie, tot restul vieții, făcea Dumitru lui Dincă, mi-ajunge. Mie, acum, și la tîrg la Hurez mi se pare departe. Dar la vale tot merg, chiar și două săptămîni, merg cu carul lui Nicu lui Nae, zicea el.

Era mai sărac decît ei, adică decît Năiță și Nicu lui Nae, nu avea car cu boi, și fără car cu boi nu te prea puteai prinde. trebuia să stai mai smerit pe lingă cine avea, cum erau Năiță Lucean și Nicu lui Nae și Mucălăii, care aveau căruță cu cai, însă aceștia erau niște oameni ai dracului, nu intrau cu nimeni în tovărășie. Stăteau toți trei într-o curte, cu tatăl lor, Mucălău cel bătrîn, și trăseseră dinaintea

casei niște porți înalte, să nu se vadă ce e la ei în băătătură.

— Mi s-a urit pe lângă casă, Năiță, vreau să mai petrecem și noi o săptămână, ca atunci, după război, când am venit eu și m-ai luat tu la vale. Să mergem pînă la Dunăre, bisERICA mării ei de Dunăre ! Vreau să o mai văd o dată. a mai crescut ea, ori a secat dracu' de tot ?

Năiță nu vorbea, asculta ce zice Pătru și pricepea bucuria lui și pofta lui să plece la vale acum, după ce scăpase de încurcătura lui Ciclop, care nu mai avea „corpul” ca să-i reclame.

— Să vezi cum ne reclamă Ciclop că l-am bătut și ne dă în judecată pe amîndoi. Asta acum se duce la Sfat și la șeful de post.

— Păi are el martori că l-am bătut noi ? întrebă Pătru cel scurt. Ne-a văzut pe noi cineva cînd l-am bătut ? L-a bătut muierea, dă-l în... nu-l bate ea mereu și cu fiu-său ? N-are martori !

Se apropiau de casa lui Pătru cel scurt, și acesta tot mai morfolea la cuvinte, ca să-și dea curaj.

— N-are nici un martor. Da de plesnit l-ai plesnit bine ? se interesă el, curios să știe dacă măcar ce a încasat Ciclop merită o reclamație și un proces. Fiindcă dacă ne dă în judecată, să știm de ce.

— Ei, l-am plesnit eu nițel, răspunse cu părere de rău Năiță Lucean. L-am apucat și eu, pe întuneric, la nime-reală, că nu se prea vedea atunci cînd l-am apucat eu de guler. Dar un ochi tot crez că i l-am flect. A fugit el, însă eu aveam de gînd să-i mai dau cîte ceva...

A doua zi, de noapte, Năiță Lucean și Pătru cel scurt sedeau pe treptele de la Sfat și-l așteptau pe Geanovu, care fusese pus președinte, sau pe Petre al lui Toma, ajutorul acestuia. Timpul se îndreptase, cum bănuise Năiță, noaptea dăduse o brumă groasă, care arsesse cîmpurile și se aștepta o zi cu soare și căduroasă, însă soarele nu reușise încă să treacă mîgura, numai se ghicea...

Venise și Trică la taurul lui, negru de supărare, fiindcă auzise că o să le ia taurul care nu făcea față, era puturos.

— Dar pe dumneavoastră v-a pus în locul lui Ciclop, se interesă vesel și al dracului prostul, văzîndu-i cum ședeau amîndoi pe trepte, zgribuliți și înghesuiți unul într-altul.

— Mă Trică, se înveseli pe jumătate Năiță Lucean, care nu prea glumea cînd era vorba de el. Lui îi plăcea să ridă de alții și cu alții, însă nu-i plăcea să treacă cineva pe dinaintea lui, și oamenii se și fereau, pentru că gura lui era a dracului, nu se făcea să intri cu el în discuție, nu ieșeau bine. Mă Tricăăă, lungi el cam amenințător, dar cu dulceață, numele omului angajat să păzească taurul, eu te știam pe tine prost, dar nici chiar așa, fii băiat cuminte, că geme țara de deștepți, să mai fie și unul, doi cu minte.

— Lasă, mă Năiță, băiatul în pace, că e de-al nostru, nu-l cunoști ? Or tu nu știi, măi Trică, cum te cheamă pe tine ? se iuți Pătru cel scurt tot serios, și Trică nu băgă de seama bătaia lor de joc și răspunse grăbit :

— Dumitru Zdirnă, nene Pătrule.

— Eee, făcu mirat Pătru cel scurt, păi vezi, ești bun că ții minte ! Îl vezi, Năiță, omul știe și cum îl cheamă, se schimbă socoteala, iar Trică se smeri și el, mulțumit, cu aerul că de, nu e nici el chiar cum se credea.

— Lasă, domnule, chestia asta acum, că știu eu cît e el de luminat, zise Năiță, îți dai cu deștele-n ochi cînd luminează el.

— Ce mai noutăți ?

— Scoate taurul și desființează centrul, răspunse Trică, trist.

— Rămii fără servici în felul ăsta, constată repede Pătru cel scurt, și Trică vru și el să mai spună cum îl lăsau pe drumuri, după ce slujise el cu credință cît slujise la acest taur nenorocit și de cîte ori fusese el mototolit de acest taur și burdușit de coarnele lui.

— Însă cînd am vrut să plec, nu m-a lăsat, că să stăm toți aici, la post, că avem o misiune — și eu am fost de bună-credință și i-am ascultat, și acum mă salută, zice că s-a schimbat tehnica. Să dea Dumnezeu, se îndoia el de această tehnică nouă, dar după cum am văzut eu, vacile nu pricep mai nimic.

Povestea asta era cunoscută de cei care scoborau pe la Mat și apucau să intre în vorbă cu Trică și să asculte plîngerea lui. Acum însă nu mai putu să se plîngă, cum ar fi vrut, fiindcă pe porțița primăriei intrase Geanovu, președintele, și cei doi uitară de Trică, se ridicaseră în picioare să-l salute.

— Ce e, mă Năiță, cu dumneata și cu aghiotantul la ora asta de noapte în curtea Sfatului ? Ați venit înaintea lui Ciclop, și mi se pare că n-are cine să ne deschidă ușile împărătești.

Lui Pătru cel scurt nu-i veni chiar bine funcția de „aghiotant“ pe care i-o dăduse Geanovu și despre care mai auzise el și cu alte ocazii. El se considera prieten cu Năiță, nu aghiotantul lui, dar se părea că se dusesese vestea de această funcție, și cînd nu era el de față, așa vorbeau oamenii cînd aveau nevoie să-l pomenească :

— Domnule, ai auzit că aghiotantul lui Năiță și-a pus coacăz roșu la poartă ?

— Uite ce e, tovarășe președinte, începu Năiță Lucean, ca să treacă și el peste povestea cu aghiotantul, căci simțise că Pătru se pregătea să-l înfrunte pe Geanovu și nu era un moment pentru așa ceva acum, cînd ei aveau nevoie de Geanovu și trebuia să se aibă bine cu el. Uite ce e, nu e nevoie să deschizi ușile împărătești pentru noi, fiindcă noi avem timp să intrăm pe ele, sîntem tineri, nu ne grăbim chiar așa, dar își dădu seama că și el o luase greșit și că dacă mai continua, pînă la urmă îl înfrunta el pe Geanovu, căci nici lui nu-i convenise povestea cu ușile împărătești.

Pe podul Cernei se vedea venind Ciclop, bandajat la un ochi cu un bandaj nou și cu căciula lui militară cu urechi pusă peste partea cu bandajul.

„S-a dus la doctor, se gîndi Năiță Lucean, înseamnă că ne dă în judecată și scoate certificat.”

— Ce e, mă, cu tine, Ioane ?, se miră ipocrit Pătru cel scurt cînd Ciclop intră pe porțița primăriei venind către ei. Ce e, mă, cu tine, cine te-a pocit așa bine ? se înveseli apoi tare, dar destul de forțat Pătru cel scurt.

— Nu știi ? fonfăi întrebător Ciclop, uitîndu-se la cei doi cu singurul ochi teafăr, căci, din fericire, fusese plesnit chiar peste ochiul lui cu albeață.

— Să trăiți ! salută el apoi, respectuos și cu un glas plîngăreț, iute schimbat cînd îl văzu pe Geanovu.

— Ai cheile ? întrebă Geanovu fără să se mire de bandajul pus peste ochiul lui Ciclop, și Năiță crezu că Geanovu știe, s-a dus Ciclop noaptea și i-a reclamat.

Cînd intrară în biroul lui Geanovu, acesta închise repede ușa, trîntind-o supărat și zicînd :

— Trebuie să-l schimb, că nu se mai poate, toată ziua bate muierea la el și îl pocește, parcă e dracul la ușa primăriei, și mai este și surd, cred că luna viitoare îl schimb.

— Dă-l în... interveni Pătru cel scurt, îngăduitor și milos. Lasă-l dracului, că moare de foame, e un pîrlit, îi venise lui o milă ascultînd cum se pregătea viitorul amărîtului de Ciclop.

— Nu se poate, se împotrivi categoric Geanovu, nu mai e cazul să ținem la ușa toți proștii, trebuie să găsim eu pe cineva, dar mi se pare că nu prea vrea nimeni.

— Dă-l, domnule, afară, interveni categoric Năiță Lucean, dă-l afară, că nu moare el cu una, cu două, dă-l afară că se mai găsește el un amărît care să audă în pîlnia telefonului și să te strige, însă ar fi cazul să ne

dai și nouă o autorizație să ne ducem cu niște mere la vale, eu și cu Pătru, ce părere ai ?

— Nu se poate, zise sec Geanovu, care se așezase la birou și scotocea prin niște hîrtii, parcă pierduse o foaie importantă, nu se uita la cei doi, răsfoia hîrțile de pe masă și înjura încet : Unde e, domnule ?

— Cum nu se poate ? întrebă Năiță Lucean, mirat, dar cu o mirare care îi secase glasul și simțea cum se ineacă.

Pătru cel scurt, care stătea mai într-o parte ca să prindă din ochii lui Năiță ce avea să zică în vreo anume împrejurare și să știe dinainte cum să deschidă și el gura dacă era nevoie, veni și el în față, chiar înaintea lui Năiță, și se rezemă cu o mină de biroul lui Geanovu.

— Aici tăia și spînzura Craina, fir-ar mama lui a dracului, și aici m-a chemat el să mă oblighe să mă înscriu, să fac cerere, că altfel nu mai ies eu cu merele din sat, zise Pătru cel scurt. Mai ții minte cînd am ieșit eu de aici negru și tu ședeai de vorbă cu Nicu lui Nae și ai zis „Pătrule, n-am nici o putere, el e pus aici cu rost, și eu nu poci trece peste el“ ?

— Nu se poate, reluă Geanovu răspunsul său la întrebarea lui Năiță Lucean. Tot nu găsise ce căuta și se vedea că era ceva important. Nu se poate, nu se mai poate, am primit ordin să nu mai dăm autorizații decît la membrii cooperatori.

— Care cooperatori ? se răsti Năiță. De unde cooperatori ; aici nu sînt, nu s-a făcut.

— Nu s-a făcut, zise Geanovu, dar trebuie să se facă, e musai, nu mai putem nici noi trăi așa, ca acum două mii de ani, așa că pînă atunci...

— Murim de foame, intră iar în discuție Pătru cel scurt, pînă atunci murim de foame.

— Uite-o, domnule, răsuflă ușurat Geanovu, asta era, și ridicîndu-se de la birou veni către cei doi, citind rar, ca să poată pricepe și ei.

Năiță se uita pe fereastra biroului peste dealurile Oarbei, vinete și pustii, dar nu mai vedea locul lui de casă, vedea numai pustiul, și niște pruni rășchirați, zgîriind cerul cu crengile lor bătrîne și negre.

— Se poate ? se auzi glasul înfundat al lui Ciclop, care intrase pe furiș în timp ce Geanovu citea ordinul cu interzicerea cărăușiei pentru țărani individuali.

— Ce e ? întrebă supărat Geanovu.

— Vă cheamă Raionul la telefon, cu comisia.

— Care comisie ? mai întrebă Geanovu, sîcît de prezența omului de serviciu.

— Cu campania care începe, a anunțat și Stroieștii, săptămîna viitoare a zis că începe campania.

— Mă, tu cînd te mai bați cu muierea și te pocește ea pe tine cum te-a pocit acum, să nu mai vii la Sfat, să te duci dracu' pe Cerna la vile și să stai acolo pînă te ome-nești la înfățișare, altfel să nu te mai prind pe-aici. În fiecare zi vii ca de la război, auzi ? Că dacă nu, eu te dau afară, să știi de la mine !

Se repezi apoi la telefon, uitîndu-se la un ceas pe care îl ținea, ca bătrînii pe timpuri, legat cu un lanț și vîrit într-un buzunar de la vestă. Nu trecuse de șase și jumătate și se mira ce putea să fie așa de urgent de-l chemau la telefon cu noaptea-n cap.

Năiță Lucean și cu Pătru cel scurt ieșiră după el în săliță, urmați de Ciclop, care se apropie de Năiță cu o față posomorîtă și neagră de supărare.

— Va să zică, tot voi mă bateți și tot voi mă înfundați, dar vede el Dumnezeu, mai vorbim noi în viața asta !

— Ce să vorbim, Ioane, ce să vorbim ? Păi tu ești surd, cum să vorbim noi cu tine ?

— Bine-bine ! îi amenință Ciclop, fugind șontorog după Geanovu, la telefon.

Capitolul XII

VÎNĂTOAREA

Spre sfîrșitul lui februarie, iarna păre să-și fi încheiat datoriile față de țărani de la Cornul-Caprei, zăpada se subțiasse, și pe cîmpuri, din loc în loc, răsăreau mușuroaiele negre, iar către mijlocul zilei fumegau stins, pădurea se scuturase și ea de zăpadă, crengile se zvîntau la soarele pipernicit și trecător repede peste culmile măgurii, la Sacoț, seara venea o boare ciudată, caldă și cu un miros de baltă stătută, parcă ar fi fost răsufierea unui lac părăsit, dar trecea repede, și cînd răsăreau stelele, gerul se întărea din nou, și geamurile înghețau, și focul bubuia în sobele oarbe încinse peste măsură.

Nu mai plecase nimeni din sat, planurile unor călătorii la vale fuseseră uitate, boii rumegau liniștiți în grajdurile sărace, carele fuseseră uitate sub polatele vechi, oamenii își făceau de lucru pe lingă casă, treceau rar unul pe la altul, din cînd în cînd Geanovu chema pe cîte cineva pe la Sfat și vorbea cu el ore în șir, era un băiat inimos și încrezător, părea bun de primar, nu făcuse nimic deosebit, dar nici nu stricase nimic, avea o răbdare copilărească și o mirare la fel. Nu era vesel și nici rîzăreț ca ajutorul lui,

Petre al lui Toma — căruia îi plăcea să se știe ce este și toată ziua ar fi rîs, să i se vadă cei doi dinți pociți într-o margine a gurii — însă pe fața lui stăruia mereu o lumină vie și caldă și, deși întotdeauna făcea numai cum credea el și cum știa el, îl lăsa pe fiecare să creadă că e de partea lui și a nevoilor lui și că înțelege ce este al fiecăruia.

Stătea de vorbă cu Pătru cel scurt la el în biroul lui de președinte și aștepta liniștit ca acesta să-și strîngă gîndurile, căci părea foarte încurcat și frămîntat, și de cîteva ori se răzgîndise după primele cuvinte și intrase într-o muțenie de pămînt după ce se justificase absent și scurt cu acel „să vedem“ al lor, dintotdeauna.

— Se poate, credea el ipocrit ce spunea Geanovu, se poate, că și tu ai fost amărît ca noi și nici acum văz că nu te-ai mai încherbat, însă știi cum e, să mai vedem, de ce să începi tu cu mine ?

Fra către prînzul cel mare, cerul se pierduse sub o piclă albicioasă ca o ceață, apoi începuse vîntul acela subțire dinspre primăvară, dar care nu aduce zăpada mieilor, ci viscolul întors din drum. Pătru mototolea pe genunchi căciula lui veche, jupuită de atîta purtat, și ținea ochii închiși, părea că doarme pe scaun, glasul dulceag al lui Geanovu toca mărunț, și el îl auzea ca venind de departe, ca și cînd n-ar fi fost în biroul acestuia sau ca și cînd ar fi fost, dar altădată, mai demult, și acum el își amintea, și deci nu era obligat să răspundă.

— Nu știi, se declarase el neconvins într-un tîrziu, cînd și Geanovu tăcuse și părea că obosise așteptînd răspunsul lui Pătru. Ofta, trist și sceptic, dar fără să-l fi contrazis pe Geanovu, și chiar acesta era și adevărul pînă la urmă, căci nu știa ce să răspundă. Din toată discuția aceea nesfîrșită, el nu reținuse decît că nu mai putea ca pînă atunci și că nu mai era mult pînă cînd aveau să părăsească vechiul lor fel de a trăi, și el nu-și putea închipui cum va fi noul fel de viață către care erau împinși, în fiecare zi cu cel puțin un pas, iar ei își dădeau

seama că nu mai au putere să se împotrivească și că un destin implacabil avea să schimbe și să răstoarne tot ceea ce lor li se păruse pînă atunci de neclintit.

— Și cu boii, întrebasese Pătru, înainte de a se ridica în picioare de pe scaunul pe care amorse, cu boii, cine are, ce faceți ?

Nu întrebasese ce vor face ei, țăranii, și nu întreba nici ce vor face cu pămîntul lor, pe el îl interesa ce se va întîmpla cu boii, deși nu avea, însă visul lui era să-și facă rost de un car și de o pereche de boi, singura dovadă și cea mai categorică privind întemeierea trainică a gospodăriei lui.

Murea cîte un copil pe la casa cuiva, și bărbatul umbla supărat și plîns și cu capul gol și neras o săptămînă, două, însă viața nu se schimba, ce era de făcut se făcea ca și pînă atunci, dar dacă pierrea un bou din jug, viața lor se îngreuna mult, greu mai putea fi ridicat alt bou și pus la jug, omul se înnegrea la față, și puterea lui se vedea bine cum pierrea, începeau datoriile și îndatorările, se mai înădeau cu o vacă, sărăcia îl pîndea și îi amenința și povesteau multă vreme :

— Cînd mi-a murit mie un bou, în mijlocul verii, și m-a lăsat fără nici o putere, povestea Gheorghe Oțăt, care avusese trei copii și toți îi muriseră și între ei o fată ajunsese de se ridicase în picioare, și pierise într-o noapte ca din senin, și nu mult după ea îl căzuse un bou în jug la arat și se sfîrșise sub ochii lui. Cînd mi-a murit mie un bou în jug, atunci m-am sărăcit eu și m-am apucat de sobe, în vara aia, cînd a murit în jug, atunci am băgat eu de seamă că nu am noroc.

— Da, zicea cîte cineva, Gheorghe avea atunci boi frumoși.

Nimeni nu-și amintea fetița care abia se ridicase în picioare și nici numele ei !

— Boul ăla a căzut în jug la arat, zicea altcineva din sat, căci toți știau întâmplarea și erau uimiți de această moarte fulgerătoare, în jug, a bietului animal.

— Boul ăla era frumos și avea și un nume frumos, îi zicea Cerbu, flutura cu coarnele, dar nu împungea.

— Ce-a spus de boi ? îl întreabă Năiță Lucean, căruia Pătru îi povestea în amănunt lunga lui discuție cu Geanovu.

Era seara acum, ceața se retrăsese, cerul se scoborise iar jos, negru ca smoala, și muierea lui Năiță, care trebăluia prin curte, strigase la ei ca să o audă din casă, unde erau :

— De, de, Năiță, nu ți se împlinește prorocirea, mai e pînă la primăvară, deocamdată mi se pare că se pune iar pe nins.

— Și mie mi-a distrus vulpea curcanii, zise Pătru cel scurt în loc de răspuns la ce îl întrebase Năiță Lucean. Aveam patru curcani și dormeau în prunul de lingă finar, acum, cînd se mai încălzise, și un vulpoi al dracului, — fiindcă trebuie să fie și mare, s-a strecurat în lipsa cîinelui, care nu mai doarme neam, acasă, și i-a doborât pe toți jos. Știi cum face ? se interesă el dacă Năiță avea idee de strategia vulpoiului. Se bagă sub prun și se uită în sus și-i adoarme de tot, și curcanii pică jos ca pietriul.

— Știu, îl confirmă pe gînduri Năiță Lucean, dar ce a zis de boi ?

— Ce să zică, zicea că rămîn ai noștri, cu ei ne ducem la lucru, ce e de făcut cu ei facem, se ține seama de cine ce are.

— Da, confirmă tot neatent Năiță Lucean informația lui Pătru cel scurt.

— Ninge, a început să fulguiască, mi se pare că o ia de la început. Abia acum se încinge bine iarna, o să vedeți voi, zise muierea lui Năiță, intrînd în casă cu o îngrijorare vădită pentru schimbarea asta neașteptată a timpului, care pînă atunci părea să-i fi înșelat, și ei își pusese

nădejdea în el și speraseră în venirea primăverii mai devreme ca în alți ani.

— Dacă ninge bine, zise Năiță pe gânduri, și dacă spre dimineață se oprește, cum se luminează mergem după vulpoiul ăla.

Și se uită țintă la Pătru cel scurt, care tresărise speriat auzind planul lui Năiță Lucean, după atîția ani de cînd nu mai vorbiseră ei despre o asemenea tovărăsie.

— Mai ai ce-ți trebuie ? îl întreabă Năiță privindu-l tot scurt, drept în ochi.

— Era pe undeva, răspunse Pătru după o secundă, două de gîndire, i-am retezat nițel din țevă, ca să nu se vadă din haină.

— Ei, încheiase Năiță ce avea de zis, dacă se oprește din nins, cînd mai e un ceas pînă se luminează, vii la mine și plecăm. Știu eu culcușul lui.

— Și Petre al lui Toma nu era el pe la primărie cînd ai fost tu ? se interesă cu cuvintele aruncate într-o dungă, rău, muierea lui Năiță.

— A fost un timp, s-a foit pe-acolo, nu prea avea el nici un rost, a vorbit și la telefon cu cineva...

— Petre al lui Toma ?... se miră femeia de această posibilitate ca Petre să vorbească la telefon. Cu cine ?

— Nu se înțelegea bine, nici el n-a prea înțeles, pe urmă a plecat. El e mai rău decît Geanovu, mereu se rîde cu dinții ăia de aūr pe dinafară.

Se vedea că nu-i prea convine să-și amintească întîlnirea lui cu Petre al lui Toma.

— Ce mai faci, Pătrule, tot aghiotant la Năiță Lucean ? îl luase binîșor și de sus Petre al lui Toma cînd Pătru intrase în Sfat și întrebasese de Geanovu.

— Te privește ? îi răspunsese Pătru.

— Nu, așa, de discuție...

— Păi așa, de discuție, ar fi cazul să nu te mai bagi în vorbă, dacă nu te întreabă cineva !

— Ești supărat ? făcu Petre pe îngrijoratul, nu se poate !

— Ba se poate, că mi-ai cam rămas dator, chiar de la lucru, de la Năiță, mai ai să-mi dai banii pe două zile, și acum ai putea, că ai leafă, aici dacă stai degeaba nu se poate să nu te plătească.

— Cît ? se interesă repede Petre al lui Toma, neconvenindu-i să se știe că e dator.

— Băgă iute mîna într-un buzunar și scoase o sută de lei.

— E bună, confirmă Pătru, și i-o smulse din mînă.

Nu era însă nimeni să-i vadă, și Petre vru să discute mai îndeaproape cu Pătru.

— S-a trecut cu vederea, m-am luat și eu cu slujba asta, fiindcă să știi că nu e ușoară.

— Nu e, se îndoi Pătru totuși în sinea lui de această posibilitate ca slujba lui Petre să nu fie ușoară, nu e, dar te-ai înfipt în ea și m-ai lăsat singur la zidărie.

— M-a chemat, se scuză Petre al lui Toma, ca membru mai vechi, și cu planurile de-acum, a fost nevoie.

— Se poate, încercă Pătru să nu mai continue discuția, căci pe scări urca Ciclop.

— La mine, Pătrule, poți să vii cînd vrei, la mine ușa-i deschisă, zise tare Petre al lui Toma, ca să fie el ultimul care termină ce se începuse între ei.

— N-am nevoie deocamdată, mai cîrlesc cu ce am și mă descurc.

— Te cîrpești tu, fonfăi Ciclop, dar să te văz cum te cîrpești acum, cînd vine colectivizarea, că acum vine, e precis !

— Des unde știa el Ciclop că e precis, că Geanovu nu ți-a spus nimic precis ieri ? se interesă Năiță Lucean.

Mergeau ca pisicile, pe vîrfuri, prin zăpada moale și pufoasă care se așternuse toată noaptea și chiar și acum mai ninge, mărunț și rar, dar ninge. Era încă întuneric, și ei răsufiau des, urcînd poteca înecată în zăpada pufoasă,

pe sub poalele unor fagi care se acoperiseră de omăt și-și lăsaseră crengile grele să atirne peste capetele celor doi. Își înfundaseră căciulile pe urechi și mergeau cocoșați, ca să nu scuture zăpada de pe crengile încovoiate de greutatea ei. Pătru venise îmbrăcat în mantaua lui militară, cu epoleții rupți atîrnîndu-i pe umeri și cu poalele ferfenițite și arse. Mergea cu miinile vîrite cruciș, una peste alta, pe mincile largi ale mantalei, și pe brațe legăna o pușcă de vînătoare cu o singură țevă, (retezață, ce predase el în toamna aceea de pomină fusese o altă armă, veche și reparată de el, „ca să treacă momentul“, cum îi povestise el lui Năiță, în drumul lor spre Primărie.

— De unde știa el precis ? stăruie în întrebarea lui Năiță Lucean.

Vorbeau șoptit, și cînd deschideau gura, fețele lor se învăluiau în aburul gros al dimineții și ei abia se bănuiau unul lingă altul. Zăpada scîrțîia din cînd în cînd sub tălpile bocancilor lor, și atunci ei se opreau și așteptau parcă să se stingă ecoul pașilor și apoi iar porneau, ferit și căutînd să nu greșească poteca ascunsă sub zăpadă. O diră albicioasă se strecura pe sub poalele fagilor, venind din-spre vîrfurile măgurilor.

— Începe să se lumineze, zise Pătru cel scurt, mai e mult ?

— Nu, șopti scurt și muștrător Năiță Lucean, întorcînd capul spre el din mers. Unde scoatem noi piatră de var cu omul Tudorei.

Băgase de seamă că Pătru nu vrea să-i răspundă la întrebare și mergînd se gîndea de ce amină Pătru acest răspuns, ce nu-i convenea lui și ce îl supăraseră pe el în împrejurarea cînd aflase ce aflase, iar acum se ferea să-și mai aducă aminte.

— Și dacă vine colectivizarea, tu ce ciștiți de te bucuri așa ? se răstise Pătru cel scurt la Ciclop, vîzîndu-l cum îl amenința pe treptele primăriei și cum se bucură ca un

prost ce era, cu o veselie neagra pe fața lui însemnată de ochiul acela cu albeață.

— Pătrule, se întoarse către el Petre al lui Toma, nu te uita la el că e prost ! Că și prostul spune adevărul câteodată. Acum vine, și cum ești tu, și cu mine, și cu cine mai e ca noi, mai amăriți, că noi toți am fost cam amăriți pe lumea asta, ar fi momentul să fim primii care să dăm bună ziua.

Pătru coborise treptele repede, fără să le mai răspundă, și ieșise pe podișca de lemn cu mersul lui rostogolit, ca și când s-ar fi dus mereu la vale și numai o minune îl ținea să nu se rostogolească.

— Mă, strigase Ciclop după el, din capul scărilor, să-i spui lui Năiță Lucean să-și schimbe aghiotantul !

Niciodată nu-l întristase ca acum această poveste, care se învechise și nu-l mai supăra, cum nu-l supăraseră de fapt niciodată cu adevărat, deși câteodată se mai gândise și el de ce oare îi spun lui oamenii „aghiotantul lui Năiță Lucean“ și de ce prietenia lor e văzută așa, iar el — agățat mereu de Năiță ca un neputincios. Nu pricepea însă în nici un fel răutatea acestei glume și trecuse peste ea cum trecuseră toți peste poreclele lor, fiindcă nu era om să nu aibă o poreclă și să nu fie strigat pe acest nume de pomină și de batjocură, dar fără vreo răutate anume.

Acum însă, i se păruse că Ciclop găsisese în vechiul lui prieten, Petre al lui Toma, un apărător care venea să-i spună că acest Ciclop se află mult mai înțelept decât el și mult mai socotit, iar el trebuie să ia aminte la acest nimenea, care altceva nu știuse în viața lui decât să joace popice, dar și la popice pierduse.

Ieșiseră într-un ochi de pădure, o tăietură mai veche. zăpada acoperise trunchiurile fagilor bătrâni, tăiați cam de sus de cineva care nu avusese milă de lemnul acela și îl doborâse fără nici o alegere.

Deasupra capetelor lor se boltea o gură de cer vinată și pustie. Ninsoarea încetase, gerul zbicea usturător și se

părea că are să înceapă și vîntul. Năiță Lucean se oprișe lîngă un trunchi de fag retezat de vreun trăsnet și privea atent la niște urme crude. Pătru veni încet lîngă el, cercetînd curios semnele urmelor, care nu puteau fi decît de vulpe. Nu se uitară unul la altul, nici nu vorbiră, păreau înțeleși de mult, și cînd se despărțiră, gîndurile lor erau limpezi. Năiță scoborî în lungul acelor urme, către o văioagă care se deschidea repede înaintea lor, albită toată și netedă de ninsoarea căzută din belșug, oprindu-se în marginea ei, căci urmele se pierdeau la nici douăzeci de pași de el sub un mal care se ridica din zăpadă ca o cocoasă. Pătru scoborî prin dreapta acelor urme și, ocolind cu grijă, se opri și el, nedumerit, chiar sub acel mal. Se luminase bine și se vedea totul ca-n palmă. Năiță ridicase cocoșele puștii lui cu două țevi și aștepta semnul lui Pătru. Acesta se trase nițel îndărăt de unde se afla și îi făcu lui Năiță un semn scurt din cap să mai scoboare cîțiva pași. Zăpada scîrții sub bocancii acestuia, și cînd vru să mai înainteze, totuși, îl văzu pe Pătru repezind pușca spre umăr. De sub' mal se năpusti ca un fulger un vulpoi vînat-roșcat, plutind parcă pe deasupra zăpezii ca laptele. Năiță îl petrecu fără grabă prin cătarea puștii, lăsîndu-l să treacă pe celălalt mal al văioagei, și cînd vulpoiul îi veni bine în dreptul țevilor apăsă pe trăgaci. Fumul negru, de pulbere veche de brand, cu care încărcase cartușele, îl orbi și îl înecă. Prin tulburarea lui i se păru că mai trăsesese cineva odată cu el, și cînd se dezmetici îl căută cu privirile pe Pătru. Acesta lăsase pușca în jos și aștepta îndemnul lui Năiță. Nu trăsesese el. Vulpoiul se rostogolise moale pe zăpadă, îndărăt, către locul de unde ieșise, lăsînd în urma lui o diră singerie.

— Hai, zise sec Năiță Lucean, și Pătru se aplecă să-l ridice, fără să se mai uite la Năiță.

Din partea cealaltă a văioagei scobora cineva spre vulpoi, fără să se uite la ei și fără să-i vadă.

— Pătrule ! strigă scurt Năiță Lucean, și cînd acesta se ridică, mirat, privirile lui întîlniră chipul băiatului Tudorei care fusese la Securitate.

Pe malul celălalt al văioagei ieșise dintre fagi omul Tudorei, cu pușca fumegînd în mînă.

Pătru se întoarse din drum și o luă spre Năiță Lucean. Băiatul Tudorei se opri și el și rămăsese încremenit, cu ochii la Pătru cel scurt.

— Năiță, strigă omul Tudorei, încet, cine a tras, mă, întîi ?

Lumina se făcuse orbitoare, deși soarele nu răsărise încă, dar zăpada frigea ochii cu albeața ei nefirească. Pătru cel scurt gîfîia urcînd repezit malul înalt al văioagei către Năiță.

— Nu e nici o supărare, zise omul Tudorei. Dacă e al vostru, puteți să-l luați. Lasă-l, Sandule, îl îndemnă el pe fiu-său, care stătea prost dinaintea vulpoiului mort.

Năiță se întoarse și el scurt și o porni spre virful măgurii, fără să răspundă.

Cînd ajunseră sus, Năiță și cu Pătru cel scurt nu se putură opri să nu arunce o privire spre locul unde zăcea vulpoiul. Pe malul celălalt, băiatul Tudorei urca greu spre fagii pe sub care se strecurase și pierise taică-său. Urca cocoșat, cu capul în pămînt, și se sprijinea într-un lemn noduros rupt pesemne din pădure. Era îmbrăcat într-o manta aproape nouă, militară, dar fără epoletă și fără nasturii ei de alamă. În cap avea o căciulă tot militară, de pîslă, și ea fără semnele ei. Călca cu cizmele negre prin zăpada scîrțîitoare și aluneca des, și atunci se proptea în mîini, căci lemnul acela ca un baston nu-l prea ajuta.

„Va să zică — se gîndi Pătru cel scurt — tot ca noi, fără permis. Și cît ne-a înfundat el cînd era ce era...”

— Unde e, mă vulpoiul, șuieră Năiță la urechea lui Pătru cînd acesta ajunsese lîngă el.

Locul unde se rostogolise vulpoiul și unde rămăsese el nemișcat era acum gol, ca o tăvălițură, și ochii lor căzură

pe urmele însingerate care scoborau acum pe firul văioagei și se topeau pe după niște fagi retezați.

Pătru vru să zică ceva, dar Năiță îi și acoperi gura cu palma și îl trase după el spre poteca pe care veniseră. Ascunseră puștile în scorbura unui fag pe jumătate uscat și porniră tăcuți pe drumul pe care veniseră. Când se văzu casa lui Năiță Lucean, se opriră să se mai odihnească și deși erau singuri și se uitau unul la altul, nu le venea să vorbească.

Năiță scoase din buzunarul laibărului două cartușe roșii și le aruncă departe, în zăpada înaltă, apoi se scutură pe miini, ca și când ar fi fost plin de miscărări de mămăligă uscată.

— Ciclop nu vorbea el prostii, rupse Pătru cel scurt tăcerea, știa el ce spune, cit e el de prost, acum știa ce vorbește.

Năiță se uită la el mut, așteptînd să continue. Însemna că era totuși ceva. Nu degeaba amînase Pătru răspunsul. Însă nu mai apucă să vadă bine de aici, părea să se fi strîns niște oameni, și ciinele se dădea rău de dincolo de gard, și cineva dintre acei oameni bătea zdravăn cu un baston în gard.

— Ia stai ! zise el cînd Pătru, furat de povestea lui, dădu să înceapă.

— Nu e acasă, se auzi glasul cam speriat al Genicăi.

Ieșise la poartă, dar nu ieșise din curte, stătea cum stăteau ei toți cînd nu voiau să primească pe cineva sau cînd se fereau de cineva și nu aveau nici un interes ca acest cineva să știe ce se petrece la ei în casă, cu spatele la porțița deschisă numai pe jumătate și rezemată de umărul ei mic. Ținea mîna la gură, cu baticul negru lipit de buzele subțiri și vinete de supărare, cînd dînd cu ochii de atîția oameni necunoșcuți înțelesese că neașteptata vizită nu putea să le aducă lor aici, în virful măgurii, nici o veste de care ei să se bucure în vreun fel. Nimeni nu urcase niciodată pînă aici, la ei, fără vreun interes anume,

nimeni nu venise neapărat pentru ei, numai pentru că i-ar fi fost dor de ei și nu se putea pînă nu-i vedea. Cei care urcau și nu erau rudele lor, sau prietenii lor, sau țărani ca ei, cu nevoi și cu greutăți și cu întâmplări mai ales nenorocite, fiindcă nici aceștia nu veneau ca să le spună că le merge bine și că nu mai pot ei de bucurie și despre această fericire trebuie neapărat să afle și Lucenii, cei care urcau pînă la ei și erau străini, nu puteau fi — și nici nu fuseseră niciodată — altceva decît ai percepției, iar ei nu-și plătiseră dărilor la timp, sau ai primăriei, și ei căzuseră neapărat în vreo greșală, căci întotdeauna legile pentru ei rămîneau necunoscute în cea mai mare parte a lor și era imposibil, aproape, ca ei să nu greșească și să nu calce aceste legi, și atunci trebuiau să plătească amenzi și dări noi și ce mai era de plătit în astfel de cazuri.

Pe urmă veniseră cotele, și la poarta lor băteau și mai des oamenii primăriei, pentru că acum, într-adevăr, ei rămîneau mereu în urmă cu datoriile față de stat, în timp ce datoriile acestea se înmulțeau mereu, și ei aflau că au de plătit și de dat și din lîna oilor, și din laptele vacilor, și din carnea porcului, și din fasole, și din cartofi, și din prune, și din atîtea și atîtea cite se iveau ca datorii, încît ajunseseră să nu se mai gîndească decît cum să se plătească de aceste datorii și cum să afle mai dinainte cu ce mai erau datori, ca să nu li se și dubleze datoriile.

— Nu e acasă, se auzi iar, din locul în care stăteau Năiță Lucean și Pătru cel scurt, nu e acasă, mi se pare mie că s-a dus pe la Sfat, pe acolo trebuie să fie el, mă mir că nu l-ați întîlnit dumneavoastră, domnule Ion!

— Sînt cu Ciclop, zise Năiță, sforțîndu-se să recunoască, totuși, pe cite cineva din cei cinci-șase oameni care se opriseră în fața casei sale, în drum.

Apoi, glasul Genicăi nu se mai auzi bine, vorbea, se părea, mai încet, căci se vedea, totuși, cum dădea din

mină și arăta spre biserica Maneaștilor, cam pe unde s-ar fi aflat casa lui Dumitru lui Dincă ciungul.

— Cine să fie ? întrebă Pătru cel scurt, uimit de această împrejurare pe care nu și-o putea în nici un fel explica. Cine poate să fie ei ? mai stăruia el șoptit, ca și când ar fi vorbit pentru sine și s-ar fi întrebat pe el, cu un glas mai apăsător. Cine poate să fie ei dacă sînt cu Ciclop ?

— Trebuie să vie, cum să nu ? Pînă desară vine el acasă, se înțelege iar limpede glasul Genicăi, subțire și sugrumat, pînă desară neapărat, fiindcă n-are unde dormi altundeva.

Grupul de oameni se desprinsese din fața porților lui Năiță Lucean și, o luă în lungul drumului troienit spre casa lui Dumitru lui Dincă.

— Mă, se întrebă și Năiță nedumerit, ai cui or fi ei, ăștia, de au ajuns ei așa de dimineată pînă la mine acasă ? Ce zici că spunea Ciclop alaltăieri ?

Pătru nu-i răspunse nici acum la întrebare, se reze-mase de trunchiul unui fag bătrîn și urmărea atent grupul de oameni care se apropiau de casa lui Dumitru lui Dincă.

— Aștia sînt... oftă el într-un tîrziu, și pe fruntea lui se ivi o sudoare fierbinte și simți cum nădușește și cum îl scutură frigul, ca și când l-ar fi frecat cineva pe șira spinării cu un sloi de gheață.

Dinspre Sacoț, de dincolo de măgură, veni o boare caldă ca o pală de vînt și simțiră iar mirosul acela de baltă stătută.

— N-are putere, zise Năiță, a nins numai așa, ca să se mai înfoaie nițel, dar n-are putere, ăsta e un vînt de dezgheț.

— În cît sîntem ? întrebă Pătru cel scurt, ștergîndu-și fruntea cu căciula lui de pislă cu urechi.

Curgea apa pe fața lui, și capul lui tot, cu părul tuns scurt, era lac de apă.

— Păi mâine e martie, răspunse Năiță. Ce ai de-ai nădușit așa ?

— Mi se pare că mă încearcă o răceală, răspunse Pătru. Ciclop, cît e el de prost, acum nu vorbea prostii, știa el că e precis și să știi tu că ăștia sînt...

Năiță se rezemase și el de un fâguț și, cu palma lui mare și butucănoasă, își freca în neștire barba nerasă, văruiță de spuzeala țepilor albi.

— Mestecenii, rise trist Pătru cel scurt, se apropie popa Sofronie.

— Dă-l în... mă-si, se împotrivi moale Năiță Lucean.

— Domnule, păru că se trezește dintr-o toropeală Pătru cel scurt, și nici de vulpoiul ăla n-am avut parte. Era numai alicit și s-a făcut mort, ca să scape.

— Dar copilul Tudorei n-are servici ? întrebă foarte curios, dintr-o dată, și Năiță Lucean. Nu i-a dat nimic pînă acum ?

— Dracu știe, nu crez că i-a dat, nu ți-am spus eu că nu știe să facă nimic ?

— De, se îndoi totuși Năiță Lucean, nu știa să lucreze o meserie, însă la bătut se pricepea.

— Băiatul Tudorei ? L-ai văzut tu ? se interesă Pătru cel scurt, care tot nu crezuse pînă atunci că Năiță, cînd fusese el luat și stătuse cît stătuse la Raion, nu mîncase el și o bătaie mai ca lumea, deși acesta nu recunoștea.

— Nu eu, însă pe moșul acela de la Alimpești el l-a bătut. „Ăsta mai tînărul se pricepe să bată“, zicea moșul cînd i l-am arătat eu și i-am spus că a murit mumă-sa și el nu s-a dus la înmormîntare. „Ălalți m-au cam ciocănit ei cîte nițel, mai omeneste, dar ăsta m-a bătut în lege, nu știu ce-o fi fost el înainte, ori poate au și ei o școală unde învață să bată.“ „De, de, i-am spus eu, nu cred că a făcut o școală, la călcat și bătut pămîntul s-a învățat el, că a fost olar mai înainte.“

Grupul de oameni intrase în curtea lui Dumitru lui Dincă și nu se mai auzea nimic, nici o mișcare prin tot

cătuul lor, dar nici Năiță Lucean, nici Pătru cel scurt nu se gîdeau să coboare, deși înghețaseră zdravăn. Se întu-necase, norii vineți se lăsaseră iar jos deasupra măgurii, parcă se făcuse un fum, și vîntul acela moale și cu miros de lac putred se întărise și legăna crengile grele de zăpadă ale fagilor.

— Al Tudorei a tras mai tîrziu, se gîndi iar cu glas tare Năiță Lucean. Nu-și putea stăpîni gîndurile, și ele fugeau de la o întîmplare la alta, și ei alegeau repede acele întîmplări care îi îndepărtau de la întrebarea stărui-toare despre rostul acelor oameni la poarta lui Năiță Lu-cean și apoi la Dumitru lui Dincă în casă, de unde nici nu mai ieșeau. Cînd a tras el, vulpoiul căzuse, fiindcă eu m-am grăbit, am văzut țeava puștii lui și am bănuir că e el. A tras al doilea, după mine.

— Și eu m-am cam zăpăcit, întări Pătru cel scurt judecata lui Năiță. Eu nu l-am văzut pe omul Tudorei, pe mine m-a furat întii niște urme de cizmă, și cînd am ridicat pușca, n-am mai văzut vulpoiul. Însă era frumos.

— Mă, aici sînteți, mă, că de cînd vă caut ! se auzi răgușită, din spatele lor, vocea nici de copil, nici de bîr-bat a lui Vasilică. Tată, hai iute, că a venit cu comisua și te caută !

Copilul se strecurase iepurește printre fagii cocîrjați de zăpadă și ieșise în spatele lor. Se roșise tot de urcatul coastei numai într-o fugă. Pe fața lui înfloriseră pistruui și parcă îi luaseră foc. Semăna leit cu Năiță Lucean, se subțiasse și se înălțase, mergea ca el, cu pieptul împins înaintea și fîlos, însă pe față moștenise pistruui Genicăi și roșeala părului ei o moștenise.

— Cine era cu ei ? se interesă Năiță Lucean, care în prima clipă, ca și Pătru cel scurt, se speriasse auzindu-i glasul și nerecunoscîndu-l dintr-o dată.

— Ciclop și cu un băiat care a mai fost pe la noi cînd te-a luat pe dumneata, dar nu mai era militar ca atunci,

acum era îmbrăcat nemțește. Și mai era cineva, un om cu o căciulă frumoasă, brumărie, ăsta era mai îmbrăcat ca toți, dar nu vorbea nimic.

— Și cine vorbea ? întrebă Pătru cel scurt.

— Mai mult Ciclop, că unde ești, că au venit espre să vorbească și cînd vii, că ei se întorc și acum s-au dus la Dumitru lui Dincă.

— Hai, zise Năiță Lucean. Ia-o tu înainte și vezi să nu apară cineva, că eu cu Pătru venim pe dîndos și nu sîntem acasă, ai înțeles ?

Cînd intrară în casă, simțiră mirosul de țuică fiartă și, dezbrăcîndu-se, amîndoi se gîndiră că și Genica înțelese ceva dacă le fiersese ea singură țuică și îl aștepta astfel. Soba vărsa o căldură înecăcioasă, pe după olanele ei fuseseră puși la uscat niște porumbi rămași verzi din toamnă, și ei se încinseseră și răspîndeau un miros dulceag și amețitor. Se așezară amîndoi pe scăunelele scunde, dinaintea sobei, și acum își dezmoșteau mîinile, ținîndu-le deasupra plitei fierbinți. Genica intră repede după ei, cu două ceșcuțe, și le puse țuica fără să-i întrebe nimic. Cînd Pătru se gîndi să închine și să dea noroc, ridicînd ceașca, ea îl reteză scurt căutînd cu ochii ei mici, ascunși sub genele roșcate, ochii lui Năiță Lucean și uitîndu-se la acesta cu o privire care trebuia să însemne că zbaterea lor se apropia de sfîrșit și că ea nu mai avea altă putere decît aceasta, de a-i spune lui că totul se încheiase și că nu mai aveau ce spera.

— Au venit, și s-a terminat. Acum sînt la Dumitru lui Dincă, și muierea lui a ieșit din casă blestemînd că ea se omoară.

Năiță gustă țuica liniștit, ca și cînd n-ar fi auzit nimic din tot ce-i spusese muierea. Pesemne că se înțețise vîntul, căci în gura sobei fumul bubui răscolit din senin, repezîndu-se afară pe ușița deschisă.

— Și Dumitru ? întrebă după un timp Năiță Lucean.

— Dumitru stă cu ei de vorbă, ce să facă, pământul nu e al lui, că el altceva n-a prea avut, decît boieria lui cînd juca cu lăutarii la ureche în capul horii, parcă tu nu știi ?

— Da, îngădui străin Năiță ce spunea femeia lui. Mai pune niște țuică aici, și îi întinse ceașca de pămînt ars.

Pătru încă nu băuse, ceea ce auzea îl împietrise pe scaun, și o secundă vru chiar să se ridice și să se ducă într-o fugă la el acasă, ca și cînd dacă s-ar fi găsit acolo, tot ce agonisise el s-ar fi aflat mai în siguranță.

Se auzi cîinele zbătîndu-se îndîrjit lîngă poarta dinspre drum și ei toți tresăriră, dar nici unul nu se mișcă de unde era. Cineva vorbea cu Vasilică, și acesta se dădea de ceasul morții că „N-a venit și nu știm neam unde s-a dus el, dacă nu e pe vale, pe la Sfat, cum zicea“.

Genica ieși afară din casă mînată de Năiță și, drăcuind cîinele, se duse și ea la poartă, strigînd la copil să nu mai vorbească el cu lumea străină, să-i spună ei ce este.

— N-a venit, se auzi apoi și glasul ei. Parcă ar fi strigat la cel care o întreba, și acela nu înțelegea sau nu auzea bine, căci ea striga cît o ținea glasul ei mărunt și sfrijit. N-a venit, cum să vie, pe unde, păi nu-l vedeai dumneavoastră dacă venea el ?

Către prînzul cel mic, Pătru se strecură prin spatele casei lui Năiță și ajunsese acasă ferit. Se dezbrăcase de mantaua lui ferfenițită și și-o așezase în cui, netezindu-i postavul rărit.

— Anul ăsta, s-a termenat, și-a făcut datoria, trebuie să fac rost de alt laibăr.

Femeia lui se chinuia să răsucescă niște lînă veche și mereu scăpa din mînă un fus prea plin, și el se gîndi cît este ea de neîndemînică și uitîndu-se la ea, o văzu iar posomorîtă și străină de el. Nu-l întrebasese nimic, cînd venise, nici de unde venise, nici ce făcuse pe unde fusese, nici dacă îi e foame, nici dacă îi e sete, parcă ar fi dormit cu lucrul în mînă. Nu zisese decît „Veniși, Pătrule“, dar fără să ridice capul din pămînt și fără să vină înaintea

lui. El se uita pe fereastra care da înspre măgură, dar nu vedea nimic, ochii lui nu țineau înaintea lor decît locul gol, cu zăpada mototolită, unde zăcuse vulpoiul cînd îi păcălisese pe ei, și fața aceea speriată a băiatului Tudorei despre care aflate că știa să bată cu meserie și că bătuse cît fusese în serviciul în care fusese.

Atunci se auzi bătaia lui Ciclop cu bastonul în uluca gardului, și Pătru bănuî că acum vin și la el și-i spuse muierei să iasă și să se vaite că nu e acasă, că a plecat cu Năiță Lucean mai demult, mai de dimineață, pe la Sfat.

— Păi cu mine ce să vorbiți ? se desluși, după un scurt timp, vocea pămîntie a femeii lui Pătru cel scurt. Doamne ferește, nu vorbesc eu cu dumneavoastră, cum se poate așa ceva ? Cînd o veni Pătru îi spui eu să vie iar la vale. fiindcă el acolo este acum.

Ziua trecu posomorîtă, fără alte întrebări, vîntul care bătea dinspre Dunăre încălzise pe neașteptate aerul și se auzea cum curg streșinile.

Cînd se întunecă bine de tot și cînd nu se mai putea bănuî că cineva străin ar putea să mai urce la ei, în vîrfurile Măgurii, la Năiță Lucean se strînseseră Dumitru lui Dincă, Pătru cel scurt și Nicu lui Nae. Ședeau în celar, pe întuneric, la gura sobei, întețind din cînd în cînd focul, care juca pe pereți o lumină tremurată și gălbuie.

— Cînd te lăsa unul, zicea Dumitru lui Dincă, te lua altul, de hodinit. Șase erau cu toții, cu Ciclop, care le arată drumul, însă nu vorbește. A pățit el ceva, l-a bătut muierea, l-a amenințat cineva, nu se știe. El însă nu scoate nici un cuvînt, dacă nu le-o împuia el capul pînă să ajungă acasă la om, dracu știe...

Nu-l întrerupea nimeni, toți ascultau, muierea lui Năiță stătea tot în picioare, lîngă sobă, copiii — cinci — dormeau unul lîngă altul, morți de oboseală, nici Vasilică nu mai pîndea, cum făcea el de obicei, era zdrobit de oboseală, și din cînd în cînd se auzea cum oftează în somn sau cum amenință pe cineva, și într-un rînd, din cuvintele lui

se împerechease un fel de „Plec eu, și eu, o să vedeți voi“..., și Genica strigă la el ca să-l prindă în somn cu ce avea el de gînd — „Unde pleci, mă, ia spune tu!“ dar el nu mai răspunse, oftă și se pierdu în somn.

— Și cum ați rămas? îl trase de mîneca hainei cu moanta de lemn Nicu lui Nae pe Dumitru cînd acesta se opri din povestit și căzu pe gînduri.

Uitase țigara în colțul gurii, și aceasta se stinsese de mult, însă el nu băgase de seamă.

Se vedea stînd, cum stătuse tot timpul, rezemat de stîlpul ușii ca să nu lungească vorba, și de jur împrejur, pe pat și pe niște scaune, cei din comisie, nici unul cunoscut, afară de un băiat despre care el își amintea să-l mai fi văzut undeva, dar nu-și putea aduce aminte pe unde anume. Și glasul lui i se părea cunoscut, uscat și sec și cam milităros, dar nu-și putea deloc aduce aminte unde îl mai auzise.

Între cei din comisie era și unul care nu prea vorbea, un fel de țaran ca și ei, mai îmbrăcat, însă, și mai bine făcut, cu niște haine de postav negru, cu jambiere de lînă peste pantalonii de postav, și cu o scurtă pe el, căptușită cu molton roșu, dar ce îl furase pe Dumitru era căciula acestuia, țuguiată și brumărie, o căciulă frumoasă, și el ședea cu ea în cap tot timpul. Ceilalți își mai scoteau și ei căciulile, se mai răcoreau, se mai ștergeau pe frunte de nădușeală cu cite-o batistă, el nu-și scosese căciula, o ținea bine îndesată pe cap, nițel pe o sprînceană, fălos, și cînd se uita, tot așa se uita, ca dintr-o parte, însă nu zicea nimic și nici cînd plecaseră nu zisese nimic.

— O fi fost mut, se gîndi tare Năiță Lucean.

Dar Dumitru lui Dincă se îndoi, fiindcă la urmă, cînd ieșiseră din curte, și unul din comisie — nu se dumirise care — îl înjurase pe el că face pe prostul și că e al dracului, și băiatul acela mai tînăr pe care el nu și-l aducea aminte îl înjurase și el, că „așa e țaranul nostru, al dracului, trebuie să-i faci binele cu forța“, el, mutul, le răs-

punsese să nu se grăbească, fiindcă nici el n-a intrat așa, fluierînd, nici lui nu i-a convenit la început.

— Cum a rămas ? insistă Nicu lui Nae. Fiindcă și eu m-am întîlnit cu ei, dar aseară, nu știau ei cine sînt și eram și cam făcut, mi se pare că ei atunci veneau.

Se dăduseră jos dintr-o mașină, lîngă școală, și cum veneau ei către primărie, înaintea lor se oprise carul lui Nicu lui Nae și Nicu beat în șușlete. Nicu strigase la boi să se oprească în marginea drumului, și boii, cumiți, se opriseră chiar lîngă o grămadă de pietriș și răsufiau icnit, căci carul era plin cu lemne, și ei urcaseră un pripor întreg fără să se odihnească.

— Hooo, făcu Nicu lui Nae, hooo ! și boii se liniștiseră. Apoi el se dădu jos din șușlete șonticăind pe întuneric și apropiindu-se de boul din dreapta îl bătu cu palma pe coapsa umedă. Șșșș, îl îndemnă Nicu, și boul se ușură ca la o comandă dinainte știută, mîngîiat de Nicu lui Nae, care vorbea tare cu el și înțelegător. Șșșș, făcea el, așa, băiatule, că ce e pe capul nostru, nici să ne pișăm nu mai avem timp...

Tot șonticăind cu piciorul lui șoldit, se duse lîngă boul din stînga și îl bătu și pe acesta pe coapsă.

— Șșșș făcu el iar, și boul se ușură ca la o comandă. Hai, mă băiatule, fiindcă și miine avem o zi nenorocită, iar avem dê cărat miine la Veta lui Murgulete, numai prin zăpadă o să mergem, crucea mamei ei de, muiere, că toată vara și toată toamna n-a avut timp să fure lemne și ne bagă ea pe noi acum pe toate coastele, să ne rupem noi oasele... Șșșș ! făcea el bătînd boul pe coapsă, și boul, care se ușurase, întoarse capul spre el, parcă îl asculta. Așa, mă băiatule, continuase Nicu, vai de viața noastră care o trăim noi, că numai bou și țaran să nu fii în țara asta, că nu ne mai deosibește nimeni, crucea mamei ei de viață ! Așa e, Prianee ! strigă el brusc și supărat la boul care parcă îl asculta, și acesta înțelese că trebuie să plece și se întinse zdravăn în jug. Hooo, strigă Nicu iar, repe-

zindu-se şoldit înaintea lor şi potolindu-i, hooo, şi reze-mîndu-se de jug, se uşură şi el oftînd. Hai, îi îndemnă el pe urmă, sărind în şuşletele carului, hai, că planul l-am făcut. Hai, că pe noi de la muncă nu ne schimbă nimeni, la serviciul nostru nu se bagă nimenea şi altă leafă nu avem...

Atunci se desprinsese cineva dintre cei veniţi cu maşina şi, apropiindu-se de Nicu, îl întrebă unde e primăria, iar Nicu, afumat cum era, îi răspunse făcînd pe prostul cu viclenie :

— Păi, sînteţi noi ? N-aţi mai fost pînă acum, după cote, la Cornul-Caprei ?

— Nu sîntem cu cotele, răspunse unul dintre ei.

— Dacă nu sînteţi cu cotele, cu ce sînteţi, ce mai aveţi să ne luaţi ? îl furase pe Nicu limba lui rea, de beţiv amărit.

— Tovarăşe, încercase altul să intre în vorbă cu el mai apăsător, dar fusese oprit, şi tot cel care începuse discuţia se interesase iar de primărie.

— Şi nu te-a mai întrebător nimic ? îl cercetă Dumitru lui Dincă.

— Ba m-a întrebător unde stă Dumitru lui Dincă ciungul, „că am venit să-i aducem o moantă nouă, fiindcă am auzit că are nevoie, nu se mai ajunge la mămăligă cu a veche“.

— Lasă, mă, prostiile, Nicule ! se vîri între ei Pătru cel scurt. Şi cum a rămas ? puse şi el întrebarea de la început a lui Nicu lui Nae.

— Cum să rămînă ? Mîine au zis că vin iar.

Capitolul XIII

DATORIA

Ne minte și timpul, zise Năiță deschizînd larg porțile să intre carul lui vechi plin cu lemne, crengi uscate și rupte de zăpadă și vijelii, trunchiuri putrezite pe marginea celui pîrîu numit Leurzeaua și uitate de vreme, rămașițe de la o tăiere mai veche, un păr pădureț rășchirat de un trăsnet în vara care trecuse, toate strînse de copiii lui o zi întreagă și înghesuite între loitrele gata să se rupă și acoperite cu o cergă de cînepă, să nu se bage bine de seamă cînd or cobori și s-or apropia de casă pe drumul umblat.

Înainte boilor venea Vasilică, certăreț, ca să se vadă că greutatea pe umerii lui sînt lăsate, chiar dacă el este mai mic, înjura bieteile animale și trăgea de lanțul din coarnele lor, smucindu-le ca să intre mai repede în curtea casei.

Ceilalți copii veneau în urma carului înghețați și morcănosi, erau sleiți de muncă și nu vorbeau, și cînd carul trecu de porțile mari se repeziră în casă, ferindu-se de ochii lui Năiță.

Vasilică trase carul sub șopronul sub care țineau și butiile cu prune și, dejugind boii îi lăsă așa cum erau, cu lanțul în coarne, și se repezi și el pe scări în casă, înjurând iar că pe el toți îl cred prost și numai el trebuie să se spetească, parcă numai el s-ar încălzi iarna asta și parcă numai el ar degera.

— Ne minte, răspunse Mucălău cel bătrîn intrînd și el după car în curtea lui Năiță și dînd bună seara cu o jumătate de gură, cum făcea de cînd se știa și de cînd îl știau toți la Cornul-Caprei. Ne minte și timpul, dar ne mai mint și oamenii, intră el în vorbă pieziș, și Năiță înțelese repede unde bătea Mucălău.

Se întetise un vînt iute și plesnea dinspre măgură de unde mai înainte numai cu două zile părea că vine primăvara, uscase streșinile, care curseseră în neștire sub un soare bezmetic, îngrămădisise niște nori fumurii ca niște bolovani și cum se înserase se pusese cu biciul pe ei și-i tot gonise pînă începuse să fulguiască. Acum scutura în răstimpuri un fel de mazăriche, și aceasta răpăia sec și înfundat pe acoperișurile negre, văduve de zăpadă.

Năiță închise porțile cu grijă și cu o încetineală prefăcută, nerăspunzînd împunsăturii lui Mucălău și lăsîndu-l intenționat să aștepte în mijlocul curții, sub bătaia vîntului suflînd și mai rău dispre Sacoț, plesnind cu mazăriche, ca și cînd ar fi dat o grindină.

Mucălău își vîrîse mîinile în buzunarele pantalonilor de dimie croiți rusește, strînși bine pe pulpe și cu turul atîrnînd pînă la genunchi. Își rășchirase picioarele strîmbe și scurte, ca să pară mai înalt și mai bine înfipt în situație. Însă era un om scund și butucănos, cu un cap mic, ascuns sub o căciulă căzăcească, teșită și cu fundul albastru imoșat și aproape înnegrit de atîta purtat. Fața lui era vînat-roșcată și părea mereu mototolită de cineva, bea mult și sărea repede la bătaie și scotea cuțitul, și lingă el se aflau întotdeauna cei trei copii ai lui, trei închipuiri de

oameni aidoma lui, și toți îmbrăcați la fel și toți încălțați cu opinci peste niște ciorapi ca niște jambiere, înfășurați și ei pînă sub genunche cu nojițe împletite. Toți erau scunzi și mătăhăloși și cu capetele mici și fețele vinete. Se uitau la om cu niște ochi lunguieti și mereu cîrpiți parcă de nesomn. Și cînd mergeau pe drum, cu Mucălău cel bătrîn înainte, patru la rînd, toți semănau și toți fumau și toți scui-pau o dată, aruncînd țigările scîrbiți. Ei treceau pe o parte a drumului. ceilalți oameni — pe cealaltă. Nu dădeau bună ziua la nimeni pe drum, nu vorbeau cu nimeni la Mat, numai între ei. Rar, cîteodată, Mucălău cel bătrîn intra în discuție cu cîte cineva, scurt, fiindcă se supăra repede, din senin, nu știai ce nu-i convenea, se încrunta, înjura zdravăn și întorcea spatele. Aveau bani și împrumutau cu zgîrcenie și cu dobîndă zdravănă și cu scadență peste care nu se putea trece, fiindcă întîi venea să-ți amintească Mucălău cel bătrîn că ai întîrziat, și dacă nu te socoteai cu el și nu aveai cu ce te plăti, veneau la tine în curte toți patru, își luau din casă ce credeau ei și mîncai și o bătaie, ca să ții minte data scadenței. Însă de bătut te băteau chiar în ziua scadenței.

Năiță împrumutase și el bani de la Mucălău cel bătrîn ca să poată începe și plăti cele trei temelii mîncate acum de trecerea timpului, căci rămăseseră neacoperite și se măcinaseră, și el nu mai vedea cum s-ar mai apropia de ele și cum ar mai zidi deasupra lor casele pe care și le închi-puise el și pe care le și uitase. Nici nu vrea să-și amintească de ele, se ferea să mai treacă și prin fața acelor locuri cu temeliiile, numai Genica se repezea în cîte-o du-minică să vadă ce mai este cu ele, și cînd se întorcea, Năiță nu o lăsa să-i povestească, se citea limpede pe fața ei că s-a ales praful și că toată munca ar fi trebuit luată de la capăt, ce zidiseră ei se prăpădisese și se scufundase de ploi și se măcinase.

În sinea lui, însă, Năiță tot mai spera că aceste locuri de casă cu ruinele temeliiilor de pe ele erau totuși puse la

o anume scuteală, și tocmai datorită acestor ternelii, și se gindea că pînă la urmă tot e un cîștig, dar nu avea curajul să discute cu nimeni despre acest cîștig atîta timp cît nu se plătise încă de datoria față de Mucălău, iar acesta venise acum să-i amintească ziua scadenței.

— Mi se pare mie că sîmbătă, dacă azi sîntem joi, sîmbătă ar fi cazul să ne desfacem, zise Mucălău cel bătrîn după ce Năiță închise porțile.

Nu se uita la el, rămăsese tot în mijlocul curții, cu miinile înfipse în buzunarele enorme, și cu picioarele lui scurte și strîmbe rășchirate.

Năiță veni, tot încet, pînă lingă Mucălău și rămase lingă el mut.

— Afară de mîne, care e vineri, altă zi nu mai e, continuă Mucălău, fără să se uite deloc la Năiță Lucean.

— Ce să-ți dau ? întrebă stins Năiță Lucean.

— Boii, răspunse Mucălău cel bătrîn, care se și gîndise ce avea el să ia din curtea lui Năiță Lucean. Datoria era mare, acesta nu avea cu ce se plăti și altă cale nici nu era.

Năiță simți lovitura în moalele capului și chiar duse mîna la cap, pentru că durerea i se înfipse fulgerător în creștet ca un vîrf de cuțit.

— Boii ? întrebă el cu un glas din care nu mai rămăsese decît șoapta.

Mucălău clătină capul lui mic cu căciula teșită, căzăcească, trasă pînă peste urechi, și nu zise nimic. Boii lui Năiță Lucean rumegau liniștiți și uitați cu lanțul în coarne lingă jugul lor vechi și lustruit de atîta purtat.

Prin fața ochilor lui Năiță Lucean trecură toți prietenii lui — și Pătru cel scurt, și Dumitru lui Dincă și Nicu lui Nae și chiar Petre al lui Toma —, dar nimeni nu avea cum să-l împrumute cu bani, toți erau, ca și el, fără putere, în ce mai speraseră ei era drumul „la vale“, cu niște mere și cu niște țuică făcută noaptea și ascunsă sub rîndurile de mere în car, dar „la vale“ nu mai aveau voie să

plece, nu se mai dădeau autorizații de cărăușie și altă ieșire nu mai era.

— Măcar să mi-i lași pînă ar, nu mai e mult pînă atunci, se desprimăvărează iute, azi-mîine se îndreaptă și timpul, nu mai poate ține mult așa.

— Pînă sîmbătă, zise Mucălău, sîmbătă venim să-i luăm. La arat ți-i dau eu, cu ziua, cu prețul care o fi atunci pe ziua de arătură.

— Năiță, strigă la ei Genica, păi nu intrați în casă, să vorbiți ca oamenii, se poate, cheamă omul înăuntru, să vă vedeți la față.

Mucălău o luă spre poartă grăbit, fără să se uite la Năiță Lucean și fără să dea mîna cu el. Cînd ajunsese la poarta mică și o deschise, se auzi glasul lui hîrîit, dar Năiță nu înțelese decît „seara“, căci Mucălău nu dădea nimănui nici bună ziua, nici bună seara, nimic decît rar, și atunci cu o jumătate de gură, scîrbit de osteneala asta.

Nu-i spuse muierei nimic, se culcară devreme și adoră miră repede, obosiți și îngîndurați, Năiță la capătul dinspre fereastră al patului, Genica la picioarele copiilor, cu palmele împreunate sub obrazul mic și zbîrcit.

Tîrziu, cînd Năiță simțea că oboseala lui se mai scurșese și că ce mai rămăsese din ea erau niște dureri surde la încheietura mîinii lui drepte, cu care ridicase o butie veche, plină cu prune și răsturnată singură, ca din senin, tîrziu, cînd prin geamurile înghețate începu să se bănuiască ziua de vineri care avea să rămînă de pomină, în spațele casei se auzi sugrumat glasul cuiva care parcă ar fi cerut ajutor. Năiță visa un vis fără șir, întîmplări care nu se legau între ele îl treceau dintr-una într-alta, și ce rămînea mereu era locul gol, unde zăcuse vulpoiul pe care ei îl crezuseră mort și el, Năiță, cu boii de funie la primărie, strigînd că a venit să se înscrie, dar pe el să-l înscrie cu boii, fiindcă altfel trebuie să-i dea lui Mucălău pentru datoria de bani.

— Cu boii, striga el, altfel nu mă înscriu !

Și din primărie ieșise Craina, așa cum era el îmbrăcat fiind a plecat din sat, cu scurta de postav peticită intenționat la coate cu două bucăți de piele neagră, dintr-o servietă, sau așa ceva, cu șapca roșiatică în cap și cu o valiză joară de lemn, care i s-a deschis pe scări și din ea s-au răsturnat niște nimicuri și un ceas deșteptător, care, firește, s-a și spart. În drum îl aștepta o mașină a Raionului, un Gaz prăfuit cu un șofer nervos și grăbit.

— Hai, domnule, că mi s-a urît de când vă tot string după drumuri !

În Gaz mai erau doi oameni, prea puțin deosebiți de Craina, care își strângea în liniște nimicurile din valiză împrăștiate pe scările primăriei. Nu răspunsese, și când se ridicase să încute valiza de lemn se trezise lângă el cu Năiță Lucean și cu Pătru cel scurt.

— Tovarășe, începu Năiță Lucean, dumneata acumă pleci, dacă te-a schimbat, nu te mai interesează, unde te trimite, acolo te duci, n-ai ca noi pământ aici, să te lege de el, noi aici rămînem, așa că ar fi cazul să ne spui și nouă ce rămîne cu noi.

— Așa rămîne, zise Craina bucurîndu-se că îi vede, erau singurii care veniseră la plecarea lui, nici Ciclop nu venise în ziua aceea la primărie să-și ia rămas bun de la el.

— Hai, tovarășe, nu înțelegeți ? strigă șoferul la el, accelerînd motorul nervos.

Nu se mai vedea nimeni pe drum, nici în primărie nu era nimeni, se pustiise parcă tot centrul satului, pînă și Difuzor ținea Matul închis.

— Așa rămîne, zise Craina, e musai să vă înscrieți. Noroc, și le întinse mîna de rămas bun.

— Noroc, zise pe gînduri Pătru cel scurt, dar ei nu văzură mîna întinsă a lui Craina și acesta rămase cu ea fără răspuns.

Nici el nu prea dăduse mîna cu nimeni cît fusese Președinte aici, la Cornul-Caprei, așa că furați de ce le spu-

sese, cei doi nu se gîndiseră că acum, la plecare, s-ar schimba el și ar da mîna cu ei.

Năiță se visa la poarta primăriei, cu boii ținuți de lanț și strigînd la Craina că a venit să se înscrie, iar acesta nu-l auzea, se aplecase să strîngă nimicurile din valiza de lemn și ceasul care se rostogolise pe scări.

— Cu boii ! striga Năiță Lucean, altfel nu mă înscriu, însă Craina nu-l auzea, stătea aplecat deasupra valizei de lemn și nu știa ce moșmondea la ea.

— Nașule ! se strecură pînă în somnul lui Năiță un glas sugrumat, și el tresări și ascultînd bine înțelese că e glasul muierii lui Pătru cel scurt.

Ieși în săliță și găsi femeia în prag sbuciumîndu-se înspăimîntată.

— Hai, iute, nașule, că moare Pătru și eu nu mai am ce-i face și el numai pe dumneata te strigă.

— Cum moare ? îngheță Năiță Lucean cu întrebarea pe buze. Cum moare, ce are ?

Cînd intrară în casă la Pătru, acesta zăcea într-un somn greu și pe fruntea lui musteau sute de broboane fierbinți care se spărgeau și curgeau pe fața lui ca o apă.

— Pătrule îl mișcă cu grijă, de umăr, Năiță Lucean, ce e cu tine, mă, băiatule, ce ai tu ?

Pătru deschise ochii pierdut, parcă nu s-ar fi putut desface din somn și se uită mult la Năiță Lucean, dar nu-l cunoscuse.

— Pătrule, îl smuci acesta mai tare și speriat, Pătrule, tu nu auzi, nu mă vezi tu pe mine, Năiță ?

Femeia se prăbuși într-un hohot de plîns la picioarele patului peste marginea de lemn a acestuia, lovindu-se de muchea ascuțită a tăbliei.

Pătru ținea ochii deschiși, răsufla greu, fruntea lui era scaldată de nădușeală, pe mîinile care scăpaseră afară din pătură nădușeala se scurgea udînd așternutul de in, iar el se uita țintă la Năiță și tot nu-l cunoștea. Năiță luă un peșchir de pe tăblia patului și îi șterse fruntea și

atunci băgă de seamă cum frigea aceasta și cum frige și răsuflarea înecată a lui Pătru cel scurt.

— Apă, se auzi stins glasul lui Pătru, ca și când ar fi venit de undeva de departe. Acum zîmbea, se uita la Năiță Lucean, ochii lui parcă l-ar fi cunoscut acum, dar nu era sigur, căci el nu zicea nimic, numai se uita, și când se mai potolea răsuflarea aceea grea și înecată, pe buzele lui arse ca varul înflorea un zîmbet ca de copil.

— Ce-ați făcut voi, fină, întrebă Năiță, nedumerit, văzînd că Pătru închide iar ochii și se topește iar în somnul acela adînc ca o apă în care s-ar fi înecat.

Femeia se smulse de la picioarele patului și își ridică fața spre Năiță, vrînd să răspundă. Era o față neagră, umflată de plîns, parcă ar fi fost spoită de cineva cu funingine, buzele negre și ele, și tivite scurt altădată, acum se umflaseră și ele și se albiseră, părul îi ieșise de sub baticul negru strîns sub bărbie și i se lipise în șuvițe pe obraz din cauza lacrimilor. Îi aduse lui Năiță un scaun și îl așeză lîngă pat în apropierea lui Pătru care din cînd în cînd tresărea și era scuturat de un tremur și dădea să se înece.

Aproape de seară, cu o zi înainte, cum stăteau ei în casă fiindcă Pătru se simțea rău și avusese toată ziua fierbințeli și simțea cum se topește ceva în el, o moleșeală îl făcea să nu se poată mișca de la sobă la pat, către seară cînd Pătru pricepu că a dat peste el o boală zdravănă și vru să o trimită pe femeie după Năiță, veni și la ei comisia, cu Ciclop înainte, care le arăta drumul, pe urmă pleca.

Cinci erau, și toți cinci intrară în casă, și între ei băiatul acela despre care le povestise Dumitru lui Dincă și despre care el nu-și amintea de unde îl cunoștea. Mai era și acel țaran — cum bănuia Pătru — cu căciu'a brumărie, o căciulă frumoasă, înaltă și pusă pe o sprinceană, se uita la ei și nu prea vorbea. Se așezară pe pat și pe scaune, fără să se dezbrace, iar Pătru se trăsese lîngă sobă.

Se rezemase de ea în picioare, căci îl lua mereu cu frig, cînd îl lăsa amețea și căldurile.

Femeia venise și ea lîngă el și se lipise de el, cum nu mai făcuse niciodată pînă atunci. Era mai înaltă ca el și își lăsase capul ușor înspre el, atingîndu-i cu bărbia obrazul neras. Pătru dogorea, dar ea crezu că e din cauza sobei care și ea dogorea și făcea aerul din cămăruță înăbușitor. Într-un timp, cei din comisie începură să se descheie la nasturii hainelor și să-și scoată căciulile, afară de cel cu căciula brumărie, care se așezase pe un scaun mai înspre fereastră și stătea cu căciula în cap și închiotorat la toți nasturii. Se uita prin cămăruța lui Pătru și se bănuia din privirile lui că se uită cu o anume milă față de sărăcia curată a acelei case.

— Da, începuse unul din membrii comisiei, aici nu cred că e cazul să discutăm mult, nu-i așa, tovarășe ? Aici, cum s-ar spune, sîntem între ai noștri, fiindcă toți am început de jos și a venit momentul să intrăm în rîndul lumii.

Dar lui Pătru nu-i plăcu introducerea aceasta din care se înțelegea că el nu prea este în rîndul lumii, adică este mai amărît, nu-i convenea să se gîndească la cuvîntul sărac, ceea ce însemna că tot ce văzuseră membrii comisiei la el în curte și la el în casă, tot începutul lui de gospodărie, nu arăta cine știe ce și, deci, ei îl considerau sărac și nevoiaș, nu aveau mult de discutat cu el, nu era cazul să se tocmească cu el, cu el terminau repede — și nu-i conveni. Nu răspunse însă nimic, și cînd începu să vorbească și băiatul acela pe care Dumitru lui Dincă zicea că nu și-l amintește, el îl și văzu îmbrăcat militar, cotrobăind cu băiatul Tudorei prin casa lui Năiță Lucean, cînd îl luaseră pe acesta cu Gazul, la Raion.

Acum era civil, însă tot bățos, și pe el hainele stăteau cum trebuie, ca pe un orășan, numai mîinile se vedea că sînt de țaran, erau pe ele semne de crăpături de muncă la cîmp și la sapă care se închiseseră greu și-l arătau cine

era, ca și degetele boante și scurte cu unghiile retezate rău, din copilărie, cu câte un fel de custură cum i se retezaseră și lui Pătru.

— Dumneata, tovarășe, începu acesta, ar trebui să ne înțelegi cel mai ușor, fiindcă dumneata numai în felul acesta vei putea să te ridici și să dai înainte. Ia gîndește-te, dumneata, cum ar fi să vă strîngeți toți dimineța și să vă apucați de treabă. organizat, să ridicați comuna asta la lumină...

Pătru însă nu mai avu puterea să-l asculte, îl enerva glasul lui sec și milităros și cum deschidea gura, cum auzea comanda lui pe scările primăriei : „Cine are puști și pistoale și...”

— Ce-ai realizat dumneata, pînă acum ? întrebă grăbit cineva din comisie, un bărbat mai în vîrstă, cu o haină lungă de piele pe el, care îl făcea gros, dar el era de fapt slab și sfrijit ca și gîtul lui lung, în jurul căruia înfășurase un fular maroniu. Ce ai realizat dumneata, pînă acum, de unul singur, fiindcă văd că te-ai străduit și se cunoaște că ești ambițios ?

Lui Pătru îl plăcu constatarea din urmă a acestuia, faptul că el recunoaște că se vedea ceva de pe urma muncii lui, chiar dacă nu era ce visase el, dar se împlinise ceva.

— Cît pămînt ai ? se interesă și cel care îl făcuse amărît și sărac.

— Nu prea avem noi pămînt, se trezi vorbind muierea lui Pătru, căci el înțepenise lîngă sobă și tăcea. Îl luau valuri de fierbințeli și cîteodată simțea cum amețeaua e gata să-l prăbușească și se clătina pe picioare și atunci el se lipea și mai tare de sobă ca să se rezeme de ea. Cel cu căciula brumărie tăcea mereu și își pironise ochii pe o fotografie decolorată, care îl arăta pe Pătru cel scurt militar, lîngă un fel de biserică, dar fără cruce. Ținea o mină lipită pe vipușca pantalonilor, iar alta agățată cu un deget de cingătoarea de piele deasupra baionetei.

— Unde ai făcut dumneata războiul ? întrebă într-un tirziu omul cu căciula brumărie, arătînd cu capul spre poza de deasupra patului, unde o pusese muierea lui Pătru.

— Peste tot, răspunse Pătru cu o anume bucurie în glas, căci această întrebare îl puna și pe el în rîndul lumii și în orice caz deasupra celorlalți membri ai comisie, care păreau mai tineri ca el și, astfel, nu putuseră să facă războiul, sau nu putuseră să-l facă tot, ca el, ci numai pe jumătate. Peste tot, fiindcă noi am fost de la început, și cum am avut eu norocul să fiu luat la infanterie, l-am făcut tot și pe jos, prin zăpadă, prin ploaie, prin zloată, prin secetă, cum s-a putut, n-am lipsit nici o zi, odată, în partea întâia, am venit pe jos trei săptămîni, numai pe jos, însă nu mai putu să continue cu bucuria cu care începuse, căci simți cum îl taie o durere sub țița stîngă și cum îl trece apa dintr-o dată, șuvoi, și se clătină pe picioare, dar se ținu bine să nu se vadă.

— Și dincolo..., întrebă omul cu căciula brumărie, căci el înțelesese de unde venise Pătru cel scurt pe jos, trei săptămîni.

— Dincolo, se sforță Pătru să-și amintească, fiindcă înțepătura de sub țița stîngă îl săgetă iar, parcă l-ar fi împuns în inimă, și fierbințeala îi făcea capul să vijie. Dincolo pînă la Banska-Bistrița, și cînd s-a desprimăvărat, s-a terminat, ne-a dat drumul acasă, ce avusese de lucru cu noi se isprăvise.

Vorbea, ca și cînd fusese la un lucru cu ziua și treaba se terminase, ce aveau ei de făcut făcuseră, se puteau întoarce acasă.

— La Tisa ai fost ? se mai interesă omul cu căciula brumărie, în timp ce tovarășii săi ascultau cumînți și cu o oarecare admirație întrebările lui, considerîndu-le o tactică anume, foarte iscusită, ca să-l aducă pe Pătru unde vroiau ei și să semneze cererea, dar țăranul acela, căci țăran era, nu avea nici o tactică, el întreba pentru el, să afle dacă a mai fost cineva pe unde a fost și el.

— Am fost și la Tisa, zise Pătru cel scurt, era să ne inee cu brandurile, ne-au scăpat caii, săracii, fiindcă la Tisa a murit cai mulți...

Nu spunea că au murit oameni mulți, că s-au înecat și au pierit sute de oameni sub ochii lui, sfirtecați de obuze și de șrapnele și pisați de gloanțele nemților, asta i se părea în firea lucrurilor, fiindcă era un război al oamenilor și mai ales al lor, al românilor, care trebuiau să-i treacă pe nemți dincolo, și să curețe pământul lor, al românilor, de nemți. Sigur, pentru el era dureros să vadă atîția oameni murind, dar și el putea muri în orice clipă ca ei, nu-l mai speria moartea, și nu-l mai speriau nici cei care mureau sfirtecați de obuze sau înecați, aceasta era soarta lor și acesta era lucrul lor atunci, lucrul cu moartea, însă caii, caii îl îndureraseră și îi îndureraseră pe toți țărani, căci caii, în conștiința lor, erau neștiutori și nevinovați și nu știau să se apere și nu puteau să se apere și nechezaturile lor ca niște strigăte disperate și frumusețea corpurilor lor sfirtecate și sărind în aer bucăți șiroind de sînge și capetele lor cu ochii aceia mari și umezi de lacrimi și cu o imensă disperare întipărită în ei, toate acestea rămăseseră în mintea lui Pătru ca suprema jertfă a acelui moment și mereu spunea el „La Tisa a murit cai mulți“.

— Da, zise și omul cu căciula brumărie, la Tisa a murit cai mulți, am fost și eu, și a fost un prăpăd atunci, cîi cai a murit împușcați și înecați cu căruțe cu tot și cu zăbala în gură !

Vorbeau de cîteva ceasuri, se lăsase bine întunericul, îi explicaseră lui Pătru cum va fi viața lor nouă și cum se va desfășura chiar viața lui și ce ar trebui să facă el ca să dea mai repede înainte și să sfîrșească ce începuse, termina unul, începea celălalt și, mereu, fiecare îi arăta cum se înscriseră pînă atunci și cutare, și cutare, și cutare, cu nevestele lor și cu ginerii lor și cum se înscriseră și Gheorghe Oțat cu muierea și îi arătaseră și cetrerea acestora, pe care unul din ei o avea în geantă.

Pătru tăcea mereu, afară de răspunsurile cu privire la războiul la care fusese el, alte cuvinte nu mai spusese și nu mai scosese de la el, parcă era mut, dar îi auzea și doar dădea din cap cu aerul că „se poate“, nu se pune el acum să-i înfrunte pe ei, ei știu mai bine, și sînt mai învățați ca el, și au mai văzut.

Într-un rînd însă, cînd i se povestea cum arată o gospodărie undeva, la cîmp, de unde era și omul cu căciula brumărie, el întrebase :

— De unde ești dumneata ? și acesta spusese numele unui sat de la cîmp, adică de „la vale“, unde vrusese și el cu Năiță Lucean să se ducă și unde își aminti că mai fusese odată, tot cu Năiță, cînd venise el din război. Am fi vrut și noi să ne ducem, dar nu s-a mai putut, nu mai e voie să te duci cu carul, aveam niște mere, dar dacă nu s-a putut...

Pe urmă iar căzuse în muțenia aceea a lui și de la o vreme nici nu mai putu să asculte, fierbințeala îl cuprîndea din toate părțile, simțea cum îl frig și tăpile picioarelor și cum îl dor acum toate oasele și apa îl trece mereu în neștire, iar amețeala nu-l slăbește deloc.

— Ieși nițel afară, poate te mai răcorești, îi șopti la ureche femeia și el se gîndi că e bine să facă așa.

Nu mai putea nici să respire.

Vorbea iar băiatul acela pe care îl recunoscuse ca fiind de la Securitate, acum însă civil și nu știa dacă mai este el în Securitate sau a fost și el dat afară cum fusese dat copilul Tudorei și se ținea de altele.

Spunea de părinții lui care, tot așa, pînă s-au dumirit și ei...

— Uite, îl întrerupse cel cu haina de piele, dumnealui e chiar președinte.

— A fost ca dumneata, și uite-te și dumneata cum arată azi un țăran președinte.

Pătru întoarse greu privirile către el și simți că i se împăienjenesc ochii. Nu vedea bine decît căciula lui bru-

mărie și întinse mîna după ea, iar președintele înțelese despre ce este vorba și i-o dete.

— De merinos, zise el, avem un sector bun la gospodărie, însă eu am cumpărat-o de la Drăgănești. Într-o duminică, după ce s-a dat ce era de dat, am fost toată comuna la Drăgănești și am cumpărat tot tîrgul. Nu s-a mai pomenit așa ceva, a scris și cineva într-un ziar de povestea asta. Atîți bani am avut, de am cumpărat tot tîrgul, tot ce era, cînd am plecat, nici testele de ace nu mai rămăseseră, nimic... Am luat și ce nu trebuia, și becuri, însă am vrut să vedem dacă putem cumpăra noi, care am fost cum am fost, fiindcă noi am stat în bordeie pînă mai acum cîțiva ani, și am vrut să vedem dacă putem cumpăra tot tîrgul și l-am cumpărat.

Pătru asculta povestea pe care și-o aminti citită chiar de Năiță în ziarul lui, dar ochii i se împăienjeniseră de tot și urechile i se infundaseră. „Cînd am fost după vulpoi — se gîndi el — am răcit eu, cînd am stat cu Năiță și am degerat să vedem ce fac ăștia...”

— Ieși, Pătrule, nițel la aer, poate te mai răcorești, îl îndemnă iar, șoptit, la ureche, muierea care, stînd lîngă el, vedea că dogorește mai rău ca soba.

În casă se făcuse și un fum înecăcios, căci toți fumau, afară de omul cu căciula brumărie, lampa abia mai putea lumina încăperea. Pătru se uita acum cu alți ochi la omul acela, țaran ca și el, dar în afară de hainele lui bune și călduroase, și de căciula asta frumoasă, în altceva îi era frică să creadă, și mai ales în ce spunea el. Îi întinse căciula și fără să zică nici un cuvînt, ieși afară.

— Dumneata ce zici ? auzi el pe cel cu haina de piele, întrebînd-o pe femeie cînd el trecu pragul în săliță.

— Doamne ferește, zise ea, păi eu ce să zic, ce să tănuiesc eu cu dumneavoastră, Pătru e aici, nu eu, eu ce să spui, eu ?

Pătru nu mai auzi nimic, căci trase ușa după el și, ieșit în săliță, se rezemă de stilpul înflorat al pridvorului.

Dincolo de gurgui, spre munți, se tîcea sîngerie o linie de lumină, și Pătru rămase cu ochii pe ea, căci întinericul pusese stăpînire peste tot satul. Se pregătea parcă să ningă, nu începuse însă nici vîntul, nici măzărîchea care avea să zuruie puțin mai tîrziu pe acoperișul casei lui și el să se creadă dintr-o dată pe front, cum stătuse el în timpul unui atac în Slovacia ascuns în pridvorul unei biserică. Dinspre măgură venea răcoarea serii și el simți cum îi îngheață sudoarea pe frunte și i se păru că e bine și se desprinsese de stîlp și rămase așa, cu cămașa descheiată la piept, în bătaia vîntului-care începuse firav, dar ascuțit, uscaseră repede nădușeala lui, dar el tot mai credea că arde, și că nu e destul, îl usturau ochii și cînd începu măzărîchea se văzu pe el militar, ca în fotografia de deasupra patului, însă în mîină ținea pistolul automat și din țeava acestuia se scurgea un fum subțire, înecăcios.

— Pătrule, se auzi el strigat, pleacă dumnealor și tu nu mai vii în casă... Ce faci ?...

— Da, zise Pătru, sîntem aici, la cota asta, aici am ajuns, aici stăm...

— Nu, Pătrule, nu e ce crezi tu, mai auzi iar glasul femeii lui, și după el cineva din comisie, însă nu înțelese cine era : Ce făcuși, tovarășe Petre, ne lăsași pe noi în casă și dumneata ieșiși la răcoare, hai înăuntru să vedem cum încheiem, că ne grăbim și noi, uite avem aici și hîrtia și tocul, să...

— Însă nu s-au putut înțelege cu el, au văzut și ei că e bolnav și l-au lăsat, numai băiatul care era mai tînăr nu prea credea, zicea că a mai văzut el situații la fel, nu știu unde, dar omul acela cu căciula brumărie a clătinat din cap și a zis că nu se poate, se vede că este bolnav și să am grijă de el.

Femeia se apropiase de patul lui Pătru și încerca să-l învelească, dar el se împotriva în somnul lui agitat și scotea mereu mîinile afară din pătură și iar începu să ceară stins apă...

Năiță se apropie și el de patul lui Pătru cel scurt și începu să vorbească cu el, strigându-l pe nume, încet :

— Pătrule, ce e mă, băiatule, cu tine, ce ai tu, cînd te-ai îmbolnăvit tu și de ce te-ai îmbolnăvit tu așa ?

Pe fața lui Pătru trecea apa mereu, se spărgeau broboanele de sudoare, și mereu i le ștergea femeia cu o batistă care și ea se udase de tot și o storsese de cîteva ori.

— Apă, șopteau buzele lui, și Năiță îi făcu semn femeii să-i dea o cană cu apă.

Cînd o apropie de buzele arse ale lui Pătru, acesta deschise ochii și îl recunoscă pe Năiță. Nu avea putere să înghită, și apa îi cîlgea pe bărbie și pe gît, dar nu se mai cunoștea de nădușeala care îl scăldase de tot.

— Năiță, eu mor, zise stins Pătru cel scurt, și pe buzele lui înflori iar zîmbetul acela trist, ca de copil. Se trăsesese la față și se făcuse alb ca varul, parcă pierise tot sîngele din el și rămăsese numai pielea ca o coală de cerere.

În jurul ochilor se lățiseră niște cearcăne vinete, și umbra lor cădea și pe umerii obrazilor care se scofilciseră peste noapte, iar barba îi crescuse și ea albă, cum parcă nu o mai avusese pînă atunci.

— Nu se poate să mori, se împotrivi iute Năiță Lucian. Cum să mori, am fost noi unde am fost și tot am scăpat, cum să mori tu acum, vezi-ți de treabă...

Dar Pătru se scufundase iar în somnul acela ca o apă și îl auzea pe Năiță ca de departe și i se părea că nu vorbește cu el. El se vedea ieșit afară în pridvor, și afară era soare și primăvară, înfloriseră coacăzul și vița de vie și el se uita la ele și parcă nu credea că sînt ale lui, iar Năiță îl toca la cap, și el nu înțelegea deloc de ce.

— Uite-te și tu, zicea Năiță, cum a răsărit coacăzul tău și cum a înflorit el, acum dă pe rod, nu se poate să mori...

El stătea în pridvor și vedea florile coacăzului și se bucura, dar iar parcă nu erau nici curtea lui, nici prid-

vorul lui, el era numai în trecere, se bucura văzîndu-le; dar nu le mai simțea ale lui...

Apoi, încet-încet, începu să coboare treptele scării lui din spatele casei și cobora mereu și scara nu se mai termina și el parcă obosise acum, și într-un târziu se opri din coborît și îl întrebă pe Năiță dacă mai e mult, fiindcă el a obosit și nu mai poate.

— Pătrule, auzi el atunci, stins, glasul lui Năiță Lucian, ce faci, unde te duci tu, ce e cu tine, Pătrule, nu auzi ? Și cineva îl trase pe trepte în sus pînă în pridvor și lîngă el veni cîinele și lătră tare, cum lătra el de obicei și din lătrat se stinse lampa.

În întunericul care se lăsă, Pătru văzu cum alunecă din nou pe scări în jos și scările iar nu se mai terminau.

— Pătrule, ce faci tu, Pătrule, mă, nu auzi ?

Îl ridicaseră sus, pe perne, și Năiță începuse să-i frămînte umerii și mîinile și el simți un miros ca de oțet, tare, și o usturime la coada ochilor.

— Pătrule, mă băiatule, să nu faci una ca asta, mă, auzi tu ? Pătrule !...

Îl ridicaseră și mai sus, pe perne, și el deschise buzele și zise tot stins : „Apă...” Iar cineva îi turnă apă pe față căci el nu putea deschide gura, i se încheștaseră fălcile...

— Mai rece, se înțelese dorința lui și femeia se repezi afară să aducă din găleată, dar Năiță îi făcu semn că nu mai e nevoie.

— De ce te-ai supărat, tu, mă Pătrule, că nu e nici o supărare, ne înscriem și noi, ce să facem, toți s-au înscris afară de noi și de Nicu lui Nae și de Mucălău, dar ne înscriem și noi. Or fi avînd și ei dreptate, poate că așa ne mai ridicăm și noi, nu e cazul să te superi tu așa de rău, hai că te faci bine și vine primăvara, și...

Capul lui Pătru alunecase moale într-o parte și muierea se repezi deasupra lui, strigînd :

— Nu mă lăsa, Pătrule, că eu numai pe tine te am, Pătrule, Doamne, nu mă lăsa...

Pătru scobora scara pridvorului singur, în capul scărilor rămăsese rămăseșeră muierea lui și cu Năiță Lucean, iar el se făcuse ușor dintr-o dată și scobora scăările iute, printre niște tufe de coacăz roșu, însă simțea că nu-l mai țin picioarele, obosise și dădu să se mai uite o dată în sus, unde rămăsese Năiță și cu muierea lui.

— Nu mor, zise el când nu-i mai văzu, nu mor, mă duc nițel prin grădină să văz și via, fiindcă mi s-a părut cam ofilită azi dimineață. A dogorit-o rău soarele — însă grădina nu se vedea și el auzea numai glasul lui Năiță Lucean :

— Aveți voi luminare, adu iute o luminare, dar iute.

— Nu e nevoie, vru el să spună, însă nu mai putea deschide gura și vorbi ca și când ar fi vorbit în somn, nu e nevoie, că eu cunosc drumul și tot așa am fost noi și în noaptea aceea când ne-au îngropat cu brandurile și eu am ieșit din întunericul ăla. Nu e nevoie...

Scobora mereu pe scara din dos a casei, în grădină, însă nu se vedea nici o grădină și nu se auzea nimic, numai un sfîrșit și iar glasul lui Năiță Lucean care zicea :

— Pune-i luminarea în mînă, pune-i iute luminarea în mînă!

El zîmbi, cum mergea prin întuneric, și zise iar :

— Nu e nevoie...

Se luminase de tot, o ceață alburie se ridica de pe virful măgurii, topindu-se în cerul vînat care se răsturnase peste ei ca o căldare cocolită. Năiță ieși în săliță plîngînd și se rezemă de stîlpul înflorat de care îi plăcea lui Pătru să se rezeme. Din casă se auzea hohotul înăbușit al muierei, care rămăsese prăbușită peste Pătru în patul de lemn. Îl luase în brațe și plîngea așa, înăbușit, cu obrazul înfundat în pieptul lui fără viață.

Pe fața lui Pătru încremenise un zîmbet amar, ca al unui copil chinuit.

Capitolul XIV

CÎNTECE VECHI

— Și locurile cu temelii?... întrebă Năiță după ce scrise lung și tremurat pe foaia albă, netezită mereu și fără nici un rost cu palma lui mare și butucănoasă, cu vîntul *Cerere* și după ce îl citi de cîteva ori convins că lipsește un „i“, dar nu-i găsea locul nicăieri. Geanovu ridică din umeri, ca și cînd i-ar fi spus că el nu are nici o putere, așa că nu încapе vorbă, „și locurile cu temelii“...

Năiță se aplecă iar deasupra coalei de hîrtie care i se părea nesfîrșită, ca un cîmp pustiu, și niște pete mai galbene, din țesătura nevăzută a coalei îi fugeau de sub ochi, și lui îi venea să netezească foaia și să îndrepte ceva, dar foaia era netedă și aștepta scrisul lui și el muie tocul adînc în călimara de pe masă, uitîndu-se la Geanovu.

Lîngă Geanovu stătea băiatul acela care venise cu motocicletă la el acasă și căutase prin pod și zisese că nu se găsește nimic. Parcă se mai trăsese la față și parcă se mai ofilise, atunci era mai frumos și avea un glas mai apăsător și mai neted. Acum răgușise, și vorbea rar și cînd putea se ferea chiar, și-i arăta lui Geanovu, prin semne, că nu mai poate, îl doare gîtul de atîta vorbit.

Geanovu zîmbea liniștit și înțelegător, ca întotdeauna, el nu se mira de nimic și părea că nici nu pune nimic la suflet.

— Și carul ? întrebă iar Năiță Lucean, pe care îl trecuse apa și lăsase tocul jos plin cu cerneală ca să se steargă de nădușeală.

Geanovu ridică și el iar din umeri, adică „sigur, și carul, sigur că da...”

Năiță luă tocul, șterse nițel penița pe buza călimarei și scrisese îndesat „Subsemnatul”, pe urmă se opri și citi ce scrisese și din nou i se păru că lipsește un „i” din cuvîntul *Cerere*, dar nu vedea neam din ce loc lipsește.

Carul lui rămăsese schilod în mijlocul curții, cu jugul trîntit peste proțapul de fag și cu restelele de fier aruncate pe jos, la întimplare.

Dimineața de tot veniseră Mucălăii și luaseră boii în contul datoriei. Era duminică și el crezuse că dacă n-au mai venit, cum îl amenințaseră, simbătă, se mai speriaseră și ei și mai amînaseră. Îi dăduseră îndărăt chitanța în care el recunoștea datoria și luaseră boii. Genica și copiii se lipiseră ciucure de loitrele carului și stăteau neclintiți, parcă îi încremenise cineva așa cum stăteau. Ei credeau că Năiță o să se infurie și o să pună mîna pe un resteu de fier și o să sară la Mucălăi.

Năiță deschise porțile mari și se întoarse în casă, fără să se uite cum pleacă ei cu boii.

Cînd ieși pe scări, îmbrăcat cu laibărul bun, încălțat cu bocancii noi ai lui Gheorghe, pe fața lui nerasă și scofilită stăruia o liniște nefirească și parcă o îndepărtare de tot și de toate. Era cu capul gol, căci se considera în doliu și era ziua înmormîntării lui Pătru cel scurt.

— Mergi ? îi zise el muierii, și întrebarea lui păru ca un îndemn, iar ea crezu că trebuie să meargă la mort mai dinainte, ca să mai dea ajutor la ce se cerea.

Își luă și ea o broboadă neagră și se înfofoli fără nici un rost, căci timpul se înmoinase și streșinile curgeau iar în neștire.

— Ce faci, Năiță ? îndrăzni ea o întrebare moale și speriată de ceea ce ar fi putut răspunde el și ea bănuia.

— Ce să fac ? îngăimă el, parcă l-ar fi înecat plinsul și el nu vrea să se vadă, a trecut viața și n-am făcut nimica și am îmbătrînit și mi s-a urît să mai bată Ciclop la ușa mea.

Coborau pe drumul desfundat care ducea la primărie, și el mergea cum mergea el întotdeauna, cu pașii lui mari și repeziți și cu pieptul înainte, ca și când ar fi împins pe cineva care nu îl lăsa să treacă. Femeia venea mai în urma lui, se ținea greu după el și lui i se părea că merge singur pe drum și din când în când se trezea întorcînd capul spre stînga lui, dar în stînga lui nu venea nimeni, era singur, femeia rămăsese mult în urmă și lui totuși i se părea că pășește cineva lîngă el și se șterse la ochi ca de o pînză de paianjen.

Rar, bătea clopotul la biserică și pe Năiță îl podidiră lacrimile. La primărie ajunse singur și când intră la Geanovu, acesta nu zise nimic, el înțelegea totul, ca de obicei, și nu se mira de nimic, îi întinse foaia de hîrtie și îi făcu semn băiatului de la Securitate să stea liniștit, să nu se bage.

Pe fereastra din spatele biroului lui Geanovu, se vedea limpede Dealul Oarbei, se luase zăpada de pe el, și el rămăsese vînat ca o spinare de bou bătrîn.

— Boii nu-i mai am, zise Năiță Lucean și desfăcu mîinile neputincios.

— Scrie și boii, îl îndemnă cu felul lui, liniștit și sigur, Geanovu, fiindcă îi luăm înapoi.

Năiță se uită la el lung și neîncrezător, dar și cu speranță și chiar vru să se bucure, însă pe ușa deschisă de cineva fără rost se strecură dangătul din urmă, stins, al

clopotului și el își aduse aminte că nu mai e mult pînă la înmormîntare și el nu terminase ce începuse.

— Și boii, zise iar, calm și sigur, și cu o liniște caldă, acest Geanovu pe care Năiță îl privea, ca și cînd acum ar fi aflat el că acest Geanovu merită să fie unde era el pus.

Se apropia de prînz cînd trecu el peste Gurgui, ocolind drumul mare, căci se simțea stingherit de tot ceea ce făcuse el pînă atunci și i se părea că nu mai are nici o putere și că pașii lui calcă ușor și el tot, pe unde trece, nu lasă nici o umbră și nu vrea să se întîlnească cu nimeni. Urcase gîfîind Gurguiul întreg, aproape fugind, și lui i se părea că nici picioarele lui nu lasă urme pe unde calcă. Se strecura pe sub aluni, pe potecile lîr vechi, și cum ieșea în lumină, cum i se părea că e singur și n-are pe nimeni, și nu mai e el nimeni.

Bătaia clopotului se îndesi, și din vîrful Gurguiului el văzu casa lui Pătru cel scurt și văzu cum iese carul cu mortul din curte, însă nu se auzea nimic din jelitul muierilor care se vedeau înghesuindu-se pe lîngă car. Coborî în Valea Leurzelei și ridică în piept, gîfîind, drumul care ducea la biserică, fiindcă înțelesese că întîrziase.

Mergea repezit, împingînd cu pieptul înainte și lăsîndu-se răcorit, pe fruntea șiroind de sudoare, de vîntul ușor care se zbătea să împrăștiie niște nori străvezii prin care soarele mereu dădea să iasă afară. Călca din ce în ce mai iute și într-un rînd, cum răsufila el greu și ostenit, crezu că lîngă el mai merge cineva și întoarse iar capul să vadă, căci și un glas parcă îi fluturase la urechi, dar înțelese că era singur și că de mult nu mai trecuse el singur pe drumul acesta.

Clopotul bătea des de tot acum și, ajuns în dreptul bisericii, Năiță Lucean se opri și se rezemă de un gard de răchită, ca să-și mai tragă sufletul. Spre el cobora carul lui Nicu lui Nae cu mortul. Înainte mergea popa Sofronie, cu o cădelniță din care curgea un fum vînat care nu prea mirosea a tămîie. Cîntărețul lipsea, și în locul lui, lîngă

popă, călca moșul de la Sacot, cu un sfeșnic în mină, dar cu luminările stinse. Moșul umbla descoperit, ca toată lumea, numai că fața lui mică și pungită toată păstra pe ea o nemaipomenită bucurie și călcînd, cu mersul lui pocit, ca și cînd s-ar fi împiedicat sau ar fi avut cînd un picior cînd altul mai scurt, îl bufnea rîsul și el ducea iute la gură mîna liberă în care ținea căciula.

Nicu lui Nae venea înaintea carului, șonticăind cu piciorul lui șoldit și trăgînd de lanțul boilor, parcă s-ar fi ținut de el să nu alunece peste moșul de la Sacot. În dreapta lui mergea țănoș și încruntat Gogu lui Turică, cu decorațiile pe piept, ca la o sărbătoare, și ținînd în brațe o cruce de lemn încă nescrisă, fiindcă nu mai avuseseră cînd.

Din urmă se repezi după ei, ca să ajungă înaintea lui Nicu lui Nae, Vasilică, huțupîndu-se cu capacul coșciugului și din cînd în cînd răzuia drumul cu colțurile lui.

Tronul fusese pus în carul îmbrăcat cu păturile de pe patul lui Pătru și sus, în car, aplecată peste Pătru, muiera lui care nu mai putea plînge, îi secase și glasul, îi secaseră și lacrimile. Stătea cocoșată deasupra lui Pătru și îl mîngîia pe frunte și numai cîteodată se auzea șoapta ei șuierată :

— Pătrule, de ce ai făcut tu așa, Pătrule ?

Puseseră niște crengi de brad pe loitrele carului și ele cădeau mereu, iar niște muieri le adunau și le puneau la loc. În urma carului veneau Genica și alte muieri, și Gheorghe Oțat cu Dumitru lui Dincă mai în urmă.

— Hai mă, îndemnă Dumitru lui Dincă, un băiat tot de la Sacot, care scutura o goarnă cu pilnia țesită și o lovea de podul palmei căci se înfundase, cîntă ceva, că intrăm în curtea bisericii — și băiatul puse goarna la gură.

Năiță auzi sunetul ei ca un strigăt care trecu Măgura, și în clipa aceea rupse și soarele încheietura norilor și ieși deasupra lumii.

— Pătrule, șopti Năiță Lucean.

Carul se opri se dinaintea lui, și Năiță văzu fruntea lui Pătru cel scurt pătată de lumina sleită a soarelui de la începutul dezghețului.

Venea primăvara la Cornul-Caprei.

Goarna tăcu iar, înfundată, și popa Sofronie se întoarse spre car să-l tămâieze. Bătea clopotul stins acum, parcă acela care îl trăgea nu mai avea putere, ostenise și lăsase frînghia slobodă.

Soarele se rotunji de tot deasupra lor, și Năiță văzu că răchita din gardul de care se rezemase înmugurise.

Din urmă se strecură tremurat de plîns glasul frumos al lui Simion Păpescu. Venea, înalt cum era el și cu capul gol, alb ca de zăpadă, cu iapa vînată legată cu căpăstrul de brîu și cînta cu lacrimile șiroindu-i pe obraz.

— Vă las cîntecele mele / Să vă petreceți cu ele / M-o-filesc ca frunza-n vînt / Cînd cade jos pe pămînt / O plouă și-o bate vîntul / S-amestecă cu pămîntul / O suflă vîntul pe toată / Parcă n-a fost niciodată.

Năiță se apropie de car și se urcă în el cu Nicu lui Nae și cu Gheorghe Oțăt să dea sicriul jos.

Pătru cel scurt zîmbea ca un copil și parcă s-ar fi lăsat el intenționat, cu ochii închiși, în lumina soarelui.

— Hai, zise Năiță Lucean, tare și supărat, aducîndu-și aminte cîte mai aveau ei în ziua aceea de făcut și în primul rînd de zidit bolta peste sicriu.

S F Î R Ș I T

POSTFAȚĂ

Sint la Slătioara, peste trei zile încep aici filmările la „Clipa“, e o primăvară orfană de soare, cenușie și tristă, peste mugurii plesniți înainte de vreme ai liliacului meu bătrîn a căzut azi noapte o ploaie de gheață, ieri a cîntat cucul întîi, cum o fi trăind el pe frigul ăsta nu știu, „vai de păcatele lui“, cum zicea o muiere care și ea îl auzise „pe nemîncate“ și a luat iute în gură o sorbitură „de oțăt“ de prune ca să n-o spurce, Fănel Cîrstea, zidarul, frațele mai mic al fostului coleg de școală Vintilă, îmi povestește despre corespondența lui Gigă Băraitaru cu trei președinți ai Statelor Unite ale Americii la rînd, ard focurile în sobe cu tragere de inimă, deasupra Măgurii plutește o ceață subțire, aici aș putea să stau un veac de singurătate.

Gică Băraitaru are peste șaptezeci de ani, a fost o bună bucată din viața lui un fel de referent pe la primărie, scria, adică, frumos, și mai era și „bun de diplomăție“, umbla curat îmbrăcat și ferchezuit și vorbea din vîrfurile buzelor, „boierește“, le știa cam pe toate și ținea și un ceas de buzunar legat de cheutoarea vestei cu lanț de argint și

putea să-ți spună cât e ora în orice timp dacă vrea să se uite la el.

Pe urmă s-a făcut paracliser, cîntă în strună pe nas și nițel fandosit, ia parte la împărțirea colivelor, stă smerit la parastase și la nunți și la botezuri, cu cădelnița pregătită să i-o dea popii la nevoie și acum nu se mai face nici o mișcare în parohie fără el, nu știi care e mai mare duoă popă, el sau Culiță, cîntărețul, „care e de drept“, cum consideră mătușa mea Gena lui Ionel.

Gică Bărăitaru a făcut numai fete, întii, trei una după alta, și pe urmă a făcut un băiat ca să nu se piardă ruda. Fetele s-au măritat, au plecat fiecare la căsa ei, una din ele era frumoasă de tot, sau așa mi se părea mie care eram cu un an mai mare ca ea la școală, o chema Leana, era fără îndoială frumoasă, s-a măritat departe de sat, „mi se pare că tomnai la Timișoara“, îmi explică Niculae al Getii care cu siguranță că nu-și imaginează unde poate fi Timișoara, în orice caz pe o hartă a minții unde e și pentru dumneavoastră, acum, în secunda în care citiți însemnările mele, Valparaiso.

Odată am să scriu, sper, despre această geografie așa cum e reprezentată ea în fantezia țăranilor mei de la Slătioara, care între Scoarța, de Gorj, unde se duceau ei după porumb, cu carul, pînă aproape de Cîmpul Mare, mai bine de trei zile la rînd, și, să admitem, Simferopol, unde unii dintre ei au degerat fără nici un rost, nu fac nici o deosebire de esență, înscriindu-se senini și perfect teoriei einșteiniene a relativității timpului și spațiului.

În sfîrșit, cum ziceam, Gică Bărăitaru a făcut și un băiat, băiatul a învățat „cu timpurile noi“ șoferia, cam petrecăreț și cam vesel el, ca orice copil așteptat mult și venit tîrziu, și singur între atîtea fete, dar băiat bun, într-o duminică s-a oprit dintr-o cursă pe-acasă, cu mașina, camion mi se pare, era și un praznic atunci, dacă nu o nuntă, nu mai știu bine, s-a cinstit el cât s-a cinstit, s-a grăbit poate, atîta e că s-a înecat, a căzut jos, a dat el să

scape de înecătură, n-a putut, și a murit ziua-n amiaza mare și cum era mai bine pentru el care apucase pe un drum bun.

Ce să mai spun ? ! Înțelegeți cum vine nenorocirea și cum te pune ea în situația să fii paracliser la copilul tău ? ! Și n-ar fi nimic dacă, numai cu un an înainte, muiera lui Gică Bărăitaru, muiera bătrână, trecută de șaptezeci de ani și cam surdă, săraca, „n-ar fi apucat“, cum zic ei, țărani mei de la Slătioara, sub roțile mașinii unui american. Fiindcă civilizația vine și cu Turismul, și Slătioara e pusă numai bine între Horezu și Tîrgu-Jiu și trec mașinile „ca sfulgerul“ la deal și la vale și biata muiera, nu știu de unde venea, de auzit n-auzea, a sunat el americanul cît a sunat, ea n-a auzit, Dumnezeu știe, a intrat sub roți și a murit.

Așa a început corespondența lui Gică Bărăitaru cu Președinții Statelor Unite ale Americii, fiindcă el n-a fost mulțumit cu despăgubirea. I-a scris lui Nixon, „pe Nixon l-a schimbat“, i-a scris lui Ford, „Ford și-a terminat slujba“, i-a scris, „acum, în urmă“ lui Carter, „Să vedem, să vedem și acum“. Muiera, muiera săraca, vorba lui, „ea se hodinește, ea ce știe, ea și-a încheiat socotelile, am rămas eu să mă lupt cu președinții Americii și eu, cum vezi și dumneata, stau aici, sub Măgură, am condiții mai grele, corespundez, altă putere nu am, așa că aștept“.

Iată, stimații mei cititori, unde s-a petrecut, în închipuirea mea, povestea din *Niște țărani*.

Am început să „scriu“ tîrziu, după patruzeci de ani. Am venit în literatură din gazetărie. Aproape două decenii am scris critică de teatru, susținînd săptămînal o cronică a spectacolului scenic. Însă visul meu a fost, întotdeauna, să scriu proză. Pe la șaisprezece ani am scris un roman care povestea începuturile revoluției la noi, în România, un roman despre revoluție și despre dragoste. Aceasta se petrecea prin primăvara anului 1947. Romanul s-a pierdut.

Nu știam, nu bănuiam, nu puteam să-mi închipui ce greu avea să fie drumul meu spre literatură. După treizeci de ani, în vara lui 1977, am început să scriu un roman care se intitulează *Dragostea și Revoluția* și în care mi-am propus să povestesc începuturile revoluției la noi, în România, și drumul ei pînă în zilele noastre. Un roman pe care l-aș vrea ca pe un joc de oglinzi paralele, invitînd cititorul la o permanentă și lucidă confruntare a planurilor trecut-prezent. Am mai scris un roman care s-a pierdut, la o editură, prin anii 1958—59. Se intitula *Moartea pinguinului albatru* și povestea tragedia micii burghezii la începutul revoluției. Pe urmă am scris o povestire cu țărani, și aceasta a apărut, însă a doua zi după apariție un cotidian foarte influent m-a făcut zob, acuzîndu-mă că nu cunosc țărantul și lumea țărănească și că dau o imagine falsă asupra acestei lumi. Nu e greu de înțeles ce sentimente am trăit eu, care veneam de la țară și eram într-un fel țăran, citind aceea drastică punere la punct. În 1974 aveam să primesc premiul Academiei pentru primul meu roman tipărit intitulat *Niște țărani*. Dar pînă la acest roman a trebuit să mă întorc umil la gazetărie, și ea a devenit și a rămas pentru mine o mare pasiune și, cum am mai spus, ea, gazetăria, și în special gazetăria politică, m-a dus la literatură.

Dacă stau să mă gîndesc bine, am scris primul roman tipărit, *Niște țărani*, pentru că nu-mi mai ajungeau spațiul gazetăresc și mijloacele gazetăriei pentru a spune ce credeam eu că trebuie spus despre procesul revoluționar care a determinat schimbarea unei mentalități milenare, într-un univers atît de tragic supus conștiinței salvării, prin apărarea „cu ghiarele și cu dinții” a petecului de pămînt proprietate personală. Mă duceau la exasperare imaginile din literatură în care ni se descria un țăran continuu fericit și care nu mai știa ce să facă de bucurie că a venit, în sfîrșit, revoluția socialistă să-l invite la colectivizare ca la o serbare.

Firește că dreptatea era de partea revoluției, însă țărănul a înțeles, cum era și firesc, greu acest adevăr. Înțelegea a fost dureroasă, tragică, iar el a avut clar sentimentul că se află pentru prima dată singur și fără apărare în fața istoriei ca în fața unui tăvălug nimicitor.

Colectivizarea n-a fost o poveste romănțioasă, cum bine se știe. Așadar, se poate spune că am scris romanul *Niște țărani* din spirit polemic, dar și mai exact din dorința de a spune adevărul. Nu toate adevărurile sînt vesele, nu toate adevărurile fac (și întotdeauna) plăcere, nu toate adevărurile convin, mai sînt și adevăruri care incomodează, care enervează, care ne pun pe gînduri cînd ne este lumea mai dragă, mai sînt și adevăruri care fac lumină cînd te aștepți mai puțin, însă pînă la urmă adevărul se dovedește a fi unul singur, al respectării faptelor, al recunoașterii lor așa cum s-au petrecut, al sincerității totale, și acest adevăr trebuie spus pentru că el va învinge oricum, iar istoria îl va consemna ca atare, în ultimă instanță. Important este ca atunci cînd scrii să ai limpede sentimentul, să ai clară conștiința că mai tîrziu nu vei roși pentru ce ai scris.

Așadar, ca să mă întorc la această ediție de „Scriitor român contemporan”, romanul a izvorît dintr-o lume fantastică — țărănimea română la începutul celei de a doua jumătăți a secolului douăzeci — obligată de istorie să intre vertiginos într-un astfel de ritm de viață, încît între presiunea colectivizării, care l-a făcut pe Năiță Lucean să pună temeliile la cinci case și să le și termine pînă la urmă — spre deosebire de romanul meu — și corespondența lui Gică Bărăitaru cu trei președinți ai Statelor Unite, apa vieții să curgă cum nu se poate mai firesc.

Acum, cum ziceam și la începutul acestor pagini, eu stau la Slătioara și particip la cea mai ciudată experiență din viața mea scriitoricească. Peste trei zile actorul Mitică Popescu de la Teatrul Mic va interpreta în văzul satului întreg rolul lui Năiță Lucean, care apare și în romanul

Clipa. Năiță Lucean trăiește, iar consătenii lui și, firește, ai mei, vor asista la reconstituirea unui moment care nu s-a petrecut decît în imaginația mea dar, cum mi-am dat seama, s-a petrecut și în imaginația lor sub presiunea posibilității, foarte normale, ca lucrurile să se fi desfășurat în viața lor la fel ca în romanul meu *Clipa*.

Năiță Lucean are acum șaiszeci și doi de ani, șase băieți cu șase case, ridicate toate și sdravene și luminoase, la una din ele mă uit de la mine din pridvor, e o casă foarte frumoasă, într-adevăr, înaltă, cu beci și cu scară și cu foisor spre miazăzi, curtea de ulucă nouă, trasă la rindea, în curte o față buniică de vie novă, sădită chiar în aceste zile, aici stă Mihai, care s-a făcut șofer și trece cu camionul la deal și la vale ca o furtună. Vasilică a terminat de curînd armata, n-a prea crescut el cine știe ce, însă e mîndru, fiindcă oricît ar fi el de scund tot a intrat în baremul armatei, a învățat o meserie, de ajustor, mi se pare, și vrea să găsească de lucru mai pe lingă casă. S-ar însura și el, dar îl are înainte pe Mihai și trebuie să respecte regula, așa că „la anul, poate, după Mihai“, care nu prea se hotărăște.

Năiță Lucean a făcut, ca tot țăranul, tot războiul, întreaga lui experiență de viață se măsoară cu experiența războiului și el chiar așa își și reprezintă viața, ca pe un război neînterupt, cu sărăcia, cu împotrivirile de tot felul ale soartei, cu primăvara prea ploioasă, cu vara prea sece-toasă, cu toamna prea scurtă, cu iarna care nu se mai îndură să slăbească din ger, apoi cu pămîntul prea greu la săpat și prea sgîrăit la rodit, cu finul prea mestecănos la cosit, cu prunele prea necoapte la cules sau prea coapte, încît se scutură singure pe jos și se pierd, cu boii osteniți, primăvara la arat de cărașia din iarnă, cu porcul rău de sătul înainte de Crăciun, cu nevasta iute și harnică și neostenită, însă certăreață și melițînd din gură fără încetare și nemulțumită pînă în ziua de Paști, cu sărbătorile, cînd îl apucă și pe el un dor să uite de toate și dacă

pune gura pe țuică, n-o mai lasă pînă nu face și o bătaie cu te miri cine, un război nesfîrșit, pe care a ajuns să-l iubească, pentru că în sinea lui cea mai ascunsă nu poate să nu fie mindru de cît a făcut el pe lumea asta, șase băieți și șase case, și se află în putere, pregătit de patru nunți de acum înainte. Un dor i-a mai rămas lui neîmplinit, o pușcă de vînătoare cu autorizație și să plece el după prima ninsoare, neferit și liniștit, după yulpi.

În hîrțiile mele mai vechi, răscolite cu prilejul acestor însemnări, am găsit chiar eu cu surprindere multe începuturi de povestiri, avînd drept erou pe Năiță Lucean, încît mi-am dat seama că el a fost pentru mine o obsesie. Chiar și povestea publicată de mine în vechea „Gazetă literară” îl avea pe Năiță Lucean ca erou. Am mai găsit un început de poveste cu un proces la Horezu, cu cotele, cu Năiță Lucean venit cu carul la judecătorie, și în car muierea și copiii pe care se pregătea să-i lase în sala de judecată dacă el avea cumva să plătească cu libertatea.

De-o viață se luptă cu viața și de-o viață visează că „la anul” se va liniști și se va mai odihni și el nițel și va pune capul pe pernă fără grijă. Însă, „la anul”, mereu încep alte griji și alte ambiții și războiul lui cu viața se întetește din nou și el calcă pămîntul iar cu nădejde și mersul lui e mereu grăbit și neostenit și el parcă ar împinge cu pieptul înainte ca și cînd ceva s-ar opune și el trebuie să răzbească numai cu pieptul și cu mîinile goale.

La Slătioara, romanul *Niște țărani* a trezit două reacții absolut contradictorii. Țăranii, inclusiv Năiță Lucean și Petre al lui Toma, cărora le împrumutasem nu numai nume'e, ci și o parte din biografie, l-au primit fixesc și l-au înțeles mai bine decît unii cronicari grăbiți să vadă în omagiul adus de mine Slătioarenilor, pe una din primele pagini, confirmarea faptului că povestea e un așa zis roman-reportaj-document !

Pentru țărani era important că nu mințeam și că nu inventam nimic, chiar dacă paginile romanului sînt, din punctul de vedere al raportului strict cu viața lor, pură imaginație. Întîmplările și reacțiile imaginare de mine erau, însă, pentru ei posibile, dacă evenimentele ar fi luat, în viața lor, drumul descris de mine, adică dacă presiunea colectivizării ar fi dus atunci, aici, la Slătioara, la colectivizare.

Pătru cel scurt n-a existat, în sat, sub înfățișarea biografică din carte. A trăit mai demult în Slătioara un om cu acest nume, un țăran mărunț și bondoc, care cînd mergea parcă se rostogolea mereu la vale. L-am apucat și eu în copilăria mea, era un om senin, neștiutor, cu o minte puțină și cu o veselie cinstită pe fața lui rotundă ca a unui pepene, cu o mustăcioară mică și neagră păcură chiar și atunci cînd părul său se făcuse de mesteacăn. Stătea în Pripor, la Cumpene, avea o nevastă mărunță și iute și o fată care a și fost colegă de școală cu mine, parcă o văd înotînd prin zăpadă în niște opinci de porc legate pînă sub genunchi cu nojițe groase și nojițele mereu îi cădeau și ea mereu trăgea de ele și le tot innoda fără spor. Pătru cel scurt fusese servitor la niște învățători, pe urmă făcuse un fel de slujbă de priveghiat morți, el știa puține lucruri și nu-i era frică să stea singur cu mortul o noapte întreagă. Țin minte că prin anii cînd se petrece povestea din *Niște țărani* m-a oprit odată pe drum și m-a întrebat cum ar face el să „apuce nițică pensie“ acum, la bătrînețe, „fiindcă eu am avut niște ani și pe la primărie, mai înainte, cînd era alte partide, că ei cînd venea la putere pe mine mă lua de acasă să mătur, să dichisesc, să mă duc la unul, la altul, înțelegi dumneata, făceau și ei politică, însă ăștia de acum mi-au pierdut anii și nu știu cum să-i mai încherb la un loc“. Și se uita la mine cu nădejde, o nădejde binevoitoare și veselă sclipea în ochii lui mici și copilăroși, deși trecuse mult de șaiszeci de ani.

Așadar, biografia lui din roman este pur și simplu proiecția înțelegerii mele despre o astfel de tragedie ca aceea trăită de eroul meu. Curios este că nici un țăran din Slătioara n-a contestat existența acestui destin, el fiind înțeles ca un adevăr pentru ei toți dacă ei ar fi trecut prin ce a trecut Pătru cel scurt imaginat de mine.

Astfel, cu țăranii m-am înțeles, cu o singură excepție, Ciclop, care nici acum nu vorbește cu mine și care a intenționat, mi se spune, să mă dea în judecată. Sper, însă, să mă reconcilies și cu el! Curios s-au comportat unii învățători din sat, câțiva dintre ei foști colegi de școală primară, care s-au distrat pe seama mea, denigrind în gura mare romanul și zicînd că nu e posibil să faci un roman cu Năiță Lucean care, cum dă țuica, nu se mai trezește. Ei nu puteau accepta existența literară a eroului, de vreme ce prototipul trecea în carne și oase, toată ziua, pe la poarta lor.

Din păcate, unii dintre aceștia s-au apucat să scrie ei înșiși literatură, sub formă de anonime, reclamîndu-mă în fel și chip la toate forurile și semnînd de fiecare dată cu mîna stîngă „un grup de tovarăși țărani, comuniști cinstiți“.

Plouă mărunț, crengile nucului care se vede de la fereastra mea sînt pustii, pămîntul răsufală greu, ostent, ceața alunecă tiritoare de pe culmile jilave ale Măgurii, din loc în loc, în ochiuri de lumină scăzută se zărește podoaba roșcată a cornului care a luat-o înaintea armindenilor, nu mai e nici o îndoială că primăvara începe să prindă putere și să-și facă datoria, Năiță Lucean a venit să-mă taie via făcută pat dinaintea foișorului, mă uit la el și îmi dau seama că de cînd îl știu nu s-a schimbat în nici un fel, are șazeci și doi de ani și așa îl știu de treizeci, cel puțin.

„Cînd eram pe front — zice el, ridicat pe o scară și retezînd coardele viței crescute fără rost și la întîmplare — tot așa eram, și legam sîrmele între două unități,

fiindcă eu am fost la transmisiuni întâi, și vine ăsta al lui Spumă, din Cumpene, și nu știu ce mă întreabă și eu dau să mă uit la el și nu mai avea cap, însă mergea înainte, mergea înainte singur, și bubuitura am auzit-o când a căzut jos, ca la sfulger, știți dumneavoastră cum e, întâi sfulgeră și pe urmă se aude bubuitura și eu dau să zic : „Mă Spumă, unde te duci tu, mă, fără cap ?“, însă căzuse jos. Am scoborît după scară și m-am dus să-i caut capul, însă nu s-a putut găsi. Am văzut un om fără cap, mergînd singur, zice el. În război, zice el iar, poți să vezi orice“ — și eu îmi dau seama că oricînd poate începe o poveste nouă.

Țăranul acesta reprezintă pentru mine mai mult decît o lume, el e, poate, izvorul întregii mele vocații scriitoricești, greu m-aș putea despărți vreodată de destinul lui în ce voi scrie de acum înainte, el va rămîne, cu siguranță, un erou permanent și un reper de conștiință.

— Să veniți după Florii, spune el, cînd începe vița să plîngă, să ne uităm la ochetii ei. Atunci începe să fie frumos la Slătioara, iese și muntele la lumină, se premește și cerul, dă soarele, anul ăsta mai am, adaugă el, la anul am de gînd să mă mai hodinesc, rămîn pe nunți, se bucură el cu nădejde, gîndindu-se la cei patru băieți care așteaptă să se însoare, însă eu știu că „la anul“ o va lua de la început și abia „la anul“, însă nădejdea lui e prea adîncă și prea cinstită și îl încurajez :

— La anul mergem amîndoi, în măgură, după vulpi, cu puștile.

— S-a-nmulțit, zice el. Urcăm pe la mine, pe sub merii pădureți, pînă ieșim la lacul fără fund. Astă iarnă am fost și eu să văz via din virful măgurii și cînd am ajuns la lac...

Iar eu îmi dau seama că intru iar în poveste...

CUPRINS

<i>Prefață</i> (Romanul semnificațiilor perene)	V
<i>Tabel cronologic</i>	XVII

NIȘTE ȚĂRANI

<i>Capitolul I</i>	
Ploaia	3
<i>Capitolul II</i>	
Casa	24
<i>Capitolul III</i>	
Discuția	40
<i>Capitolul IV</i>	
Masa	55
<i>Capitolul V</i>	
Valea cu pietrele	80
<i>Capitolul VI</i>	
Somnul	100
<i>Capitolul VII</i>	
Primăvară dulce	121
<i>Capitolul VIII</i>	
Temelia	146
<i>Capitolul IX</i>	
Vara	165

<i>Capitolul X</i>	
Pomana	195
<i>Capitolul XI</i>	
Toamna	217
<i>Capitolul XII</i>	
Vinătoarea	240
<i>Capitolul XIII</i>	
Datoria	261
<i>Capitolul XIV</i>	
Cîntece vechi	279
<i>Postfață</i>	285

Lector : RODICA IOAN
Tehnoredactor : MINA CANTEMIR

Bun de tipar 21.05.1982. Coli ed. 15,90. Coli tipar 10.

Comanda nr. 20 196
Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii”
București — Piața Scînteii nr. 1
Republica Socialistă România

Scanare și prelucrare digitală

EM

de

Anonim

și

CAT Graur

Antwerpen

2025

